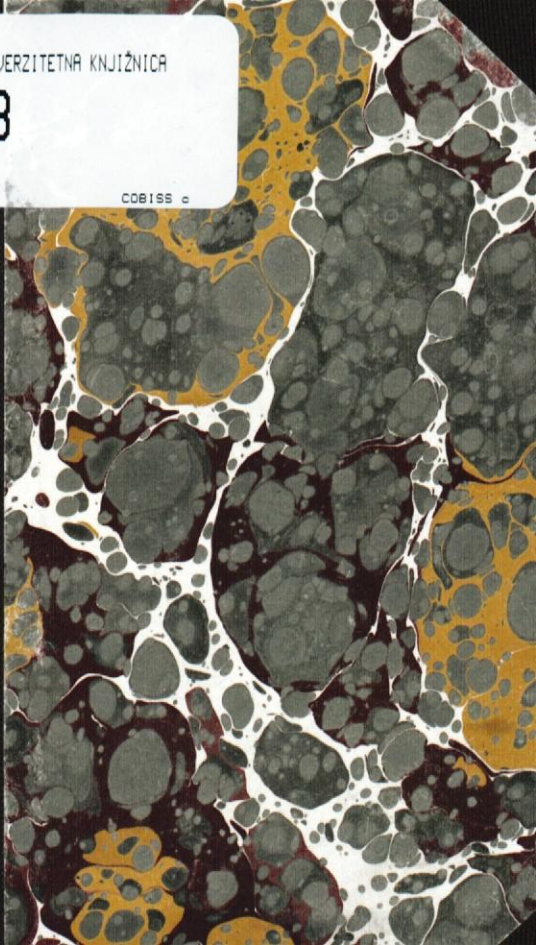

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

31 023

COBISS e

1/2. p. 11
LEKARNA V ŠKOFJI LOKI
Mr. Ph. OTOKAR BURDYCH

Ljubljanske ^Rslike.

Podoba ljubljanskega sveta pod drobno-
gledom.

(Popravljen ponatis iz „Slovenca“.)

V LJUBLJANI.

Založil Jak. Aléšovec. — Tisk J. Blaznikov.

1879.

Ж

II Bg 31023

II Bg
31023

№ 624 / 1952

Uvod.

Ves slovenski svet se kolikor toliko ozira, nosi in obnaša po Ljubljani, naravnem središču bodoče „Slovenije“ (če jo bomo kedaj res dobili), ali vendar ni nihče še nadrobno in po vrsti popisal njenih prebivalcev, njihovega dejanja in nehanja tako, da bi jih bil svetu prav v zrcalu pokazal. Morda bom jaz vstregel marsikomu, če mu pokažem ta mikavni rod nekako pod steklom, da bo potem razumel, zakaj je marsikaj tako in ne drugače in zakaj vlasti slovenski duh se ne more v Ljubljani vkoreniniti tako, kakor bi bilo naravno in koristno ne le temu mestu, nego tudi prebivalcem vse dežele.

Toraj bodo v sledečih črticah šle memo bralca podobe raznih stanov ljubljanskih, vsaka se bo vstavila pred njim le toliko, da jo bo lahko spoznal. Uvrstene bodo po redu od zgorej navzdol, kolikor se to dá; lastnosti vsake vrste bodo pisane v kratkih črticah, h katerim si bo marsikdo lahko še kaj družega mislil, ker domišljiji ne maram staviti nobene ograje.

Mesta ljubljanskega ne maram popisovati; le toliko bodi omenjeno, da priimka „bela Ljub-

ljana“ še ne zasluži, ker je preveliko gnjezdo nemškutarije in drugih nečednosti. Beli se le počasi in najboljše upanje je, da bo prej ali slej zopet bela. Zdaj pa je k večemu pòlovičarska in to v dvojnem obziru: po jeziku in po noši, to je na pol gosposka, na pol kmetiška, — na pol nemškutarska, na pol slovenska. Čisto nemška ne more biti, ker jej manjka pravilne nemščine.

Se vé, da ta sodba ni tako natančna, da bi je nihče ne mogel ovreči, toraj treba nekoliko pojasnila.

Gospôde prave namreč v Ljubljani skoro ni, le malo rastlin je gosposkih, pa še teh ne smesh postaviti pod drobnogled, ker bi tu pa tam na njih zapazil, da so zrastle na kmetiškem gnoji. Najprej se spoznajo po govorici: da le usta odpre taka stvar in iz njih spusti nemško besedo, pa boš vedel, pri čem da si. Le malo jih je — in tudi ti niso vsi gosposkega stanu, ki so nemške korenike, pa so se že tudi navlekli slovenskega soka, čeravno ga ne marajo, tako, da tega ne morejo več skrivati. Ti znajo slovenski le kleti ali k večemu toliko, da se morejo razumeti s posli. Renegatov med temi ravno ni, ker niso slovenske krvi.

Druga vrsta je gospôda le na videz ali za lepše, kakor kdo, ki si na umazano srajco priveže ali pripne „goljufa“, da svet misli, da ima vso srajco tako lepo kakor je na oprsji in za vratom. Take ljudi spoznaš po tem, da so nemškutarji in prav radi nemški govoré — pa kako!

Nemškemu ušesu je ta nemščina tako zoperna, kakor n. pr. bolnemu človeku brlizganje lokomotive ali kovanje 10 kovačev. Tukaj je veliko renegatov. Vendar je v tem stanu mnogo ljudi, ki ne trpinčijo ušes s svojo nemščino, marveč govoré svoj materni jezik; ti so narodnjaki. Nekaj jih je pa tudi, ki govore oboje: nemški in slovenski — enako slabo in se ne brigajo za politiko; ob volitvah so pa vendar tički, ki gredó večidel nemčurjem na limance. Nošnja jim je navadno na pol gosposka, na pol kmetiška, t. j. predmestna.

Tretja vrsta so prebivalci prejšnjih predmestij. Meščani so postali še le po novi vredbi mesta. Gospoda ne marajo biti, so tudi večidel rokodelci, obrtniki ali kmetje. Nemški znajo in govoré le za potrebo, med sabo pa le slovenski in se ponašajo s tem, da so Slovenci. Ob volitvah nemčur tu le malokterega vjame, ker so do malega vsi stare narodne kosti.

To bodi kratek uvod, da bo bralec poznal obzor, na katerem se mu bodo pokazale naslednje podobe. Slovenskim imenom so pridana tudi latinska in še marsiktera druga, da se stvar lajšé wrsti.

Pisatelj.

Hišni lastnik ali gospodar.

(Dominus domesticus.)

Brez hiš ni mesta, toraj moram tudi jaz začeti s hišami ali marveč z njihovimi lastniki, ker so važni v trojnem obziru: 1. plačujejo hišni davek — to je dobro za mestno blagajnico, 2. imajo pod svojo streho ljudi, ki nimajo svojih hiš, in od teh vlečejo najemščino — kar je zá-nje dobro, ker bi jim brez tega hiše nič ne nesle, 3. so vsled tega volilci za mestni, deželni in državni zbor. Razen tega so jako nevarni ljudje, kajti če bi svoje hiše podrli, česar bi se jim ne mogelo braniti, bi ne imel nihče nikjer strehe in mesta Ljubljane bi ne bilo več. „Mesto je naše“, rekó lahko ti ljudje ponosno, in kdo jim bo operekal? Zatoraj je spodobno, da tudi jaz te stvari stavim v vrsti ljubljanskih slik na prvo mesto.

Po rodu je vsak hišni gospodar, toraj tudi ljubljanski, sesavka, in sicer po splošnih postavah sveta in tudi po posebnih hišnih zakonih. Zadnjo lastnost občutijo najhuje najemniki ali hišni gostači. Posebna njegova lastnost je, da hrepeni vedno više — z najemščino, koja se

mu ne zdi nikdar previsoka. V računstvu je jako izurjen, nezmotljiv; prav dobro vé, koliko ima vsak najemnik plačati, ne zgreši nikdar kvartala v pratiki, vé natanko, da jih ima leto čvetero, ktere si v pratiki rudeče zaznamova. Tudi v drugem obziru je jako izobražen in vé, kaj je spodobno. Proti koncu kvartala nikdar ne pozabi poprašati, ali je ta ali oni njegovih najemnikov dobrega zdravja in kako se mu sploh godi. Ni vsak tako vljuden, da bi čakal v svoji sobi vseh gostačev, da mu prinesó najemščino; so tudi nekteri tako prijazni, da sami splezajo v drugo ali tretje nadstropje in kedar zopet nazaj pridejo, je njim in njihovim najemnikom veliko lajše; njim pri srcu, najemnikom v mošnji. V svojem kraljestvu je hišni gospodar gola previdnost; očetovsko njegovo oko čuje nad vsemi strankami enako, v njegovi hiši je popolna enakopravnost; kdor ne plača, tistega zapodi ali rubi brez ozira na narodnost in vero, denar Slovence mu je toliko, kakor denar nemčurja ali pravega Nemca. Robatega ne vidiš nikoli, če se mu ne zdi na pravem mestu. Ker ima, kakor Bog, v svojem kraljestvu ljudi vsake baže, njegov stan ni lahek; vendar pa vé povsod vdariti na pravo struno. Pri volitvah je nekoliko svojeglaven in hoče, da bi bili najemniki njegovi ž njim enakih misli. Ako se to ne zgodi, pride potem včasih preseljevanje, pri katerem se pa ne seli on.

Gledé stanu ali politične in socialne vrednosti je hišni gospodar mestni odbornik, ud enega,

nobenega ali več društev; razen tega je marsikteri še trgovec ali rokodelec, le nekoliko jih živi od kuponov in hišne najemščine, toda taki so že velike pošasti, ker v Ljubljani navadno samo hiša brez vsega družega ne nese toliko, da bi se človek mogel postavljati.

Te so najznamenitnejše lastnosti te vrste človeštva v splošnem; gledé posebnih lastnosti so pa razdeljeni v več razredov, v katerih ima vsak še svoje posebnosti.

1. Hišni gospodar plemenitaž. (*Dominus domesticus nobilis*.) Tega poznajo stranke ali prebivalci hiše večidel le po imenu, ker ga le redko kedaj vidijo; verujejo, da šviga nad njimi, kakor je švigala osoda nad junaki starega veka, želje pa in povelja jim naznanja po jeziku svojega namestnika. Vežni ključ tukaj nima posebne veljave. Ker ima tak razen hiše v mestu navadno tudi še kako grajščino na kmetih, se preseli po končani glediščini dobi „na deželo“ in se vrne še le jeseni nazaj, toraj bi se smel prištevati potovalnim ticam. Če se mu od dolgega časa zdeha, prebira zapisnik najemnikov hiše, pa si jih navadno ne zapomni, toraj skrb zá-nje prepušča rajši hišniku, ktereга prebivalci bolj spoštujejo, kakor njega.

V političnem obziru je zdaj še po večini nemškutar. Zato je narodnosti naši nevaren, če pride volit, ker voli — če ne v velikem posestvu, pa vsaj v I. razredu za mesto, v deželni in državni

zbor pa z drugimi vred. Vendar je upanje, da se bo tudi v tem kmalu poboljšal, ker navadno ne zahaja v družbo nemčurskih gadov in tudi ni ud protinarodnih društev; če ga že prisilijo k temu, plačuje letnino, za drugo pa se ne meni.

2. Hišni gôspodar meščan ali „purgar.“ (Dominus domesticus civilis vel purgarius.) Ta je prvemu zeló podoben. Tudi on je srečni lastnik večih poslopij in nadstropij, včasih celó kakega hôtela ali kake gostilnice. Obdan z vso častjo hišnega gospodarja je nedotakljiv, sicer pa popolnoma pravičen gledé prebivalcev, kar namreč more in če se želje najemnikov ne dotikajo njegovega žepa. On se že bolj zmeni za blagor prebivalcev svojega kraljestva, kajti njihovi dohodki so v ozki zvezi z njegovimi, zato natanko vé, koliko ima najemnik dohodkov ali dolgov. O vežnem ključu se že večkrat govori, vrata se natanko o odločeni uri zapirajo. Manjše prestopke prezira, večih nikdar. Na večer se nahaja v veseli družbi za pol ali četrť litrom vina ali vrčkom piva, kjer se rad s politiko pečá. Enako želi tudi pri svojih najemnikih politično vero, toda ne zahteva je ravno ne. Njegovo solnce sije po pravičnih in krivičnih in da mu to dobro tekne, je dokaz njegovega okroglega života pohlevnost. Le če je mestni svetovalec ali se nadja postati, takrat se pokaže svojim hišnim strankam z ostrim obrazom in jim razkrije svoje želje precéj odločno. Največ veljá pri njem tisti, ki natančno plačuje najemščino; tak je poštenjak, naj denar jemlje

kjerkoli, in če ga zarad goljufije zapró, se temu čudi.

Ta se že bolj giblje med strankama, je odločen narodnjak, odločen starinkar t. j. nemčur ali pa „šviga švaga čez dva praga“ — kakor mu bolje kaže. Po večem je volilec v prvem razredu, a če je nemčur ali „šviga švaga“, ima to nesrečo, da so njegovi sinovi „poredni“, t. j. narodni. Zato ni nič kaj vesel, ker ve, da ni zasejal nemčurskega semena. Le redek je, ki umre s prepričanjem, da bo njegov sin-naslednik ravno tako hud nemčur, kakor je bil on. Da narodnjak zapušča narodne sinove, je naravno, če prav so tudi izjeme, pa večidel po njegovi, oziroma materni krivdi.

3. Hišni gospodar v predmestji. (*Dominus domesticus vulgaris*). Ta je že bolj mogočen, se kaže vsakemu prebivalcu v vsi svoji slavi in veličastnosti, ne zdi se mu vredno, da bi se hlinil, kar ni, vsakemu pokaže, da je gospodar, ker svoje ljudi dobro pozná. Njegova povelja niso vselej razžaljiva ali brezozirna, a vendar natančna, odločna. Prejšnja dva dosega, gledé vednosti, le v računstvu. Ker stanuje s svojo rodovino sam v najlepšem oddelku svojega poslopja, je on sam najgorši kinč hiše. Ime hiše mu veliko velja; on sam je jako reden in to zahteva tudi od svojih najemnikov, katerim brez usmiljenja odpové, če dobi boljše. On je hišni gospodar in vratar v eni osebi, toraj je vežni ključ večega pomena, in kdor ne pride o pravem

času domú, mora trkati, da se ga kdo — le malokdaj gospodar — usmili. Zarad tega se mu tudi stranke — navadno delavci ali obrtniki — ponižno odkrivajo in se morajo šteti že med jako spoštovane, če se jim gosposko-priljudno za pozdrav zahvali. Čemu bi bil vljuden in postrežljiv? Saj vé, da ljudje morajo biti pod streho in če eni gredó, pridejo drugi.

Naroden pa je ta že tako, da druge kar straši. Kaj bi ne bil? Saj se je od očeta in matere tega naučil, in če ni, se je le pozneje spridil. V obče je trden steber za vsako domačo reč, njegovo domoljubje ni le tiho, marveč ga pokaže dejansko in včasih tudi — preglasno.

Razen teh je še neka skaza hišnih gospodarjev, skaza zarad tega, ker so le najemniki vse hiše, ktero potem zopet na drobno dajó v najem. Toda ti nimajo posebnih lastnosti, ker se bližajo po navadi in omiki tej ali uni navedenih vrst. Toraj pustimo te živali pri miru, da bodo tudi one nas pri miru pustile. Skušnja namreč uči, da, kdor svoje hiše nima, mora marsikaj pretrpeti in za potrpljenje, ki ga ima s hišnim gospodarjem, še celó hvaležen biti.

Trgovec.

(Homo agens vel risicans.)

Trgovec ne živi zá-se, on živi za druge, ker jim je potreben tako, kakor oni njemu; ako bi bili na svetu sami Diogeni, bi trgovci kmalu čisto izginili. Mesta so njihova tla, da-si so se tudi na kmetih že vkoreninili. Trgovec mora biti že za to rojen. Se sicer še naredi ali pripravi, kakor smodka, toda nekaj za ta stan mora že seboj na svet prinesiti. Ni treba, da je to ravno krivi judovski nos; da je le kaj zvitega na njem, pa je, kajti kdor je preraven, se prepogosto otolče. Vsakako mora imeti primerno široko vest, gladek jezik in ne preveč usmiljenja do bližnjega.

Od mladosti že navajen delovanja je izgleđen v vsakem obziru. „Barantati“ je njegovo geslo; v njegovi slovnici je beseda „plačati“ glavno ime, odstotki so samo po sebi razumljivi prilogi, dobiček je posnemek, pa tudi glagol, včasih celó negacija; v takem slučaju se mu pokaže „konkurs“. Posebno navajen je gibati se med „aktivom“ in „pasivom“; če sta oba enaka, on nič ne tehta. Znanje latinskega jezika sega le do besede „kredit“; „debet“ kaj rad pozabi.

Bolj izurjen je pa v laščini, tako da dobro pozna razloček med „netto“, „brutto“, „sporco“ itd. Nemški in slovenski zna toliko, da prodaja, če bi še tega ne znal, bi ne mogel govoriti. Sploh pa, kedar kupuje, govori rad nemški, če pa prodaja, zna dobro slovenski.

Računstvo je njegov konj; številke njegove ne morejo biti ličneje, pisava njegova težko čednejša, spisi njegovi ne krajši in suhoparnejši, prav brez vse poezije. „Čas je denar“ je njegov pregovor, njegov bog denar. On je le materijalist, nikakor ne idealist; zato sovraži tudi vse vtrudljive duševne vaje, razen računstva. Vsacega ceni le po njegovi denarni vrednosti, a vendar ima brez izjemka za vsacega kupca smehljiv, prijazen obraz in priliznjen jezik. Kedar hvali in priporoča svoje blago, mu ni para v zgovornosti, njegovo blago je vselej najlepše, najbolj primerno noši in času, njegova obleka se ga prijema kakor bi bil ravno z vode zlezal. Pripravljen je vedno, sprejemati naročila in vsakemu streči; tudi ti že po obrazu vgane, po kaj si prišel, in bo vselej tvoj okus natanko zadel ter ti povedal, kaj bi se ti najbolj podalo.

Podložnim navadno veliko zaupa ter jim razkrije svoje največe skrivnosti; v prodajalnici ali štacuni se razloči od njih le po zapaženem samotnem prostoru; ta prostor je svetišče, v katerem stoji navadno tudi škrinja zaveze in sprave, „Wertheimovka“. Ko je zvečer „kaso naredil“, odloži svoje veličanstvo in postane zopet človek,

se reče, poda se v kako društveno sejo ali z družino v gledišče, ali pa v gostilnico ali kavarno, kjer se zopet rad o kupčiji pogovarja ali pa se politike loti, če ni navajen na biljard ali karte.

V narodnem obziru je ljubljanski trgovec še vedno škodljiv, ker je preveč tujec, premalo domačin. To pa ni njegova, ampak naša krivda, ker ne znamo ali ne maramo si prirediti tujih in nam nasprotnih ljudi za svojo slovensko deželo. Tako po večem še daje Ljubljani nemško podobo in je trden steber nemškutariji. Če bi mu Slovenci huje na nogo stopali, bi se kmalu spreobrn timer in naučil v slovenski deželi živeti slovenski.

Tudi ta vrsta ljudi se deli v več razredov, od katerih se pa v Ljubljani skoro le dva nahajata; tretji, špekulant na borski, se nahaja le v posameznih eksemplarih, ki so pa prvima podobni. Ker sta ta med sabo različna, ju bomo nekoliko bliže ogledali.

Ta vrsta dvojenogatih človeških sesalk razdeljuje se še v več razredov, izmed katerih se v Ljubljani nahajajo sledeči:

1. Trgovec z blagom za obleko. (Homo agens finus.) Brlog njegov odlikuje se po unanji bliščobi, svitlo tablo z nemškim ali ponemčenim napisom, kjer vidiš mnogo nepotrebnih črk, nad katerimi si Slovenec lahko jezik spahne ali grlo skrha. Za skušnjava na ogled razstavljeno in razobešeno blago je navadno najlepše, kar

ga premore, in kdor misli, da bo tako tudi kupil, se večkrat zmoti. „Ni vse svila, kar je svilnato“ — velja o teh ljudéh, zato se resnice v njihovih prodajalnicah malo sliši. Laži ta trgovec ne pozná, marveč vse je res, kar ti pové. Njegovo blago je najfinejše, največ vredno, a najceneje, za tak kup, kakor pri njem, ga še celó s fabrike ne dobiš. Vsak tak trgovec je polzek ko riba in gibčen ko veverca, razen tega izobražen in gosposko omikan, da je veselje. V njegovi štacuni slišijo mlade in stare, lepe in grde gospe in gospice najokusnejše sladčice, da jih morajo verjeti, če ne slišijo tistega, kar se za njimi govori. Tudi politično je izobražen, ker gre vsak večer brat za četrť ure časnike, in kedar pride kak kupec (kundšaft) iz kmetov kupovat blagá, dobi od njega po vrhu še mikavnih novic, kak list ali spis, proti koncu leta pa celó „Pratiko“ za prihodnje leto. Pogovor v njegovi štacuni je skoro brez izjem nemški ali prav za prav „kuheltajč“, le z ljudmi v kratkih hlačah ali kmetiških kijkljah se govori „kranjski“, ker bi drugače ne bilo kupčije. Strežniki v štacuni — če se tem gospodom sme to poniževalno ime dati — so počesani, oglajeni in okrtačeni kakor vprega deželnega predsednika, obleka jim je natanko po životu narejena in se jih tako prijema, da ne vidiš gubé na nji. Zato jih pa tudi dobro plačuje. Edina mera je tu meter, po vatlih se le še pod mizo meri in le kmetom, ki pa zato nekoliko dražje plačajo.

V javnem življenji se ti tak trgovec kaže v raznih podobah. Omike prave nima, če se ž njo hoče bahati, si je pridobi po romanih, konverzacijsleksikih ali v gledišči. Če je bogat, mu tudi tega treba ni, pomanjkanje prave izobrazenosti se pokrije z lepo obleko in svitlo kočijo. Le bolj ponižni, ki še denarja nimajo na kupih in ne po več hiš, so še za pogovor z drugimi, bogatin se pa meni le z baroni in deželne sodnije svetovalci.

Gledišče — se ve, da le nemško, ker le to je nobelj — se zeló obrajta, loža v njem je prvo, kar si napravi ne toliko zá-se, kolikor za svojo rodovino. Če ima otroke, jih pošilja podnevi v nemško gledišče, in ker se doma tudi nemški kramljá, ni čuda, da že vse od daleč po tujščini smrdi. — Odrasčene hčere dopolnijo svoje izobraževanje pod nadzorstvom matere v gledišči, na plesih, sprehajališčih in domačih zabavah, šivati in kuhati učiti se bi bila sramota. Ko so bolezen prve ljubezni nekolikokrat srečno prestale, jih dobi v zakon navadno kak častnik ali uradnik, v svoj stan se nič rade ne možé. Potem se večkrat kaj sliši o njih, kar bi najrajše same zá-se vedele. — Sinovi tudi niso prav po „hauptbuchu“, le malokteri mara za stan svojega očeta že pred smrtjo njegovo, marveč postane vevnica, po kateri se očetov denar med druge ljudi trosi. O boljših časih, še pred kakimi 10 leti, je bila vsa Ljubljana teh „levov“, njih posebni ponos ta, da so z nemškimi igralkami očetov denar zapravljali,

razen tega pa pri kartah zgubljali desetake in stotake v prid ljudém, ki so na take cipe prežali. Zdaj je to precéj zeló minulo, vendar je še par nadepolnih mladenčev tega stanu, ki še nekoliko „kavalirijo“, pa so od nekdanjih le senca; nemške igralke to najbolje vedo. Tudi jahanja in družega baharijskega rogovilenja po mestu več ni, ker manjka glavne reči — denarja. Vsa baharija je prav za prav le kmetiška in če pride kako „mleko“ vmes, se očetova mošnja hipoma zadrgne, mladi junak mora za pult h knjigi, da piše puste številke ali k večemu borna pisma, ker za drugo rabo ni.

Na ime svoje hiše vsak tak trgovec strašno veliko drži, zato ga je zunaj vedno lisk in blisk, zlato in srebro, njegova rodovina se vozi v lastni kočiji, žena in hčere morajo biti vse v svili in to mu spravi večkrat na glavo — konkurs. To je huda jetika, ki jo prestane le še mlad, star ne več. Kedar umre, ga polože v rakev, ktero si je prej plačal, spominka ne dobi, ne na pokopališči, ne v zgodovini. Naznanilo njegove smrti po mrtvaških listih, potem enako naznanilo po časnikih in zahvala „obilnim“ pogrebcom, in — bil je.

V tej vrsti je nekoliko jih tudi narodnjakov, pa veliko premalo za Ljubljano. Ti so deloma drugačni ljudje, ki koristijo narodu, deloma pa tudi ne. Trgovec je namreč trgovec, kakor je denar denar.

2. Specerijski trgovec. (Homo agens luxuriosus.) Ta trgovec bi se lahko imenoval tudi „trgovec s spakarijami“, ker prodaja veliko reči, ki so ljudem le spakarije, katerih so vzlasti pri nas še pred 100 letmi prav malo poznali. Zdaj, ko je ves svet spačen, ko ne moremo več živeti brez kave, sladkorja, cikorje, bonbonov, fig, rožičev, mandelnov, cvebov itd., je ta mož res dobrotnik vseh svojih „kuntov“, ker še celó „na bukvice“ daje. Njegova štacuna je godlja vseh prijetnih in neprijetnih dišav in navlečena odprtih zabojev, kakor da bi bili nalašč nastavljeni kupovalcem pod nos. Postava, po kateri se tu z ljudmi ravna, je „kilo“ in „liter“, pa se tudi še na funte kaj dobi, pa le primeroma, natanko ne, kolikor namreč strežnik ali gospodar sam novo vago na staro v naglici nazaj vrže. Je namreč še nekaj starih ljudi, ki novi vagi ne zaupajo in raje vzamejo in plačajo pol kile za funt, nego da bi dobili pol kile mesto funta. Že iz tega je razvidno, kako politično izobražen mora tak trgovec biti, da more vsem vstreči. Navadno že skoro vse mestne ljudi, vzlasti krščence (dekle in kuharce) dobro pozná in jim daje vedno najboljšo robo, za novo leto pa še kaj posebnega povrhu nalašč zánje: kak srebrnjak ali kako ruto. Krščence takih družin, ki svoje potrebe za kuhinjo in svečavo vedno pri njem jemljejo, dobivajo od njegovih strežnikov razne sladke priimke ki jih tako zmešajo, da večkrat nič domu ne prineso, če so šle s steklenico po kaj, ako pa pri-

peljejo seboj kacega mladiča svoje gospode, dobi ta kak rožič, figo ali kako sladkarijo, da to mami domá pové. To je reklama, ki veliko več zaleže in veliko manj stane, kakor n. pr. najdaljše nanzanilo v kakem časniku. V njegovih štacuni se sliši že veliko več slovenščine, kar je naravno, ker krščence navadno nemški ne znajo.

V drugem je ta trgovec popolnoma podoben prvemu, večidel se tudi pri njem doma nemškutari, t. j. nemško kramlja, kosi, večerja, spi, prepira, joka in — umré. Hčere in sinovi so kakor pri prvem in kakor tam, je tudi tukaj še premalo narodnjakov. Vsakako smeš staviti, da, če boš v tej ali oni štacuni spregovoril nemški, ti bo priletel najprvi strežnik (komis), če ne sam gospodar, naproti, če boš pa zahteval česa slovenski, ti bo postregel „lerfant.“

Nekteri izmed njih so veliki dobrotniki tistih žganjarskih bratcev, katerih želodec ne prenese druge pijače ko „glažek grenkega“. Ne le, da se pri njih dobiva v štacuni tako izvirno blago za dva nova, imajo še zadej za štacuno posebno luknjo, v kateri se ta s špiritom zalita pekoča voda toči in pije. Da so gosti dobre volje, priča ti že od daleč njihovo rujojenje vzlasti ob petkih in nedeljah, ko se po hišah nabere drobiža. Tako gre veliko tistih krajcarjev, ktere dobra srca darujejo ubogim iz blagih namenov, še nepogretil kar naravnost k tem „očetom revnih“, ki jih napajajo s svojo „vodo življenja“ iz špiritnih sodov in svojih vodnjakov. Tak mož je

res dobronik tem ljudem, pa tudi mestu, ker skrbi za to, da vidimo po ulicah tako krasne podobe žganjarjev, ki so mestu gotovo — če ne posebnost — vsaj velik kinč. Vsaj za nježna ženska čutila ni lepšega nego taka povaljana, umazana in razcapana podoba ob kak zid prislunjena ali pa na svojih nogah ravnotežja iskajoča. Tudi za mladino so to izgledne žive podobe, na katerih se marsikaj lepega in vzvišenega vidi. Nekoliko zasluge o tem se ve da pada nazaj na trgovca, čegar velik del krivde je, da so ti ljudje taki, kakoršni so.

3. Žitni trgovec. (Homo agens grandiosus vel koruza.) Pri prejšnjih dveh velik kapital ni ravno neobhodno potrebna reč, ampak le dobro, če je ta „nervus rerum“ zmiraj pri rokah, da se kar kasa odpre pa se vánjo seže pó-nj; tudi lahko svojo kupčijo z malim ali celó z nič začneta, kar se res tudi večkrat zgodi in traja navadno do konkurza. Žitni trgovec pa mora biti težák mož, ker s par stotaki ne more napolniti svojih magazinov. In res, težák je, v Ljubljani so ti možje večidel borza, živeč kapital, tako zvana „denarna aristokracija“, ki se pa za tako tudi čutijo. Če v družbi zabredeš med nje, brž boš postal svest si svoje ničvrednosti, kajti tu se govori le o tisučakah; navadno se še v družbo ne vzame, kdor nima najmanj 50.000. Srcá je tak človek trdega, usmiljenje do bližnjega mu je neznan občutek; najbolj srečen je, kedar kaže slaba žitna letina, on pa ima magazine do

vrha polne. Kedar žito lepo stoji, mu je polje grozen kraj, po katerem se ne sme ozreti; gotovo bi šel na božjo pot prosit toče in hudega vremena, če bi bil prepričan, da bo to kaj pomagalo. Pri takem značaji ni čuda, da je le malokteri izmed te vrste sesalk narodnjak, po večem so nemškutarji in še v prvi vrsti.

Izobraženost tega človeka dosega njegovo mogočnost in domišljivost le v številkah, jezikov zna navadno po več, pa za-nj ni pisana nobena slovnica, posebno klasiki nobenih narodov niso zá-nj pisali. Zato mu je tudi vsak učenjaški razgovor neprijeten, če le more, ga pretrga s „kurscetelnom“, na katerega v časnikih najprej njegovo oko pade; dalje pogleda še žitno ceno in išče med novicami le še kake povodnji, toče, mraza in slane, vse drugo mu je „preneumno“, kdo bo dolge uvodne članke bral, ktere pišejo le „berači“! Vendar se včasih vtakne tudi v politiko, če se zbudi v njem častilakomnost; takrat obiskuje volilne shode in če ga postavijo za kandidata, tudi res kandidira in je voljen za poslanca, kar ni posebno težko, dokler je v Ljubljani tako, kakor je. Pri tej priliki pride med svet marsikak desetak, ki bi drugače nikoli ne prišel.

V vsem drugem življenju je prejšnjima dvema enak, ima po eno ali več hiš, če ima rodovino, podedva ta za njim premoženje, kedar umre, če je nima, pa drugi, ker k sv. Krištofu ne vzame nič cvenka seboj. Tam dobi spominek iz kamna,

ki potem pol stoletja pravi ljudem, da tukaj leži nekdo, ki ni mogel več živeti, čeravno je imel polne shrambe žita. V kamnu ostane njegov spomin dalje, ko v srcih ljudi.

4. Bukvar ali knjigotržec. (Homo agens productis literaribus.) Tega ni Bog ustvaril, ampak naredil se je še le, ko so drugi znašli papir in jeli ná-nj pisati sveto in nesveto, lepo in grdo, koristno in škodljivo. Prav oživil se je pa še le potem, ko je Gutenberg iznašel tisk, drugi pa še marsikaj družega, s čemer se zdaj prazni papir polni. Knjigotržec sam pa vsega tega ni iznašel, ampak je prišel na svoje mesto kakor podajalec, ki sprejema, kar so drugi naredili, in daje to naprej, ker če bi njemu ostalo, bi ne vedel kaj početi z njim.

V Ljubljano je prišel ta rod za kulturo, kakor pride za vojakom v deželo branjevec. Prišel je s tujega, zato je najprvo prinesel k nam tuje blago, kakor tudi vojaški branjevec ima pri sebi le take reči, katerih so vojaki navajeni; še le pozneje se ozira na druge in nakupi po deželi pridelkov, če jih kaj dobi, da potem tudi za tiste kaj ima, ki še tuje hrane niso navajeni.

Zato so ljubljanski knjigotržci po večini naši narodnosti škodljivi ljudje. Oni so kolikor toliko tiste cevi, po katerih se še zmiraj pretaka tuj duh v naše duševne posode. Domači pridelki jim diše le, če se že naprej vidi, da bo polovico dobička ali nemara še več ko ves njim ostal; pri tujih izdelkih pa nimajo tako tanjke vesti.

Glavna hrana njihova so odstotki, t. j. navadno po 25 kr. od goldinarja. Nekterim je pa to premalo, zato zakladajo knjige, t. j. kupijo izdelke drugih ljudi in jih dajo tiskati na svoje stroške; toraj naj bodo razdeljeni v dve vrsti.

a) Goli prodajalec knjig. (Homo agens libris aliorum.) Ta ne zastavi svojega kapitala v zalogo, večidel njegove zaloge je lastnina drugih, on jo ima le na prodaj ali v „komisiji“; če prodaja kaj, obdrži četrtno kupa zá se, kar pa ne prodá, gre spomladi o „lipsijskem somnji“ svojo pot nazaj (taka roba se imenuje „rak“) ali pa še dalje ostane v predalu. Nevarnosti pri tem zá-nj ni nobene, ker se tega blaga še celó tatovi ogibajo. Na plen ta žival ne čaka samo v svojem brlogu, marveč pošilja svojim „kuntom“ najnovejša dela „na ogled“ domú in če kdo take vrinjene reči ne pošlje nenačete nazaj, plačati mora, ne pomaga nič. Poseben dobrotnik je tak pajk slovenskemu pisatelju, ker tudi od njega jemlje četrtno, če mu svoje delo za prodajo izroči; s tem je pisatelj in založnik zavarovan zoper vsak dobiček, kajti od 100 knjig že 25 ni več njegovih, brž ko jih je knjigarju poslal, od prodanih pa ne vidi nobenega krajcarja leto in dan, ker tako veli „knjigotržni red“. Zato tako malo slovenskih knjig pride na svitlo, kajti spisovatelj sam, če jih že dá v tisk na svoje stroške, jih vendar ne bo sam po svetu prodajat nosil! Za slovensko književstvo ima toraj ta knjigotržec vsakako velike zasluge, zato pa tudi on pri njih veliko ne

zasluži. Čeravno se peča tudi še z drugimi raznimi brkljarijami, vendar le životari, do lastne hiše ne pride in če pride, ni tako trdna, da bi se ne mogla podreti. Ta rastlina je namreč pri nas tuja, ne pride do pravega cvetja, čeravno se jej tu pa tam iz višave priliva.

b) Knjigotržec založnik. (Homo agens literaribus productis editor.) Če govorimo o selskakah te vrste v Ljubljani, je toliko, kakor da bi jih navedli z imeni, ker jih je pičlo malo. Nemškega izvirnega v Ljubljani ne pride skoro nič na dan in kdor kaj tacega založi, se praska pozneje za ušesom, hiš pa si ne zida. Boljše že se godi tistemu, ki daje na svitlo slovenske reči za ljudstvo; če dobro zadene in se na vreme pozna, ni ravno silnega dobička, a pošten zaslužek in lepe obresti. Najbolje pak shajajo založniki pobožnih slovanskih knjig. Spisovatelji takih knjig so le duhovni, toraj dobre duše, ki za svoj rokopis pičlo malo zahtevajo. Ta rokopis kupi knjigotržec, ki pa je po svoji izobraženosti in poslu le knjigovez, kupi ga le enkrat, a knjigo dá na svitlo po večkrat — tako, da je njegov dobiček ogromen, to pričajo hiše, ki jih počasi dá na svoje ime prepisati. Čeravno toraj svoje bogastvo ima le od slovenskih peres (ktera peresa pa od tega ne obogaté), vendar ni taka narodna ščuka, kakor bi moral biti po vsem tem, marsikter je celó tak nehvaležnež, da gre o volitvah volit nemškutarje, od katerih si ni zaslužil nobenega krajcarja. Srce ima tak sesalec iz papirja, bogati

se po tujih peresih. Če bo pa tak, ki mu je s peresom pomagal do te ali one hiše, prišel v zadrego in ga prosil pomoči, bo dobil en goldinar za vselej, in če ga bo na dobiček opomnil, mu bo celó po knjigah znal dokazati, da je pri njegovem delu imel vselej zgubo. Če je pri vsem tem naroden, njegova narodnost ni veliko vredna, kajti to je gotovo, da se za narod ruiniral ne bo, še manj se pa dal zapreti. Mu tudi treba ni, saj tako lahko živi.

5. Branjevec. (Homo agens ordinarius.) Ta je prejšnjim sesalkam te vrste le toliko podoben, da prodaja in kupuje, v drugem pa čisto nič; je že bolj tako kakor pri vinu tropine ali pri kavi „zoc“. Brloge ima po mestih, še bolj po predmestji v lastnih prostorih ali pa v najetih, celó po vežah k steni prislonjen. „Kunti“ njegovi so le nižjega stanu, največ se računí po krajcarjih in desetih, do goldinarjev skoro ne prideš, zato je pri njem zmiraj nekoliko funtov drobiža, ktereга zvečer prešteva. Kupčijsko knjigo ima v glavi, dnevni zapisnik pa so navadno vrata ali kaka deska, pero roka, črnilo kreda. Meja kredita, ki ga daje svojim „kuntom“, je silno nizka, do goldinarja ali dveh — dalje ne sega. Vljuden ravno ni, ne odkriva in ne priklanja se svojim „kuntom“ celó ne; isto tako nima više omike, če zna brati ali pisati več ko številke, je že veliko. Vkljub temu si kupi hišo. Narodn pa je, da je veselje videti ga; za narodno reč ne le marsikaj dá, če ga pravi človek za to ogovori,

marveč bi, če bi bilo treba, se tudi za narod vdaril. To je, se ve da, le po večini, posamezniki so tudi nemčurji ali pa nič.

6. Stari kramar. (Homo licitator.) Ta sesalec je kakor lovski pes: če je lov, mora loviti, ne more drugače; ravno tako stari kramar; če je licitacija, mora licitirati, že vèst mu ne dá mirú. Zato je dober znanec javnega mestnega razbobnovalca, kateremu še kak krajcar dá, da mu pride posebej povedat, kedar je kje kaka kaj vredna dražba. V to je tako zarit, da jaz ne verjamem, da bi mogel umreti; in tudi če bo to neumnost storil, prišel bo nazaj, kedar bo kje kaka licitacija premakljivega blaga in raznih brklarij. — A on ne kupuje samo, nego tudi prodaja, zato ima tudi prodajalnico podobno razstavi obnošene in obrabljene robe vseh stanov, let in noš. Tu vidiš vsakê vrste obleke od delavske kratke in borne do najdalje in najkrasneje gosposke, in po njegovi pomoči dobi cestni pometaç suktnjo deželnega svetovalca za par grošev. Njegovo oko je bistro kakor orlovo, kedar kupuje, ni nobena reč nič vredna, kedar pa prodaja, je vsaka vredna več ko nova; kedar je kupec, je silno kratkih besedi, če pa prodaja, mu je jezik namazan in kupce še nazaj kliče. Govorica njegova je enaka branjevčevi, namreč zmes vseh v deželi rabljivih jezikov, katerih pa nobenega dobro ne zna. Kar se tiče politične vere, je kosmopolit; bodi Slovenec, nemškutar ali nič, spoštoval te bo, če le njem kaj kupiš. Ker ima veliko

opraviti z revščino, je proti nji že popolnoma neobčutljiv in neusmiljen, kakor postava. —

S tem je površno naslikan trgovski stan, na vrsto pride drug, ki pač spada k njemu, pa še ni, se še le dela, a vendar ljubljanski svet precéj meša.

Kupčijski strežnik ali „komis“.

(Dominus servus.)

Sesavka tega imena ne pride že taka na svet, kakor je, kedar je že gotova, „fait accompli“, marveč je le nekako prehodni stan med nič in trgovcem, toraj le nekaj. Pri nas se po večem nareja iz šolarjev, ki za pero in učene knjige nimajo pravega uma in veselja ali katerim nemila osoda vsako drugo pot odstriže. Matura jim je že vsako šolsko spričalo, iz kterega je razvidno, da vedó, kako se bere in piše, ni treba, da bi to v resnici dobro znali. Po raznih neugodah pride revče iz mesta ali kmetov v kak kot prodajalnice (štacune) ali zaloge (magazina), kjer je njegov prvi poveljnik hlapec, razen tega pa še vsak komis, ki ga sme pošiljati križem mesta po kar koli ali s čemer koli. Strahovanje je prav vojaško, še celó o klofutah in breah se govori. Za take je bolj občutljiv, nego za razne priimke,

kterih obilno dobiva. To je štacunski učenec ali „lerfant“, ki nima drugih pravic, kakor da v svojem kotu slobodno sope, dolžnosti pa toliko, kolikor je v štacuni osob nad njim.

Sčasoma se navadi od svojih gospodarjev raznih reči, najprvo tistih priliznjenih fraz, s katerimi se po štacuni vzlasti ženskemu spolu streže; razen tega pa se ga prime kolikor toliko besedi kritike, ki jo sliši za odšlimi kupovalci, toraj kmalu jame spoznavati prebivalce mesta, posebno tiste, katerim nosi razna pismica ali kaj družega. Vendar ne sme pokazati napredovanja v tej stroki, nego prihrani ga za tisti čas, ko bo tudi on postal komis. Za ta stan si skuša še pridobiti drugih potrebnih lastnosti in na tihem posnema obnašanje svojih prednikov. Ko gre zadnje leto h koncu, ga vidiš že kolikor mu je mogoče nališpanega ob nedeljah, marsikak večer pri plesouku, da si pridobi zadnji „šlif“, v žepu pa ima vedno romane, kakoršne vidi pri gospodih svojih, in tudi „briefstellerja“, iz ktere ga se za pogovor z ženstvom potrebnih laskarij z glave nauči za prihodnjo rabo.

Tako popolnoma zrel za svet postane komis, vrže svojo delavno obleko v kot in postane gospod ne le za nedelje in praznike, nego tudi za delavnike; odslej ga vidiš vedno le po najnovejši noši oblečenega in počesanega, kakor da bi ga bil polž oblezel. Zdaj je sposoben za vsak salón ali dvorano, zato hiti zapisati se v tista društva, v katerih so vpisani njegovi nekdanji gospodje a

sedanji „kolegi“. Te posnema tudi brž v tem, da začne sanjati o gospicah in pošiljati jim zaljubljena pisma, ktera prepíše iz kakega „briefstellerja“ ali pa dá kakemu pismouku par desetíc, da mu jih spiše. Ker v Ljubljani gospic ne bo še tako hitro zmanjkalo, se mu posreči čez nekoliko časa, ko že par kocin pod nos dobi (bodi si po naravnem ali umetnem potu, to je po mazilih), da se ga ktero žensko bitje usmili, a to je navadno še kako nezrelo deklé (tako zvaní „backfisch“) ali pa že zeló obnošena devica, zato se taka srčna zveza kmalu razdere, v prvem slučaju navadno takrat, ko eden starišev zá-njo zve. Pa kaj dé to! Le prvi pot je nekoliko pusto, drugi, tretji pot ne več.

Nezaljubljenega komija si še misliti ne moreš, kajti če ni, se pa dela. Le poslušaj ga, kako zalim gospicam drobi najnovejše fraze zaljubljenosti, kako se jim prikuplja z najsladkejšimi besedami, kakoršnih je po romanih nabral, in marsikteri še kaj na uhó zašepeta. Kako daleč sme iti, že dobro vé, toraj je dostojen le pri odločno solidnih, o katerih spozná, da bi pri njih bilo vse njegovo trkanje zastonj, pri drugih pa je mera različna, najobširnejša pri kletarcah, gosposkih hišnah itd. Ljubice njegove se vrsté navadno od plesa do plesa, potem jo drug drugemu podaja, in ko je leto zavrtilo se, imá lepo zbirko dekliških fotografij, kakor se tudi po mestu njegovih nahaja več kakor klavirjev; najdeš jo skoro v vsakem „albumu“, razstavljena je pa tudi me-

mogredočim v tabli skoro vsakega fotografa. Za svojo obleko potrosi več kakor marsiktera družina, ne strga se na njem ne eno oblačilo, to vedo najbolje štacunski hlapci, ki pri tem dobro žive. Zvečer se nahaja v družbah, toraj v gledišči ali pa v kaki gostilnici ali kavarni. V prvo hodi zavoljo lepšega ali kake igralke, v zadnjo navadno za to, da igra. Kakor pa povsod, je tudi tukaj mogočen, privošči si drage pijače in „pikantne“, potem se spravi nad biljard ali nad karte, pa ne po krajcarji, more že više biti. Denar mu je lahka stvar, videti je, da ima veliko z njim opraviti, zato ga tudi zguba nič ne boli. Saj ima plače več nego učenjak, ki je 16 let študiral; kar se lahko zasluži, naj gre, saj se zopet lahko dobi.

Izobražen je toliko, kolikor treba za njegovo okolico in dekleta, ktere lovi. Jezika ne zna nobenega dobro, govori pa rajše „kuheltajč“, kakor „kranjski“, ker se to v Ljubljani splòh in v njegovi navadni družbi bolj obraja. Le malo jih je, ki znajo nemški ali slovenski; prvi so tujci, drugi ne iz mesta domá.

Glede politične vere se deli trgovski strežnik v narodnjaka in nemškutarja. Prvi je ud „Sokola“, „čitalnice“ ali še kakega družega narodnega društva. Tu je po svoji gibčnosti in živahnosti koristen na vse strani, dela plese in javne zabave živahne, ker privabi mnogo ženstva za sabo in je pri napravljanji takih zabav ves ognjen, neutrudljiv. Kaj bi bili brez njega plesi,

kaj tombole, kaj sokolski večeri! Tudi je bolj darežljiv, kakor njegov gospod, ki si tako reč k večemu ogledat pride! Kar je posebno hvale vredno, je to, da je naroden iz srca, ne zavoljo lepšega, toraj se ne hlina, če tudi gospicam, katerim se hoče prikupiti, na srce govori z nemško besedo. Marsikteri te vrste je tudi bolj izobražen, kakor drugi njegovega stanu, zato on oživlja skoro vsa narodna društva, ki ne merijo na golo učenost.

Nemškutarski komis je „turnar“ ali „fajerbêr“, če je pa ud kazine, je tam upisan za knjigovodjo. Če je tujec iz Nemškega, zna vsaj nemški nekoliko, ako ni predolgo že v Ljubljani; vsak drugi (tudi Lah, ki se vedno pridruži nemškutarju) trga nemščino tako, kakor slovenščino, da človeku skoro slabo postane. Osebna nasprotnika narodnjak in nemškutar nista, večidel se celó tikata. Tudi ne peče vest nemškutarja, če gre na ples v čitalnico, kakor narodnjaka ne, če gre v kazino. Le trgovski ples, ktereга vsako leto skupno napravijo, je čisto nemški, slovenska beseda bi tu uho žalila prav tako, kakor slovenska surka oči.

Slednjič, ko je trgovski strežnik že skoro vse letne čase življenja po britkosti in sladkosti skusil ter mnogo denarja razdelil med gostilničarje, fijakarje, brivce, rokovičarje in tudi še z marsikakim goldinarjem popravljajl prevročo lju-bezen, se čuti starega, toraj misli postaviti se na svoje noge. Zato se par let drži, to je, da

več ne nori s svojimi mlajšimi „kolegi“, ampak se „posti“ ter pripravlja na ženitev. Navadno s svojim prihranjenim denarjem ne more pričeti prave kupčije, toraj gleda po kaki bogati nevesti in da bi se tej prikupil, popusti vse svoje prejšnje navade. Ta nevesta pa ni nobena njegovih poprejšnjih ljubic, nego čisto nova, ktere bi prej še pogledal ne bil. Da jo zdaj mara, temu je vzrok njeno premoženje. Zá-nj je zdaj glavna reč le denar, vsega družega je že do grla sit, o tem se žena kmalu po poroki prepriča. Če se mu ta špekulacija posreči, postane trgovec, kakor je bil že prej popisán.

Primeri pa se tudi, da je pot takega novega trgovca jako kratka. Vzroki so različni. Včasih dobi tako ženo, da najlepšo robo iz štacune sama nosi, druga pa potrebuje zá-se toliko, kolikor mož na dan skupi; marsikak tak „mladi trgovec“ hoče posnemati trgovske bogatine, toraj ga stane življenje ogromne zneske; tudi je kateri, ki misli, da kupčija mora nesti, toraj misli, da je ves denar, kar ga skupi, že čisti dobiček, in ga potrosi ravno s tako lahko vestjo, kakor je potrošal komis svojo mesečno plačo. Tako se zgodi, da že po par letih krasnega življenja pride pó-nj „parkelj“ v podobi konkurza, ki vso ropotijo v svoj koš dene, in potem je vse „glorije“ konec, po par mescih vidiš takega gospoda zopet ponižnega komija in še ne mara biti opomnjen, da je bil kedaj kaj več. Razložek je le ta, da je prej bil sam in se lahko lovil okrog gospic in

deklet, zdaj pa na vsako priliznjeno besedo dobi odgovor: „Kaj bo pa gospa rekla!“ Potem se mora potuhniti in kolegi se vsaj mu smejejo na tihem. Vse nekdanje ljubice pa pravijo: „Dobro, da ga nisem vzela!“

Trgovski strežniki se pri nas razdeljujejo le v štiri vrste, katerih posebnosti bodijo tu navedene.

1. Strežnik ali komis v štacuni z oblačilnim blagom. (*Dominus servus nobilis.*) To ti je mladeneč, na čegar vnanjosti ni nobenega madeža; tako ti je nagleštan v štacuni, da mu najostrejši kritikar obleke ne more kaj, še škarje, ki mu iz žepa suknje gledajo, se mu dobro podajo; kar v tablico za „rome“ bi ga postavil. To tudi on sam dobro vé, ker se je napravil pred velikim zrcalom. Le rokovice še, pa bi šel lahko na vsak ples, kjer vstopnina ni frak. Pa kako zna prodajati! „Vašemu obrazu se bo to-le blago najbolje podalo, ravno pred vami je kupila enako grofinja J. in svetovalka B.“ — „To blago zdaj gospodje tako jemljó, da smo morali naročiti zopet 100.000 metrov.“ — „Za otroke ni boljšega ko to, smo morali že vdrugič naročiti.“ In če pride gospa ali gospica, s katero je bolj znan, posebno če kupuje za ples, bo rekel: „Gospica J. je kupila pri nas ono-le blago, a to je lepše, pa stane le par goldinarjev več.“ — Iz teh pogovorov se lahko vidi, kako zna tak mladenič delati reklamo za svojega gospoda in njegovo blago ter vzbujati zavidnost in druge ženske in

moške strasti, za kar mu je gospodar, ki večkrat od daleč to na uho lovi, posebno o novem letu hvaležen.

V nedeljo se ti pokaže pa še le v vsi svoji svitlosti, ni ga človeka, ki bi se mogel ž njim meriti. Po Ljubljani je res znano, da so ob nedeljih in praznikih po obleki največji gospodje čevljarji in krojači, a to je laž; največi gospod je take dneve komij „gvantnih“ štacun (ali „komisar“, kakor mu priprosti ljudje pravijo). To se ti lesketa, bliska, škriplje in kadi za njim, nihče drugi se ne more tako postavljati. Saj se pa za to pripravlja ves teden, ker je nedelja njegova, čisto njegova, za ta dan je meter v arestu zaklenjen, nadomesti ga šibka palica, ki se k visokemu cilindru lepo podá.

Hudoben ni, to se mu mora pripoznati. Tudi hudobnost se mora študirati, ako hoče kaj vredna biti; on pa sploh ni študiral, toraj tudi hudobnosti ne, zato je le bolj pohleven človek, ki se nikomur nalašč ali rad ne zameri. Priimek „vatlar“, ki ga je prej imel, je zginil, kar je nova mera. Ponosen je pa ta ná-se najbolj, ker nima tako ozebljih in ožuljenih rok, kakor drugi njegove vrste; tudi je trnik, na kterega se dekleta in gospice raje lové, nego na vojake in nižje ljudi njegove stroke. Marsikteri je ves „Don Juan“ in če bi mu pero tako gladko teklo kakor jezik, bi lahko pisal o sebi resnične ali izmišljene romane. Še celó v „chronique scandaleuse“ se njegovo ime večkrat imenuje. Učeni

stan ga nič kaj ne obraja, vzrok temu je večkrat kako zalo žensko lice, ki rajše posluša navadne zaljubljenke, nego dolgočasne učene razprave ali pa citate iz klasikov.

V Ljubljani ta vrsta dvojenožcev društveno in drugo življenje prav zelo meša, zato je morala biti tudi nekoliko obširneje popisana.

2. Strežnik v sladkarijski ali specerijski štacuni. (Dominus servus vulgaris.) Od prejšnega se razločuje že po bolj oguljeni in polito obleki ter po zatekljih rokah. Da-si ni manj zgovoren od prvega, je njegovo občinstvo vendarle nižega stanu, največ ženski spol, krščence, kuharce, hišne in samice. Z gosposkim klobukom na ženski glavi ima le redkokrat opraviti. Zato pa njegov posel ni nič lajši, marveč še težji od onega, čeravno ni treba „glihati“ ali odjenjavati v ceni, ker ima povsod že trdno nastavljene cene; k večjemu k vagi lahko kaj pridá ali odvzame, kar pa po večem le na videz stori, da se mu kak prijazni ženski obraz nasmehne, od česar pa ima on toliko, kolikor ona od njegove „boljše“ vage; to je le, da se „kunti“ ohranijo. Ne misli pa nihče, da je to tako lahko. Vsaka ženska, bodi si višega ali nižega stanu, se rada razgovarja, če sliši kaj novega ali prijetnega za svoje uho; nič lajšega pa, nego zameriti se jej za vse večne čase, če jo s svojim ogovorom zbodeš. Toraj mora ta strežnik, kar je pri različnosti „kuntov“ silno težko, poznati vsako, ki v štacuno pride, tej povedati, kje bo najlepša pridiga, drugi,

ki posebno rada novice lovi, kje se je kaj zgodilo, tretjo dražiti z ljubčkom, četrti praviti, kako je lepa in da je ta in oni po nji prašal, peti, da ta in ta vojaški polek zopet nazaj pride itd. itd. Bog varuj, da bi pa to zamenil, kajti če kaki prepobožni samici reče, da bo ta in ta večer tu in tam ples, nikdar več je ne bo videl v štacuni, ravno tako bo odpodil mlado ljubezni željno, ako jej bo pravil, da se je sklenila postava, po kateri se ne sme ženiti nihče, ki ni vsaj 40 let star.

Biva navadno najviše, kjer se sploh dá še ljudem bivati, pod streho blizo miš, podgán, maček in netopirjev, in če pride zvečer v temi domú, mora že trezel biti, da pride brez nesreče do svojega gradovja. Če je zvečer nekoliko več dobil ga pod kapo, se mu zjutraj dobro pozná; na svojem mestu pa mora biti, kajti on mora čakati kuharíc, krščenic, ne pa te njega. Kedar ga lasje bolé, vedo te osebe prav dobro, ker ne dobe toliko sladkih besedi za priklado, ko druge dneve. Delavniki so zá-nj res delavni dnevi, ker mora delati, to je valiti sode iz tmine na svitlo, rezati, sekati, tleči, vzdigovati, prelivati od jutra do večera, zato mu pa tudi kosilo in večerja prideta vselej o pravem času. Še nedelja je zá-nj delavnik vsaj do devetih dopoldne, potem se olupí, umije, počeše, namazili, nasadi pinjo na glavo, vzame šibko palčico v roke in evo kavalirja, ki gre — v cerkev? ne, o lepem dnevu svojega krojača imenitnosti na svojega telesa podobi kazat ženskemu spolu na sprehajališča,

o slabem pa v gostilnico na „gabelfruštek“, pri katerem kletarcam rad pravi to, kar so med tednom druge zale ženske v štacuni od njega slišale; potem sta praznik in nedelja tudi njegova, tudi on gre rad v družbi iz mesta kam, pa po gostilnicah v okolici ni tako obražtan, kakor njegov „gvantni“ kolega; tudi kmetiška dekleta obrajtajo bolj one, ki prodajajo po metrih, kakor one, ki prodajajo po vagi; le za norce imajo oboje enako.

Kedar ta strežnik začne na svojo roko kupčijo, se navadno preskrbi s kakim kapitalom ali premožno, če ne bogato nevesto, in ker je pameten človek rajše slabo oblečen, nego lačen, in ženske ne morejo živeti brez „kofeta“, navadno bolje shaja, kakor „gvantni“. Prejšnjih ljubic pa v svoji štacuni ne vidi, ker je človeška narava že taka, da se najgorkejša ljubezen rada premeni v največje sovraštvo, če ni poroke.

3. Strežnik v kaki drugi štacuni. (Dominus servus universalis.) Omenjen bodi tudi ta, čeravno je prejšnjima zeló podoben. Najbolj se kaže in postavlja še papirnež ali knjigar ni premetovalec (dominus servus literarius). Tega v brlogu, kjer čaka kupcev in naročnikov, ne vidiš drugače, ko s peresom za ušesom, sem ter tje tudi z očali ali „ščipnikom“ na nosu z zeló učenim obrazom, ob nedeljah boš pa mislil, da je kak plemenitaž ali človek viših stanov. Vednost njegova je nekoliko večja od prejšnjih dveh, ker že iz dolgega časa prebira, kar pride mu na ogled. Doma je večidel iz Nemškega, če

pa tudi ni, vendar pravi, da je; toraj je iz nemškega v slovensko prestavljeno delo. Drugih posebnosti nima na sebi.

4. Potovalec. (Dominus servus Israël.)
Ta je pri nas znan le kot potovalni tič. Navadno se prikaže ravno pred somenjem in se odlikuje po svojem zakrivljenem nosu in jako predrznem obnašanji ter najnovejši nošnji, puha najdražje smodke, ter ravna z vso drugo človeško ropotijo nezmerno zaničljivo. Po javnih prostorih vleče ná-se pozornost miroljubnih gostov z glasnim zabavljanjem čez tukajšnje razmere, tako da se ti včasih napravljajo, da bi ga čez prag vrgli, pa vendar tega ne storé, temveč rajši sami gredo. Ta vrsta ljudi „se čuti“, ni jej treba ozira jemati na druge, kajti ona izvira iz „izvoljenega“ naroda in daje v imenu hiše, katero zastopa, na upanje na tri ali šest mesecev. Vse strežnike strašno zaničuje, drugim ljudem pa daje v gladišči, kjer se prikaže, da čez igralce zabavlja, priložnost, občudovati njegovo surovo ošabnost. Le gospodičnam ali gospem skrije kremplje ošabnosti in postane galanten, zato je pa tudi le pri teh v dobrem spominu.

Uradnik.

(Homo sacrosanctus).

Ta človeška rastlina se od drugih prav bistveno razločuje že po unanji obliki. Vidi se od dveh strani, od sprednje in zadnje. Prva je obrnjena na vzgor, toraj vpognjena, prava podoba ponižnosti; zadnja pa je popolnoma ravna, včasih celó vglobnjena, tako da so prsa izbuhnjena, posebno če je kaj leskečega na njih. Prav tako je njegovo obnašanje navzgor prikupljivo in vse skozi vdanostno, a navzdol strogo, govorjenje kratko in za kako robato besedo ne prosi odpuščenja.

Kje se je naredila ta rastlina in kedaj ter kako je k nam prišla, ni znano. Skoro gotovo je to, da je prikazala se brž, ko so jej bila tla pognojena z davki. Zdaj je je povsod že obilno, po nekterih krajih, n. pr. v Avstriji, še preveč. Ker jej le davki dajó mogočost življenja, je tam ne najdeš, kjer ni davkov; tako je n. pr. pri divjih afrikanskih narodih še zdaj ni. Preprost zrak jej je zeló škodljiv, ne more ga prenašati, tudi kjer raste preveč demokratičnega osata, nič kaj ne more kvišku in ne pride do pravega

cveta. Veliko bolj jej ugajajo zaprti prostori, ki se imenujejo „biró“ (bureaux), od tod se jej tudi pravi „birokracija“. V teh se razvije do popolne svoje veličastnosti.

Navadna unanja znamenja uradnika, kakoršen ima biti, so: votla, pinji podobna posoda, ki se pred višimi v rokah nosi, drugače pa na glavo povezne, precěj osoren obraz pod nosom z nekoliko pustimi kocinami zaraščen, katerih pa né sme biti niti preveč, niti ne smejo biti čez postavo dolge, drugi obraz naj ne bo pregosto zaraščen. Pod vsem tem je trd zavratnik, ki se ozko prime vrata in skriva srajco; če pa te kaj ven molí, mora biti kviško stoječa. Drugi život je bolj kebru podoben, nekoliko ga pokriva krilo proti koncu spodrezano in preklano, ter podobno lastovičnemu repu; do tal gredo noge v ozkih hlačah, ki se zgubé v čevljih. Vse to je črno, ker svitla barva ni nič kaj obrajtana in očem težko dè. Včasih je nos nekoliko dalji, kar neki prihaja od zgorej in ni nič kaj prijetno. Pri nekterih se zadej kaže še tudi nek izrastek, ki je zeló podoben levovemu repu, v navadnem življenji mu pa „cof“ pravimo.

V svojem kraljestvu je uradnik nedotakljiv, dobro vé, da ga varuje še druga postava. Čeravno služi višemu gospodu, je vendar tuči on velik gospod; občutljiv je le za veter od zgorej, za veter od spodej ne, čeravno mu je ta silno zopern. Če ga kak časnik razžali, ni treba njemu jeziti se, je že državni pravdnik tisti

„parkelj“, ki poredne časnike v koš zmeče in grešne pisatelje zasluženi kazni izroči. Zato o tem stanu ni varno preveč pisati, ker je tako vroč, da se je marsikdo že nad njim spekel; državni pravdnik ima svojo puško vedno nabasano.

Zunaj pisarnice svoje, to je v človeški družbi marsikteri uradnik zatajuje svoje lastnosti kolikor toliko, popolnoma skriti jih pa ne more, kakor jetičen človek kašlja ne. Ker se pri nas ravná po Dunaji, je navadno „ustavoveren“ še bolj ko ministerstvo samo, zato tudi nemškutar in ud kazine ter „konštitucijskega društva“ — ne toliko iz golega prepričanja, kolikor zato, ker je to vladi všeč. Največ skup jih vidiš, kedar je volitev; takrat gredó na rotovž v celih trumah, kakor žrjavi jeseni proti jugu, spolnovat svojo državljansko in občansko dolžnost, in volijo vsi enako liberalno — po svojem notranjem prepričanju in z najboljšo vestjó. V družbi se tak uradnik ogiblje kolikor mogoče slovenskih rogoviležev, da ne pride po taki družbi v slabo ime ali celó na sum skrivnega rovarja. Rodovino svojo odgojuje nemški, ker vé, da bo tako bolje zá-njo.

Vendar ni vsak tako zagrizeno liberalen, kakor večina; marsikteri je tudi narodnjak, pa le na tihem, to ti bo povedal vzlasti rad, če se snideš ž njim ponoči na kakem samotnem kraji, kjer še nobenega okna ni. „O, vi ne veste, kaj bi jaz storil, če — —. O jaz vam povem!“

Tako začne in neha in prepričan si, da imaš pred sabo narodnjaka, proti kateremu si ti le senca; čudiš se le, da ni še vsega pogrizel in potolkel, kar mu je nasprotno.

Nekoliko, a žalibog premalo, je uradnikov tudi narodnih, ki se ne boje tistega „parkeljna“, s katerim se drugi strašijo. In res, čeravno svojo narodnost očitno kažejo, jih navadno ta „parkelj“ ne vzame, k večemu če jih prenese na drugo, morebiti celó slabše mesto. Ti so vsi domačini, s čemer pa nikakor ni rečeno, da bi bili vsi uradniki, ki so slovenskega rodu, tudi narodnjaki, ker to bi ne bila resnica in marsikak uradnik bi bil hudo žaljen, če bi mu rekel, da je Slovenec; on je le „Kranjec“, če je prav iz Goriškega ali Štajarskega doma. Pravi „Slovinci“ so med njimi le redki, morda bodo kdaj gostejši.

To so v kratkem splošne lastnosti tega posebnega stanu, ki se pa dá razdeliti še v sledeče različne vrste od zgoraj na vzdol.

1. Viši uradnik. (Homo sacrosanctus major.) Navadno se tako imenuje načelnik kakega oddelka, pa tudi tak, ki vleče po toliko plače na leto, kolikor že precéj velika kmetiška vas davka plačuje. Med svojimi je on najviši, po njem se ravnaajo, češejo, brijejo in strižejo drugi, priimki službeni so mu ljubši od tistega, ki ga ima po svojem očetu, zato kaj rad sliši, če se mu dajó pri ogovorih le prvi, in če se pri tem zmotiš za eno stopinjo ali dve više, tega ne bo

popravit, prej že, če ga deneš za eno vrsto navzdol. Kar tako po lastnem imenu in priimku ogovoriti ga je prav tako nespodobno, kakor če n. pr. doktorju ali baronu ne rečeš „doktor“, „baron“, goli predstavek „gospod“ je celó razžaljiv, ker „gospod“ je vsak čevljar. Njegovi podložni morajo vse njegove službine priimke tako gladko znati z glave, kakor „očenaš“ — se reče po „očenašu“ jih nikdar ne praša, pač pa jim dajé pogosto priliko moliti litanije vseh njegovih priimkov. Pri vsem tem pa ni ravno sovražnik svojih podložnih, večkrat celó oče, kolikor sme biti to po postavi, in pred volitvami je celó navadno prijazen ž njimi, kedar jih opomni, da pričakuje od njih, da bodo „lojalno“ volili. Razen za politično mnenje svojih podložnih briga se tudi za godove in rojstne dneve svojih viših — kajti v Ljubljani ni nobenega tako visokega, da bi ne bilo še višega nad njim; ti so mu slovesni dnevi, ktere obhaja „en pleine parade“, t. j. v svoji z zlatom obrobjeni obleki, s ktere je prejšni dan hišna molje spokala. Zato pa tudi na to drži, da o njegovem godu pridejo podložni v praznični obleki hrbte krivit pred njega, pri kateri priliki se on za glavo velikosti vidi iz njih. Sem ter tje napravi o takih prilikah tudi domá kako pojedino in povabi k nji svoje podložne, da sliši potem nazdravice sebi in svoji rodovini. To se godi posebno pri takih, ki imajo po več odraščениh hčerk; pri vabilih ni nikakor izbirčen, to se vidi po družbi, ki se

zvečer snide in med katero je videti največ ne-
oženjenih, če so tudi še le praktikanti, avskul-
tanti ali adjunkti. Če se je kaka hčerka preveč
menila ali plesala s kakim mladim avskultantom,
je oče potem ne kliče na odgovor.

Z drugimi ljudmi je zunaj kancelije viši
uradnik bolj izbirčen. Navadnih ne mara, jih
celó ne vidi, z narodnjaki se ne meni rad, če
so tudi boljšega stanu, pač pa trpi, da se sinovi
bogatih trgovcev ali pleminitašev prilizujejo nje-
govim hčeram; o taki priliki se celó rad obrne
v stran in se spusti v pogovor s kakim učen-
jakom o paragrafih ali čemer družem. Takrat
tudi ne gleda strogo na to, da bi mu vsak dal
pristoječe mu naslove, kedar ga ogovori. Vpisan
je v kazino, kamor vodi tudi svoje nadepolne
hčerke na ples; če pa takega drobiža nima ali
je že vse pod streho spravil, ga boš le malokje
videl, ker ne najde sebi pristojne družbe. Sinovi
mu ne delajo toliko sitnosti, ker navadno ne
čakajo dolgo na službe. V denarnih zadregah
navadno ni, ker imá že toliko plače, da lahko
tudi brez diét in drugih priboljškov pošteno
shaja, če nima preveč družine, ki bi po štacunah
obleko na kredo jemala ali v tem, ko on v pi-
sarnici sedi, hodila pod Rožnik ali pod Turn v
švicarsko hišo čas preganjat si s kavo in oprav-
ljanjem drugih ljudi.

2. Niži uradnik. (Homo sacrosanctus
minor vel laborans.) Prejšnjemu je enak le po
imenu, po plači in veljavi ne, čeravno ima na-

vadno več dela, nego oni. Prejšnje čase je bil res revež, zdaj pa, ko smo hvala Bogu zmožni več davkov plačevati, je tudi on dobil plačo tako, da mu ni treba stradati. Tudi z delom ni preobložen, to se vidi najbolj v političnem življenji, ker ima čas hoditi k raznim konstitucijskim zborom. Naroden po večini ni, ker mu tega tudi ne vелеvajo in še ni bilo nikdar slišati, da bi bil kateri moral pokoriti se za to, da se je vpisal v kazino, konstitucijsko društvo ali pri volitvah volil nemškutarje in celó zá-nje po vsi svoji moči agitiral. Pa tudi nasprotno se ni zgodilo, namreč da bi bil kateri obešen ali zaprt, če se je v čitalnico zapisal ali volil Slovence.

Večidel ima tudi ta uradnik, če je oženjen ali vdovec, sinove in hčere; prvi navadno študirajo in imajo štipendije, po katerih marsikak kmetiški sin zdihuje, in če izšturirajo, se že kaj dobi zá-nje. Težje gre s hčerami. Te se vodijo po družbah in hodijo po sprehajališčih toliko, da bi, če bi vedno naprej šle, lahko storile pot okoli svetá.

Tukaj se kaže že pozlačen papir; zunaj vse v dragih oblačilih, morda celó v svili, domá pa krompir v oblicah, kava in postelje v treh, štirih nadstropjih, ki se zvečer po tleh razprostrejo, kedar se ni nadjati nikogar več v hišo. Zjutraj pride večkrat kak deček ali odraščen človeč z listkom, a kuharci je naročeno, da mu pové, da gospod še spé, ali da jih ni domá, in če pride opoldne, so gospod še v kanceliji, če-

ravno pri kosilu za mizo sedé. Tega prav za prav ni treba, kajti vsak uradnik ima dandanes toliko plače, kolikor n. pr. najboljši kmet pri-
dela, toraj bi mu ne bilo težko živeti. Če ne
more shajati, so vzroki drugi, zapravljivost in
pregosposka odgoja žene in otrok, ki ne znajo
in nočejo ne enega krajcarja zaslužiti. To svet
vé, zato je takemu uradniku težko spečati svoje
hčere možém. Dobro zá-nj, da imamo zdaj pri-
pravnice za učiteljice; tje hodi največ hčerk
uradnikov, da se pripravljajo za to, da bi živele
od davkov, kakor starši. Ob davkih je namreč
lažje živeti, kakor od žuljev in potu obraza, to
vé najboljše jud.

V javnem življenji je uradnik te vrste že
bolj navezan na neuradno družbo, ker se je ne
more in tudi ne mara popolnoma ogibati. Pri-
jeten in kratkočasen navadno ni, le če ima svoje
za ženitev zrele hčerke seboj, je nekoliko ži-
vahneje, vzlasti ako prisede kak mladeneč, o
kterem je slišal že doma govoriti ali ga celó sam
pozná, da ni navaden klin. Če je zlata ribica
Slovenec, se vsa rodovina celó takó daleč spozabi,
da začne govoriti slovenski, kar navadno bolje
zná nego nemški. Ko bi država dajala ne le
njemu plačo, nego tudi njegovim hčeram po par
tisuč goldinarjev dote, bi bilo veliko bolje zá-nj
in za njegovo družino.

Svoje prednike ima po vrsti zapisane in če
kteri umrje, pomakne sebe za stopinjo naprej.
Vendar včasih doživi veliko starost, a gre prej

v pokoj, začasni ali celó k sv. Krištofu, predno pride na vrh. Kedar umre, sveta ne spravi iz svojega teka. Saj jih je za njim toliko, ki so težko čakali, da se jim je umaknil.

3. Avskultant ali uradniški pripravnik (*adolescens burocraticus*) je podoben obrzdanemu mlademu žebetu, ki se uči orati, voziti in svojega gospoda na hrbtu nositi. To je ob tla pobita mladenška poezija, tič s pristriženimi peruti, z eno besedo: žalosten post po veselem dijaškem predpustu. Na gimnaziji je nagajal profesorjem in morda tudi že dekletom, potem je bil na Dunaji ali v Gradcu ves svet njegov, še celó policijo je strahoval, mešal glavo sebi in dekletam, pretočil veliko piva in vina, in ko je po vsem tem prestal svoje skušnje, padel je iz poetične višave v prašne sobe v „Križankih“, pri krvavi sodnji ali finančnem uradu. Težko pozabi vse to in v družbi rad govori o lepih dnevih in nočéh na Dunaji, v Gradcu ter o resničnih in izmišljenih dogodbah junaštva. V pisarni je pa bolj tih, ker tu je skoro najnižji, še celó uradni sluga si več upa govoriti in pečokurec je njegov prijatelj ali vsaj dober znanec, če tudi že dalje „služi“. Prijetno to življenje ravno ni, ker so njegovi predniki različnih očetov sinovi in navadno trdni „ustavoverci“, on pa je večidel narodnjak; če je posebno priden in se je nadjati od njega, da bo po službeni lestvi nagleje kviško plezal, se mu pripeti nepričakovana čast, da ga kdo njegovih pred-

stojnikov, ki imá mlade hčere, celó k sebi na dom povabi in seznaní s svojo rodovino. Vesel pa pri vsem tem ne more biti prav s srca, ker se mu vedno sanja o skušnji, ktera ga še čaka. Zato tudi sčasoma postane krotak in kedar po prestani skušnji pride v stalno službo, navadno več sveta ne prevrača — vzlasti, če je prislonil k sebi še mlado ženico. Skušnja namreč uči, da najhujega leva ukroti dobra služba in žena. Potem postane uradnik, kakor drugi, morda v srcu še naroden, pa tudi ne. Če je pa prej bil že nemškutar, postane po tem še le □nemškutar.

4. Uradnijski pisač. (Dominus servus serviens.) Ta spada med uradnike toliko, kolikor n. pr. cerkovnik (mežnar) med duhovne. Poklican k temu stanu je ravno tako malo, kakor kdo k temu, da si nogo zlomi; če se mu kaj tacega zgodi, je to le nesreča, ktere ni vselej sam kriv. Tudi pisač se je bil namenil na lestvi življenja splezati do vrha, ali — — spodletelo mu je na nji više ali niže in tako je „post tot discrimina rerum“ prišel na trdi stol v pusti uradnijski sobi, kjer je svojega življenja le malokdaj vesel. Viša previdnost njegova že skrbi za to, da ne odebeli in ne more tožiti o preobilni plači in prepíčem delu ali o preveliki svobodi. Karijére zá-nj ni nobene, ravno tako ne diétnih razredov, on ostane sluga, dokler diha in piha po dolgočasnih uradnih sobah. Vendar ima sem ter tje tudi kak dan veselja, boljše

hrane in zaslužka, to je takrat, kedar ga kak uradnik na komisijo seboj vzame; pri taki priliki od komisijskih stroškov tudi njemu kaj v žep pade. — V svojem poslu se pa tudi on čuti, vzlasti nasproti ljudem, ki ga ne poznajo. Takrat je on „mi“, to je vsa kancelija, ves urad skup in utegne biti prav tako milostljiv ali osoren z ljudmi, kakor njegov predstojnik. Skrivnosti pisarnic in njenih oseb so mu navadno bolj znane, kakor vsakemu drugemu, zato je včasih tudi jako koristen v tej ali oni stvari, vzlasti mlajšim ali na novo prišlim uradnikom vé dobro na roko iti. Uradniki prihajajo iz odhajajo, le on ostane stanovit na enem mestu, dokler ga ne prežene kaka nesreča ali smrt. Če se mu na onem svetu ne godi bolje, kakor na tem, se mu pač ne spleča, umreti in potovati na oni svet, za kar še diēt ne dobi.

5. Uradnijski služabnik. (Angellus infelix.) Je navadno junak, ki je mladosti lepša leta preživel s prenašanjem vojaške puške od enega kraja cesarstva do drugega, morda tudi v kaki bitvi za domovino svojo kri sovražniku ponujal, pa je slednjič dobil „obšid“ in svojo službo, potem si oskrbel ženó in otrok, da več ljudi borno živi in po boljši osodi zdihuje. Njegov brat na kmetih, kteremu ljudstvo tudi „brič“ pravi, je veliko bolj mogočen, prvi za glavarjem in ljudje se ga bolj bojé, ko njega. V mestu pa tak uradnijski služabnik ne more razviti se do vse svoje veličastnosti, ker ima vsak človek skoro

dolgo suktnjo in dolge hlače ter tudi vsak toliko nemški zna, ko on, toraj nima s čem ponašati se. Tu velja le bolj za pota nesreče, kjer se on prikaže, navadno ni vriska ne petja v hiši, kakor za pismonošo; malokteri ga je vesel, ko pride, in tudi malokteri mu brani, da bi zopet brž ne šel. Prijaznih besedi ne sliši ne on od drugih, ne drugi od njega, in kedar imá kje rubiti, je gola, suha, neusmiljena postava. Kedar pride, človeka kar mrzlica prime, tako gre naravnost proti njemu, kakor da bi bil prišel po njegova jetra. Revščine vidi veliko, zato je pa njegovo oko suho, kakor srce kamenito ali zvenjeno. Edino, kar duševno pridobi pri tem svojem poslu, je to, da premožnost prebivalcev bolj pozna, kakor marsikdo drugi, in prej vé, kaj te bo zadelo, ko ti sam. Kedar ga vidijo pogosto zahajati v kako hišo, je to znamenje, da se jej bliža boben — prav tako, kakor smrt ni daleč, kedar zdravnik pogosto hodi k bolniku. Druzih posebnosti mož nima, ko da je svojim predstojnikom vojaško pokoren, le kakemu mlajšemu začetniku si upa še pokazati, da je že bil v kanceliji, ko je on — začetnik — še v šolo hodil.

Profesor.

(Dominus praepotens).

Mogočna beseda, ki bi se ne smela nikdar izgovoriti brez premislika. Profesor spada po svojem stanu med uradnike, toraj ima veliko uradniških lastnosti na sebi, razen tega pa še neke posebnosti, zarad katerih je vreden, da si ga še posebej natančneje ogledamo.

Po rodu je večidel Nемеc ali Čeh, nekaj jih je tudi Slovencev, ki pa niso narodnjaki. Narodnjake že raje presajajo v druge dežele „aus dienstesrücksichten“, kar pa nikogar drugega brigati ne sme.

Kakor uradnik sploh — se nahaja tudi profesor tam, kjer mu je polje ugodno, toraj pri šolah, kakor zvonik pri cerkvi. V Ljubljani, čepravno še nimamo viših šol, je vendar več zavodov, pri katerih je potreben, dokler mladina vá-nje zahaja. V teh je neomejen gospodar, poveljnik in sodnik in zoper njegovo rzsodbo ni nikakoršne pritožbe. Svojim odgojencem je dober ali pa hud oče, kakoršnega so vredni po njegovih mislih, duha krotkega ali pa burnega; navadno se to ravna po rojstnem kraji ali po-

litični veri. Večidel je domačin bolj priljubljen dijakom, ker je z njimi enake krvi; če prav bolj ostro ravná ž njimi, vendar sprevidijo, da to stori le njim v prid, toraj „trojka“ domačina ne skli tako nego „trojka“, ki pride od nena-rodnega tujca. Tudi jim rajše spregleda kako v prenačljenji storjeno srboritost, če je kriva je le gola premlada kri in če ni huda pregreha zoper šolske postave. Zato se mu dijaki povsod spoštljivo odkrivajo in večí v gostilnici marsikako čašo na njegovo zdravje spraznijo. Ob koncu leta tudi ne ščujejo h ná-nj, kakor na druge, in naj bodo še tako razposajeni, mu vendar ponoči ne gredó oken pobijati, niti mu drugače ne nagajajo. Navadno se jih njegov poduk bolj prijema, ker ga ne marajo žaliti s slabim učenjem. Kedar popusté šole, ga ne pozabijo, nego spominjajo se ga dolgo in kedar umré, mu gre za pogrebom dolga rajda bradatih mož in duhovnikov, ki so bili vsi njegovi učenci, mladina šolska pa žaluje za njim.

Nekoliko drugačen je profesor, če je že z dóma navdan „furore teutonico“ ali se ga je pa pozneje navlekel. Ker ne zna ali ne mara znati slovenskega jezika, njegov poduk le prisiljeno prijema se učencevih src, a pravih korenin ne zasadi v nje. Zato prave zaupnosti med njim in dijaki ni, vse je mrzlo ali celó napeto, dijaki komaj čakajo zvonca, ki naznani konec ure. Kedar je nezadovoljen, čmern ali slabe volje, mu „furor teutonicus“, kterega je ves

poln, tudi izkipi in takrat slišijo učenci besede, ki jih globoko v srce zapišejo, kakor bi bile za-ušnice, katerih pa ne smejo brž vrniti. To čuti profesor ne le v šoli, ampak tudi zunaj nje, ker se mu dijaki umikajo ali če se mu odkrivajo, se jim roka krči v pest, pogled je plašen. Kedar so v gostilnici sami med seboj ali v tihi noči, doné večkrat gromoviti „pereat“ na njegovo slavo in primeri se celó, da mu okna pobijejo. Potem je silno razkačen in se grozi narodu, ki rodi take sinove. Kaj toraj naravneje nego to, da ob koncu leta sodba njegova ni posebno mila ali da se jej kdo odtegne prostovoljno ali pa prejemši dobrovoljni „consilium abeundi“!

A ne le v šoli — tudi zunaj nje je profesor — profesor. Navajen stroge pokorščine od dijakov, zahteva je tudi od drugih ljudi, in ker se mu v šoli mora vse verjeti, kar reče, tudi zunaj nje ne trpi ugovora, in nič lajšega ko zameriti se mu, da te ne bo več pogledal. Ljudi ceni po šolskih spričalih, kdor ni študiral toliko ko on, mu nič ne ve, če se je tudi zna-bití več učil; on praša le po akademičnih stopinjah, ne pa potem, kar kdo zna; le če si silno bogat ali v javnem življenji izdaten faktor, ti spregleduje in ne popravlja tvojih jeziko-slovnih pregreškov, zgodovinskih kozlov ali ma-tematičnih kozolcev vpričo vse družbe. Če si pa oče ktereга njegovih učencev, bo to brž vsak izmed družbe zvedel. Ženskemu, posebno mlaj-šemu spolu pa vendar odpušča marsikaj, kar

bi moškemu ne, in tudi ne skoči kviško, če katero zasoljeno nazaj dobi. Starejši pa ne zahaja rad v žensko družbo, ker mu je premalo študirana in že njegovih navadnih vsakdanjih besedi ne razumi.

V političnem življenji je profesor trojne vrste: odločen narodnjak, odločen nemškutar ali „ustavoverec“ in „ne tič ne miš“, ne krop ne voda.

Narodnjak je domačin, čeravno ni vsak domačin tudi narodnjak. Tak ne zatajuje svoje politične vere, zahaja v čitalnico, je ud več slovenskih društev, pri nekterih celo odbornik, in množi s svojim peresom slovensko literaturo. Tudi pri volitvah ga boš videl na strani narodnjakov, a ker je večidel v II. (uradniškem) volilnem razredu, ne more vage nagniti na narodno stran ne o mestnih, ne o drugih volitvah. Ne agitira pa za slovenske kandidate navadno ne ali vsaj ne hudo.

Njegov kolega „ustavoverec“, „teuton“ ali nemškutar je ud kazine, „konštitucijskega“ društva, in še marsiktere druge protinarodne skupščine, celo v mestni odbor se sili. In vse to navadno ni le zato, ker je že taka navada, da je vsak c. k. uradnik na kazinski strani, marveč on je to z dušo in telesom, k volilnim shodom ne prihaja le zato, da bi bil eden več, temuč odpré svoja usta in navdušuje že tako preveč navdušene poslušalce za „dobro stvar“, njegove besede se potem tiskajo po vseh nemčurskih

časnikih. S tem pa še ni zadovoljen, marveč spravi se na noge in lovi volilce po hišah, da bi jih pridobil za ono „dobro stvar“. In na dan volitve maršira praznično oblečen ponosno na rotovž, kakor se bere o starih mučenikih, da so šli k smrti, in tam dá svoj glas kazinskim kandidatom, če prav utegne med njimi biti kdo, kateremu je pred nekoliko leti v šoli dal „trojko“. Ko je volitev pri kraji, je tako ponosen na njen izid, kakor je bila muha, ki se je vsedla na hrbet konju, kateri je prvi pritekkel do cilja.

Slovencev ne mara, če bi bili njegovi učenci, bi dal v zadržanji vsem skup „trojko“; zato pomoči sem ter tje svoje pero v črnilo nevolje in jeze ter spiše kaj, — a ne podučljivega, pač pa dražljivega, in nese v kak nemški časnik. Ali tak produkt ni veliko vreden, še svojega namena ne doseže, ker vsak spozna, da ga je pisal profesor in v politiki je tak profesor tako nevkreten, kakor kmet v salonu na polzkih tleh s podkovanimi čevlji. Vendar ima tudi v politiki domači kolikor toliko vpliva, vzlasti pri starših svojih učencev, če so tako plašni, da se bojé, da sin ali hči ne bota dobila dobrih redov, če oče pri volitvi ne uboga profesorja.

Tretja vrsta profesorjev ni krop ne voda, to je: v politiko se ne vtika, ampak živi le za svoj poklic. No! lepo je že to, samo koristno ni vselej. Če bi bilo med temi več jih nemške ali druge nam tuje narodnosti, bi človek nič

ne rekel. Ali — ali — to ravno je slabo, da je med njimi največ Slovencev. Zakaj vedno čakajo boljših časov, kakor Judje mesija, in ne pomagajo sami, da bi ti časi prej prišli, to naj poravnajo sami s svojim narodnim srcem, mi jih pokrijemo s plajščem previdnosti. Marsikje je kriva tega žena, ki se je omožila na gotovo, ker uradnikove plače ne pobije toča in je tudi slana ne vzame; znano pa je, da se človek bolj brez skrbi vozi, dokler je na vozu sam, nego če se mu prisede kdo, ki na vsakem ovinku strahú upije in se vsacega klanca boji. Vendar — kakor smo Slovenci še dandanes, bodimo veseli še profesorjev te vrste, ki nam v politiki vsaj aktivno ne škodujejo, ampak se drže le šole in svoje rodovine, kar je hvale vredno. Tudi učenci navadno o njih nič slabega ne vedó, potrpljenje je tu družega z drugim, o skriti hudobiji ni nič slišati.

V splošnem obziru nam je o profesorju le še nekoliko omeniti. Plača njegova je lepa, to sam pripozna, in bolj star ko je, večó ima. Vendar so v tem stanu tudi nekteri, ki ž njo ne morejo prav shajati, vzlasti če imajo požrešno ali celó nerodno rodovino, kar ni nemogoče, marveč se najde v živih eksemplarih. Tak „óče profesor“ je pač milovanja vreden, zato si išče še postranskih zaslužkov, jemlje dijake v stanovanje in na hrano ali počne kaj družega. Njegova gospa se ne brani perutnine, žakljev moke, loncev masla ali slanine in celó

navadnih koljin, še manj pa gnjat in česa drugega za kuhinjo. Imé darovalca potem pové svojemu možu, in ta najde v svojem šolskem zapisniku enako ime ter si to zapomni. Hudega ali celó nepostavnega to celó nič ni, kajti nobenemu uradniku po postavi ni zapovedano, da bi vse plačal z denarjem. Prav tako se ne more nihče hudovati nad njim, če njega ali njegovo rodovino povabijo na kako južino ali domačo zabavo, kjer se snide s svojimi učenci — sinovi hišnega gospodarja ali gosposkinje, s kterimi je o tej priliki prav prijazen in jim nikakor ne kaže profesorja, kakor v šoli. Saj se s tem ne podkupuje in učenec, če je butelj, ostane butelj, naj bo gosposkega ali premožnega kmečkega stanu, akoravno dobi izvrsten red v šoli.

S tem smo opisali površno profesorja, kakoršnega v Ljubljani vidimo; pristaviti bo le še, da ima po dva mesca na leto počitnice, kar jako dobro tekne njemu, še bolj pa njegovim učencem. V tem času si odpočijejo drug od drugega in ko se zopet snidejo, sta oba dela pripravljena za boj desetih mesecev.

Deblo „profesor“ se deli v več vej, od kterih ima vsaka svoje posebne lastnosti, zato je treba pogledati vsako posebej od zgoraj na vzdol in to, kar se vsake drži.

1. Učitelj na gimnaziji. (Professor majorum gentium vel classicus.) Prvo mesto med učitelji ljubljanskimi je njegovo zato, ker nimamo

še vseučilišča, profesorji semeniščni pa spadajo v čisto drugi stan. Razdeluje se po starosti in stopinjah v vodjo, deželnega šolskega svetovalca ali ogleda, navadnega profesorja in suplenta ali začetnika, ki je avskultantu podoben. Nadrobneje pa imaš še latinca in grka (ta je „klasičen“), jezikovslovca novejših jezikov, matematikarja, fizikarja, zgodovinarja, naravoslovca in učitelja veronauka. Stroko svojo kaže ne le v šoli svojim učencem, nego tudi zunaj nje v družbi vzlasti tam, kjer je prilika odlikovati se pred manj učenimi. Ugovora ali oporekanja ne trpi rad, zamera je nagla in če je le kedaj zapazil, kje imaš najslabšo žilo, te bo kaj rad zá-njo tipal. Še ženstvo v tem obziru ni popolnoma varno pred njegovimi pušicami. Kdor ni vsaj gimnazije dovršil, v njegovih očeh nima prave veljave. V šoli ima še to posebnost, da ne jemlje ozira na druge predmete, ampak goni le svojega ter zahteva, da bi se ga učenci tako natanko učili, kakor da bi ne imeli nič družega opraviti. Prej je bil ta profesor jako mogočen, po ulicah strah vseh učencev, a zdaj, kar je zbog liberalizma tudi šolska disciplina zelo zrahljana, so skoro učenci strah njegov, zdaj se on boji sniti se ž njimi na kakem javnem kraju, n. pr. v gostilnici.

Politične vere je gimnazijalni učitelj, kakor profesor sploh, dvojne: narodnjak ali nemškutar, le malokteri je čisto brez nje ali je vsaj nikjer nalašč in odločno ne kaže. Prvi je priljubljen, ker je velika večina dijakov njegovih

slovenskega rodú. V šoli se ogiba vsake politike, kar je tudi popolnoma prav, in če že kedaj ne more drugače, ne govori zaničljivo o slovanskih narodih, pa tudi ne hujska dijakov zoper Nemce. Isto tako zunaj šole ne dela propagande za Germanijo, marveč včasih še po svojih močeh dela za izobraženje svojih rojakov z besedo in peresom, če prav ni tak, da bi se za narod stepel ali hotel zavoljo svojega prepričanja nalašč službo zgubiti.

Ves drugačen je tako zvani „teuton“ ali domači renegat. Ta svoje mržnje do Slovanov še v šoli ne more skrivati, vsakako pa skuša vneti svoje učence za „véliko“ Germanijo in „dolgi“ nemški jezik, zato pa ni priljubljen v šoli, njegovih predmetov se mladina nič kaj z veseljem ne uči. Zunaj šole ima navadno več poguma, kakor njegov narodni tovariš, zahaja v protislovanska društva in med odločne slovanožrce ter se tam posebno odlikuje ne toliko z omiko, kolikor z robotimi besedami, ktere še v mične pesmice splete in ko pridejo med svet, ne mara več veljati za njihovega očeta. Zato se marsikdo čudi, da tak profesor mara še v tako sovraženi deželi kruh jesti; saj je toliko naših narodnjakov po tujih učiliščih nameščenih, da bi se teh mesta več ko preveč napolnila ž njimi. Zakaj vendar ne gre tak „teuton“ tje, kamor ga srce vleče: v blaženo Nemčijo ali Prusijo?! Tam bi njegovo seme več sadu obrodilo, kakor ga rodi pri nas, in prebivalci bi ga bili gotovo bolj ve-

seli, kakor mi, dijaki bi ga ne kleli, marveč morda celó na rokah nosili. —

2. Učitelj na realki. (Professor originis novae.) Ta profesor je še mlad, vsaj pri nas nima še rodbinskega debla. Pred kakimi 25 letmi je bila realka le IV. razred normalke, potem je dobila svoje ime in najprej tri razrede, a zdaj, kar je po dobroti hranilnice dobila lastno poslopje, ktero pa morate dežela in mesto vzdrževati, hoče biti tekmeč gimnazije. Prej je bil učitelj realke priprost človek, brez pravih skušenj, ki svoje učenosti ni nikjer kazal, zdaj, ko je tudi on osedlan s priimkom „profesor“, pa že hodi vštric gimnazijskega učitelja in mu ne pripozna nobene prednosti pred sabo. — V drugem najdeš pri njem vse one službene razlike in politične lastnosti, kakor pri gimnazijskem profesorji, toraj ga ni treba obširneje popisovati, ker bi le ponavljali že prej rečeno.

3. Učitelj na pripravnici. (Praeceptor domincolorum et domincularum.) Ta je izrastek novejše dobe, ko se je spoznalo, da je pri nas še zmiraj več učencev, kakor šol in učiteljev; ravno tako se je spoznalo, da je veliko, posebno starejših učiteljev premalo učenih za sedanjo mladež, zato je treba tudi učiteljic. Tako so se napravili zavodi nalašč za one, ki imajo veselje postati ljudski učitelji, in takim zavodom je treba najprej učiteljev ali „profesorjev,“ učenci in učenke že sami in same pridejo. Učitelj na pri-

pravnicí je obojnega spola, se reče: nekaj jih je možkih, nekaj ženskih. Po svoji veljavi se meri s prejšnjima le sam, svet ga ne ceni tako visoko, kakor se sam sebi zdi. Kuhavnica navadno ni, da bi politično godljo prehudo mešala, le tu pa tam je še kateri, ki misli, da je tuja kultura njegovim učencem in tudi drugim potrebna. Latincev in grkov med tem stanom ni ali vsaj ne takih, ki bi bili o tem skušnje prestali. Zato so tudi v navadnem življenju manj ošabni od onih, ker se pač kmalu lahko pripeti, da naleté na kakega, kateremu njihova učenost ne imponira. S svojimi učenci ne ravnajo prehudó, ker vedo, da bi z odpojanjem učencev spodbijali tudi sebi tla, kajti če učencev ni, tudi njih treba ni; nemškega duhá jim tudi ni treba preveč ubijati, ker postaneje tako ljudski učitelji in se ga že še pozneje nalezejo. Da tudi z učenkami ne ravnajo preostro, se že samo po sebi razumi, ker so „gospice“ ali „frajlce.“

4. Učitelj na normalki. (Magister minimarum gentium nec non praepotens.) Med tem stanom je malokteri, ki si ga je izvolil, vélika večina je silila više, pa nemila osoda je postavila kako ograjo, čez katero ni mogel več skočiti, toraj se je obrnil v stran in postal to, kar je. Tudi ni vsak rojen za doktorja, profesorja, duhovna ali uradnika, in kaj bi bilo, če bi nihče ne postal učitelj normalke! Navadno je še vsak, ki je, vesel, da je, to se vidi posebno zato, ker se boji vsake zemere. Morda je pa tudi po-

sebna odlika ali dobrotu, biti v Ljubljani za ljudskega učitelja! Bog vedi to!

Ljubljana ima veliko prebivalcev, toraj za svojo mladež tudi več ljudskih šol, ob katerih živi več ljudskih učiteljev. Različni so med sabo ne toliko po omiki, kolikor po tem, od kodi dobivajo svojo plačo. In tako imamo:

a) državnega mestnega učitelja (magister minimarum gentium nec non praepotens magnatus), in

b) učitelja mestnih šol (magister minimarum gentium diabolus pauper).

Prvega vidiš zunaj šole v viših družbah, med ktere po svoji duševni omiki ne spada; zato je med njimi pogosto „božji volek“, česar pa ne zapazi vselej in če vendar-le zapazi, se mu reče, da to ne leti ná-nj, kar potem tudi verjame. Unanja oblika je navadno bahasta, visok cilinder ga dela še višega, nemško besedovanje, čeravno pravemu nemcu ušesa trga, pa pokrije tiste nagote, kar jih cilinder ne more pokriti. Po veri je — z malo izjemo — ustavoveren ali liberalen kolikor more, še celó peresa se loti in ljudje potem mislijo, da ga zna res tako sukati, kakor kaže „Schulzeitung“.

Popravljaivec v tiskarnici in stavec sta molčeča človeka, njemu pa se še dobro zdi, če svet misli, da je res tak „kampelj“. Največi strah imajo pred njim učitelji, mestni in po kmetih, ker je navadno tudi šolski nadzornik in to povsod rad kaže; ta „strah“ se njegovi domišljiji

dobro prilega in kedar je od kake take inspekcije pripeljal se v Ljubljano nazaj, je posebno dobre volje. Obče nevaren pa nikakor ni, kajti kakor je zdaj vnet za sedanjo šolsko zistemo, tako bo vnet za drugo, kedar pride, ker za svoje sedanje prepričanje ne bo hotel priti ob službo, še manj pa se bo dal obesiti. — Narodnjak je malokteri in če je, ne nasprotuje sedanjim šolskim postavam ter je bolj pohleven, ko rogovilež. Vsaj pa svojega narodnjaštva ne kaže tako sijajno, ker je ono manj varno, kakor to.

Učitelj mestnih šol — oh! Ne eden izmed njih ni družega, ko rojen Slovenec, vsi so v tretjem volilnem razredu in koliko jih pride volit slovenske kandidate? Lansko leto sem stal pred „rotovžem“ in štel — enega! Prašaj pa takega kruhoborca, ali je res nemškutar v srcu, pridušil se bo, da ni, ampak da se boji, ker je oženjen in ima toliko otrok, toraj mora plašč po vetru obračati. Glavni zadržek pri takem je žena, ki ima preveč otrok in ne upa, da bi mož kje drugje enako službo dobil. Žena moža najbolje pozna. Toraj boš mislil, da je v taki hiši gola revščina, pa motiš se, ob nedeljih vidiš na glavi „Njega“ visok cilinder, „Ona“ pa je tudi, če prav ne okusno, vendar hudo gosposko nališpana, ker ta stan vé in zná pridobiti še postranskih zaslužkov zavoljo bojzljivosti staršev, učencev itd. S cilindrom na glavi ti je tako ponosen, da se mestnemu odborniku že na deset korakov daljave odkrije, od tebe znanca pa, če ve, da mu v

službi ne moreš škodovati, bo pričakoval, da se ti njemu prej odkriješ, če si tudi po svoji stopinji desetkrat veljavniši od njega, in če ga ti prezreš, stavim goldinar na groš, da bo on tudi tebe, vzlasti če imaš otroke, ki bi utegnili kedaj ali celó kmalu priti v njegov razred. — O previsoki učenosti tu ni govoriti, in če je kdo res kdaj kaj več vedel, je že veliko pozabil, ker od prevelike učenosti glava boli, učitelj pa mora imeti glavo zdravo.

Dijak ali študent.

(Genius universalis).

Dijak je testo za vse stanove človeške, iz njega utegne postati veliko, malo ali celó nič, kakoršen je kvas v njem ali kakor more „goriti“. Potreben je v prvi vrsti profesorjem in učiteljem, vodjem in šolskim nadzornikom, kajti če ni dijaka, ni šol in tudi profesorji ne bi imeli od česa svoje plače vleči.

Rodi se dijaka največ v mestu in okolici, nekoliko pa tudi po kmetih od prav različnih staršev. Meščanskega je zato več, ker je blizu do šole in dozdej meščani še nimajo navade svojih otrok pošiljati na kmete v šolo. Pač pa se godi narobe in to iz lahko umevnih vzrokov.

Naš kmetič, učitelj ali karkoli je že zunaj glavnega mesta, se že dolgo časa sam sebi smili, rad bi svojemu sinu privoščil kaj boljšega, nego je on. V tem obziru ga zbada posebno duhovski stan, ta mu je vzor vsega dobrega; dokler je „gospod“ na zemlji, je bel kruh in mu ni treba na polji delati ali gnoja kidati, kedar pa umré, pride v nebesa, kar se pa o „muštacarji“ ne vé za gotovo. Zato, če le količkaj more, dá enega ali tudi več svojih sinov v mesto v šolo, „da mu ne bo treba črnega kruha jesti, pri tem pa še težko delati.“ Študirat ga dá le za „gospoda“, kajti ko bi le količkaj mislil, da se mu utegne „skaziti, zvreči“, rajše bi ga poslal k živini na pašo ali dal za hlapca služiti.

Tako pride bodoči „gospod“ v kmečki obleki, k večemu v dolgih hlačah, ktere mu je vaščanski krojač vrezal in naredil, v mesto in v varstvo ter oskrbnništvo „dijaške matere“, kjer živi prva leta v družini enakih trpinov kakor vojak v kosarni; zvečer je postelja tik postelje, drobnica spi pri tleh v tružici, ki se izpod postelje viših pripelje, in ne more kaj, če večí v svoja nadstropja mu čez glavo lezejo. Pri mizi ima ravno toliko prostora, kolikor je večim prav, in tem služi tudi za postreščka, če ima sam sebe rad in hoče, da se mu ne godí prehudó, kajti pred laskanjem je le v šoli varen, doma ne. Njegova „gospodinja“ mu je v vsem mati in večá skrb jej je, da starši dosti in o pravem času plačujejo v denarji ali blagu, kakor da bi bil rejenec presít.

Dokler je majhen, ga tika, „oni“ postane še le od pete šole naprej. Snažiti in likati se mora sam, in če za čevlje, da bi bili svitli, nima „biksa“, opravi to tudi pljunek in cunjca. Zvečer mora biti z mrakom domá, ker „mati“ že strogo pazi na to, da so vrata o pravem času zaprta. Večim se v tem obziru nekoliko prizanese, a vendar vežnega ključa ne dobé v roke, rajši „mati“ tako dolgo dremlje, da sliši trkanje in gre potem odpret, pa je vselej nevoljna. Če je oče premožen, da more sam „špogati si študenta“, je ta pri gospodinji bolj v milosti; slabše se godi tistemu, ki ima hrano zunaj stanovanja, ker plačuje le golo posteljo in par kvadratnih metrov prostora v izbi.

Tak revež tudi zunaj hiše navadno ni vesel življenja, marsikdaj gre h kosilu s težjo vestjo nego k spovedi ali skušnji. Hrano po hišah imeti ni ravno prijetno, vzlasti če se vsak dan drugje kuha zá-nj. Navadno ima že svoj prostor v kakem kotu ali na koncu mize in je mladim popkom dotične rodovine vselej tuja zver, ki se jim vredna zdi, da jo vsaki pot gledat pridejo in to ne površno, kajti ogleda se vse na njem: nos, usta, ušesa, suknja, hlače, čevlji. Ako so pri hiši odraščene ali še rastoče hčere, Bog varuj, da bi prezrl „naš študent“ ponižno odkriti se gospicam, kedar jih zunaj sreča, ali na domu ne rekel vsaki posebej „küß' die hand, gnädiges Fräulein“. To mu je silno težko, in večkrat je že sit, predno je prvo žlico v usta nesel. Razen

tega se mu primeri, da dobi vse dneve tedna le eno jed, n. pr. ričet s kislim zeljem, a drugi teden zopet vsak dan le krompir ali opresno zelje. Tako je zmiraj sit in vendar gre vselej lačen spat. Nekoliko bolje se mu godi, če ima dan za dnevom v isti hiši hrano; nikjer se ne jé vsak dan eno in isto in ker se zá-nj posebej ne kuha, dobi vendar vsak dan kaj družega. Nič kaj obrajtana ni hrana po samostanih, v semeniščih in sploh po zavodih, kjer jih veliko pri mizi sedi; ali tako slaba vendar ne more biti, ker se jih ob nji vendar-le veliko izšola.

Kmetiški „študent“ skonca tudi šole ni posebno vesel, učitelj ima prevelik križ ž njim — največ zavoljo nemškega jezika, ki se ga tako težko prijemlje, kakor meščoba vode. Je že nekaj posebnega med našim kmetiškim stanom, da še celó popolnoma izraščeni človek ne zna nemški. Kaj pa še le otrok, ki ga oče v ljubljansko šolo prižene! Če ga nemški ogovoriš ali mu nemški kaj razkladaš, je ravno tako, kakor da bi mu zvezde kazal. Ali pridnost zmaga vse, če ne gre prenaglo, in tako se tudi fant v čevljih na kveder sčasoma toliko nauči, da razume učitelja, za to je skrbjeno že po izvrstni metodi „riba — fiš, miza — tiš“. Saj se še odraščeni kmetiški fant, kedar ga utaknejo v cesarsko suknjo, nauči „reksum“ in „linksum“, zakaj bi se dijak nemščine ne naučil! Saj je za to časa celih 12 let in če to ni zadosti, se dá še katero vmes. Saj je človeško življenje dolgo, vsaj dosti dolgo za

vsacega, da se nauči nemški, če le 30 let živi. In več se od poštenega človeškega življenja vendar ne sme tirjati! Za slovensko življenje je to zadosti.

To velja posebno o dijaku s kmetov, poglejmo zdaj dijaka v mestu rojenega.

Oče mu je meščan, uradnik, trgovec, obrtnik ali delavec, nekteri je tudi plemenitega stanu, česar pa ni on kriv. Tak dijak v obče prav ne vé, kaj se pravi prav za prav študirati. On ima doma vse, česar želi, ni lačen ne strgan, pozimi mu ni treba zmrzovati, ker ga mama v toliko cunj zavije, da ga ni ž njih videti in se v šolo prišedši komaj olupí. Za obleko in hrano mu ni treba skrbeti, vse to dobiva o pravem času, ravno tako mu oče kupi vse knjige in drugo za šolo potrebno ropotijo. Da se pri vsi tej obilnosti tudi kaj uči, za to skrbi razen dobrovoljnega učitelja še „štruftar“, ki je večidel viši dijak kmetiškega stanu; tudi nemščina mu ne dela toliko zaprek, kakor kmetiškemu, ker se domá govori — če ne nemško, vsaj kolikor toliko „kuheltajč“; razen tega ga učitelj lajše vidi, ker je priden t. j. razume maniro in se zna tako odkrivati, kakor njegov oče, ne pa po kmetiški tako, da sežeš po klobuku, kakor da bi te bila osa pičila. Med kmetiškimi sošolci ima priimek „škric“, pa le zavoljo bolj gosposke obleke; drugi priimek „špicelj“ dobi le, če misli, da mora učitelj ali profesor vse zvedeti, kar kdo drug stori v njegovi nenazočnosti. S podučevanjem drugih

se mu ni treba ukvarjati, pač pa dobi vzlasti, če je uradnika sin, štipendijo; kmetiški sin je ne dobi tako lahko, je že preveč nevkreten, kajti če ne študira slabo, se pa slabo odkriva! Štor je štor, najboljši bi bil brez klobuka. Pa to je dobro zá-nj, kajti skušnja uči, da presit konj slabo vozi, in res kmetiški sin bolje študira od gosposkega, čeravno je včasih v šolskem programu za njim. Le ena napaka je pri tem. Včasih se namreč primeri, da mora revnega kmeta sin popustiti šole — ne zavoljo slabega učenja, marveč ker nima ob čem živeti. Potem se zgubi kam za pisarja ali pa tudi po dalji pridnosti postane še več, kakor njegov gosposki sošolec, ki je, čeravno s slabšim spričalom, odgrizel mu štipendijo, brez ktere bi bil morda lajše študiral, kakor oni ž njo. Marsikteri dobrotnik, ki je šolske štipendije ustanovil, bi hodil strašit tiste, ki jih zdaj oddajajo, če bi mogel iz onega sveta nazaj, kedar bi bilo treba.

V javnem življenji je dijak, če prav že nosi visoko pinjo na glavi in palčico v roki, po večini vendar zeló pohlevna žival. Le kedar mu v gostilnici vino in pivo greben podpré, utegne drugim ljudem neprijeten postati, sam v svoji družbi pa je le vesel. Tudi se je jel preveč že s politiko pečati, prebira politične liste bolj ko svoje šolske knjige, k čemur ga pa večkrat zapelje kak „teutonski“ profesor. Zadnja leta se je šolska disciplina veliko zrahljala, zato vidiš dijaka že kot popolnega moža, ki zahaja v gostilne,

društva, gledišče itd. Nekaj take svobode je že prav, ni treba, da bi bil vedno na vrvi kakor človek, ki se plavati uči, ali — „omne nimium nocet“, to čutijo najbolj profesorji sami, ki si pa zavoljo sedanjih šolskih postav ne vedó pomagati.

Po večini je pa „študent“ že odločno naroden, vsaj tisti, ki više sili; tak težko čaka, da bi se oprostil srednjih šol in šel po tem na više, od koder še le dobi pravi potni list za daljno življenje — bodi si v duhovskem ali posvetnem stanu.

Čeravno je tu dijak splošno precéj obširno popisan, bo vendar treba ga še nadrobneje ogledati, ker se tudi on deli v več razredov.

Po lastnem ali starišev namenu in po starosti se deli študent v sledeče vrste.

1. Gimnazijalec. (Genius fidelis latinus.) Naredi se iz normalca že v Ljubljani ali pa v kakem drugem kraju, kjer imajo ljudje toliko denarja, da morejo izdržavati „glavne šole“. V Ljubljano pride tak še le, ako se materi ali očetu posebno bistrega uma, „kunšten“ zdi in mislijo, da bo dal „izmeštrati“ se za „gospoda“. Ljubljančan pa gre že tako sam po sebi v šolo brez posebnega namena. Predno pa more stopiti v svetišče latinske šole in gledati njene svetosti, ga še nekoliko stresejo, kar se preskušnja imenuje, in če se to, kar pri tej priliki od njega pade, profesorjem zadosti zdi, odpro se mu široka vrata in ko jih prestopi, ni več šolar, ampak študent, ki ga vsaj nekoliko profesorjev vika.

Zdaj že ni več smrkovec, je že vsaj pol gospoda, to čuti sam v sebi najbolje. Tudi klečati ali med uro za kazen v kakem kotu stati ni več spodobno za-nj, namesto tega pride „klassenbuch“, ki ima ob koncu leta pri klasificiranji véliko besedo in še kateremu véasih med letom pomaga do „consilium abeundi“.

Gimnazijalec je dvojne sorte: gosposki ali kmetiški. Prvi se odlikuje po slabi slovenski ljubljansčini, drugi pa po kmetiški nemščini, česar pa nobeden ni sam kriv. Navadno je gosposki, če se za „nemca“ vpiše, bolj razvajen, tako rekoč slabo delo, ktero morajo njegovi kmetiški tovarši zeló popravljati, tu z lasanjem, tam z dobrovoljnimi zaušnicami, potezanjem ušes, krstom s šolsko gobo itd., dokler ga tako olikajo in prirede, da pusti „špiceljna“ in postane kolega, s katerim se more shajati. Vendar se zdaj tudi to ne dá popolnoma doseči, marveč ste po dve stranki do osme šole: prva večja iz kmetiških in nekoliko meščanskih sinov je slovenska in še kako! — druga po večem iz uradniških in odličniših nemškutarskih sinov sestavljena je pa nemčurska in véliko-teutonskemu profesorju mnogo bolj pridna od prve.

Sploh se politika pri tem dijaku že veliko prezgodaj začinja. Časnike, politične in druge knjige vidiš v rokah že tam, kjer bi morala biti edino le šolska knjiga, in nasledek tega je, da marsikteri prepočasi študira, a drugi prenaglo, to je, da že s peto, šesto ali vsaj osmo šolo misli,

da je zadosti učil se za vse življenje, ali da se mu kaj družega pripeti, kar ga na poti učenja ustavi. Veliko jih tudi k vojakom pobero, česar niso sami krivi, in tako se vniči marsikteri materi in očetu lepa nada do prihodnosti, proč je vse veselje, ki sta ga do tje imela s svojim sinom, včasih celó pride premoženje po njem na kant in tako ga sovražijo bratje in sestre, ki so morali doma delati, ko je ta po šolah hlače trgal.

Javno življenje je gimnazijalcu odprto. Šolske postave mu prepovedujejo skoro vse, kar smejo drugi ljudje uživati, zato pa delajo to v „kontrabant“, na skrivnem in to tem lažje, ker so tudi te postave zdaj že večidel le na papirji. Dovoljeno je višim le gledišče, posebno nemško, v društva zahajajo le skrivaj, isto tako v gostilne in kavarne, pa se že ne boje več tako, ker dobro vedo, da postave njihove oko miži, če jih prav gleda. Tudi smodka v ustih ni tak greh, da bi jo gorečo v žep ali za rokav skrili, kedar zagleda profesorja. V družbi tujih ljudi je vedenje njegovo bolj nevkretno, če ne hodi po dvakrat na teden k plesouku, pri katerem se shaja pozneje tudi s komiji in najetimi plesalkami, pa tudi z drugimi puncami, ki zahajajo tje pod varstvom mater ali pa nikogar. Tako se splete tu pa tam vkljub strogi šolski postavi kaka srčna zveza in ta je vzrok, da se mu ponoči vedno o neizmerni sreči sanja, podnevi je razmišljen in študira zaljubljena pisma, profesor pa ga zasači večkrat

nepripravljenega. Nekoliko jih je pa pri vsem tem takih „mrzlih“, da na gimnazijski stezi ne zaidejo na levo ne na desno, marveč srečno pridejo do „mature“ in še čez-njo. Ko je matura premagana, je slovesen „valet“, h kateremu se povabijo tudi profesorji. Priljubljenim se tu izreče zahvala za dobrote in potrpljenje, nepriljubljenim pa se vse odpusti. Potem se razidejo, vsega kolegija je konec. Nekaj jih popolnoma odide, da se več ne vidijo, drugih gre nekoliko, pa zdaj premalo, v semenišče, nekoliko na Dunaj ali v Gradec, vsi se v življenji nikdar več ne snidejo. — O počitnicah so potem še marsikje hudi boji s starši, ki bi najraje videli, da bi šel sin v semenišče; večidel pa pri tem zmaga sin in odide na vseučilišče, čeravno mu starši reko, da se ne sme več v hišo prikazati. Sedanjega časa duh le preveč jemlje mladenčem veselje do duhovskega stanu, zato dere le vse ven, ali koliko jih tu pride do cilja, koliko se jih ne pogubi! Sprava med starši in vseučiliščnikom je navadno še le pozna, ko se je jeza vlegla in so se starši vdali božji volji ali pa prišli na smrtno posteljo.

2. Učenec na realki. (Dominus puer.)

Omenjeno je že bilo, da je viša realka v Ljubljani še mlada, rodil jo je še le liberalizem, materijalizem in druge lepe prikazni zadnjih deset let. Potrebna mora že biti, ker ob nji živi toliko profesorjev, kajti nepotrebneje sedanje unetje za šole nič ne stvari. Učenci na tem zdaj toliko obražtanem zavodu so po večem podobni

gimnazijalcem, le da niso latinci in grki, ampak v prvi vrsti nemci, po tem lahi in francozi, in če se staršem potrebno zdi, tudi slovinci, akoravno tukaj slovenski jezik za dobro napredovanje ni potreben. S sovrstnikom gimnazijalcem sta kakor pes in mačka. Je pa tudi na realki veliko več gospóde, s kmetov dá svojega sina le malo-kdo sèm, ker bi potem res ne vedel kam ž njim, če bi vse razrede še tako dobro zdelal. Ta potem ni ne za semenišče, ne za profesorja starih jezikov, ne za doktorja in ne za uradnika, kteremu je treba viših šol. — Druzega se o realcu ne dá veliko povedati, lastnosti ima enake z gimnazijalcem, le slabših še nekoliko več, ker je kot sin meščana navadno še bolj razposajen in to posebno na javnih krajih, vzlasti po gostilnicah kaže tako, da se ga že skoro njegovi profesorji bojé. Ker se na realki veliko več ponemčuje, nego na gimnaziji, je na svojo „nemščino“ zeló ponosen in sploh tudi bolj prevzetan, kar pokaže večkrat s tem, da na ulicah znane mu narodnjake glasno zasramuje, — se reče, ne vsak, pač pa marsikteri, ki ima na glavi cilinder in je kakega nemčurskega prvaka nadepoln sin. — Ko je dokončal svoje študije, se zgubi v kako službo, prevzame domačo kupčijo ali pa gre tudi na tehniko, za izobraženje ljudstva pa ni, marveč le zá-se, ker postane materijalist.

3. Pripravnik za ljudskega učitelja. (Magister adolescens.) Ta je večidel revež, ki je na poti po gimnaziji ali realki opešal bodi

si po svoji lastni ali po drugih krivdi. Tega je že nesreče tolkač toliko na vse strani otolkel in roke raznih profesorskih pekov ga že tako zgnjetle, da nima nič prave korajže več. Zato se pa o njem tudi ne sliši veliko, ne dobrega ne slabega, ljubljanskega svetá ne meša, vesel je le bolj na tihem in če je nekoliko starejši, se tu in tam kaj pripeti, česar je pa kriva njegova sovrstnica, ki bo précej za njim na vrsto prišla, ali pa tudi kako drugo mlado deklé, ker ta že sme obljubiti ženitev čez par, ne pa čez deset ali več let. Najbolj je vesel, kedar dobi spričevalo, da sme iti kam za podučitelja ali tudi le na poskušnjo. Takrat še le spozna, kako malo vredno je življenje, dokler človek nima gotove službe, ker ga lahko sem ter tje kucajo, kolikor se jim ljubi. Skoro bi bil raji še dalje pripravnik. Pozneje, če je priden in predstojnikom včeeč, postane učitelj. Kaj je učitelj, pa že tako lahko vsak vé.

4. Kandidatinja za učiteljstvo. (*Dominula scholastica majorum gentium.*) Prav n drobno popisati to vrsto dijakov tukaj ni prostora. To ti je neka prav nova sorta, ktero je še le novo šolstvo iznašlo. Po vnanji podobi je ta dijak v čisto ženski obleki, ki je popolnoma po modi narejena, na glavi vidiš veliko kepo tujih las in celó živinske dlake, krog te kepe je nekoliko pravih lastnih las v podobi kit ovitih, nad to goró sedi neka posoda, nekoliko klobuku podobna, pa še s trakovi ošita in celó s cvetlicami obsajena. Tudi drugo krilo je tako sestavljeno,

da je malokteri kos cel, pri vsem tem pa je blaga v njem veliko preveč. Obraz je mlad, prijeten ali pa ne, vsakako pa gleda že po vseh štirih delih sveta in čaka, kdaj se mu bo kak možki odkril. Po leti nosi v eni roki sončnik, da solnce ne more videti, kaj ima pod klobučkom, v drugi pak, kedar v šolo ali iz šole gre, nekoliko zvezkov ali knjig, med katerimi je skrit včasih tudi kak „lipsprif“, ki se le pokaže, a ne pove se, od kod je prišel. V šolo, posebno pa iz šole tak dijak večkrat ne hodi sam, marveč spremlja ga drug dijak v suknji in s pravim klobukom ter brez sončnika, kateremu tudi ozka, žaklju podobna ženska obleka ne nagaja. Pripeti se tudi, da tak par iz šole ne gre domú po tisti poti, ki se drugim, nego po tisti, ki se njima najkrajša zdi.

Te vrste dijak je večidel hči kacega uradnika, vsakako pa meščana, in ker imajo uradniki malo premoženja, pa navadno po več hčer, tudi ni skrbi, da bi tacega dijaka zmanjkalo, dokler so državne štipendije. Žvrgoljenje njegovo je skoro izključljivo nemško, kolikor je namreč v ljubljanskem „kuheltajču“ prave nemščine, med sabo se navadno ogovarjajo: „Sie frajlen“, tikanje ni spodobno. Ravno tako jim mora učitelj ali učiteljica v šoli reči „frajlen“ in če jih učitelj sreča, mora se jim skoro naprej odkriti. Koliko in kako se uči, ni drugim ljudem nič mar; vsak dijak pravi, da preveč. Ali Bog se usmili učitelja, če ne dá dobrega spričevala! Ne kolnejo ga sicer ne, pač pa skrbé, da pride kolikor mo-

goče po vsem mestu v govorico. — Ko čez par let ta dijak dobi svoje spričevalo, lahko postane „učitelj v kijklji“ na kmetih ali v mestu, kar je neki prav dobro za šole in njega. Če pa tega ne mara, postane kaj družega ali pa se oženi — ne, omoži se. Marsikteri tak ženski dijak pa „študira“ le zavoljo lepšega, ne da bi hotel postati učitelj v kijklji. Če bi bila zraven šole tudi kuhinja, bi bilo to popolnoma prav.

Jezični doktor.

(Homo processarius.)

Dokler ni bilo hudobnih ljudi na svetu, ni bilo ne državnih pravnikov ne sodnikov, še manj pa jezičnih doktorjev. Bog je vstvaril pa le dobre ljudi, hudobni so se sami naredili, toraj je jasno, da tudi jezičnega doktorja ni Bog vstvaril, marveč se je pozneje zaredil, kakor uš na človeku. Dandanes je pa hudobnih ljudi čedalje več na svetu, zato tudi jezičnih doktorjev; dobri ljudje jih potrebujejo le zavoljo hudobnih, pošteni zavoljo nepoštenih, ravno tako hudobni in nepošteni zavoljo dobrih in pravičnih.

Naredi se jezični doktor iz dijaka, kakor buba (puppe) iz gosenice; ta buba, ki se imenuje koncipijent, se potem še kakih sedem let

godi ali madi, da postane za pravega doktorja dosti zvijačna in ume razne paragrafe krog prstov ovijati. Z zadnjo skušnjo prejé meh in ven zleti pravi metulj, kakoršen bodi tu v obče nekoliko natančneje popisan.

Jezični doktor živi ob dolgih računih, ki se imenujejo „ekspenzari“, ktere plačujejo hudobni in nevedni, pa tudi dobri in pošteni ljudje, zadnji večidel le zavoljo prvih. Vsi skupej se imenujejo „stranke“ — menda zato, ker nobeden ne pride k njemu, če je na „pravem“ potu. Brlog njegov se imenuje pisarna ali kancelija, ki ima po več oddelkov, a le eden je svetišče, v katero smejo njegovi podložni le v sili, drugim se pa odpré, če so posebno debeli kapuni.

V tej svoji pisarni je on neomejeni vladar, za svoje osobstvo nima besedi ne preveč, ne preprijaznih, v pogovore se spušča le o posebnih nujnih prilikah. Ko vstopiš, vidiš vse pri svojih mizah sedeti in beli papir mazati s črnilom, da se le praskanje sliši. Papirja se ne zdi nikomur škoda, ker ga plačajo tako stranke, in čem več je pôl, tem večí je račun. Kdor tako piše, ne kupuje papirja sam. Kedar se vrata odpro, pač vse pogleda po vzroku, a vse zopet nagne glave na svoje pôle, le eden vstane in te pelje k „šefu“, ki te, če ne vé, kaj bi rad, gotovo prijazno sprejme in ti ponudi stol, morda celó smodko, ali če si ž njo prišel, ti podá prižgano žveplenko fine sorte. Po razgovoru se včasih njegov prijazni obraz ves premeni in če mu tvoja reč

ni po volji, te bo odhajajočega morda spremil, a k večemu do vrat, ktere bo pa zeló trdo zaprl za tabo. Če si mu pa po volji, te bo spremil po vsi pisarni in od vseh miz se ti bodo podajali ponižni prikloni.

Nekoliko drugače je s kmetom. Ta, če ni tič, ki je že marsikaj perja tu pustil, a ga še ima, da se dá še skubiti, se že v svetišče ne pusti; pride k večemu do koncipijenta, pri katerem kmalu opravi kaj ali nič; v prvem slučaju mora dati are ali predplače 5 ali 10 gld., pa tudi še več, kakoršna je pravda. Predno jo doktor prevzame, se zna prepričati, da mu plača ne bo ušla, če pravdo zgubi ali dobi. Prav za prav je njemu to in uno eno in isto, vsaj v Ljubljani ni bilo še nikdar slišati, da bi se bil kak doktor zavoljo zgubljene pravde „grimal“, če je „klijente“ še toliko stala. To je tudi potrebno, kajti kje bi bil še kak doktor, če bi se vsak zavoljo kake zgubljene pravde vstrelil! Izreče se „klijentu“ obžalovanje, da ni bilo mogoče pravde dobiti, in če ta misli, da je njegov „doktor“ silno jezen na „doktorja“ njegovega nasprotnika, se zeló moti; utegne ju oba dobiti v gostilnici, kjer prav prijateljsko smejeta se na stroške drugih.

Pravde, ki jih doktor imá, so dvojne vrste: civilne in kazenske. Civilne, kjer gre le za denar, so navadno bolj mastne, tudi je prostovoljno mu sprejeti jih ali ne. Pri kazenskih pa ni tako, ker pri človeku, ki ima priti na Žabjek ali pa na Grad, če mu morda celó ne nameravajo vratú

zadrgniti, ni dosti perja več; take zagovarja le „ex offo“, to je: ker jih mora; potem se ravná njegova gorečnost. Če pa je tak kandidat za ječo še zmožen plačila — ne glede na to, bo li dobil ali zgubil, se poprime njegove reči z vso svojo govorniško in juristično močjó in če je klijent še tako črn, vedel bo najti na njem vendar še kaj belega in hvale vrednega; ni treba, da bi to sam verjel, da le sodnija ali porotniki verjamejo. Če je v kakem paragrafu le kaka luknja, brž jo stakne, da bi njegov klijent skoz njo ušel, in čeravno je zatoženec tudi po njegovih mislih kriv, bo vendar ponosen na to, da ga je s svojo zgovernostjo in bistrournostjo „izkopal“, in mu tudi reče: „vidiš, sreča tvoja, da sem te jaz zagovarjal, drugače bi bil ti gotovo obsojen.“

V javnem in političnem življenji je „doktor“ zeló važna oseba. Ker ne zmanjka hudobnih in pravde željnih ljudi, je tudi on materialno trden, vzlasti če si je pridobil dobro imé bodi si po svoji spretnosti, bodi si po politični veljavnosti. Prvo je mnogo težje od družega, zato je malokteri edino le advokat, večidel se stavlja v politiki na više, če ne na prvo mesto, ker je že z doma navajen prepira, o katerem živi. Po tem se loči tudi v nemškutarja, narodnjaka in tihega; zadnji živi le ob svojih klientih, za vse drugo mu ni nič mar; njegovo prepričanje je namreč to, da se bodo ljudje pravdali, dokler bo svet stal, naj bo večina v Ljubljani nemčurska ali slovenska, čemu bi se toraj tu ali tam za-

meril? Prva dva sta si le v tem enaka, da se v njunih pisarnicah piše samo nemški in da se klijenti sprejemajo brez ozira na narodnost in politično mišljenje; kedar se pa srečata na političnem polju, sta si huda nasprotnika.

Oglejmo si jezičnega doktorja nemškutarja v političnem življenji. To ti je gospod, da se mu kar vidi. Po svojih opravilih in zvezah ima veliko vpliva pri volilcih, katerim — če ne naravnost, pa vsaj lahko umevno žuga ali miga, kakor je tu ali tam potrebno. Zato postane mestni svetovalec, deželni poslanec, deželni odbornik ali celó državni poslanec. Na taki stopinji se njemu bolje godi nego volilcem, in to je posebno dobro za mesto, deželo in državo. Kdor tega ne verjame, plača groš. Razen tega slovenski jezik tako časti, da brez potrebe ne ene besede slovenske v usta ne vzame in tudi svoji kanceliji velí enako ravnati ž njim; v njegovi nazočnosti se ne sme govoriti ali če se že govori, se on dela, kakor da bi ne slišal, ker noče biti greha zoper nemčurski princip deležen. Po njem se ravna vsa njegova rodovina od gospe „doktorice“, kateri moraš v nagovoru vselej dati ta priimek, do najmanjšega otroka, s katerim slovenski govoriti je še poslom strogo prepovedano.

V političnem življenji se toraj ta povsod odločno stavi na čelo narodnih nasprotnikov in ker so mu vladne zvezde mile, tudi večidel dospé do zaželjenega cilja. Le tu pa tam se kateremu primeri, da o volitvah propade in odide z dolgim

nosom, pa tega ni kriv on, pač pa njegovi volilci, ki ne marajo za medene besede in zlate obljube in so tako neprevidni, da mestu njega volijo rajše najpriprostejšega človeka, ki komaj vé, kaj je paragraf.

Njegov narodni vrstnik je v drugem mu čisto podoben, le da ima za narod več srca ali ga vsaj kaže. V Ljubljani je redek, pa po ljudstvu vendar bolj obražtan, ker vsaj slovenski zna in se ne sramuje govoriti, če prav se tudi v njegovi pisarnici piše le nemški in to bõje iz „oporitnetnih ozirov“, ker je bolj koristno in sodnije nemške spise rajše vidijo in bolj razumejo od slovenskih. V političnem življenji ta ne dosega svojega nemčurskega vrstnika, vsaj ni tako drzen ko oni, in če se že spenja po častnih in tudi mastnih javnih službah, je pri tem bolj pohleven ter vedno gleda nazaj, če je za hrbtom še vse varno in bi s svojim velikim pogumom spredej ne zagrabil kake poti zadej. Previdnost je zlata vredna, predrzen je le tolovaj, kteremu se ni za ničesar bati, ali človek, ki ima za sabo policijo, žandarje ali celó vojake. Zato se nikjer preveč ne izpostavi in včasih „ne reče ne tók ne tók, da ne bi pozneje kdo djal, da je tók ali tók rekel.“ Če zleze na kako višo stopinjo, ostane značajen in ne pozabi volilcev ter se bolj briga za javno kritiko, kakor njegov vrstnik nemškutar, ki je zdaj še ob vlado naslonjen.

Jezičnemu doktorju po opravili najbližnji in deloma še nad njim je

bilježnik ali notár (advocatus privilegio sigilli). Še pred malo leti je bil ta mož veliko manj potreben, nego zdaj. A po novi postavi nobena pogodba večje obširnosti ne velja, če ni pri notarju spisana ali vsaj podpisana in s pečatom potrjena. S tožbami se ne peča, on ima le mirne „stranke“ in če se v njegovi pisarni razbesedijo in pričkajo, jim to zaračuni po uri. Pri njem se „delajo pisma“, ženitvanska, prodajalne, izročevalne pogodbe, odstopninska pisma in še marsikaj družega, na čemer mora biti kolek (štempelj). Oporoke (testamente) dela tudi po hišah, isto tako izvršuje zapuščine, vodi razprodaje, hrani rodbinska pisma in skrivnosti itd. Državi zasluži veliko, zakaj bi tudi sebi ne? V družbinskem, javnem in političnem življenji je podoben advokatu — le s tem razločkom, da če je naroden, se delajo pri njem tudi slovenska pisma, ako jih „stranka“ zahteva; če je nemškiutar, stori to nerad in le, če se splača, in si še potem roke umije. Kancelija in osovstvo vse kakor pri advokatu. Doktorske diplome mu ni treba, že lahko brez nje opravi in „stranke“ mu vendar pravijo „doktor“, pa se vsak drugi tudi prikupi, ako ga ogovori za „doktorja“, če prav to ni. Splošno pa je tudi on le zato na svetu, ker ljudje drug drugemu ne zaupajo. Če bi povsod veljala še „mož beseda“, bi tudi njega treba ne bilo, ker se na gole in poštene roke ne pritiskajo pečati in besedi od možaka možaku dani ni treba legaliziranja ne koleka.

Koncipijent (candidatus processarius nec non capellanus advocatorius vel notariatorius) spada k tema obema zato, ker še ni to, za kar se pripravlja. Priimek „doktorski kaplan“ se mu spodobi zato, ker je večkrat tudi že doktor, pa še nima „konkursa“, t. j. zadnje skušnje in te ne sme narediti prej nego mu preteče postavno število let. Pri vsem tem pa opravlja posel svojega predstojnika, včasih se po njegovi spretnosti ceni celó vrednost pisarne — posebno, če ima „doktor“ sam preveč drugih opravil ali mu je o novih postavah že um oslabel. Takemu „šef“ le podpisuje in jemlje odgovornost za njegove grehe na svoje rame. Plačevan je v primeri dobro — vzlasti če zna razen tega še drugih imenitnosti kaj. Zato se pa tudi postavlja in dekleta — pardon! gospice se rade ozirajo po njem, kakor on po njih. Navadno pa iz vsega tega ljubkovanja in norenja nazadnje nič ni, vse se razleti in če postane sam advokat ali notár in se razglasi, da se bo oženil, osupne ves ženski spol s svojo nevesto, ker je večidel čisto druga, nego je svet pričakoval, in je v letih svojega fantovanja še poznal ni. Po poroki velika nevolja med prejšnjimi znankami njegovimi, zamera vsaj po polovici ulic, v katerih stanuje.

Politične barve je po večem upijoče narodne, ker vsaj na Kranjskem nemškutarji ne rode več takih sinov, da bi spravili se do „doktorstva“, jim duh prej opeša. Če pa ni odločno naroden, je to vsaj na skrivnem in čaka, da bo

mogel roge pokazati. Ako je pa nemškutar, sme k večemu med kazinarji kje v kotu stati, če je spodobno oblečen, namreč v fraku in s cilindrom v roki, ter na plesu čakati, da ktera bolj obnošena kje na klopi obsedi, da jo potem sme parkrat zasukati. Sploh pravega duhá, prave živahnosti ni drugje nego v narodni krvi, po narodnih žilah, vse drugo je polževo, prenapeto, nenaravno, tuje. Zato upajmo, da bomo imeli v Ljubljani kedaj več narodnih advokatov in notarjev, nego jih je zdaj. Vsakako pa se držimo nemškega pregovora „unter zwei Uebeln das kleinere wählen“ in če že moramo k advokatu ali notarju, idimo k narodnemu, ali vsaj k takemu, ki imá narodnega koncipijenta.

Doktor zdravnik.

(Adlatus morbi.)

Ta mož je slabi nasledek greha prvih starišev; če bi Adam in Eva ne bila grešila, bi ne bilo treba smrti, toraj tudi „doktorja“ ne. Narredi se lahko iz vsakega človeka, ki ni prezabit. Kakih 16 let šole, potem par let vaje ob človeškem mesu, pa je doktor gotov. Pravico, da sme svoje umetnosti skazovati in poskušati na živih človeških telesih, dobi pa še le po nekem inštrumentu, kteremu se pravi „diplom“ in ki

je pisan na oslovski koži. S tem v žepu se nasloni najprej ob kako bolnišnico in je „sekundarij“ t. j. pomočnik prvega zdravnika. Ko dobi toliko „pacientov“ (t. j. trpinov, ki se mu dajo za poskušnje), da si upa ob njih samih živeti, začne kupčijo na svojo roko v Ljubljani ali drugje, če pa ne, gre kam za okrajnega zdravnika ali dobi službo pri kakem zavodu, pa je njegova pomoč vendar še na ponudbo vsakemu brez ozira na stan, spol, starost, narodnost in vero.

Zdravnik je toraj vsakako izdatna in važna oseba v človeški družbi, čeravno bolni lajše brez njega umirajo nego on živi brez njih. Bolnike zdravi s podolgastmi koščki papirja, tako zvanimi „recepti“, dragimi nakaznicami, za ktere se v „latinski kuhinji“, po domače „lekarnici“, dobé razne pijače, mazila, štupe, zvaljki in druge nenaravne reči, katerih zdravemu človeku treba ni. Da bi taka „zdravila“ bolniku vselej in gotovo škodovala, se ne more trditi, k večemu večkrat nič ne pomagajo; navadno jih pa bolnik vživa, dokler more, in ko več ne more, ga spravijo k sv. Krištofu, dediči pa za njim plačajo vse, kar smrt stane, toraj tudi zdravnika in lekarničarja. Koristna so taka zdravila vsakako, če ne bolniku, pa zdravniku in lekarničarju, ki ob novem letu „doktorju“ tudi kaj v roke stisne, če je bila letina dobra.

Razen tega zdravi tudi z raznim železnim in drugim orodjem, vsled česar človek večkrat zgubi bolezen, ž njo vred pa se kak ud ali vsaj

kos živega mesa odreže, da ni potem več cel, ampak le človeška podrtija. Vendar vsak rajši še tako obrezan po svetu hodi, nego bi cel pri sv. Krištofu ležal. Bo li to, kar stori, pomagalo ali ne, za to zdravnik ne prevzame nobene odgovornosti, in večkrat, kedar kdo umré, reko ljudje, da ga je zdravnik pod zemljo spravil. Ali kaj se briga mož za take besede nevednosti! On zahteva svojo plačo, „honorar“ imenovano, ob kateri živi; če se mu kak ozdravljeni bolnik za umetno pomoč skaže hvaležnega še s posebnim darilom, je zdravnik tega še bolj vesel. Od tod prihaja menda latinski pregovor „praesente medico nihil nocet“, kar bi se v slovenskem jeziku reklo najbolje: „presenti (darila) zdravniku nič ne škodujejo.“ Naši ljudje imajo pa še drug pregovor, kakor o sv. Matiji in ledu, namreč: „Zdravnik pravi — bolne zdravi; če jih ni, — jih naredi.“ In res zdravniku ni bolj nenaravne stvari, večega škandala, kakor popolnoma zdrav človek; tak mu je, kakor tatu Wertheimova železna kasa, kateri se nikakor ne more priti do živega. Še bolj pa sovraži one vrste ljudi, ki zdravijo brez pismene pravice; te imenuje sleparje, mazače ter jih preganja kakor lovec lisico, ki mu zajce pobira. Najbolj pak obrajšta tiste, kateri so njega in njegovih zdravil že tako navajeni, da ne morejo brez njih živeti; to so mu kravice, ki vedno dajo mleko.

V političnem življenju je doktor, bodi-si v tem ali onem taboru, kolikor toliko veljavna.

oseba. Vidiš ga v raznih odborih, društvih in tu ni molčeč, ampak govori in dela. Navadno si pridobi tudi premoženja, kar je naravno, ker še smrt ni zastoj, in tako živi, čislan kolikor toliko, tako dolgo, da tudi pón-j pride smrt, s katero je že v življenji dobro seznanil se. Potem pride k sv. Krištofu, kjer najde že toliko in toliko svojih bivših „pacientov.“

Penzijonist.

(Homo otiosus et agitator vivax.)

Kar je na kmetih „stari“ ali „stara“ v kotu, to je v mestu penzijonist — le vse drugače. Po mislih pametnega človeka bi moral biti penzijonist podrtija človeka, ki je v službi po delu in starosti ali po nesreči tako opešal, da ne le svoje nekdanje službe ne more več opravljati, nego tudi za nobeno drugo koristno delo več ni. Ali to ni tako, in zato ne, ker ima država dosti denarja.

Penzijonist se naredi iz državnega uradnika raznih strok in iz vojaškega častnika. Vzroki za tako spremembo so različni. Najbolj pravičen je starost in onemoglost v službi, kajti kdor je toliko časa zvesto in marljivo služil, da je opešal in zavoljo viših let pri vsi dobri volji

ni več za rabo, tak je zaslužil v resnici, da na stara leta skrbi zá-nj tisti, kteremu je posvetil najlepša leta, najboljše moči svojega življenja, in ta je tukaj država. Vsak človek spoštuje tako sivo glavo in jej prav iz srca privošči, da more zadnje dni svojega življenja prebiti brez skrbi in truda; to ni več ko pošteno in pravično in nihče mu ne bo nevoščljiv.

Ali ni vsak prišel na tak način v pokoj. Veliko preveč je namreč takih, o kterih se človek čudi, kako so prišli do pravice, živeti brez dela ob davkih avstrijskih podložnikov. Tu vidiš krepkega človeka, ki bi lahko še mlatil ali kosil, vsakako pa svoj prejšnji posel opravljal, če je sploh kedaj bil sposoben zá-nj; ljudje pravijo, da je prišel v pokoj zato, ker se je zameril svojim načelnikom; dobro, ali če je to res, zakaj mu penzije ne plačujejo ti načelniki, ampak državna kasa, zakaj sploh penzijo dobiva?

Tam zopet vidiš gospoda, kterega že od zadej poznaš, ker ga ves ljubi dan vidiš, kamorkoli prideš, in to že 15, 20 ali celó 25 let; opraviti nima prav nič, toraj ves dan pohajkva, gre od gostilne do gostilne, od kavarne do kavarne, zvečer zaide tudi v gledišče, da je nekoliko spremembe. Ljudje ga ogovarjajo s „stotnikom“, „majorjem“ itd. in starejši se spominjajo, da je pred 15, 20, 25 leti po končani vojski prišel sèm in postal „disponibel“. In to ostane do smrti, t. j. vsaj 30 let, toraj je bil tačas, ko je začel živeti na državne stroške, 30, k večemu

35 let star — telesno nepoškodovan, a vendar že za nič!

Zopet dobiš ga, ki je bolj revno, celó umazano oblečen; ljudje ti povedo, da je bil „nekaj naredil“, zato je pred časom šel v pokoj in penzija njegova je majhna. Poboljšati si življenje odjeda kruh drugim revežem, vrivajoč se v javne in privatne pisarne, zato je vsem pisarjem in drugim privatnih služeb iskajočim ljudem hud trn v peti. Pa res! če je za kaj, naj bi bil pa v svoji službi ostal, če pa ni za nič, zakaj se druge vriva!

Grozno se pa moti, kdor misli, da penzionist ni za nič več. O, je, je in še kako! Saj ima pa tudi dosti časa za to. Nemški pregovor pravi: „Müssiggang ist aller Laster Anfang.“ Vedno le doma sedeti, se sprehajati in po gostilnicah ter kavarnah klatiti se vendar človek naveliča, če je še pri takih močeh, da vse to more. Zato se loti politike in služi tu drugim, ki nimajo toliko časa ko on, prav za pota postreščka. Pred vsako volitvijo si nabrusi pete in je noč in dan na nogah, da tam spodbuja bojazljivce, omahljivce vtrjuje v ustavoveri, pozabljivce spominja na ustavoverno dolžnost, vzlasti pa daje konstitucijskim zborom za zborovanje potrebno število „publikuma“, če drugih ljudi ne pride zadosti. Za politične agitacije je izvrsten, volilnega dne ne bo nikdar pozabil kakor onega ne, kterege svojo penzijo potegne. Tisti dan pride od vseh strani in v trumah večidel tako, da drug

druzega vidi, in tu voli vselej z vlado, kar je tudi prav, ker svojo plačo dobiva od vlade, ne pa od davkoplačevalcev, kakor nevedni ljudje mislijo. Le malokteri je, da voli narodno. Zato se marsikdo čudi, kako da penzijonist v nekdamnem poslu ni več za rabo, če v pokoji lahko še toliko služeb opravlja in je tako vsestransko koristen. V Ljubljani je posebno eden izgled penzijonista in to je sedanji župan sam. Pri vladi ni bil več za rabo, zato ga je dala v pokoj (druzega se o njem ne vé, ker nekteri penzizijonisti ne govoré radi o svoji preteklosti); zdaj pa je vendar že več let dober za težko mesto župana. „Erkläret uns, Graf Oerindur, dieses Räthsel der Natur!“

V drugem življenji je penzizijonist drugim ljudem večidel siten, neprenesljiv, ker misli, da je še zmiraj to, kar je nekdam bil, pogovor ž njim pust do pretrganja. Napravi si tudi psov, vsaj enega, ktereга potem trpinči, kakor je trpinčil v službi ljudi, ga jemlje seboj, kamorkoli gre, da nadleguje ljudi in straši stroke; v gostilnicah mu pa daje jesti iz tistih posod, ki so tudi za ljudi, in nima nič zoper to, če pes kje kaj vkrade. Slednjič pride tudi pónj smrt in vstreže s tem najbolj davkoplačevalcem.

Gostilničar.

(Homo spirituosus.)

Po svojem poslu spada med sesalke ali celó polipe, sesala njegova, s kterimi iz ljudi muzeg srka, so natakriji ali natakarce. Nekteri ga štejejo tudi med barvarje, ker ima to lastnost, da rad vodo brava in vodo beli, še drugi med kemikovce, ker včasih pijača, ktero ljudem podaja, ni le pobarvana in okisana voda, marveč se v nji nahajajo še druge reči, le žabe ne, ker bi v taki robí ne mogle živeti. Naredi se iz razne robe, tudi iz natakarja, viših šol mu ni treba, tudi posebnega diploma ne, zadnjega mu nadomesti „patent“. Omike toraj ni take, da bi zgodovini dajal imenitne možé, vendar je toliko izobražen, da zná s svojimi gosti v caker hoditi; bistroumen pa je bolj ko marsikdo, brž presodi človeka vrednost in ve potem tudi ravhati se. Izurjen je le v računstvu, čeravno tudi ni nezmotljiv; a če se zmoti, se to ne zgodi na njegovo škodo. Vest mu je zelo široka, usmiljenja ne pozná. Plena čaka v svojem brlogu, gostilnica imenovanem, ki ima po več oddelkov, kjer je nastavljeno ljudem brez razločka. Pri vstopu se ne plača nič, pač pa pri odhodu.

Gostilničar pozná le dvojno vrsto ljudi: prvo, ki ima denar, visoko spoštuje, kar kaže s priklanjanjem in čez mero ponižnimi besedami, drugi, ki nima denarja, pa svojega zaničevanja še ne skriva ne. Po njegovih mislih je vsak človek le zato na svetu, da bi v njegovo gostilnico hodil, toraj se mu gnjusi vsak, kdor ne zahaja v njo, če bi po svojih dohodkih in premoženji to lahko storil. Ker so na sveti vse sorte ljudje, toraj tudi taki, ki na upanje jedó in pijejo, se mu pripeti, da mu kedo na kredit obvisi; vendar tega ne obesi na véliki zvon, vzlasti če je dotični vsaj par mesecev pred svojim obvisenjem redno plačeval, tedaj že toliko dlake pustil, da se ta znesek ž njo lahko pobriše.

Čeravno ste njegova kuhinja in klet odprti vsakemu, ima vendar kolikor toliko politične vere in zavoljo nje marsikaj pretrpeti ob volitvah, ker ga ti na ono, a drugi na drugo stran vlečejo. Včasih se odtegne obojim in za par dni kam zgine. Odločno nemčurske ali odločno slovenske vere je malokteri, ta se ravná po večini njegovih „dobrih“ gostov. Jezikov govori več, pa le malokterega dobro. V Ljubljani se dobe celó nekteri, ki ne znajo in ne marajo znati slovenski.

Po svoji unanji obliki in opravi brloga se deli še posebno v štiri vrste.

a) Gostilničar za gospodo. (*Polypus nobilis*.) Brlog ima navadno bolj v mestu ali na bolj obiskovanih krajih, kakor pajk le tam mreže

nastavlja, kjer je več muh. V njem je vse politirano in svitlo, še tla so skoraj tako lepa, da bi se človek malo pomazal, če bi ná-nje sedel. Vse je prav gosposko, mize svitlo ali pisano pogrnjene ali kamnite, ob stenah zrcala in podobe in vse to se zvečer v plinovi svečavi blišči kakor v cerkvi. Natararji so črno oblečeni v belih srajcah, škripajočih čevljih, le frak je včasih nekoliko oguljen; če bi tak mladeneč ne imel brisalnice v roki ali na rami, bi ga vsak vzel za bogatega gizdalina. Kjer so pa kletarice, so bolj podobne mladim gospodičnam in nališpanim igralkam na glediščnem odru, nego strežljivim boginjam. Gospodar sam se pokaže le sem ter tje med njimi, govori s kakim bolj odličnim gostom ali znancem par besedi, potem pa zopet odide in zvečer ne ve, kaj je s tem, kaj je z onim govoril. Tu pa tam tudi sam kateremu postreže, denarja pa ne pobira sam, nego ima zato posebnega ministra, nadkletarja, kateri vsak večer poklada račun in oddaja podnevi nabrani denar. Z moškim svojim osobstvom je kratkih besedi, z ženskim pa včasih bolj uljuden, nego je ljubo njegovi dragi, ki je navadno načelnica v kuhinji. Čeravno je v njegovem kraljestvu po večem vladajoči jezik nemški, se govori vendar tudi slabo „kranjski“ ali nekoliko boljše laški. Ogovori se pač vsak gost v gosposki suknji nemški, če ni znano o njem, da tega ne mara, vendar ako na to pade odgovor v drugem jeziku, se mu tudi v tem postreže. Pri vsem tem jed in

pijača ni dražja pri njem, kakor v kaki gostilnici ljubljanske okolice, tudi vino ne boljše, ker to lastnost imajo vsi gosposki gostilničarji v Ljubljani, da dobrega vina ne točijo; od pol litra te že mora glava boleti, če si le božji. Tudi golaš iz ostankov prejšnjega, če ne prejšnjih dni narejen je posebnost take gostilnice in zaleže toliko, da se vsaj leto dni vselej streseš, kedar kdo to besedo zgovori ali ga na mizi vidiš. Preobjesti se ti je v taki gostilnici težko, bo prej mošnjiček tvoj prazen, nego želodec poln, ako se ti po kaki pusti meščobi ali kakem drugem duhu ne zapahne grlo. Predno greš iz brloga, se moraš odkupiti ne le s toliko denarjem, da misliš, da si desetice požiral in dvajsetice pil, nego moraš dati še kletarju par krajcarjev, navadno toliko, kolikor ti jih iz desetice na mizo našteje, po vrhu ali „za tobak“ (trinkgeld).

Več gostilničarjev te vrste ima zraven gostilnice tudi prenočišče za tujce, pa tudi domače; zadnjih pride kateri le, če je ključ doma pozabil in ne more v hišo, ali pa iz kacega drugega vzroka, pri katerem se mora eno oko, če ne oba zatisniti. Taka prenočišča so zelo podobna samostanom, ker so celice le majhne, če so pa večje, so tako drage, da bi bilo že ceneje vso noč v kavarni na biljardu spati. Tarif sam na sebi ni tako grozen, ali sveča, če jo prižgeš ali ne, veljá 40 kr., strežnik, če se prikaže ali ne, vsaj 10 kr., vse drugo osobstvo pa tudi molí roke po desetih ali dvajsetih in še po večem denarji,

če si več dni in noči bil prebivalec ozke celice. Tudi cena jedi in pijače v sobico ti prinesene se ti multiplicira enkrat ali dvakrat, kakor je. Pest drv, s katerimi se ti pozimi zakuri, da se le ogenj pokaže, veljá najmanj 40 kr. ali še več in če se z vozom na kolodvor pelješ ali z njega pripelješ deset minut daleč, te stane toliko, da se za ta denar po železnici pelješ z Ljubljane lahko do Litije, Logatca ali Podnarta, toraj vsakako deset ur daleč. Ako pa vsega tega ne maraš, marveč si zadovoljen le z golo posteljo, ne zapustiš si spomina ne v srcih strežečih duhov, ne pri gostilničarji. So že še nektera poštena prenočišča, ki niso tako draga, a ta niso tako nobelj. Saj pa mora imeti vse to tako ceno, kako bi pa gostilničar, ki se navadno ni nič učil in je brez denarja začel, mogel obogateti, če bi mu ljudje tako skup ne nosili! Vsakemu pa vendar ni tako sreča mila, nasprotno se mu primeri, da z najviše stopinje marsikteri pade na najnižjo nazaj in se potem seli vsake kvatre od enega kraja do družega, kakor planinski pastir s svojo čedo. Nekoliko je tega kriv on sam, ker išče preveč dobička, nekoliko pa drugi, ki ne marajo slabe jedi in pijače drago plačevati, marveč so tako hudobni, da hodijo rajše v manj „nobelj“ gostilnice, kjer pač dobro jedó in pijo, zato pa tudi manj plačujejo. Je pač križ na sveti, da so ljudje tako trdoglavni in nesramni, da hočejo za dober in drag denar tudi dobre jedi in pijače imeti.

b) Krčmar boljše vrste. (Pater familiaris.) Njegov brlog je že manj olepšan, mize so pač še pogrnjene ali vsaj z usnjenim platnom prevlečene, tudi ob stenah visi še kako zrcalo ali kaka podoba, morda je še celó plinova svečava namesti petroleja, ali vse je na nižji stopinji, prav gosposkega ni veliko. Za postrežbo je on sam ali pa njegova rodovina in le, če take nima, kak tuj posel, pa že bolj kmetiškega stanu in bolj poštenega obraza. Tu je že vse bolj po domače po jeziku in pogovoru. Krčmar sam je večidel narodnjak, tako tudi njegova rodovina, gosti mu niso tuji ljudje, marveč dobri znanci ž njim in med sabo, govori se navskriž in tudi krčmar včasih katero reče. Pijača je boljša, če ne prav dobra, ker se toči nepokvarjeno domače vino, jed okusna in porcijoni veliki, pa ne predragi, razen tega že „mati“, ki vodi kuhinjo, vé, kako je temu ali onemu všeč. To pozornost povračajo gostje s tem, da vedno prihajajo in ima že skoro vsak svoj prostor za mizo in strežnici ni treba prašati, kaj naj prinese; predno sede, ima že vse, česar želi. Zarad jedi se zmeni ustmeno, jedilnega lista ni, kakor v gosposki gostilnici. Krčma ni samo za Ljubljance, nego tudi za kmete, katerim se ravno tako postreže in jih nihče postrani ne gleda, marveč se drugi še z njimi v pogovor spuščajo. Oko „očeta“ je vedno odprto in gleda, da ni nikogar kozarec prazen — vzlasti, če pri kaki mizi karte pojó in ljudje bolj gledajo vá-nje, nego v kozarce. S slabimi

plačevalci je kratkih besedi, kedar je vrsta s kredo napisanih številčk dosti dolga, pa naredi črto in pri kraji je. Gostje smejo pri njem biti le veseli, pijani ne, zadnjim se pipa isti hip zapre. Sploh je njegova gostilnica taka, kakoršne bi morale vse biti — poštena skoz in skoz.

c) Krčmar niže vrste. (Homo copulator speculans.) Tega brlog je že ves na nižji stopinji. Mize niso pogrnjene, ali če so, vsaj z umazanim ali strganim perilom, stoli okorni, tla nesnažna, duh neprijeten. Postrežba je ženska, kletarci se vidi burna preteklost že na obrazu in na vsi postavi. Kedar ni gostov, se postavi na prag ali gleda skoz okno — oblečena s kako jopo oguljenega blagá, a vendar žive, rudeče, višnjeve ali zelene barve, da se od drugih žensk lahko razloči. Pijača in jed ni za razvajene ljudi, še celó za kmeta ne, k večemu za kakega mestnega postopača najnižje vrste. Kleti ni, sodček vina se že kje spravi, in več ko vedro ga navadno tudi ne premore; tudi shramba za razna jedila je odveč, ker se vsa zaloga jedilnega blagá spravi lahko v omarico. Za solnčno luč ta kupčija ni napravljena, podnevi res ne boš videl znanega človeka iti v tak brlog. Zato krčmarju tudi ni treba skrbeti ne za kuhinjo, ne za klet, pač pa za take ženske, ki so z vsakim „prijazne“; preveč obnošene ne smejo biti, da gostu ne jemljó „apetita“, ker potem gre še predno je prvi četrť litra godlje iz vina in vode spraznil, in ni ga več. Podnevi toraj ta krčmar ne žanje, še le

zvečer, proti polnoči se prične njegova žetev, pri kateri mu njegove kletarce vrlo pomagajo na različne načine. Kedar zapazi, da je odveč v sobi, in da kletarca gostu dela dobro drušino, se potegne kam in pride nazaj še le, ko se mu zdi, da bo gost imel že prazno posodo. Sploh skrbi vestno, da gost ni žejen in lačen in če ta sam ne povžije dosti, mu pomaga on in kletarca ali pa še njegova žena, kuharca in kar je živega pri hiši; vse je tako žejno in lačno, kakor da bi ves dan ne bili jedli in pili. Ko je gost tako oskuben, da nima več perja ali ga ne mara več dati, se mu naznani, da je bila že policija dvakrat tu in da se mora zapreti. Potem se vse pozgubi, le krčmar ali krčmarica, včasih tudi kletarca, posveti gostu do vrat, ktere se potem zapró za njim. On pa gre in računi, koliko perja je tam pustil, in priseže, da ne bo v to jamo več šel. Kaj tacega se tudi krčmarju zdi, zato že prvokrat ponočnega tiča oskubi, kolikor ga more. Oskubljeni na svojem potu proti domu ne sreča nikogar, k večemu ponočno stražo. — V brlogu bil je sam, kajti če se dva taka tiča dobita v njem, je vsak bil prvokrat tu in slučajno naletel, ne pozna pa nikogar v krčmi. Krčmar to naglo ume in reče, da obeh gospodov še ni nikdar videl pri sebi, žensko osobstvo ostane na drugi strani in se približa mizi še le, če sta oba, ali če jih več počasi nabere se, vsi že stari znanci in si drug pred drugim nimajo ničesar prikrivati. Potem se začne še le pravo

100
razveseljevanje, kuhano vino in pečena piška pride na mizo, krčmar zapre vežna vrata in okna, da ni videti luči — in drugo jutro so „gospodje“ suhi, nobeden nima vinarja v žepu in vsakega lasje bole, če še nič hujšega ni. Sploh je ta krčmar škodljiva zver, katero tudi policija pridno preganja, pa jej ne more prav do kože.

d) Žganjár. (Homo veneno vivens.) S tem smo že tam, kjer se prične človeška revščina najnižje vrste. Brlog tega moža, kteremu tudi pravijo „šnopsarija“, je nečeden, temen, zrak v njem zaduhel, prekajen s špiritom, smrdljivim tobakom pa še z drugimi dišavami, mize težke in površno tesane, stolov malo, večidel klopi, po mizah ni kruha, žveplenk, soli in popra itd., in če se tega prostora drži kuhinja, ni za goste, nego le za „birta“ in njegovo družino, gosti tudi ne hodijo k njemu jest, ampak le pit, in to ne z žejje, nego z navade, obupnosti. Pijača, ki se jim daje, ima različna imena, pa je le voda in špirit, morda je še kakega cveta kaj v nji, da jej dá duh, po kterem se razloči. Gosti so ljudje nižega stanu, delavci, lenuhi, berači; zadnji zamenjujejo svoje priberačene krajcarje tu za gori omenjeno pijačo, med njimi je marsikteri, ki je nekđaj boljše dneve videl, pa po nesreči ali svoji krivdi prišel na ta stan, iz kterega se ne more ali ne mara več izkupati. Vsak obiskovalec tega „hotéla“ se odlikuje po strgani, oguljeni in umazani obleki, razmršenih laséh in zabuhlem obrazu. Na kredo nobeden nič ne dobi, nasprotno je še celó na-

vada, da se položi denar na mizo, še predno je mali kozarec nalit; kedar pa ni nič več okroglega v žepu, krčmar še vode ne dá, gluh je za vse prošnje, ne ginejo ga ne obljube, ne kletev, ne žuganje, pač pa se prošnjiku, če je preveč siten, pomaga čez prag prej, nego ga je volja iti. Najživahneje je po takih hramih v petek in soboto; takrat vidiš te goste, moške in ženske, iz zakristij, kjer so miloščino dobili, v procesijah kakor mravlje naravnost marširati v žganjarijo, iz ktere je potem slišati že dopoldne vriskanje in popevanje pouličnih pesem. Gostilničar pozna svoje ljudi in jemlje plačo tudi v blagu, večidel v obleki, katero je gost dobil za pokritje svojega na pol nagega života; za količkaj še rabljivo srajco dá po en glažek ali celó dva, za suktnjo pa toliko, da se ga gost do dobrega napije in potem v kakem grabnu za plotom v dežji in mrazu sladkeje spi, nego drug človek v najmehkejši postelji. Čeravno ima ta gostilničar svoje navadne in zanesljive goste, se mu vendar pripeti, da dobi tudi nenavadne unanje, posebno o smajnih dneh ali kedar se vojaki nabirajo, in to so kmetje; tem že toliko zaupa, da ne zahteva plače naprej ali pa iz roke v roko; kedar pridejo iz tega hrama, se jim navadno pozná tako, da vsa okolica sliši in včasih ne gredo domu, ampak na rotovž v luknjo prespat se. — Ostudna krčmarija toraj krčmarju že nese, gostov se mu ne manjka, ker pijanost pri njem ni tako draga, kakor tam, kjer se toči vino in pivo; za

10—15 kr. one grdobije v životu se bolj pozna, kakor za 50—80 kr. piva ali vina. Zato tudi ne bo nikoli zgubil svojih gostov, dokler bodo ljudje pili iz tega namena, da se vpijanijo; nasprotno: čim manj bo denarja, tem več bo dobil gostov, prihodnost mu je toraj zagotovljena.

Ta mož je toraj vsakako škodljiv črv v človeški družbi, ker pomaga ljudem moriti duha in telo. Koristen pak je njegov vrstnik kuhar ali „auskoch“ (*coquus popularis*). Ta ima že bolj pošteno občinstvo v svojem hramu: delavce, pošteneje berače, branjevke, stare ženice in ljudi, ki domá nimajo kuhinje, pa tudi ne toliko, da bi si privoščili zajuterk v kavarni, kosilo in večerjo pa v kaki krčmi. Izbirljivi niso, vseč jim je vse, kar se dobi za 10 kr. ali še ceneje, in to kar v skledici brez vilic, noža in obrisalnice na goli mizi. Pijača ni zapoved, le če kdo hoče kozarec vina ali žganjčka (kratkega), ga dobi, da povžito robo z njim zabeli. Zadnja leta takemu ljudskemu kuharju ona kuhinja na strelišči zeló v škodo hodi, zato mu je skoro ne smeš v misel vzeti. Vendar ima še svoje stare goste in to zato, ker obrajtajo po vrhu še „glažek kratkega“, ktereга pa na strelišči ne dobé; tudi večerje doli ni, pri njem pa dobi delavec zvečer za 6 kr. kislega fižola, na katerem je še par cinkov olja, solate ali krompirja toliko, da si prazni želodec do dobrega napolni ter potem prav lahko gre spat na kak hlev v mrvo. Pri njem se toraj ne gleda toliko na dobroto jedil, kolikor na množino,

po tem se ravná in si ohrani svoje goste vkljub ljudski kuhinji, kjer se za isti denar dobi morda bolje, pa tudi manj. — V svojem obnašanji je bolj krščansk, pijanosti ne trpi, pa tudi kletvine ne, in kedar zvoni poldan ali „ave Marijo“, sname kapico z glave ter moli svojim gostom angeljsko češčenje. Hram njegov toraj ni jama raznih strasti, zvečer se kmalu zapre in policija nikdar ne goni njegovih gostov spat, toraj mu ni treba plačati nikdar kazni zavoljo prepoznega zapiranja, kar doleteva druge gostilničarje celó pogosto. —

Tako bi bil popisán gostilničar po vseh svojih razlikah, le nekaj še ostane, kar se ga drži, in to je:

Natakar ali kletar. (Spiritus serviens.) Nahaja se le po gosposkih gostilnicah in je tuja k nam presajena rastlina. Največ ga prihnja zdaj k nam iz Nemčije, kjer se tega blaga veliko prideluje, zato malokteri slovenski zna in se strašno čudi, če ga v gosposki obleki ogovoriš slovenski; v obraz ti svojega zaničevanja zaradi te nevednosti ne pokaže, pač pa na yarnem kraji v družbi svojih pajdašev, izmed katerih ti bo potem jedi in pijače prinesel najnižji; pri plačevanji pa moraš paziti, da te nevednost tvoja ne stane 10—20 kr. preveč. Oblečen je elegantno, bel in črn, počesan pa kakor da bi ga polž oblezel. Če stoji vštric tebe, bo vsak rekel, da je on gospod, a ne ti. Naučen je posebno na „trink-geld“, po tem te ceni in se ti tudi tako obnaša,

če plačaš vedno samo to, kar si zajedel in zapil, ti bo hrbet obrnil, ako pa mu pustiš drobiž ali celó desetico, ti bo pomagal obleči suknjo, podal ti klobuk in te spremil do vrat s prikloni in raznimi priimki, do katerih nimaš še pravice.

Od svojega gospodarja se natakara odlikuje še po tem, da gostov ne ceni po bogastvu ali tem, kar so v življenji, marveč po „trinkgeldu“, zato ga boš videl velikim gospodom, kateri plačujejo le to, kar zajedó in zapijo, ravno tako počasi streči, kakor revežu, ki ima komaj toliko, da pije četrť litra vina ali vrček piva. Če za to kako robato sliši, je ne dá nazaj, nego si jo le zapomni in povrača s tem, da dotičnemu nosi pijačo in jed najslabšo, kar se je more dobiti. Tudi ga pri računu rad vseka, posebno izurjen je v tem, če piše gostu račun na listek; kakor bi trenil, se utegne n. pr. dvojka (2) spremeniti v 12, 22, 32 itd., in to največ takrat, kedar je veliko ljudi; če ga pri tem zasačis, se bo izgovarjal, da se je zmotil in ti dal nazaj, kar si preveč plačal, navadno pa ga ne bo nazaj, če boš še tako upil. Ako to potožiš gospodarju, ga bo ta pred tabo pač oštel, a to le na videz, zavoljo lepšega, zameril pa mu tega ne bo, ker je sam, ko je bil natakara, ravno tako delal.

Kedar bije njemu prosta ura, je večí gospod, kakor ti, ki si mu par ur prej dal „trinkgeld“; če ga potem dobiš v kavarni, še ne pogleda te ne, za par petakov mu ni nič. Tudi si špoga ljubico, kako kletarco ali drugo, katero

morda celó vzame, kedar mu je greben toliko zrastel, da hoče začeti na svojo roko. Potem postane to, kar je bil njegov gospodar, kterega v vsem posnema.

Kavarnar.

(Coquus nerus.)

Kakor za slabo pijačo pride tista neprijetnost, kateri nemeec pravi „kacenjamer“, nas pa „lasje bolé“, tako je za krčmarjem na vrsti kavarnar. S kavarno navadno meščan zjutraj začne in s kavarno konča zvečer svoje delo, sploh je kavarna v mestu dandanes to, kar tobak ali smodka; potrebna ni, se že tudi brez nje opravi, a prijetna je in če si se je navadil, težko jo boš popustil.

Ljubljanski kavarnar ni še na tako visoki stopinji, kakor njegov brat po večih mestih; vendar je že toliko napredeval, da ima v javnem življenji svoje mesto. Sesalka te vrste se rodi na Nemškem ali Laškem kje, največ v Švici, ali tudi pri nas, pa le v Idriji ali Ljubljani. Znanstvene podlage je kmalu dovolj; po šolskih spričalih se ne praša, vseučilišče je pri ognjišči v kuhinji, za pomivalno mizo, potem pri biljardu, kjer se nauči šteti, in ko je mladeneč dosti močan, sme

streči najprvo bolj kmetiškim in še le pozneje gosposkim gostom. Tako postane kavarnar, kakoršen je v Ljubljani skoro vsak brez izjeme.

Brlog njegov je navadno pri tleh in tako nastavljen, da ga ni treba dolgo iskati. Znotraj je okinčan z „biljardom“ — to je štirivoglata, s suknom prevlečena in obrobljena „deri“ podobna miza, ki ima to lastnost, da toliko nese, kolikor precéj veliko kmetiško posestvo, dalje z drugimi mizami, s tako zvano „pudljo“, sedežem denar prejemajočega gospodarja ali njegovega namestnika, ob stenah pa je več velikih zrcal, podob in druge na papirji tiskane in za reklamo namenjene robe, tudi zemljevidov itd., a ne zá-nj in njegove služabnike, marveč za goste. Isto tako je po mizah časnikov vsake vrste in raznih jezikov, največ se vé da nemških, ker jih Slovenci najraje beró in v Ljubljani je največ Slovencev. Kakor gostilnica, je tudi kavarna odprta vsakemu brez ozira na spol, narodnost, starost ali vero, vendar je vsak človek, ki ne pride v kmetiških hlačah ali ni znan slovenski rogovilež, njemu nemec, zato ga bo tudi ogovoril nemški ali vsaj laški prej nego slovenski. Sploh pa je silno prijazen, vsakemu postreže urnih rok in nog, nekteremu še celó z mošnjičkom, če mu je dober gost, ne zameri se nikomur. Potrpljenje njegovo je velikansko, kjer bi drugemu vsakemu jeza izkipela, se on prijazno nasmeje, robatega boš težko videl, k večemu s človekom, ki je drugim gostom neprijeten in jih odganja; s takim je kratkih be-

sedi in kmalu se vrata zaprejo za njim. Zarad žeje in lakote ljudje ne hodijo k njemu, on nima ničesar, s čemer bi nasitil lačne, toraj vidi pri sebi le ljudi že site ali celó take, ki imajo vsega preveč, in ti že lahko plačajo pijačo tako drago, da smejo drugi, ki po več ur ob golem „črnem“ za mizo sedé, pri plinovi svečavi prebirati časnike. Ti zadnji so mu pa tudi gnjusoba, čeravno jim tega očitno ne pokaže ne on, ne njegovi podložni, ki imajo od njega zapoved, da smejo strogo postopati le s takimi gosti, ki se branijo plačati povžito robo, češ, da nimajo denarja. Najljubši so mu gosti, ki se mnogo po biljardu skušajo, zato ima vsak „zeleni travnik“ svojega posebnega nadzornika (markerja), da ga čedi, krtači in glešta, pri njem streže gostom ter tudi sam igra, če gost ne dobi družnika. Če v zadnjem slučaju gost, ki ni na tem inštrumentu prestal še mature, kako partijo dobi, je tega kriva le markerjeva dobrovoljnost, ker mu je ležeče na tem, da se gost prekmalo ne naveliča.

Kavarne v Ljubljani so dvojne: za gospodo in za vsakega. Vendar meja ni tako natančna, da bi v prve ne smel kmet ali prosti človek, v druge pa ne „gospod“. Nasprotno — gospôski kavarnar prav rad vidi kmeta in mu še celó sam pride postreč, če pa kak „gospod“ stopi v kavarno druge vrste, zarožlja brž vsa posoda in vsi strežniki skočijo kvišku ter prilete pozvediti njegove želje. V kavarni zadnje vrste se včasih proti polnoči ali že zgodaj zjutraj godé skoro

ravno take reči, kakor v krčmi, „bajzel“ imenovani in to posebno pozimi, ko se hodijo vá-njo gret propadle podobe zanemarjene unajnosti, ki se potem lotijo kake igre, vzlasti če dobe kakega kmeta ali družega neprevidnega človeka med-se. Gorje takemu! Oskuben gre domu, oni pa razdelé perje rjegovo med seboj. Pijača v taki kavarni je dobra, če je ne piješ, kava črna voda, ki ne diši po nikomur, druge pijače pa take, da te kar na mestu ali vsaj drugi dan mora glava boleti, če jo le imaš. Če si v kavarni boljše vrste, te navadno glava ne boli ne po pijači ne po tovaršiji.

Noč je kavarnarju zmiraj enako kratka, komaj štiri ure dolga, dan pa po 20 ur. Zjutraj se njegov gostoljubni hram odpre najpozneje ob šestih za pridne ljudi, ponoči pa je odprt do dveh po polnoči za tiste, katerim vse bolj diši nego postelja, ki noč preminjajo v dan, dan v noč, kateri zjutranje zarije nikdar ne vidijo, katerim tudi zjutranje solnce ne sije, ki se še opoldne pozdravljajo z „dobrim jutrom“. Kavarna je toraj tista reč, ki ponočni mir najdalje moti, še le ko se ona zapre, je v mestu res noč.

Politične vere je kavarnar nemške ali pa nobene, kar pa on imenuje „pravičnost vsem strankam“. Če je Švicar, nima volilne pravice, toraj plačuje le davek, za to pa nič ne dobiva. Ali prebrisani glavi je to ravno prav, drugače bi ob volitvah se moral zameriti temu ali onemu, ali pa celó obema, in to bi bila njegova škoda.

Tako pa ga puščajo pri miru, on žanje in žanje, dokler toliko našanje, da lahko pelje vse skup v svojo priljubljeno Švico nazaj, ker domovinske pravice si v Avstriji ne mara pridobiti — že zato ne, da njegovim sinovom ni treba „služiti cesarja“, to je, biti vojakom. Pri vsem tem ne kalé ti ljudje nikomur miru, se ne vtikajo v naše politične zadeve, marveč žive bolj med sabo in zá-se, zato ne presedajo nikomur in marsikteri so še kolikor toliko priljubljeni; našega jezika se naučé le za silo, med sabo pa govore svoj materni jezik, ki je nekoliko podoben laškemu.

Drugačen je kavarnar, ktereга je Ljubljana ali Idrija rodila. Če ni odločen nemškutar, je pa vsaj „šviga švaga čez dva praga“, to je ne tič ne miš, le naroden ni. To pokaže ob volitvah, kajti če gre na „rotovž“, staviš lahko groš na krajcar, da bo svoj glas dal nemškutarjem; najrajše se pa odtegne tako, da za par dni zgine z Ljubljane po opravkih ali pa se bolnega naredi.

V njegovi kavarni boš dobil vseh časnikov več ko slovenskih, in ako se temu čudiš, ti bo rekel, da teh nihče ne bere. Slovenec je dober in prizanesljiv človek, to on dobro vé in se na to tudi zanaša; in res hodi pit k njemu kavo in drage pijače ter brat tuje časnike in odgovarja strežnikom nemški ali laški, če slovenski ne znajo ali ne marajo znati. V narodnem obziru je tak mož kolikor toliko škodljiv, ker pomaga na ta način širiti tujo kulturo med nami, in to celó na naše stroške.

Kakor gostilničarja, se tudi tega drži še nekaj, brez česar bi kavarna ne shajala, in to je

strežnik ali markêr (spiritus velocipedalis). Nekoliko smo ga že popisali, ker je začetek kavarnarja, ki se more le iz njega popolnoma razviti. Tudi njemu je zibelka bila v Švici, v Ljubljani ali v Idriji, kar jih je od drugod, so vsi prišli že „izobraženi“ sem. Dasiravno ima s svojim sovrstnikom gostilničnim natakarjem več del lastnosti enakih, se vendar od njega razločuje nekaj po unanji obliki, nekaj pa tudi po svojih zmožnostih. Pač je tudi pri njem načelo to, da vsacega kolikaj gosposkega človeka ogovori nemški, ali če si le parkrat naročil si „črnega“ in ne „švarcen“ jali „un nero“, te bo že poznal in ti prinesel cel kup časnikov takih, o katerih vé ali sluti, da ti bodo po volji; to se godi posebno vsakdanjim gostom ali takim, ki dajo „trinkgeld“, ker tega tudi zeló ta mladeneč obrajša; tem se tudi marsikaj prizanese, kar bi se drugim ne, in stori marsikako ljubav; tudi smejo priti v kavarno na gole časnike, ne pa na pijačo, česar pa v gostilnici ni. Ako se mu ne držiš resast kakor sodnik za zeleno mizo, ali robot kakor kak davkarski uradnik, ti postane celó prijazen, se pogovarja s teboj in ti skaže marsikako ljubav, ktere ni v njegovi zapovedi. Ako si pa ti robot in šetinast ter ne pokažeš nikdar nič okroglega čez tarifo pijače in smodek, potem ima tudi on pravico kazati se ti mrzlega in drugim urneje

streči nego tebi. Novo leto je njegov dan, takrat nastavi svojim gostom lepo pogrnjeno mizo s cveticami in svečavo, s „črnim“ vred ti prinese lep koledarček, za kterega daš kolikor ti drago; velikodušnosti se ne stavijo meje. Ne sili te pa k temu ne, le v srce svoje te zapiše, če si mu koledarček dal nazaj ali te po novem letu ves teden ni bilo videti. Na videz spoštuje vse goste, a vendar je tudi nekaj takih, ki njega spoštujejo. Tak ga pokliče na stran v kak kot in po kratki konferenci se zgodi, da mu dá spraviti kako zlatnino in srebrnino, za to pa dobi od njega nekoliko goldinarjev izrečno le za par dni, a večidel za vselej. Tudi je takih, ki ga imajo za svojega kasirja, če jim zvečer ali pri igri drobiža zmanjka; to so navadno tički, katerim je za 10 gld. več, ko drugo jutro za 12. Tako se množi njegova kasa in kar naenkrat, ne da bi kdo mislil, postane sam kavarnar. Nedelj nima, ker te in prazniki so njegovi najhujši delavniki. Pri vsem svojem obilnem delu pak najde vendar toliko časa, da se tudi pokaže gospoda z ljubico in drugim dostojanstvom. Takrat teče vino, pojo noži in vilice in za denar mu ni žal. — V obče je pa veliko prijetniša oseba od gostilničarskega natararja, ker gostovi mošnji ni tako nevaren, ko ta.

Pesnik.

(Poëta natus.)

Pesnik je živalica, ki živi najraje v tihotnem gaji, pa se vendar preseli tudi med človeškega življenja viharnost; prvi vzbuja nježna čutila in vzdiga srca zemeljske rušnje držečega se človečanstva proti zvezdam, kamor se on s svojim letečim konjem „Pegazom“ zaganja, drugi pa jih goni v boj človeških strasti, le redki je še, ki poje le zá-se kakor tica v gozdu, ne ozirajoč se krog sebe, ga li kdo posluša ali ne.

O starih pesnikih se pripoveduje, da so jim rojstvenice bile Vile in čebele nosile jim otročičem med v usta, da se jim je z njih cedil. Zdaj je nekoliko drugače. Le redki so še tisti, ktere zibljejo Vile, vzlasti Ljubljana se ne more bahati ž njimi. Veliko več jih je, ki so manj znani z Vilami nego z vilami, in to zato, ker je Ljubljana jako neugoden kraj za prave pesnike, je preveč nemčurske megle nad njo; tudi čebel ni več okoli ust novorojenega pesnika, marveč le še muhe, ki si ogledujejo njegov obraz. Pravega pesnika je toraj še težje najti nego pravega narodnjaka, tudi ne poje toliko

iz pravega nagiba, nego veliko več iz družih unanjih vzrokov, ki mu sprožijo pevsko žilo, ktera potem drdra toliko časa, za kolikor je bila prej navita. Čas je prematerijalen, Slovenec preveč tlaččen, toraj tudi pesnik ne more vzdigniti se kviško, ker je njegov „Pegaz“ preslabo rejen in opeša, ko je s svojimi peruti parkrat po zraku mahnil. S tem pa ni rečeno, da bi ne imeli Slovenci pesnikov; imamo jih, to pričajo razne slavnostne prilike, o katerih spuščajo svojega duha raketeljne kvišku; a videti jih ni toliko, da bi se v mestnem življenju kazali, in tisti, ki se kažejo, so kakor ure, ki stoje, ki toraj nič ne bijejo; če se o njih govori, se to zgodi le zato, ker se svetu čudno zdi, zakaj da se nič ne oglasijo in če se jim je pevska žila morda že posušila. Kaj hasne najlepša ura, če ne gre!

Nemški pevec v Ljubljani je v sredi votel, okrog kraja ga pa nič ni, to je kakor nož brez rogú in kline. Pač se tu pa tam najde kdo, ki z raznih besedi nekaj skuje in splete, kar pa ni podobno nikomur; pesniškega duha je v taki robi toliko, kolikor vina v narejenem vinu, navdušiti človeka taka prisiljena skisana reč ne more. Kako li bi pa slavček pel, če mu izdereš njegov jezik in mu vsadiš kavranovega! Renegatstvo nima pesmi, in če jih ima, niso pesmi, nego popevke hripavih pijancev.

S tem smo pri kraji s pesnikom in pridemo k drugemu, ki mu je najbolj podoben.

Pisatelj.

(Poëta factus.)

Oni se rodi, a ta se naredi. Sedanji čas, ko „talmi“ večkrat nadomestuje pravo zlato, ko se celó s steklenine (glažovnine) dela srebro, tudi pisatelj lahko nadomestuje pesnika in to tem bolj, ker ljudje bolj segajo po cenejem, nego po več vrednem blagu.

Pisatelj se naredi, to je, treba ga je piliti, likati, sklanjati itd., kar se navadno po šolah godi, predno more med svet. In najbolj čudno je to, da zá-nj prav za prav ni ne niže ne više šole; naredi se, kakor se naredi na hrastu ježica s priprostega za prešiče namenjenega želoda: prileti tista majhna rumenkasta osa, piči mlad želodič, vsadi svoje jajce vá-nj in jame se delati ježica, ki ni več za prešiče, nego že za strojenje kož različnih žival, toraj veliko več vredna od želoda. Vendar vsak želod ni za ježico, zato se na vsakega ne vsede osa; zbere si namreč tiste, kateri se jej zde najbolj sposobni, o katerih se nadja, da položena jajca ne bodo posušila se v njih.

Tako tudi ne piči vsakega mladenča, ki se uči branja in pisanja ter še mnogo drugih ko-

ristnih in nekoristnih reči, pisateljska osa, ogiba se posebno tistih, kateri so svoj materni jezik si izruvati dali, in tistega želoda, ki pri nas raste na tujih hrastih. Včasih umni profesor že v šoli zapazi jajce take pisateljske ose v svojem učencu, a ker šolska postava ne pusti, da bi se iz želoda naredila javno že ježica, more to jajce le na skrivnem goditi se in še le ko se odtegne šolskemu nadzorstvu, se sme pokazati v javnosti, kar se navadno zgodi v kakem časopisu, redkeje v kaki knjižici, najprvo z izmišljenim imenom. Marsikteri se pa poprime pisateljstva tako, kakor krava vožnje; dobro ne vozi nikdar, a vozi vendar, kolikor more, čeravno jo voli in konji pisano gledajo in brcajo, kjerkoli morejo. Taki pisatelji so dandanes, ko mora vse hitro iti naprej in ko se ne gleda tako ostro na delo, kakor na to, da je storjeno, tudi potrebna pomoč drugim dobrim, a počasnejim. Tako se pisatelj naredi ali po pisateljski osi res pičen, ali pa, ker ga srbi in zato misli, da je tudi njega ta osa pičila. V Ljubljani imamo pisateljev dva stebila, ki se pa razdelita še na več vrst, zato bo treba ogledati si vsako steblo posebej.

1. Slovestveni čar. (Poëta factus literarius.) V javnem življenji se odlikuje s kako javno službo, ob kateri mu ni ravno treba stradati. Vsakdanji kruh ima, s peresom si žgance le boljše zabeli, zato piše sem ter tje tudi za „božji lon“. Piše pak le to, kar mu je všeč; ne ravna se toliko po okusu drugih, kakor po svo-

jem, zato pridejo od njega na dan tudi dela, ktera bero le tisti, ki jih morajo, ali pa mala peščica njegovih prijateljev. To je posebno, če je profesor in izdá celó kako nemško delo.

Posebna pošast mu je ljudski pisatelj, ki se ne drži njegovih slovstvenih oblik, marveč priprostemu narodu piše po domače; tega bi kar zgrizel, ena sama njegovemu ušesu neprijetna beseda ali oblika ga utegne tako s kože spraviti, da boš slišal iz njegovih ust besede, katerih njegovo pero nikdar ne piše ali jih vsaj v tisk ne dá. Svoje spise spravlja med svet navadno po kakem znanstvenem društvu, toraj „Slov. Matici“, „Mohorjevem“ in „Dramatičnem društvu“, ali tudi, pa le redko, na svojo roko ali v zalogi kacega knjigarja. Posebno spodbadljivo tako delovanje s peresom ni, ker dozdej še nobeden pisatelj slovenski od zgorej ni dobil pripoznanja za svoje delo, pač pa je marsikteri že imel izdatne sitnosti. Obogatel tudi slovenski pisatelj ob svojem delu še nobeden ni, pač pa že marsikteri ubožal. Zakaj? Koder nemčurska burja brije, ne morejo rasti slovenske rožice. Ali čuda! Vendar jih raste več, kmalu bodo potrle tuje trnje, ki jim brani razgled na vse strani in prosto gibanje, zadušile bodo celó to trnje! Slovensko slovstvo se množi — gotovo ne po krivdi naših nasprotnikov, in državni pravdnik ima tudi svoje paragrafe, s katerimi mora vsako konfiskacijo dobro podpreti. Če bi bil ranjki grof Zelenec (Anastazij-Grün-Auersperg) še živ,

bi ne mogel slovenske literature več nesti v rutici, nego bi moral vpreči že vse konje in vole, kolikor jih je imel, da bi jo bili peljali, pa še ne vem, če bi bilo šlo, bi bil moral že še on sam in marsikteri drugi potiskati.

Vse drugače je z nemškim pisateljstvom. To ti je revščina, beračija, še to, kar tu pa tam pride na dan, je le bolj šolskim nalogam podobno, ne pa delom nemške literature. Zato je pravi nemški pisatelj skoro bela vrana, le med profesorji se še pokaže, pa se navadno za njegove izdelke ljudje ne tepó, večidel jih mora še sam ponujati. O pravem talentu in poklicu je tako malo govorjenja, kakor pri suhem drevesu o cvetji, vse je jalovo, nenaravno, neokusno kakor medvedove hruške ali nezrele lesnike. In ravno to je kazen božja, da renegatstvo nima ne pesniške ne pisateljske žile, pravi nemški talenti pa se ne zgublajo k nam. Toraj smo z nemškim pisateljem kmalu pri kraji, ker to, česar ni, tudi nobenih, ne slabih ne dobrih lastnosti nima, vse, kar se naredi, so nemški glediščni listi, naznanila po voglih, oklici do volilcev, pa že v taki nemščini, da oči zbada in ušesa trga, in k večemu še jedilni listi po gostilnicah. Skladateljev tega nemškega slovstva pak ne bomo natančneje ogledovali, marveč pridemo do drugega, številnejšega stanu, do časnikarja.

2. Časnikar. (Literatus quotidianus.)

Ta ne jemlje v roke peresa le takrat, kedar mu je kaka misel godna, ne čaka, da bi se mu pi-

sateljska žila odprla sama od sebe, nego če se noče odpreti, jo zviija in stiska, da kaj pride ž nje, bodi si kar koli, da le pride. On je največ kriv, da je tiskana beseda prišla ob nekdanjo veljavo, to, kar on na dan spravi, ne bo nikdar postalo sv. pismo ali evangelij, da bi se ne dalo ovreči. Pa tudi ni čudež, da je tako, da mu pri delu ne more vselej pisateljska Vila pomagati, kajti kakor pek svoje žemje, mora on svoje spise pripravljati vsako jutro ali prepeči druge, kar je večkrat jako neprijetno delo. Največi nadležnik mu je stavec, ki mu je vedno za petami kakor davkar, nikdar sit in zmiraj le upije: „daj, daj!“ — a ne praša nikdar, kje bo oni jemal, niti mu ne daje dobrih svetov o tem.

Ne vem, kateri modriján je rekel, da je „časnikarstvo šesta velika moč na zemlji“; če se ni norca delal s časnikarja, pa ni bil pri pravi pameti. Najbolj bi ga v tem na laž stavil ljubljanski časnikar, kateri je vse drugo prej ko „vélika moč“. Veliko dela — malo zaslužka, veliko zamer — malo časti, veliko odgovornosti — nič gotovega, in če danes odloži svoje peró, se jutri že morda zá-nj nikjer kosilo ne bo kuhalo. Ko je mlad dečko prvokrat za peró prijel, da se je učil pisati, gotovo ni bil ne njegov ne starišev njegovih namen, da bi postal časnikar; to se je pozneje tako naredilo in večkrat proti obojih volji. Vendar kolikor toliko poklica za ta stan mora imeti, drugače mora spreči, predno je še voziti začel. Ko zapazi v sebi pisateljsko

žilo, spravi kaj na papir, kar mu je že dolgo po glavi rojilo, to večkrat prebere in popravi, potem lepo prepíše in pošlje ali nese sam vredniku kakega časnika in če je potem tiskano, vjet je, nobena moč ga ne odtegne od te poti. Prvi spis nosi zmiraj seboj, ga bere sam tiho in na glas in kaže drugim in če ga ti hvalijo, ga obleti rudečica in se laže, da ga je v sila kratkem času spisal, drugače bi bil že še bolji. Zdaj je zapadel Sireni, čedalje huje se zapleta v njene mreže, nazaj ne more več. Popolnoma pogubljen je pa, ko njegovih tiskanih del ne občuduje le on sam ali njegovi najboljši prijatelji, nego tudi drugi ljudje, ki se imenujejo „občinstvo“; število tega „občinstva“ ni popolnoma določeno, včasih je dosti, da je le dvoje, troje ali vsaj čvetero glav.

Skonca piše le navadne reči brez politične zabele, marsiktera popisana pola mu gre v vrednikov koš, v časniku pa najde — ne članka, pač pa ob koncu lista pred inserati v oddelku za pogovore vrednikove z dopisovalci opazko: „Vaš spis za tisek ni, ima premalo politične soli,“ — ali pa: „Vaš spis ni za javnost“ itd. Nad takim odgovorom se morda jezi, a ne pokaže ga nikomur, jeza se skadi in kmalu je rojen drug spis, skovan bolj po pravilih lista, in ker vredniki ljubljanskih časnikov navadno nimajo preveč gradiva na izbiranje, se tiska, čeravno večkrat tako prenarejen, da ga pisatelj sam ne spozná za svoje delo. In če razen pohvale „občinstva“

za tako delo dobi še kaj plače v denarji, ne bo pustil peresa več, prej se odpove vsi drugi sreči sveta — deloma, ker ga tako delo veseli in se mu malo težko zdi, deloma ker so mu izgled pisatelji drugih narodov, ki so si s svojim peresom pridobili veliko bogastvo.

Pa če je še tako, če mladenča na časnikarsko pot nagne pravi talent, je že še dobro; stanovi so različni, vsak je spoštovanja vreden in potrebuje zá-se zmožnih ljudi. In časnikarski stan je dandanes potreben, brez časnikov ni nobeden narod več, ti so omikanim ljudem skoro že to, kar navadnemu človeku vsakdanji kruh, in tudi priprosto ljudstvo se jih čedalje bolj poprijema. Časnik je vse: on uči, navdušuje, spodbuja, svari, prinaša novice, razveseljuje in kratkočasi, je sploh tako rekoč voditelj človeku. Zato pa tudi časnikar, če je, kakor mora biti, ni navaden človek, ki se na cesti pobere, nego skoro vse to v eni osebi, kar je drugih ljudi po več skup, ki s peresi delajo. V jeziku mora biti profesor, v pravoslovji doktor, v zgodovini in zemljepisji izveden kakor profesor na vseučilišči itd.; pri vsem tem mora biti ponižen, prizanesljiv, potrpežljiv, a vendar ne mrzel, nego ognjen, poznati mora vse postave, a bati se jih ne sme, ogibati se mora bolj tega, da drugih ne žali, nego onega, da ne žalijo drugi njega. Razen tega mora biti rodoviten v pisavi, njegove misli drugim ljudem nove, s peresom izveden kakor podobar z dletom, da vé iz neokornega čoka ali debela na-

rediti okusno in lepo podobo; za silo mora še celó znati „iz nič kaj storiti.“

Za vse to pač ni vsak vstvarjen, kakor n. pr. ne za duhovna, profesorja, učitelja, uradnika itd., zato je tudi v tem stanu veliko spridenega, nezmožnega, zato je veliko časnikov, o katerih se sme reči, da bi bilo bolje, če bi jih ne biló, če že niso naravnost škodljivi. Da to dokažemo, treba ogledati še časnikarje ljubljanske po njihovi stopinji in politični veri.

a) Vrednik. (*Literatus quotidianus redactor.*) Deli se še v dva: narodnega in nemčurskega vrednika. Oglejmo si najprej prvega.

Narodni vrednik (*redactor laborans*) je človek, o katerem se po vsi pravici sme reči: „quem dii odere, redactorem fecere“ (po našem: kdor je hotel poskusiti že na zemlji pekel, je postal vrednik slovenskega časnika). Je že res, da skoro nihče s svojim stanom ni zadovoljen, ali če si slovenskega časnika vrednik ne zasluži nebes, potem res še ne bo dolgo sveta konec, ker se nebesa ne bodo mogla napolniti s toliko prebivalci, kolikor je gori prostora. Ali božja previdnost je taka, da, če kako stvar odloči za veliko breme, jej dá tudi toliko moči, da ga zamore nositi. Tako imata n. pr. slon in velbljud (kamela) silno trden hrbet, slovenski vrednik pa je obdarjen večidel z dobro voljo in trdo kožo, manjka mu le še velbljudovega želodca, da bi mu ne bilo vsak dan treba jesti in piti, pa bi bil najsrečnejši človek na svetu. Najhujši njegov

preganjalec je državni pravdnik, kateri pogosto s konfiskacijo podere vse, kar je oni z velikim trdom v več dnéh sezidal, ter pustí celó njega vse stroške plačati ali stori, da pride za par mesecev v samotno sobico na „Žabjek“ pokorit se za ono, kar se njemu, sodnji in porotnikom greh zdi. Svojega namena pa državni pravdnik vendar ne doseže popolnoma, vredniška zver pride iz zverinjaka še ljutejša nazaj, le nekoliko previdnejša postane, ker je v samotni sobici premišljuje spoznala, da je neumno pretepati se s človekom, ki ima v roki vse orožje, a ona nič. Zato se tudi državnemu pravdniku nastavijo za vrednike osebe, ki niso to, za kar jih bere, in če se zakadi jezni mož vá-nje, zakadi se v dim.

Za vse to trpljenje, za obilni trud, za vedni „mišji lov“ z državnim pravdnikom, sodnijo in raznimi drugimi c. k. uradi je pa vendar dobro plačan v denarji in po spoštovanji bralcev, je li? Oha! Počasi! Poprašaj v hranilnici po njegovi vložni knjižici, išči je pri njem domá, prašaj ga, če je že kdaj videl večo državno obligacijo, če ima morda celó svojo hišo ali če si jo upa kupiti s tem, kar bi po letnih dohodkih prihranil sebi in svojim v 100 letih, prašaj ga, če ima za silo kaj zastaviti, če mu kdo posodi več ko 5 gld. na ime. Stavil bi, da se bo vsak branjevec s svojo kupčijo bolj pohvalil. — Tu toraj ni nič, do premoženja ali celó bogastva priti — če ga prej ni imel — ni prav nobenega upanja, morda pa vendar do časti? No, to je že bolje, dobrih

znancev in prijateljev se ne manjka, tudi dobi sem ter tje, od tod in tam kako mazilo za svojo narodno srcé v podobi pismenega pripoznanja ali celó drugačnega odlikovanja, kar kaže, da si je s svojim trudom pridobil zaupanje bralcev. To ga toliko okrepča, da vkljub obilnim sitnostim ne opeša, marveč ostane, kar je, z dušo in telesom, če mu je pri tem prav poginiti. Največe zadostenje mu je pa, če vidi kak sad svoje setve, če glas njegovega lista ni glas upijočega v puščavi, če mu toraj narod daje spričevalo, da ni na slabem, marveč na dobrem potu. Mirú ne pozná, in ga tudi ne more poznati, za to že skrbi njegov nasprotnik, nemškutarski, liberalni ali judovski časnikar tu in drugje. Vredniške škarje mu ne služijo, tiskanega rokopisa skoro ni, vse mora biti pisano če ne z njegovim, pa z drugim peresom. Jezikov zná po več, in jih mora znati, kar se jih v šoli ni naučil, prisvojiti si jih mora pozneje vsaj toliko, da razumi časnike in politične knjige in se ne dá lahko prodati v kakem evropskem jeziku. Dolgočasno mu življenje ni — še takrat ne, če se mu primeri, da mora za svoje grehe iti se pokorit za par mesecev v samotno sobico na „Žabjek“. Kakor bi malokdo ž njim menjal, tudi on ne mara menjati z nikomur, je že tako vraščén v svoje časnikarstvo, da bi ga ne popustil za še tako lepo, lahko in mastno službo ne, čeravno ob svojem peresu le životari. Od drugih ljudi se odlikuje še posebno po svojem majhnem spoštovanji zlatih zavratnikov

in uradniških glav, ktere to dobro vedó in mu vračajo z enako mero, kar mu pa čisto malo ali celó nič preglavic ne dela. Pri vladi ne mara biti zapisan v zlato knjigo in res tudi ni, za besede od te strani ima slabo uho in še slabši spomin, ker se vedno bori s sedanjo sistemo. Še celó če njegov list ni političen, jej ne poje slave, marveč je le bolj mrzel za-njo. Kedar bo vlada drugačna nego je zdaj, bo tudi on podpiral jo po svojih močeh, a ne bo mu treba spremeniti svojih načel.

Tako živi slovenski vrednik s svojim časnikom in ná-nj navezan, da ima le malo prostih ur ali celó dni, še ponoči ne more pustiti peresa pri miru. Ko ga več ne bo, ga bodo morda nekoliko časa pogrešali, morda bo celó dobil kak spominek na grob, a ko bo tega prerastla trava, bo tudi on pozabljen, če ni narodu zapustil družega, nego le goli list, ki mika le par dni, a potem gre pot vsega posvetnega.

Nemčurski vrednik (redactor rerum alienarum) spada prav za prav med krojače, ker ima s škarjami veliko več opraviti, kakor z glavo in peresom. Škarje so njegovo pravo orodje, s temi pobere in izstriže iz drugih nemških listov po povelji drugih ali po svojem okusu toliko, kolikor gré v njegov časnik. Pisanih rokopisev stavec od njega skoro ne dobi, vsaj niso vrednikovi, nego drugih ljudi. Njegovo pero ali svinčnik le list maši z drobnicami, do članka ali daljega spisa se njegov duh ne povzdigne še

posebno zato ne, ker je z nemškim jezikom v vednem boji, družega pa nobenega ne zna. List njegov je toraj primerno suhoparen in pust kakor trske, zato ima pa tudi tako malo naročnikov, da lahko vse z glave vé, komaj toliko jih je, kakor v letu dni, in še ti imajo list ne iz potrebe ali da bi jim bil všeč, nego iz drugih namenov. Vsega razen popravljalca in morda vrednika samega nobena živa duša ne prebere. Bolj živahen je le o posebnih prilikah, n. pr. o volitvah, o zasedanji deželnega zbora ali o kaki drugi nepričakovani dogodbi, pa ne po njegovem peresu, ampak po drugih, ki mu pridejo na pomoč s cepci in svojo nemčursko kulturo. Drugač ima vedno pasje dneve in se živi s tujim blagom, ktero prežveka in včasih s kakim neslanim pristavkom svoje lastne modrosti zarobi. Trdnih načel nima, nego služi gospodu, ki ga plačuje; če se sploh s čem odlikuje, je to zagrizena mržnja do vsega, kar količkaj po narodnjaštvu, slovanstvu ali nepristranosti diši, ker je ali renegat ali pa k nam privandran tujec. Zato je zdaj prusak, potem lahón, mažaron, slednjič turčin, da je le zmiraj Slovincem nasproti, zato se nič ne sramuje danes hvaliti to, kar je včeraj grajal, ali grajati ono, kar je včeraj hvalil. Plačan je boljše, ko narodni vrednik, čeravno ima njegov list komaj tretjino naročnikov od slovenskega. Od kodi? to sam najbolje vé. Pred državnim pravdnikom nima strahu, samotnih sobic na „Žabjeku“ se mu ni bati in res nobeden še ni pokusil

„ričeta“. Saj pa revše tudi res ni nevarno državi, kako li bo n. pr. kalilo javni mir, ker se njegov list tiska k večemu za par sto ljudi! O pravem poklicu, toraj tudi o pesniški in sploh pisateljski žili pri njem ni govorjenja, k večemu jo ima v peti; saj pa tega tudi treba ni, za vrednika nemškega ljubljanskega časnika je sposoben vsak človek, ki zna brati in nekoliko pisati, še celó potem, ko ni za nobeno drugo rabo več. Pesniška in pisateljska Vila ga ne pozna, kakor tudi on nje ne, in če je ob njegovi zibelki stalo kako žensko bitje, bila je to tista baba, ki hodi pod Rožnik sedet in pred ktere jezikom ni noben pošten človek varen; pisateljski boter pa mu je bil kak drvar z gorjačo. Škodljiv je razen tega že zato, ker se po njegovi krivdi toliko belega papirja onesnaži s tiskarskim črnilom, da potem ni za družega ko za tisti kot, kamor se človek sam zapira. Ima še razen tega več drugih obče škodljivih in slabih lastnosti, za ktere vedó najboljše tisti, s kterimi se je bil seznanil. Slovenski navadno ne zna, zato se včasih hudo speče, kedar se spravi na odgovarjanje slovenskim časnikom, in si je pridobil že priimek, kterega bi se še največi hribovski „butelj“ z zaušnico branil. On pa se ga le otrese kakor polit pes vode, pa je dobro.

b.) Časnikarski pisatelj. (Literatus publicus.) Temu peró ni orodje, da bi si služil kruh ž njim, vsaj ed njega ne živi. Vendar je dvoje vrste: tak, ki piše po naročilu, toraj za

denar, in tak, ki piše le, kedar mu pride dobra misel, toraj dobre volje in ne za plačo. Tukaj je že več peresne zmožnosti, vsaj pa nekaj tiste lastnosti, ki jo ima pes v nosu, da lovcu najde divjaščino in jo potem sledi ter prižene pred puško. Če piše za denar, se navadno ne skriva, dobrovoljec pa nerad stopi iz za grma, če prav tička vse že pozná po petji. Prvega dela niso tako dobra in popolna, da bi jih vrednik ne precejal in ne preresetaval; marsiktero celó ne gre v tisek, nego v koš; temu se tudi ni čuditi, ker dobra misel je nekaj, kar ni na prodaj. Bolji je s svojim peresom drugi, ker se spravi za pisateljsko mizo le tedaj, kedar mu je gradiva za pisanje toliko, da že kar iz njega kipi; treba je le spraviti na papir, kar ni posebno težko, če mu jezik ne dela zaprek. Koristna sta oba, tudi potrebna domačim in tujim listom, ker skrbita za to, da svet vedno vé kaj o Ljubljani in našem narodu, pa tudi Ljubljana in narod o svetu.

Razen tega se loči te vrste pisatelj še v narodnega in nemčurskega, in to po svojih delih in lastnostih. Oglejmo si oba vsaj površno.

Narodni časnikarski pisatelj (*literatus publicus pro patria*) je, če mu je v boji za življenje orožje edino le pero, revež, ki se pa ne smili ne sebi, ne drugim; vesel je, če ima le količkaj povoda za to, članke in druge spise za liste mu narekuje prazni želodec in skrb za ve-

čerjo ali kosilo. Od dohodkov ne plačuje davka, hranilnica ni zidana zá-nj, pač pa zastavnica, če ima kaj. Pred krido s kakimi 10 do 20.000 goldinarji dolga je popolnoma varen in svojo hišo dobi menda še le pri sv. Krištofu, pa še tam ne bo imel mirú, ker ga bodo čez nekoliko let deložirali, da naredi prostor drugemu. Tu ima edino veselje še nad svojimi spisi in da nima nobenega gospodarja, ki bi zá-nj skrbel, kateremu bi se pa moral tudi vklanjati. Svojo pisarno ima povsod, kamor pride, tudi ni pripet le na en list, nego piše o posebnih prilikah tudi drugim listom raznih jezikov, ki so Slovanom prijazni ali vsaj pravični, pa piše večidel za „božji lon“. Svojega stanu si ni izvolil sam, nego le padel vá-nj, in zdaj si v njem pomaga kakor vé in zna. Piše tudi še druge reči: knjižice za narod, kuje pesmi itd. Narod ga kolikor toliko obrajša, včasih tudi dejansko kdo izmed njega to pokaže, pa ne da bi sam sebe v preveliko škodo spravil, a na vse to hranilnica nič ne posodi.

Njegov vrstnik, to je narodni pisatelj, ki ne piše za denar, nego za narod in tudi iz lastnega veselja, ima še kak drug posel, o katerem živi, toraj mu pero ni težko, marveč lahko orodje. Zato se o njem ni treba bati, da bi se izpisal ali postal dolgočasen, če za to nima že posebnega talenta. Njemu pero ne nese denarnega dobička, prej ga še kaj stane, svojo plačo žanje v pri-poznanji bralcev in v zadovoljnosti s svojimi

deli. Med ljudmi hodi kakor duh, ne vidijo ga, njegovo ime je skrivnost vrednikova, kateri pa te skrivnosti še celó pred sodnijo ne izdá. Največe veselje njegovo je, če bralci poprašujejo po pisatelji njegovega članka, in včasih vržejo sum na kakega družega. Potreben je za slovenske liste, ker ti nimajo toliko, da bi mogli plačati vsako vrsto, pa tudi za unanje nam prijazne, ki nimajo posebnih stalnih dopisnikov za denar.

Nemčurski časnikarski pisun (*literatus vulgivagus nec non infamis*) spada prav za prav med tiste živali, katerih jud in Turek ne smeta jesti, pa bi se smel prištevati tudi tistim vitezom, ki ob cestah za grmi preže na popotnike, kar se v laškem jeziku „brigantaggio“ imenuje. Svoje strupeno peró sproži o posebnih prilikah, ali vselej izza grma, da ga človek le sluti, a ne vidi. On je najhujši nasprotnik naroda, med katerim in o katerem živi, od njega prihajajo tista poročila o ljudstvu in deželi naši, ktera dajejo zunaj nevednim ljudem podlago za krivične in hudobne sodbe o nas. Dobrega o narodnjakih ne piše, če slabega ne vé, si pa izmisli, v njegovem katekizmu laž ni med grehe uvrstena. Talenta ima vohunskega kolikor toliko, „špicljanje“ in denunciranje mu je dobro delo, za katero se nadjá še posebne plače. Sramožljivosti ne pozna, tem bolj mu je razvita mržnja do vsega, kar je narodno, slovensko. Poguma nima nobenega, strahu pa največ pred bukovim ali leskovim oljem, ktero morda že celó iz lastne skušnje pozná. Pi-

sava njegova je toliko gladka in okusna, kakor n. pr. razgrajanje hripavih pijancev ali govorica razjarjenih jezičnih bab, kedar se sprimejo, ali pa tudi tepenega porednega pobalina, kateri se za prejeta zasluženo kazen maščuje s tem, da na vso moč rjove in jezik kaže. Pač prav je že pred 10. leti pel nekdo v „Triglavu“ o takem pi-sunu med drugim sledeče vrste:

„Gleich dem Geschlechte des Hund's, das durch
plötzlich erhobenes Bellen
Kinder nur schreckt, auch beisst, doch fürchtet
des Muthigen Peitsche, —
Oder dem Buben, der hoch vom Fenster herab
auf die Gasse
Spucket auf jeglichen Kopf, so sich zeigt in sei-
nem Bereiche.“

Posebno zaželjen plen mu je kak škandal v narodnih krogih in še celó če se kje pijanci stepó ali dva rokodelska učenca zlasata, bo to brž poročil v kak nemšk list, prirajkljano in tako zavito, kakor da bi tega ne bili krivi le slovenski prvaki in duhovščina, ampak celó ves narod od Triglava do Balkana. Se vé, da te smrdljive živali ne bomo dalje ogledovali, ker je vsaka njena stran ostudnejša od prejšnje. Le to bodi še omenjeno, da jej kruh slovenski pri vsem tem prav dobro diši, o hvaležnosti zá-nj pak ni nobenega govorjenja.

Še neka vrsta pesnikov in pisateljev se nahaja v Ljubljani, ktere omenimo le zato, da bo vsa perutnina nekoliko popisana, in ta je lite-

rat ali žurnalist (literatus pirata). Na gotovega ni nič navezan, tudi nikomur izključljivo ne služi, niti nima trdnega značaja, nego se prodaja sproti za vsak slučaj tistemu, ki več dá, toraj hodi s trebuhom za kruhom in če ga ni, ga išče po raznih potih. Njegova Vila je pripravljena vsakemu služiti, stresa razne ljudi o posebnih prilikah, o godovih, rojstnih dneh, ženitvah in možitvah, jubilejih itd. s pisanimi, pa tudi s tiskanimi deli svojega uma edino s tem namenom za žepe, da bi kaj z njih padlo; zato ima natančen zapisek rojstnih dni in godov imenitnih oseb, po drugih zá-nje važnih rodovinskih premembah pa skrbno pozveduje in težko mu ktera uide. Politične barve ni nobene, marveč ceni vsacega po tem, kar je njemu, skuje danes istemu človeku slavno popevko, kteremu je par dni poprej po njegovem sovražniku najet skoval zabavljico, in se dá tudi še za marsikaj družega rabiti, s čemer bi se pošten človek javno ne bahal.

Kdor misli, da pri vsi tej mnogostranski umetnosti dobro živi, bi se motil. Ljubljana je premajhna, malo je ljudi, ki bi se radi dali v popevkah in prozi proslavljati po časnikih in še manj takih, bi bi svoje proslavljanje dobro plačevali. Dobrih dni toraj tak literat v letu veliko manj šteje ko slabih, o kterih je vesel, če mu kak „mecén“ plača zajuterk, čašo vina ali vrček piva ter mu pomoli kako smodko, da si iztradano dušo zopet priveže. V javnem življenji nima

skoro prostora, ali vsaj če ga dobi, ga kmalu zopet zgubi, do veljave se pak ne povzdigne ne do politične, ne do socialne, še manj do pesniške in pisateljske, čeravno sam sebe zelo časti.

Pisatelja in pesnika se drži pa še nekaj, po čemer njegova dela še le noge dobé, in to je stavec (famulus literarius). Memogrede je bil že omenjen kot najsitnejša muha časnikarskemu vredniku, ki mu ne dá miru ne podnevi ne ponoči. Živi le o rokopisih, katerih njegov požrešni želodec nima nikdar preveč in med katerimi skoro ni tako slabega, da bi ga ne mogel prebaviti. To opravlja stojé, kakor Izraelci, ko so v Egiptu zadnjikrat večerjali, zato je celó podoben štokrklji, ktera tudi le malokdaj sedi. Izobražen je v političnih in družbinih zadevah veliko bolj, nego bi človek mislil, ne le, ker se ga tega, kar iz pisanega s svojo umetnostjo spremeni v tiskano, hoté nehoté nekaj prime, marveč tudi, ker po storjenem delu vzame časnik ali knjigo v roke in tako potolaži svojo radovednost in ukaželjnost.

Živi ne posamezno, ampak v družbi po tako zvanih tiskarnicah, kjer dela zá-se in za principala. Med njim je več stopinj (šarž), deloma po starosti, deloma po stroki. „Rib“ nič kaj ne obraja, čeravno jih dela sam, ravno tako ne prevelikih „popravkov“, bolj se mu prileže „špeh“. Časnikarske skrivnosti so mu dobro znane, ravno tako pisatelji, a vse take skrivnosti zná dobro varovati. Ako je pisatelj siten, utegne on biti tudi

muhast, to zapazi prvi kmalu po stavku, ker on govori le po črkah.

Drugače živi še v društvih, kjer si voli predsednika, blagajnika in odbor, kakor drugi ljudje. Politične vere je dvojne: narodnjak ali nemčur (prusák). Prvi je po rodu Slovenec, drugi iz tujega sèm presajena kopriva ali pa snitjé, ki se je naredilo na domačem stebłu; ta se nahaja pa le v eni tiskarni, kjer pomaga spravljati na svetlo znane tri nemčurske liste, ki so vse prej nego deželi na čast. Razen tega je stavec tudi radikalec, marsikterikrat mu pride iz ust beseda, kakoršne nikoli ne stavi. Tako živi ta „joger Gutenbergov“, dokler mu ne odreko noge službe, teden za tednom enako, slednjič pa tudi njega smrt položi v „čoln“, štirje možje ga „postavijo“ k sv. Krištofu ter ga denejo v „makulaturo“, in tu bo ležal tako dolgo, da bo poslal najviši principal enkrat pó-nj svoje „fante“ in takrat bo zadnja „korektura“ in tedenska plača.

Duhovnik.

(Dominus reverendus).

V njegovem duhovskem poslu, v vzvišenem njegovem poklicu kot dušnega pastirja, voditelja in učenika človeštva ga ne bomo stavili na

posvetni oder, ker se nam ne zdi spodobno; pač pa ga smemo ogledati nekoliko z unaj njegovega duševnega posla, kedar odloživši duhovsko sukno obleče navadno človeško in gre med ljudi.

Od navadnega človeka, tudi gosposkega, je različen že po svoji noši. Ni še dolgo tega, kar se je odlikoval po strogo črni obleki in visokih škornjih, podobnih kanonom (od tod najbrže ime „kanonik“); zdaj je pa po večem že oblekel dolge hlače in odločno črna suknja ni več stroga zapoved, le starejšega še vidiš v visokih, nalikanih škornjih, mladega le bolj redko. Pač pa je njegov obraz gladko obrit, lasje ne predolgi in noša vedno praznična. Kedar gre po ulicah, se mu odkrivajo ljudje — še celó taki, katerih ne pozná; otroci in ženske mu poljubujejo roko, pa tudi ta navada se v mestu čedalje bolj zgublja, ker liberalstvo in brezverstvo spriduje lepe stare katoliške navade. Vendar spoštovanje tega stanu ne gine, čeravno kak ostentativen liberalec ali spriden gosposki pobalin kaže svoje zaničevanje duhovniku s tem, da prav prevzetno memo nje ga gre in še med zobmi mrmra kako kletev in besedo „far“.

V družbenem življenji utegne biti prav prijeten, se vdeležuje poštenega razveseljevanja in zabavanja v zlasti zdaj, ko se javnega življenja, toraj gostilnic in društev, ne ogiblje tako skrbno ko nekdam, in si tudi včasih na takih krajih kako „dolgo“ ali „kratko“ med zobe utakne. Po svoji dolžnosti in kot sin naroda je vsaj v srcu,

če ne že prav očitno naroden in zavoljo svojih vednosti, značajnosti in delavnosti naši pravični stvari koristen z besedo, peresom in dejanjem. Zavoljo tega zadnjega je nemčurjem trn v peti in mora slišati in brati marsikero grdo zabavljico o sebi; ti ne morejo nikakor pozabiti, da je duhovnik največ ohranil nam domači jezik in s tem narodno zavest in da to še zmiraj dela z vidnim vspehom kot dober svetovalec odraščeniim, učenik mladini in hraber voditelj katoliške vere. Srcá je večidel usmiljenega, toraj vnet za vsako dobrodejno in ljudoljubno napravo, za katero rad odpre svoj ne pretežki mošnjiček, pa dela zá-njo marno tudi z besedo in peresom. Veliko obče koristnih ustanov je njegovo delo. Slovenskemu časnikarstvu in slovstvu je enako koristen, oboje podpira duševno in materijalno. Sploh je močen steber narodne stranke v Ljubljani, stori veliko dobrega, zabrani veliko hudega. Ob volitvah, če ima volilno pravico, ga vidiš na naši strani.

Med sabo se razloči še v korarja, ki je rudeč pod vratom in bolj resnoben, pa vendar poleti včasih ob sprehodu vkrene na kak gostilniški vrt ter si privošči vrček Kozlerjevega, česar bi prej ne bil storil za noben denar; — v župnika, ki včasih ne gre volit, drugače pa je vendar narodnjak, — in v tacega, ki še oboje to misli postati. To je tako zvana pastirska duhovščina ob cerkvah. Dalje so še profesorji v semenišči in po srednjih šolah; teh se je že bolj prijel duh ponosnosti, obraz jim ni vedno

prijazen in jasen, nego utegne skrčiti se v temne gubé, iz katerih potem gromi in treska dvojke in trojke; — kateheti po raznih drugih zavodih, ktere učitelji imenujejo „kolege“, čeravno so ti, namreč učitelji, le malo časa trgali hlače po šolskih klopéh, — in vojaški duhovni, penzionisti in beneficijati, o katerih se pa nič posebnega ne ve in ne sliši.

Omeniti je še očeta frančiškana (pater reverendus). V mestu pač tudi še drugim duhovnikom, vzlasti kaplanom, pravijo samo „gospod Janez“, „gospod Jakob“, „gospod Franc“ itd., vendar pristavijo ali vsaj vedó še njihov priimek, če jih po njem vprašaš. Frančiškan je svoje krstno ime sam zamenil z drugim samostanskim, priimek, to je rodovinsko ime pa se mu je samo posušilo ter odpadlo, da malokdo še zá-nj vé. Ker je njegovo samostansko ime latinsko ali grško, za navadnega neizobraženega človeka ni prav gladko, zato slišiš pogosto „pater Gamelik“, „pater Kalister“ itd. To pačenje imen pa se ne godi iz hudobije, nego le iz nevednosti. Tudi frančiškan v Ljubljani veliko veljá in je zeló koristen v cerkvenem, pa tudi v narodnem življenji, če ima volilno pravico, pride nevstrašljivo volit narodnjake. Zato tudi „kutarja“ nemčurji ne marajo in ker družega ne morejo, se v svojem časniku jeze nad „vednim zvonanjem“ v frančiškanski cerkvi, posebno pa še nad porcijunkulo.

Duhovskemu stanu se prišteva še semeniščnik ali duhovski pripravnik. (Praepa-

randus semi-reverendus.) Ta preživi svojega pripravljajanja desetmesečna leta paroma, to je po dva in dva v ozki sobici ob knjigah in suhem kruhu, po kterega pa leta še šolska mladina, berači in beračice, kakor čebele na kostanj po med. Kosi in večerja se skupno tako dobro, kakor se kuharci primerno zdi. Vendar ni misliti, da bi bil tisti kandidat, ki je rekel, „da s semeniško juho v sili krstiti bi ne bilo greh“, kedaj v ljubljanskem semenišči bival, vsaj mi nismo nobene pritožbe slišali o jedi in pijači. — Za duševno in telesno razvedrenje ima semeniščnik večkrat na leto po nekoliko dni, ob koncu leta po hudi skušnji vélike počitnice, ob kterih se razide po svetu in razveseljuje vsak po svoje. Ob urah učenju in premišljevanju odločenih so vrata do njegove sobe že spodej zaprta, ven sme le paroma ali še v veči družbi; saj je pa tudi obleka njegova tako vrezana, da ne mara v nji veliko hoditi po mestu, ker vsak otrok že ve, kaj je v nji, in ljudje, kateri duhovna grdo gledajo, tudi njemu ne kažejo preprijaznih obrazov. V obče je pa semenišče vseučilišče, med belim zidovjem po ozkih sobicah biva marsikak mladeneč, ki že zdaj stanu, kteremu se je bil posvetil in za kterega se pripravlja, vso čast dela, napis nad vratmi, ob kterih stražita dva prava orjaka, namreč „Virtuti & Musis“, že pové tujcu, da se v tej hiši res nahaja to, kar napis obeta. Le škoda, da sedanja temu stanu jako neugodna vojaška postava in čedalje bolj razširjajoči se „liberalni“ duh

goni preveč naših mladenčev drugam, premalo pav to hišo, iz ktere ima dobivati narod naš svojih vodnikov v časnem in za večno življenje.

Zasebnik.

(Homo privatus.)

Kakor že beseda kaže, živi tak človek le zá-se, ne za druge; pač pa živé drugi zá-nj. Prišteva se tiste vrste ljudem, ki so se odpovedali težavam vsakdanjega življenja in za ktere dela le še denar. Če ima še kaj težavnega na svetu, je to računanje obresti, branje kursov in striženje kuponov, zadnje pa le k večemu poenkrat na mesec. Kako je prišel do premoženja ali premoženje do njega, to nikogar ne briga, preteklost se dandanes tako lahko pozabi. Pač se kak hudoben jezik še tu in tam spominja, da mož ni bogat na svet prišel, tudi ni podedoval bogastva; pač ljudje nevoščljivega značaja in dobrega spomina vedó še pripovedovati o kaki „dobri kupčiji“, ki jo je naredil s cesarskim érarom, o „svinjski sreči“ pri prepovedani igri, o barantijah, kakoršne se neumnemu poštenemu človeku goljufije zde, morda celó o kakem dobitku v loteriji; pač je celó slišati, da ima na vesti marsikterega nesrečnega človeka, da je

to ali ono rodovino na beraško palico, to in ono ob dedščino spravil; pač vedó še nekteri ljudje, da je nekda j bilo le to njegovo, kar je zakrivalo njegovo nagoto, in da si premoženja ni pridobil po pošteni poti, z delom rok in uma, ker je prekmalo obogatil; — ali dokazati tega nihče ne more, pravica pa sodi le po dokazih. Kaj se on zmeni za zavidanje! Kaj mu more pošten revež! Zaničuje ga, ker si o vsi svoji poštenosti ni pridobil družega, nego toliko, da se mora boriti za vsakdanji kruh in še ne ve, kaj je kupon, čemu se denarni kursi razglašajo po časnikih!

Iz tega je razvidno, da ima marsikteri zasebnik preteklost jako temno, v katero sam ne mara nazaj gledati. Morda je celó že videl kako ječo od znotraj in vsaj par let vžival prijetnost samostanskega življenja v nji, ali čas in denar vse zbríšeta in zda j je le to, kar je, ne ono kar je bil. Svojega prijetnega življenja si še celó ne greni z ženo, ali če jo je že prej priklenil ná-se, navadno nima otrok. Samotno življenje si krajša s psóm, ktere ga seboj jemlje na vse kraje, tudi v gostilnice in kavarne, kjer drugim ljudem nadlego dela in otroke straši. Žena njegova pa si napravi maček cel harem in dá vsaki svoje ime. Prave omike tak zasebnik nima, čemu li? Saj mu jo nadomesti denar in dandanes je omikan vsak, kdor ima denarja, da lahko na žep udari. Zato tudi vljuden ni; čemu? On ne potrebuje nikogar, kakor le blagajnika, ki mu menjuje kupone, in bankirja, ki mu priskrbuje obligacije.

Vendar utegne biti tudi dobrovoljen, če se ne obrneš do njegove mošnje; usmiljenja njegovo srce ne pozná, prej boš s skale izbil vodo, nego ž njega še tako majhen znesek, ako mu ne daš dobrega poroštva; na „brado“ ali golo poštenost nič ne dá, saj sam po sebi vé, koliko je poštenost vredna in kaj se ž njo pridobi. Politične vere navadno nima nobene, berilo njegovo je kursni in jedilni list, vse drugo mu je godlja in včasih se celó javno norčuje z ljudmi, ki se poganjajo za ta ali ona politična načela. V tem je že popolnoma podoben judu, kteremu je tudi domoljubje čisto neznana reč. Kjer ni nič prijeti, ga ne dobiš.

Če te vrste zasebnik ni koristen človeštvu, je pa zasebnik druge vrste naravnost škodljiva sesalka, ki pije kri ljudem brez razločka, brez usmiljenja in če more, tako dolgo, da je zgrabljeni revež popolnoma izsesan, nič ko suh meh. V navadnem življenji se taka roparska žival imenuje oderuh. Svoje mreže ima nastavljene tako, da se človek vjame va-nje, da še tega koj ne zapazi. Ko je v njih, priteguje oderuh in priteguje tako dolgo, da revež ne more nikdar in nikakor več iz njih izkopati se; čim huje se napenja, tem trdneje se zamota; zdaj ga zgrabi človeški polip in ga dere, stiska, tlači in sesa, dokler je še kaj v njem. Usmiljenje je pri Bogu, pri njem ga ni, vzame mu zadnjo srajco, vrže otročiča iz zibelke in mu vzame plenice in povoje, in če bi smel, bi reveža še na meh odril in nje-

gove kosti prodal v fabriko. To dela po obrestih, ki so večidel više od posojila, nikakor ne spod 60 od 100, večkrat pa utegnejo zrasti do 120 od 100. Na videz je tak „zasebnik“ popolnoma pošten, tudi sodnija mu ne more do kože, kar je postava zoper oderuštvo odpravljena; goljufijo mu je pa pri vsem tem težko postavno dokazati. Naj ga preklinjajo odrti, kaj briga to njega! Saj o usmiljenji in poštenji ima toliko pojma, kolikor volk o neumrjočnosti človeške duše.

Ko zasebnik, ta in oni, ne more več živeti, se vleže in umré — pač s protestom, za ktere ga se pa smrt tako malo briga, kakor se je prej on za prošnje revežev. Kar je nagrabil, ostane pa tukaj drugim ljudem, kateri se večkrat za dedščino tepó. Božjega blagoslova pa tak denar nima, raztrosi se navadno med ljudi še prej, nego je ranjcega ime pozabljeno, toraj v veliko krajšem času, kakor je bil nabran. Če se ga kdo še spominja, godi se to ne z molitvijo, marveč s kletvijo, zemlje nad jamico njegovo ne zmoči nobena solza žalosti ali hvaležnosti, pač pa se večkrat dediči njegovi že od pogreba gredé za zapuščino stepó.

„Lev“.

(Puer arrogans vel simius immitans.)

Kar Ljubljana toliko v nemčurstvu in liberalstvu, kolikor v konkursih napreduje, je ži-

vali te vrste čedalje manj in kar je še videti je, bo že tudi podobna bolj rimskim grobom, kakor znano, zunaj pobeljenim. Vendar se je še nekaj vidi, zato se spleča, da jo nekoliko natančneje ogledamo.

„Lev“ je beseda k nam iz tujega prinešena, kakor tudi početje „leva“ ni domače, marveč le posnemanje neumnih in škodljivih tujih šeg. Tak „lev“ je srečen sin očeta bogatega na denarji, a revnega na duhu. Študira po pravilu: „Čemu si bom glavo ubijal z učenjem, saj je moj oče bogat“, zato je vseučilišče njegovo k večemu trgovinska šola Mahrova, kar pozneje dopolni še s tem, da se navadi jahati, vozariti, biljardirati, streljati, kvartati, pijančevati in s kletarci neslane burke uganjati. Očetovega nadzorstva — če ima še starše — se vé mnogo prej iznebiti, kakor drugi mladenči, in ko je prestopil 20. leto, je popolnoma sam svoj. Denarja mu ne manjka, če ga ne dá oče ali mati, ga dá kdo drug za dobre obresti, in tako se res postavlja povsod, da se drugi ljudje preko njega kar sramujejo. Po javnih sprehajališčih ga vidiš po najnovejši modi našemljenga in tu ogleduje ter kritizira ženstvo po svojem okusu; v kavarni pije najdražje pijače in kadi najdražje smodke; v gostilni se dela s svojimi manirami kolikor mogoče neprijetnega drugim ljudem z neslanimi opazkami in se vede, kakor bi bil svet njegov. Pogovor njegov so meščanska dekleta, kletarce, igralke, konji, psi in celó lov, akoravno je ta

pogovor tak, kakor slepčev o barvah. Ne spoštuje nobenega stanu, in sploh se mu vidi, da je očetove šibe premalo okusil, na njem bi se dala brez vse škode razbiti še debela butara leskovih šib in brezovo olje bi mu bilo jako koristno. Vendar ga ljudje, med ktere denar trosi, na videz spoštujejo, in ti so: igralci, gostilničarji, natakarji, fijakarji, krojači, čevljarji, brivci itd.

Akoravno horizont njegovih vednosti ni ne širok ne visok, je vendar izurjen v eni reči, namreč v zapeljavanji deklet. V tem bi skoro lahko naredil maturo. Pomaga mu nekaj imé, več denar in največ ženska slabost, ki se dá po prejšnjih obeh in s sladkimi besedami speljati na led. Ali „der Wahn ist kurz, die Reu' ist lang“, zapeljano revše se potolaži, če je sitno, s tem, da dobi po prej že prejeti zlatnini in svili še par stotakov in — — za njim pride drugo na vrsto. Tako je „lev“ komaj nekoliko čez 20 let star že skušen v vsem, kar življenje more dati človeku.

Za druge — delavne — ljudi bije ura počitka ob devetih, desetih ali vsaj o polnoči; zanj ne, kajti od česa bi počival, če ni ves božji dan nič delal? Po polnoči se začne prav za prav še le njegovo življenje, in rad ima, če se mu pridruži kak mlajši častnik ali lahkoživec višega stanu. Še le zgodaj zjutraj, ko pri Frančiskanih k prvi maši zvoni, tava domu, navadno se mu pozna po hoji, kaj je do tje počel. Nasledki takega življenja ne izostanejo, če ne zapravi premoženja, se pa konča na duhu in na telesu, naj-

večkrat pak se mu oboje primeri. Kedar se mu posušé vrelci, iz katerih je zajemal zaklado za tako življenje, se ta in oni spametuje in poprime koristnejšega življenja, če ima še toliko telesnih in denarnih moči. Marsikteri pa malo slavno pogine, prime se ga jetika in prekmalu zakrije tiha jamica njega in njegove grehe, škode — npravne in materijalne po njem storjene — pa nihče ne popravi.

Privatni uradnik.

(Minister sine portefeuilleo.)

Rojen ni za to, kar je, marveč v mladosti je imel sanje lepe prihodnosti, a nenadoma se mu je kaj pokazilo, kar ga je vrglo na suho, kjer se je pobral kolikor toliko potolčen in pomazan, potem pa po moči osnaživši se od padca ozrl se po kakem drugem prostorčku, kjer bi se dalo dobiti kako zatišje zoper burjo življenja. Marsikteri je pa vendar videl že boljše čase, a deloma po svoji, deloma po drugih krivdi, morda celo po nenadni nesreči je bil vržen s svojega tira, v ktere ga ni mogel več nažaj. Tako najdeš v tem stanu prav različne ljudi; ta je bil trgovec, a nekega dne so mu zaprli štacuno in pribili velik bel list na njena vrata; oni je bil javni uradnik v lepi službi s primerno visoko plačo, a

nekega dne je prišla komisija in — — prihodnji mesec na kasi ni bilo več naročeno izplačati mu mesečnino; tretjemu je bengljala že časniška sablja na strani, pa nekega dne je slekel vojaško suknjo in oblekel prej malo obrajtano civilno; četrtega si videl šopiriti se po salonih in vozariti ter jahati po mestu, toda čez nekaj časa so prišli upniki in so mu prodali vse do onega, kar je na sebi imel; peti je bil morda celó že v viših študijah, v duhovskem semenišču ali na vseučilišču, pa segla je osoda vmes in mu zagrabila prihodnost na tej poti proti postavljenemu cilju in on je obtičal tam, kjer je zdaj — sploh: skoro ne enega ne dobiš, kteremu bi bil njegov sedanji stan že skonca namen in cilj, ki bi ne bil nikdar nameraval postati kaj drugega nego je sedaj.

Služba njegova se v nobenem obziru ne dá primerjati s službo javnega uradnika ne po plači, ne po delu, posebno po gotovosti ne. Javnemu uradniku vsakih 365 dni priraste novo leto kakor jelenu nov vršiček na rogovilih, dalje ko služi, večja je plača njegova, in kar je glavna reč: kedar je doslužil na naravni ali nenaravni način, gre v pokoj in potem vleče plačo, če prav nič več ne dela; toraj se starih dni ne boji, z leti raste tudi njegova vrednost. Privatni uradnik je pa z vsakim letom manj vreden, plačuje se mu le delo brez ozira na leta, on v pisarno ne samo hodi, marveč tudi res delati mora vse, kar na vrsto pride, sitnih reči ne sme odlagati ali

jih celó devati „ad acta“. Če se kaj pregreši, ni dolge disciplinarne preiskave, tudi se mu taki grehi ne pomečkajo, marveč kar vstati mu je in iti, na njegov prostor pride drug in vse je zopet v starem teku. Namestu pokojnine dobi včasih še kakih par mescev Žabjeka; ko pride opran ven, išče si nove službe in jo navadno tudi dobi, če ni preveč razupit; njegov novi gospod zatisne oko in pozabi, ker po raznih skušnjah vé, da brez greha ni noben človek. „Wer niemals einen Rausch gehabt, ist kein rechter Mann“ pravi nemec.

V javnem življenji navadno nima visoke stopinje, vendar se utegne storiti tu jako koristnega, a tam kolikor toliko škodljivega. V obilnosti ne živi, pač pa mu gre včasih zeló trdo, zato se tudi v svojem političnem mišljenji ravna večidel po svojem gospodu. Ker toraj ta stan ni tako zapeljiv, da bi vabil tujce k nam, nahajaš v njem veliko več domačinov ko tujcev — nekoliko tudi zavoljo tega, ker je sedanja sistema taka pri nas, da se za tujce dobijo že boljše službe, v katerih ni treba znati slovenski. V obče je privatni uradnik mučena stvar, ki dela le bolj za druge ko zá-se.

Tudi ta uradnik se deli v več vrhov, od katerih pa se v Ljubljani nahajata v večem številu le dva, ki naj bota zato tudi tu nekoliko pod luč postavljena.

1. Doktorski pisar. (Scriptor diurnus.) Nahaja se po pisarnah odvetnikov in bilježnikov (notárjev) pod skupnim imenom „pisarniško osob-

stvo“, le da nima številke, ampak vendar še svoje ime. Nekteri pa ima še celó pri „chefu“ naslov „gospod“, tak je navadno ali stareji ali zmožnejši, to je sposobnejši za namen pisarne: kolikor gre naglo kar mogoče veliko zaslužiti za gospoda. Delo njegovo je večidel prepisovanje, za katero je odgovoren le svojemu gospodu, ne drugim. Pri tem se mu papirja nič škoda ne zdi, ker ne piše na svojega, tudi bo njegov prepis težko tako popolen, da bi šel kar lahko v tisek; tega tudi treba ni, ker uradi, za ktere je namenjen, tudi ne pišejo tako, da bi se za njimi kar lahko tiskalo. Razen svojemu gospodu služi še drugim ljudem, ki imajo s sodnijami in uradi opraviti, pa se boje advokatov in notarjev mislé, da bo „gospod šribar“ bolje opravil. To se pa godi le zunaj pisarne in se imenuje „zakotno pisarstvo (winkelschreiberei)“. Koristno je to le v tem obziru, ker pripravi lahkoverne ljudi do prepričanja, da je vendar ne le bolje, marveč tudi ceneje iti v odvetniško ali bilježniško pisarno s pismi, tožbami, pritožbami in prošnjami. Cesarski uradi vsi tako zakotno pisarstvo pisano gledajo in velikokrat je tak pisar kriv, če se kaka reč zavleče ali celó neugodno izteče za „stranko“.

— Pri vsem svojem obilnem in mnogostranskem opravilu tak pisar (z malimi izjemami) z golim zaslužkom od peresa ne pride do količkaj brezskrbnega življenja, zato še tudi s sivimi lasmi in po 50letni službi teka v pisarno, smrt ga ne dobi v pokoju, nego mu pero vzame z rok, in ko

je pri sv. Krištofu, se ga spominjajo le njegovi bivši sodelavci, svet ne. Marsikterega pa smrt najde tudi kje drugje, ker stradanje in nestanovitno življenje ni posebno ugodno za to, da bi človek včakal visoko starost. Če pa vendar kateri pride do kacega premoženja, trdijo hudobni ljudje, da si ga po pravici ni pridobil. Spoštovanja vživa največ od kmetiškega stanu, ker kmetu je vsak „doktor“, kogar v pisarnici s peresom v roki vidi — posebno še, če se kolikor mogoče zadere nad njim.

2. Zavarovalni agent. (Musca molest.) Naredi se večidel tako, kakor je bilo o privatnem uradniku sploh rečeno, zato je tudi skoro vsega zmožen. Ta stroka je „refugium peccatorum“ vseh stanov, vendar s tem ne bodi rečeno, da bi bila le za sleparje, ker skušnja uči, da je med takimi agenti marsikteri tudi res pošten, tako da sam verjame to, kar drugim obeta. Njegova misel je ta, da se vsaka škoda popraviti, vsaka rana zeceliti dá z denarjem, a ne z njegovim, zato ti obeta denar za smrt, za starost, za nesrečo po bolezni, toči, ognji — sploh za vse, kar se ti more pripetiti, dokler si živ, in še celó po smrti. Ker je pa človeštvo še dandanes, to je proti koncu 19. stoletja, še zmiraj tako trde glave, da ga je le težko prepričati, kako dobro bi bilo zá-nj, če bi zavaroval sebe, ženo, otroke, konje, vole, krave, osle, prešiče, mačke, miši — sploh vse, kar je in ima, zoper ogenj, točo, smrt, doživljenje itd. ter znosil vse, kar ima, za „pre-

mije“ v zavarovalnice, je treba mu posebnega daru zgovornosti, da sam sebi naredi kaj „pre-mije“, društvu pa pridobi novih zavarovancev, katerih bi društvo imelo najrajše toliko, kolikor je ljudi na svetu. Zgovornost njegova je res čudovita, če le nisi za resnico popolnoma gluha, te bo prepričal, da društvo, za katero dela, ni nič drugega ko družba usmiljenih bratov, kateri svoje premoženje želé razdeliti med nesrečne ljudi; dobička ne išče nobeden, Bog varuj! Tudi on je le misijonar, kateremu se smiliš, ker nisi še prišel do spoznanja, kako brez skrbi boš živel, potem, ko boš zavarovan; morda te bo celó prepričal, da brez „police“ na življenje ne moreš v nebesa. Sploh se ti vidi tako dobra in usmiljena duša, da misliš, da bo kar v žep segel ter ti pomolil vsaj par stotakov samo za to, da se s svojim podpisom storiš deležnega vseh dobrot, ktere uživajo zavarovanci njegove družbe. Pa kaj! To je le pičel obris njegovih zmožnosti, če bo to bral, bo rekel: „no, ta človek, ki samo toliko vé o meni, bi si z zavarovanjem ne zaslužil za tobak“. Njegovih postranskih namenov ni treba nikomur vedeti. Zato ne bomo hodili za njim po teh njegovih potih, marveč ogledali si ga še le nekoliko od druge strani, v javnem življenji.

V tem se kolikor toliko „dela“, ker je od njegove veljavnosti odvisno zeló tudi zaupanje do njegove „banke“. Saj je pa tudi že po svojem naturelu nagnjen bolj k bahariji nego k skromnosti, toraj bo rajše kazal več nego imá, kakor

pa skrival kaj, kar ima. Pri ljudéh, ki ne živé ob zavarovalnicah, nima prav velike veljave, še polovico tega mu ne verjamejo, kar govori, in če se danes vozi v kočiji ali meče desetake in še debelji drobiž okrog sebe ter ima na sebi kilo zlata, pravijo ljudje: „saj to ne bo dolgo trajalo, ga bo kmalu minulo“. In res uči skušnja, da večinoma ga kar naenkrat zmanjka in če ga pozneje kje vidiš, ni o nekdanji krasoti in mogočnosti prav nič na njem, „banka“ pa ima v letnem računu pri njem „k dóbremu“ veči ali manjši znesek, za ktereга ne ona ne jud ne dá vinarja. Včasih mora zavoljo tega celó v temnico, čeravno „banke“ nimajo navade svojih služabnikov po sodnji preganjati, ker so za svoje dobre imè jako skrbne in tudi vedó, da se z zaporom ne dá nič stresti s človeka, ki nič nima. Le malokteri ostane trden na svojem mestu in takemu se posreči, da pride tudi v javnem življenji do kake veljave, v političnem pa ima tudi tu in tam kako besedo, kakor utegne priti celó v kakem društvu do odbornika itd. Tu se deli v narodnjaka in nemčurja. Prvi se kaže sam in po svojih podložnih, če jih ima, včasih jako koristnega zavoljo svoje zgovornosti in gibljivosti; oboje si je pridobil po svojem opraviilu, ker ima mnogo občevati z ljudmi raznih stanov. Drugi, to je nemčur, je tujec ali renegat, toraj po vseh svojih lastnostih narodnosti kolikor toliko škodljiva žival, ne spleča se, da bi ga natančneje ogledovali.

Prej je bilo obojega več v Ljubljani, ali kar se je dôba tujega in domačega „švindeljna“ podrla, se tudi njegovo število izdatno zmanjšuje.

Predmeščan.

(Civis popularis.)

Meščán (civis nobilis), ki biva v mestu, t. j. v tistem delu, ki se je pred novim razdeljenjem Ljubljane imenoval „mesto“, je bil že popisán med dosedanjiimi slikami, ker spada med ta ali oni stan prebivalcev tako zване „boljše“ vrste, ki se bolj gosposko nosi. Tudi po predmestjih ga je nekoliko, vendar biva po teh unanjih delih še neka posebna vrsta ljudi, ki se po noši, šegah in vedenji zeló razločuje od gosposkega meščana, toraj se spodobi, da tudi to vrsto nekoliko natačneje ogledamo.

Od „gospode“ je predmeščana razločiti na prvi pogled. Že postave je naravnejše, krepkejše, kaže se, kakor ga je Bog vstvaril. Obleka njegova je na pol kmetiška, na pol gosposka, toraj polovičarska, ná-se ne obeša dragih, pa kot pajčevina tankih cunj tujega pridelka, noša njegova je sploh še bolj domača. Obnašanje njegovo ni pariško-fino, nego moško, človeški vrednosti pristojnejše, kakor gladko, hinavsko meščansko,

prijazen ni, prej bo robat, tudi ob žep se zna potrkati, če je v njem kaj, da ima cvenk. Gosposkega meščana ceni po njegovi vrednosti, ne po tem, kar se kaže. Posel njegov je različen, skoro vsak dela bolj z rokami, kakor z glavo, ker je poljedelec, obrtnik, trgovec, rokodelec, voznik, ribič itd. Zato se o delavnikih ne odlikuje ne po praznični obleki, ne po postopanji, po sprehajališčih, gostilnicah in kavarnah ga ni videti, v zadnjih dveh le zvečer še sem ter tje, v gledišče pride le k slovenskim igram, razen tega se vdeležuje ljudskih zabav, n. pr. če je v Ljubljani kak „cirkus“ ali kaka druga komedija. Če začne podnevi ob delavnikih preveč zahajati v krčme, pride v slabo ime in „boben“ ni več daleč od njega. Ves drugačen je ob nedeljah. Takrat tudi on s svojo družino pokaže, da ni berač in da si tudi lahko kaj nenavadnega privošči; par litrov mu ne dé nič, ravno tako si gre ogledat v praznični obleki mesto, če je tobakar, si utakne viržinko med zobe in vkrene v kako gosposko gostilnico. In prav ima, saj je tudi on gospod — mnogo gorši od kakega gosposkega postopača, kateremu je vsak dan nedelja, toraj le jé in pije, ne dela pa nič. Kedar gre predmeščan s svojo družino po gosposki navadi v okolico, so krčmarji veliko bolj zadovoljni ž njim, kekor s kakim gosposkim meščanom, ki svojo drobnico pripelje večidel pit le vodo.

Hiša njegova je znotraj podobna bolj kmetiški, ravno tako vse šege, zvečer se skupno moli

„roženkranc“, potem gre vse spat in zjutraj zopet petelin vse na noge spravi. Pri marsikterem se pač že vsaj ženska mladina začenja nositi gosposki, a to se v obče ne obraja, ker skušnjava uči, da predmeščanska dekleta z gosposkim klubkom in z visokim „šinjonom“, v katerem je polovico tujih las ali celó živinske dlake, niso ne za gospoda, ne za kmeta; zato take sosedje postrani gledajo in če se začno škrici okoli njih smukati, jih domači fantje kaj kmalu izbrišejo izmed deklet in ker navadno tudi gosposki popusté take „frajlice“, ko so se jih dosti nagledali, ostanejo slednjič brez ženina. „Svoji k svojim“ — to je pregovor predmeščana in tega se drži trdno kakor svoje vere.

Akoravno je tudi predmeščan zdaj mestu pridjan, se šteje vendar-le bolj med kmete, tudi ima predmestje bolj vaščansko podobo. Zvečer se hladi in počiva od svojega dela vsa družina pred hišo, posli se skoro ne razločijo od domačih, podnevi pa vidiš manjše otroke igrati in pojati se bose, gologlave, sploh oblečene kakor koli. Le toliko je razločka med njim in kmetom zunaj mesta, da je gospodar „foter“, gospodinja „mutter“, če prav nimata nič otrok, sinovom pa se pravi „fantje“, hčeram „dekleta“, kakor na kmetih. Razen prvih dveh besedi se pa v hiši ne sliši nemščine, večina je še ne razumi ne, le kdor ima z gospodo veliko opraviti, je toliko zna, da jo govori kakor bi koso klepal. Vendar tudi slovenski jezik ni več ne lep ne čist, nemška kul-

tura ga je že toliko spridila, da je tak, kakor jezik znane „Rešpehtarjeve kuharce“ v „Brenčeljnu“. Na drugo stran je pa tudi čutiti in videti dobri sad slovenske literature, po predmestjih se pridno bero slovenski časniki in knjige in ker predmeščan in njegova družina rada občujeta z narodnjaki, se ljulika nemčurske kulture tudi tu vidno trebi; vzlasti pri mladini je to čutiti. Sploh se prava domača omika tu čedalje bolj širi, zato tudi ni več takih preteпов, o kakoršnih je bilo nekdanj večkrat slišati. Le tu pa tam se še pripeti kakemu sitnemu „škricu“, da se mu včasih v pozni noči domu posveti, pa tudi to le, če je tega kolikor toliko potreben ali če so svetilničarji sami nekoliko preveč razsvetleni po vinu, pa imajo še zavoljo kacega dekleta posebno piko ná-nj.

Politične vere je predmeščan čisto narodne, da je nemčurje pred njim kar strah. Redko kje dobiš še ktereга omahljivca, ki sam ne vé, kaj je in o volitvah potrebuje še posebnega dregljeja, da gre volit; še redkejši bo, ki voli nemčurje; tak je tujec ali so pa mu po nemčurski stranki roke tako zvezane, da si nič ne upa in ne more vkreniti na narodno stran. Vsak pa, ki se kaj briga za to, kar se po svetu godi, je naroden in ker je večidel volilec III. razreda, pomaga narodnim kandidatom o mestnih volitvah do sijajne zmage; on je vzrok, da nemčurji v tem razredu ne morejo priti iz blamaže in morajo svoje kandidate nevoljene nazaj spravljati v oma-

rico. Splošna poštenost in narodnost se pri nas ne daste ločiti druga od druge; predmeščan pa je pošten človek, zato je tudi naroden. Za re-negastvo ne daje veliko semena, čeravno se mar-sikteri o volitvah tudi potuhne, vzlasti, če je v višem razredu. Tak je pa že kolikor toliko ob-liznjen po nemčurski kulturi, da se mu včasih v možganih meša in misli, da ga bo vrag vzel, če bo Slovence volil.

Te so splošne lastnosti ljubljanskega pred-meščana; med sabo pa se loči še v Šenpeterčana, Poljanca, Krakovca in Trnovca; druga predme-stja ne veljajo toliko, ker so premajhna. Kra-kovec in Trnovec sta imenična zavoljo ribštva in vrtnarstva, ona oskrbujeta mesto s postnimi jedili in zelenjavami; z umetnostjo in pridnostjo pridelata na par krajcih zemlje toliko, da se človek kar čudi. Šenpeterčan in Poljanec pa le bolj skrbita za mesne jedi, zato je tu največ mesarjev. Po šegah in nošah sta prva in zadnja dva med sabo zelo različna, tudi po govorici se razločita. Prva dva sta še v obče bolj pridržala staro po-sebno nošo, zadnja dva pa v noši nimata nobene posebnosti več. V govorici imata Krakovec in Trnovec neko posebno napako, ki se nikjer drugje ne nahaja, in ta je, da zgovarjata prvi in četrtri padež ženskega spola enako, n. pr. „To je moja žena, — ali si videl moja žena?“ Ta na-paka je tako globoko vkoreninjena, da se je še celó bolj izobražani ne morejo odvaditi. So še druge razlike med njimi, pa se nam ne zdé

tako bistvene, da bi jih tukaj nadrobneje pretresali. Sploh se sme reči, da je predmeščan še zmiraj jedro narodnjaka in poštenega možaka.

Raznoterosti.

(Diversa.)

V ta oddelek uvrstimo nekaj drobnejših stanov, ki niso sicer toliki, da bi sami zá-se dajali že Ljubljani posebno lice, vendar pa jih v javnem življenji zapaziš, ker tudi svet mešajo kolikor toliko. Naj bodo toraj tu naslikani vsaj z nekaterimi črtami.

1. Voznik ali fijakar. (*Homo equestris.*) Zaredil se je po splošnem napredovanji človeštva in živi ob ljudeh, kateri mislijo, da človek nog nima le za hojo in da štiri noge prej kam pridejo, kakor dvoje nog. V Ljubljani še ni star, še plinova svečava je starejša od njega. On je mogočen vladar svojega konja in kedar sede na svoj prestol — v eni roki vajeti, v drugi bič, ki je pravo njegovo žezlo — ne trpi od svojega podložnega nikakoršne opozicije. Tega štirinogatega podložnega, čeravno ga vporablja za svoje samopridne namene, pa vendar tudi redi, varuje ga, kolikor mogoče, prehudega trpljenja in stradanja, ker vé, da je blagor podložnega v ozki zvezi z blagrom njegovega vladarja. Vranec njegov je pa

tudi pohleven podložnik, veselje do opozicije ga je večidel že minulo, ker je že zrelejše starosti. Morda je imel nekdam lepše dni, morda je nosil na svojem hrbtu generala ali druge više častnike in če tega ne, vsaj bogate ljudi, ki so se z njim bahali; morda je imel nekdam pajdaša enake barve, misli in plemena in s tem vštric bil krasno opravljen in okinčan s prevzetnim kočjažem vprežen pred nalikano kočijo, v kateri se je vozila velika in bogata gospoda; morda so krog njega brenčale že kanonske krogle in on se ni strašil strela in hudega pokanja; — sploh, njegove „memoire“ utegnejo prav mikavne biti, marsiktero skrivnost bi vedel razkriti. Ali padal je od stopinje do stopinje, z vsako je postala vrednost njegova manjša, in zdaj je vesel, da ima še to službo, v kateri premišljuje minljivost vsega posvetnega in človeško nevhvaležnost. Morda od tod pride še v kako drugo službo, predno zapade konjedercu, gotovo pa to ni; vsakako bo nova služba še nižja in težja, zaslužek in piča še slabši od te. Prihodnosti se mu toraj nikakor ni veseliti, to vé in zato je ves melanholičen, kedar jo na svojem mestu pred vozom vprežen tiho stoječ premišljuje. V tem premišljevanji se ne dá motiti po svojem gospodu, ki se s tovarši po svoje zabava, dokler ne pride kdo, ki moti oba v taki zabavi ter spravi njega v tek, onega pa na vzvišeni „prestol“.

Drugače je fijakar popolnoma podoben vsakemu drugemu človeku, in bi bil tudi lahko kaj družega. „Dela“ le za gotovino, krede ne pozna

in na upanje vozi le tako dolgo, dokler „pasažir“ ne gre z voza. Omikan je toliko, kolikor se mu potrebno zdi, šolska spričala tu nič ne izdajo. Izobraženost si je pridobil večidel le po skušnjah, uma pa je vendar-le jako bistrega, spomina dolgega, leta in leta pomni, če si mu kdaj vožnjo dobro ali slabo plačal. Vse občinstvo deli v dve vrsti, namreč v take, ki se vozijo, in v take, ki se ne vozijo, toraj dajo več zaslužka čevljarju, ko njemu. Zadnji so mu tako rekoč škandal človeštva, prve pa deli zopet v „fajn gospode“, ki ne „glijajo“ naprej, ampak kar v voz sedejo ter potem plačajo toliko ali še več, nego on zahteva, — in v „umazance“, ki plačujejo le po tarifu in bi se za 10 kr. radi do konca sveta peljali. Surov pak ljubljanski fijakar ni, vsaj v obraz ti ne zabavlja, svojo sodbo o tebi izreče le, kedar si že odšel. Ker ima opraviti z raznimi ljudmi, vé tudi marsikako skrivnost, katero pa zá-se ohrani, če misli, da mu bo to koristno. Praznika nima nobeden dan, nedelje in prazniki so njemu najhujši delavniki; zato take dneve in predpustom, ko ves svet nori, kursi njegovi poskočijo. Državne postave o narodnostih vseskozi spoštuje, njegov voz in konj sta za vsakega brez razločka; bodi Slovenec ali nemčur, gospod ali kmet, peljal te bo, če boš le plačal, zastonj pa ne vozi nikogar.

Pri vseh teh ustavovernih načelih je vendar le Slovenec, ker je mladika narodnega debla, in marsikdaj pošlje za kakim nemčurjem, ki je z

njegovega voza stopil, željo, naj bi zdaj prišel po-nj tisti, ktereга malajo z rogmi. Kedar ni pri svojem vozu, je čisto navaden človek, ki skrbi zá-se in za svoje in državi svoj davek pošteno plačuje. Če ima volilno pravico, voli narodnjake, nemški pa zna k večemu toliko, kolikor kak učitelj s kmetov, ki je naročen na „Schulzeitungo“. Se vé, da to ni greh, saj tudi dunajski fijakar ne zna slovenski.

2. Služnik. (Legatus cujuscumque.) Ta je še mlajši od fijakarja in enako temu in plinovi svečavi sad splošnega napredovanja. Od drugih ljudi se razloči po svoji obleki in po številki, ktero ima na prsih. Za ime njegovo se nihče ne briga to je znano večidel le njegovim tovaršem, med občinstvom pa le njegova številka. Čeravno je Ljubljana slovensko mesto, ima on vendar-le še tuje ime, zato ste veji tega debela tudi tuji, delí se namreč v „komisijonarja“ z belkasto, in v „dinstmana“ z višnjevo suknjo. Razloček je pak le v obleki, ne v delu in ceni. Vsak je za plačo na ponudbo vsakemu, ni ga skoro pota ali dela, da bi ga ne opravił z rokami ali nogami, če ni po postavi prepovedano ali človeku nemogoče. Pošlješ ga lahko kamor koli, le v nebesa ali pekel ne, tudi krast ne bo šel zá-te, ravno tako ne koga pretepat. Mesto mu je znano kakor policaju, prav tako tudi njegovi prebivalci skoro od 16. leta starosti naprej, tudi ve marsiktero skrivnost, ktero pa obdrží zá-se, dokler se mu to potrebno in koristno zdi. Kakor

fijakar dela tudi on le za gotovino, kupčijske knjige nima, še celó v glavi ne, toraj tudi kredit daje svojim „kuntom“ le do tje, ko je naročeno opravil, od neznanih pa si daje še naprej plačevati. Obnašanja je kolikor mogoče vljudnega, ne razžali nikogar in godrnjá le, če dobi za svoje delo premalo, ne pa, če dobi preveč. Ako mu daš za pot, na kateri je zaslužil 10 kr., 2 ali 3 desetice, bo šel in pil še celó kupico na tvoje zdravje in si obraz tvoj dobro zapomnil ter se ti odkrival po več let. V obče je pošten človek, zato mu ljudjé več zaupajo nego on misli, v zastavnico veliko znosi, posebno od ljudi, kateri svojih dragocenosti ne marajo tje nositi s procesijo. Tudi za druga sitna pota ga ljudje radi najemajo, katerih ne marajo opravljati sami, in tako se je v Ljubljani vdomačil, da njegovo število čedalje bolj raste. Vsakako je toraj koristna rastlina novejšje dobe, koristnejša nego marsikaj drugega, ker je domača in se ne rekrutira iz tujih ljudi.

3. Mestni postopač, „štatkind“ ali „permejkrščendušovec“ (*lupus vulgaris*) je kar naravnost škodljiva žival, ktere je pa čedalje manj, kar mora vsak živeti ob svojem zaslužku. To smrdljivo zelišče raste le po nečednih, nemarnih kotih, kamor ne prerinejo žarki solnca skrbne odgoje, ne gorkota prave očetove ali materne ljubezni. V šolo pride, a ni mu dano uživati njenih dobrot, čez par let mora zavoljo svoje porednosti in splošnega slabega učenja dati jej slovó, in odslej je šola njegova javno življenje,

ktero tako le prekmalu pokusi. Tako se pripeti, da so njegovi bivši sošolci morda komaj v četrtem, petem razredu realke ali gimnazije, a on že „študira“ na Žabjeku, od koder pride še bolj „zrel“ nego je bil prej. Starši, če jih sploh pozna ali še ima, so že davno zgubili svojo moč do njega, zato je s 15., 16. letom že sam svoj, tako polnoleten, kakor marsikdo drugi še s 30. letom ni. Komaj 12 let starega že vidiš s „čikom“ v ustih podečega se z rokodelskimi učenci po ulicah in uganjajočega vsake vrste dostojne in nedostojne burke. Če pride potem h kakemu rokodelcu se rokodelstva učiti, utegne še z njega kaj pridnega postati, a večinoma ne. Ako je pa sam sebi prepuščen, se mu godi tako, kakor smo že omenili, razuzdanost v vsakem obziru, neredno, obilno in preslabo življenje mu le prekmalu pritisne svoj grdi pečat na obraz, da ga le vidiš, veš, kaj da je, če bi prav ne kipela iz njegovih ust najgrša kletev, najostudnejše besede, katerih je omikanega ali vsaj pošteno odgojenega človeka sram in strah. Pridušanje je tu vsakdanja molitev.

Vendar ni vselej tako surov in neotesan, nasprotno utegne biti prav sladek in se „gospodom“ neke posebne vrste, katerim se „ponočni metulji“ pravi, prav koristnega skazovati — za dober denar, se ve da. Zato vé marsikako skrivnost, ktere prizadeti še za lep denar ne bi dal na véliki zvon obesiti, a obdrži jo zá-se, dokler se mu to potrebno in koristno zdi; on dobro vé, da je molčanje o pravem času vsaj srebra, če

ne zlata vredno. Delo z rokami mu nič kaj ne diši, zato išče zaslužka na vsak način prej, nego s težkim, poštenim delom. Poseda in postopa veliko, celó po krčmah in kavarnah niže vrste, kjer lovi kmete in druge neprevidne ljudi na karte in druge igre, pri katerih tisti, ki zgubi, nikdar ni on. Če koga tako v mreže dobi, se ne zanaša na slepo srečo, marveč, ako bi ga ne marala, jo potegne na svojo stran z raznimi umetnostmi; ker ima navadno pri tem tovarše, se potem razdeli tako „dobljeni“ denar med vse, oskubenemu se pa vsi skup v zobe smejejo. Dobiček se potem večidel naglo zapravi v družbi tovaršev in tovaršic, ktere si hranijo življenje na drug, pa nič manj „poštenu“ način.

Tako živi mestni postopač do smrti, ktera ga najde prej ali slej, večidel v dozdej popisanim stanju; vendar pa se tudi primeri, da se poprime kake službice, a tudi v tej stoji še vedno v prejšnjem stanju, v kterega se večkrat tudi res nazaj povrne. Pred nekoliko leti je bilo tega plevela v Ljubljani veliko več ko zdaj; sedanji čas mu ni več tako ugoden, nekaj zato ne, ker med „fajn gospodi“ ni več toliko denarja, nekaj zavoljo nove vojaške postave, ki pobira k vojakom ljudi brez izjeme, pa še iz drugih vzrokov, kterih pa tu ne maramo omenjati. Starejši so si že poiskali službic, mlajših je pa veliko v posilni delavnici, za ktero ta stan daje največ materijala.

4. Berač. (Homo molestus.) V daljšem obziru smo Slovenci vsi berači, ker moramo spro-

siti si skoro vse, kar se nam v političnem življenji ne dá, čeravno nam po pravici gré. Razen teh beračev je pak v Ljubljani še dosti drugih, ki nimajo druge, kakor svojo osebno politiko brez vsake vzajemnosti, vsak vela namreč le sam záse. Čeravno ima Ljubljana več dobrodejnih naprav za uboge in posebno kaso, v katero se stekajo razne kazni, je vendar jih še mnogo, ki trdijo, da prav res potrebni in vredni iz te kase nič ne dobé, marveč le nevredni, zato si morajo „vrednejši“ še sami pomagati in dobiti to, kar iz mestne kase premalo dobé, po drugi poti, namreč naravnost od darovalcev brez magistratnega posredovanja. Koliko jim magistrat premalo daje, tega sami ne vedó, ker beraču ni nikoli preveč, še celó dosti ne.

Mestni berač je dvojne vrste, namreč: gosposki (*homo molestus nobilis*) in navadni (*homo molestus vulgaris*). Prvi se navadno od daleč še ne pozná, ker nima nobenega vidnega znamenja na sebi, le obleka utegne biti v slabšem stanu, morda kak kos celó ni bil njemu pomerjen. Je tudi gladkega obnašanja in zná lepo staviti besede ter ti dá pri nagovoru častne naslove, kakoršnih si morda želiš, a jih boš težko kedaj dosegel. Najmanjši drobiž je zá-nj desetica, a še za to si od njega ne boš pridobil posebne pohvale, le znebil se ga boš. Svoje „kunte“ ima razdeljene po tem v boljše in slabše, dalje si dobro zapomni, kdaj je bil pri katerem, kdaj ima toraj zopet priti, da se mu ne bodo vrata pred

nosom zaprla ali dobrotnik ne bo njegovih daljnih „vizit“ si popolnoma prepovedal. Tak berač se naredi iz človeka, ki je že boljše čase videl, pa je padel s konja po svoji ali drugih krivdi, zdaj se pa ne more ali ne upa več ná-nj spraviti zavoljo prepričlega znanja ali ker je preveč počrnjen ali pa tudi, ker se resnega dela noče lotiti; le malokteri tako „privatizira“, ker si res ne more pomagati, večidel je človek, „ki bi še prav lahko delal“ — kakor pravi kmet. Se vé, da svoje „vizite“ dela bolj tajno, najrajše pride na dom in tu se zopet najprej loti mehkejših ženskih src, pri katerih več opravi, kakor pri možkih, ki denar sami služijo. Sploh je ta berač bolj skrivna nadloga, ktere se je prav težko ubraniti, ker je vseskozi silno sladek v govorjenji in vljuden na vso moč, toraj zoper njega nimaš orožja strogosti ali celó robotosti.

Navadni berač je ves drugačen. Ta te strese za mošnjiček povsod, kjer se mu varno zdi, doma, na poti ali v gostilnici. Spomina nima natančnega, mu daš ali ne, poprosil te bo, kjer je. Da-si navadno ne pozna zamere, utegneš vendar le od njega slišati besede, kakoršnih nikjer ne bereš. Čeravno se ti predstavi v silno razcapani, yčasih še nalašč raztrgani in povaljani obleci, vendar ni vsak tak revež, kakor se dela, med desetimi je milodara vreden res komaj eden. Jemlje vse, najrajše gotov denar ali pa reči, za ktere se dobi lahko žganje ali denar. V tem stanu je namreč največ kuntov javnih in

skrivnih žganjarij, in človek bi lahko stavil, da se podarjeni krajcar ne bo še ogrel v žepu beračevem; da le par dobí, pa gre žganjarju v roko. Marsikteri pa nosi tudi v hranilnico ali nabira debele bankovce in kedar na goli slami ali povaljani postelji umre, se najdejo pod njo ali v njegovih cunjah zašite hranilnične bukvice ali pa gotovina v papirji. So tudi taki, ki niso zadovoljni le s tem, kar se jim radovoljno dá, nego tudi sami kaj utaknejo v mavho, če jim je sreča mila, da jih nihče ne vidi. Izbirljivi pri tem niso, vse je dobro, da je le kaj vredno. Zato dobé tudi s policijo opraviti, pa kaj jim de to! Par dni ali morda tednov jih morajo zastonj pítati, pa je dobro, na poštenje svoje tako niso kar nič ponosni.

Ena lastnost je vsemu beraškemu stanu karakteristična, namreč zavidnost, nevoščljivost. Čeravno so vsi enakega stanu in žive ob enaki obrtniji, vendar ni nobene vzajemnosti med njimi, vsak le sebi vse privošči, drugemu tovaršu nobenemu nič; pač pa ga iz vsega srca preklinja in mu želi samega vruga na vrat, če mu je kje kak sold požrl. Država beračev bi pač ne mogla biti drugačna, nego da bi imel eden vse, a vsi drugi skup nič. Pri vsem tem bi marsikteri berač ne menjal s še tako pridnim delavcem, ker živi ob svoji „obrtiniji“ brez dela bolje nego ta ob delu svojih rok. To je pač smrdljivo in škodljivo zelišče na vrtu človeške družbe, a zatreti se popolnoma ne dá, vsaj tako lahko ne,

ker navada je železna srajca. Obleci tacega berača v svilo, daj mu mošnjo zlata: šel bo, prodal svilo, oblekel se zopet v strgane cunje, zlato pa ali zapil na žganji ali pa ga spravil k onemu, kar si je že prihranil. Pravi, res potrebni berač se v javnem življenji ne vidi ali vsaj ne nadleguje drugih ljudi; od mesta že toliko dobi, da mu tega treba ni, če ni razvajen in nima še kakih posebnih nadlog; o tem toraj tukaj tudi dalje govorili ne bomo.

5. Popotni barantač (homo agens peregrinus) je tuja tica, ki se le ob ugodnem času v Ljubljani pokaže; če je pa tukaj stanovitno naselila se, lahko staviš, da je to storila le zato, ker jej je kraj lep in vreme zmiraj ugodno. Po jeziku, kupčiji in unanosti deli se v Kočevarja (judus carniolicus), v žida tujega (judus externus) in v laha (Garibaldi domesticus). Prva dva sta po vsem svetu znana, kakor sta drugje, sta tudi v Ljubljani, kupčije delata dobre le pri zaljubljenih ali vinjenih, kerim za denar nič ni in jim je še le drugi dan žal za to, kar so zgubili na „hoch-nieder“ ali „unter hundert“; pri pametnih in treznih pa ne moreta nič zaslužiti, čeravno sta se zdaj že tudi slovenski naučila. Zato čedalje manj vidiš teh tičev po Ljubljani. Lah (ali „lak“, kakor mu pravijo) je čisto nevarna žival, ki le tukaj s svojimi sladkarijami zaslužen denar iz dežele nosi in pošilja. Čeravno je nadležen in nisi v nobeni gostilni ali kavarni varen pred njim, kakor pred onima dvema ne,

ti vendar nič ne stori in za „Italia irredenta“ še ne ve ne. Škodljiv je posebno staršem, ki peljejo svoje otroke ven; tem se nastavlja tako, da otrokom svoje sladke in pocukrene spakarije kar moč zapeljivo pod nos moli in s tem izleče marsikak sold iz mošnjice staršem.

Je pač še nekoliko drobnejših slik, ki dajó Ljubljani sedanje lice, vendar niso tako karakteristične, da bi Ljubljana po njih izdatno različna bila od drugih mest enake vrste. Vojaki in policaji so v vsakem mestu enaki, ravno tako delavci, obrtniki in rokodelci, mežnarji, pa še marsikaj družega. Toraj naj pade zagrinjalo čez moške slike in naj pridejo na vrsto ženske.

Ženska.

(Homo generis feminini.)

Ženska!! Samo šest črk dolga je ta beseda, a vendar kaj vsega ima v sebi! To je bitje, o katerem se na svetu največ govori. Čeravno sveta povestnica uči, da je ustvarjena iz možkega rebra — kar je popolnoma verjetno, ker še zdaj ona za možem, mož pa za njó sili — vendar še nekteri trdijo, da je prišla z neba možu sladit in lajšat trnjevo pot življenja, zarad česar jej pravijo „angelj“ ali vsaj „boljša polovica“ dveh ljudi raznega spola; drugi pa so te misli, da jo je poslal na svet satan sam možu za nadlogo in zato, da zapeljuje moški spol in skrbi, da za peklenski ogenj ne zmanjka drv. Jaz ne trdim ne tega ne onega o ljubljanskem ženstvu v obče, nego prepustim bistrournemu bralcu soditi jih po teh kratkih črticah, ktere zato ne morejo biti popolne in natačne, ker do notranjih skrivnosti ne predere vsako radovedno oko in se ženska ne kaže nikdar natančno táko, kakoršna je.

Ker je ženska v Ljubljani, kakor drugje še, naslonjena ob moža, se tudi ona deli v več stanov, kteri naj tukaj kolikor mogoče po vrsti gredo memo bralca.

Vélika gospa.

(Femina luxuriosa.)

Latinski priimek „luxuriosa“ se jej posebno podá zato, ker za svet prav za prav ni potrebna, tudi možu je včasih odveč ali le zavoljo lepšega, in od nje plačuje velik davek, ki se nemški imenuje „luxussteuer“. Razen tega ima po svojem stanu še druga, večidel nemška, francoska ali kuheltajčarska imena, n. pr. „dama“, „madama“, „gnädige“, „kisdihand-frava“, „gnadljiva gospa“, itd. in če je le plemenitega stanú, se jej mora vselej pripoznati stanovski naslov „grofinja“ ali „baronovka“, (drugih že v Ljubljani ni). Razen tega je vsaka, ktere mož nosi cilinder in o praznikih črno suktnjo, „frau von“, samo „frau“ ali „gospa“ je huda zamera, ker „gospod“ je dandanes vsak čevljar ali krojač, toraj tudi njegova žena „gospa“; če se mož šteje med pravo gospodo, mora biti žena njegova že „frau von“ ali „gnadljiva gospa“, če je prav v svojih mladih letih ob Ljubljanci prala, po sobah pospravljala ali v gostilnici ljudem brez razločka stanu jed in pijačo nosila na mizo ter tudi „trinkgeld“ dobro obrajtala. Po službi in socijalni stopinji moža se imenuje tudi „predsednica“, „vladna sveto-

valka“, „sodnijska svetovalka“, „državna pravdnica“, „sodnica“, „doktorca“, „direktorca“, itd., le pridevki nižih stopinj še niso v navadi; „gospa šribarca“, „suplentovka“ itd. bi bil celó razžaljiv priimek.

Po pravici in svetovnem redu bi morala vélika gospa prve vrste biti gospa plemenitega stanu, ki imá do tega pravico že po svojem rojstvu. Ali žalibog! kranjsko plemstvo so večidel le pobeljeni rimski grobi, „čevlje na biks, v aržet' pa niks“, kakor pravi neolikani kmet. Zato je to plemenito cvetlico prerastla že potonka meščanskega in družega neplemenitega bogatinstva in kakor plemstvo dandanes ne hodi več v jeklu in z mečem na strani, tako se tudi plemenita gospa ne razloči ne dóma, ne zunaj dóma več od kake gospé, ktere mati je pri njeni materi za kuharico ali hišno služila, ali ktere oče je bil kočijaž ali služabnik. Primeri se celó, da se predstavi kaki stari baronici mlajša grofinja, ki je bila prej pri nji hišna. Sploh je svet že tako narobe, da se ne more več vedeti, kdo je grof in kdo ni, in marsikdo bo z grofico ogovoril gospó kacega trgovca ali celó čevlarja, grofici pa bo rekel le „gospá“, kar je se ve da naglaven greh. Tako se tudi krasno plemstvo ne more več kazati, kakor nekdej, ker je svet že tako globoko pogreznil se, da za „plemski diplom“ k večemu kak ušivi jud še kaj dá, ne posodi pa tudi nič ná-nj.

To vse stori, da „vélika gospa“ plemenitega stanú le malo ali prav nič ni različna od one

priprostega meščanskega stanu, toraj lahko obé denem v isti koš.

Po stanu staršev in starosti prašati tako damo je neolikano, nespodobno. Zadosti mora biti ti to, kar je, ne sili v njeno preteklost, kajti če zvé, da ti je njeno prejšnje življenje odprta knjiga, se ti njena usta morda ne bodo več prijazno smejala. To ne velja o vsaki, veliko jih je tudi, ki bi se ne sramovale kazati rojstnega in krstnega lista, kakor sploh na svetu še ni vse le golju-fija in sleparija. Marsiktera je tudi res koristen ud človeške družbe, po mestu slovi za dobrotljivo, blago in če je vrh vsega tega še lepa, se ne sliši o nji nič slabega — vsaj med možkim svetom ne. Ravno tako se dobi še ktera dobra mati otrokom in zvesta ter koristna družica možu, ki ne le iz mošnje jemlje, ampak tudi vá-njo nosi. Ali sedanja odgoja ženstva že skrbi, da nobeden mož višega stanu po svoji ženi ne obogati, pač pa nasprotno, kar bo morda razvidno iz sledečega.

Znanstvena izobraženost vélike gospe ali dame, kakoršna se v Ljubljani rada kaže svetu, je kakor vodnják ali studenec na plitvem: če le ped globoko zajameš s korcem, je voda kalna ali še blata boš zajél. Podlaga vsega, se ve da, je nemška, toraj zna slovenski le govoriti, pisati in brati slabo ali celó ne, nemščina njena je pa res klasična, namreč taka, da je na nemškem nikjer ne dobiš. Krški raki, bohinjski žganci, kranjske klobase in ljubljanska nemščina, kakor-

šno ženstvo govori, — so štiri reči, kakoršnih menda po vsem svetu nikjer ni, le da prvo troje sloví zavoljo svoje dobrote po svetu, zadnjega pa se naša dama še celó višega stanu ne sramuje.

Druge vednosti in zmožnosti njene so nekoliko francoski ali laški, morda celó nekoliko zgodovine in zemljepisja, kolikor se more tega naučiti iz romanov, ker šolski poduk je kmalo pozabljen, — godbe na glasoviru, citrah ali goslih, navadno brez sluha in pravega okusa ter razuma, tako da se človeku srce stiska, če vidi lične in nježne roke tako bezljati po glasoviru ali zapletati se med strunami, kakor hiti na kmetih ministrant razplesti svoj „konfiteor“; spletkati in šiyati zna le na videz, to je iglice jemlje v roke le, če se jej zavoljo lepšega potrebno zdi, a vselej le takrat, kedar jo kdo vidi; — slednjič je v kuhinji zvedena vsaj ktera toliko, da bi znala jajce trdo skuhati, če bi bila to moda ali bi se ne bala umazanih rok. Nektera tudi poje, pa le takrat, kedar že naprej vé, da jej bodo poslušalci ploskali, na javnem odru pa bi si ne pridobila pripoznanja, če ne iz galanterije. Ako je lepa, sodeluje tudi v koncertih in morda celó v gledišči, povsod pa navadno plosk velja le njej, ne temu, kar je igrala ali pela; izjeme od tega so redke, zato pa tudi tem večega pripoznanja vredne.

Večkrat jo vidiš tudi v kakem dobrodejnem odboru, nekaj zavoljo tega, da se o njej govori, nekaj pa tudi res iz usmiljenega srca. Táko vi-

diš v svilnati robi in z dragimi rokovicami opravljati dela, ktera druge opravljajo z golimi, morda celó pomazanimi rokami in s prtenim predpasnikom. Vendar pri takih delih utegne biti res usmiljen angel in njen trud izdá več nego trud dveh, treh možkih.

V cerkvi jo je, kakor sploh ženski spol, videti večkrat ko možkega. Če je res pobožna, stori to spodobno in v navadni ne spodtekljivi ali preveč očitni obleki, na kateri bi drugi svojo radovednost pasli in svoje sodbe izrekli. Drugače ona, ki gre v cerkev kakor na ples ali v gledišče, da obleka pol sežnja za njó po tleh prah in blato pobira in šumi kakor Peričnik ali Savica. V cerkvi postavi se na najočitnejši kraj, da jo vse lahko vidi in občuduje, s čemer moti pobožnost drugih. To se godi se ve da le ob nedeljah in praznikih in vselej le pri „gosposki“ maši v Šenklavži, o kateri ljudstvo pravi, da je za lenuhe, ker je še le o pol dvanajstih. To je toraj prava parada, pri kateri mora večkrat teči skoz šibe radovednih, s palčicami in raznimi očali oboroženih starih in mladih gizdalinov, kar jej je prej všeč ko ne.

Glavna parada je koncert, gledišče, ples in nekoliko tudi javno sprehajališče. Tukaj obesi ná-se, kar lastna ali soprogova mošnja zmore, tako da je premikajoča se razstava raznovrstnega štacunskega blaga in krojačeve, šiviljne ter druge umetnosti. Na glavi je pripéta misel klobučka podobnega veverčnemu gnjezdu bolj kakor člo-

veškemu pokrivalu, in obsuta ter obšita z razno robo, posebno s cvetlicami ponarejenimi tako, da bi se skoro metulj nad njimi zmotil. Ne obnosi se tako pokrivalo ne, tudi prav za prav nič ne pokriva, ampak kaže še več kakor njegova lastnica pod njim svojega ima. Pravih las je pod njim pičlo malo, komaj toliko, da pokrivajo pod njimi skrito tujo robo, to je tuje človeške lase in živinsko dlako. Pod vsem tem je kolikor mogoče blede lice in žive oči, najraje s temnimi obrvimi, da se vidijo bolj žareče, usta kar je moč ozka z gostimi ter debelimi zobmi svojimi in tujimi. Za tem pride život kolikor gre okinčan. Obrajta se bolj obilnost in če je Bog ni dal, pomaga umetnost. Krilo je rajši zgorej ko spodej prekratko, posebno na plesu več razkriva, ko pokriva. Srce je obširno, prostora v njem ni le za enega, ampak včasih za njih več; po raznih kotih leže tu in tam popuščeni ljubimci, na prvem mestu pa ne stoluje vselej soprog, včasih tega celó še v njem ni.

Navaden človek bi mislil, da ženska potem, ko je dosegla svoj glavni namen, namreč moža dobila, se manj briga za unajni svet, ker mora vso svojo pozornost obračati na dom. Ali motiš se, ki to misliš, dandanašnja vélika gospa se po poroki ne odpove drugemu svetu, marveč potem še le jame njega veselje prav na ves stezaj uživati; če se mlada, neomogućena gospodična lišpa in skuša prikupiti se možkemu svetu, dela to iz čisto naravnega namena, da bi si dobila moža;

gospej pa tega ni treba, a vendar se lišpa v obče še veliko bolj, med njo in gospodično, katero zaničljivo „nezrelo stvar“ imenuje, je o tem hud boj, in zmaga je večidel na njeni strani, ker je v takem boji že bolj izvedena in skušena ter zná huje dražiti možke slabosti. Se ve, da je za tako življenje treba soproga, ki to pripušča ali vsaj braniti ne more. Zato je prva skrb njena ta, da si spravi moža pod noge, za kar je navadno dobila potrebnih naukov že od svoje matere, ki je imela svojega soproga, njenega očeta, popolnoma v brzdah. Ni treba doseči tega ravno z grdo, zgodi se tudi z lepo ali z zvijačo. Saj ima ženska pri rokah toliko raznih pripomočkov, n. pr. kuhanje, omedlevice, prošnje, žuganje, prilizovanje, sladkanje, očitiranje, solzè, smehljanje itd., da si možki obrzdan prej, ko to sam čutiš, in te brzde ne boš iznebil se drugače, nego če jo s silo pretrgaš; potem je pa tudi tvoje domače sreče, miru in marsičesar družega konec.

Soprog je toraj večidel le zavoljo imena, a brez družega pomena, ko da dáje in pridobiva potrebnega drobiža za njene izmišljije; če je pa sama že z dóma seboj prinesla cvenka, potem je še za to nepotreben in se pri sestavljanji proračuna za predpustne veselice, poletno potrato in toplice še k posvetovanju ne pokliče. Sploh je le, ker je bil potreben za spremenitev stanu, in če bi ne bil ta, bi bil pa kateri drugi; če umré, dobi kmalu naslednika, ki pa navadno ni nič na boljem, dokler ni prestara in on mlad. Včasih

pride na njegovo mesto kak pozneje pridobljeni ljubimec, pa le, kedar je gospa prišla že više v leta in zapazila, da med svetom ne velja več toliko, ko nekdej.

Dozdaj smo hodili zá-njo le zunaj njenega doma in gledali jo, kakoršna se kaže zunaj hiše in rodovine svoje; da jo bomo pa še natančneje spoznali, treba stopiti čez prag v njeno domovje, da vidimo, kako se tu obnaša.

Rekli smo že, da je mož ali soprog večkrat le potreben pritikljej, nikakor pa on ne ureduje hiše in pri vsem skupje skoro peto kolo, le denarni minister utegne še biti in njegova naloga je le ta, da skrbi za vse potrebe hiše in gospé. Morda je on vzel jo iz prave nagnjenosti, žive ljubezni, če zakon ni bil kaka potrebna politična, rodovinska ali financijalna zveza. Veliko bolj pogosto je pa, da ga vsaj ona ni vzela iz ljubezni, toraj ne zavoljo njega, ampak zavoljo sebe, ali iz drugih postranskih namenov. Zavoljo večje jasnosti bodi naveden le en sam izgleđ.

Gospodična N. je lepe unajnosti, mladi in stari možki svet pravi, da je naravnost krasotica, zato se vedno pojajo cele trume možkih metuljev okoli nje. Odgojena je dobro, recimo naravnost: fino, to je: zna nekoliko brenkati na glasovirji, a brez vsakega umetnijskega duha, ravno tako peti. Prebrala je nekaj zvezkov romanov in slišala nekoliko oper in gledaliških iger; razen tega zna vse plese in če jo kdo ogovori, se zna zapeljivo nasmehljati, in tudi oblačilna umetnost

jej ni nova reč. Čeravno se veliko možkih, mladih in starih, smučé okoli nje, se ona vendar nobenega ne prime trdo, in tega zato ne, ker jo je mati tako odgojila, kakor je sama, da namreč nima nič srca. Matere nauk je bil blizo ta-le: „Ti si lepa, ne moži se prej, da pride bogat snubač. Ko ta pride, okleni se ga z obema rokama, naj bo star ali mlad, lep ali grd; če je še zraven „božji volem“, tem bolje zá-te. Saj se z možitvijo ne prikleneš tako ná-nj, da bi ne mogla nič brez njega, ravno narobe: še le prav svobodna si potem, če deneš njega na verigo.“

Res pride tak bogat snubač, čez mesec dni je poroka in kmalu govori vse mesto o mladi, krasni in ljubeznjivi gospej, ktere ne manjka pri nobeni veselici, na nobenem plesu. Mož je kmalu le senca in če se pokaže ž njo, je le njen strežnik, nosi jej plaide, parazole in kedar gre ponoči domu, jej je le varuh in znamenje vsaj navidezne poštenosti. Število prejšnjih častilcev se ne zmanjša, marveč prej naraste, in zdaj tudi ni več tako neobčutljiva za prilizovanje, kakor je bila prej gospica. Kmalu je v hiši vsaj po eden častilec, ki se imenuje „hišni prijatelj“, „bratranec“ itd., laški pa „cavaliere servente“. Ta ima nalogo preganjati jej čas, kedar ima mož zunaj dóma opravke, in to nalogo navadno tako dobro spolnuje, da ona kmalu ne more biti brez njega. Tudi kako družnico si razen tega napravi, da svet o nji preslabo ne govori. Razen tega mora biti hišna, kuharica, po dve dekli, če

pridejo otroci, tudi še doživka, in pesterne v hiši.

Otrók se navadno boji, ker so nečedni in jo motijo pri lišpanji telesa, za katero potratijo največ časa; zato mora tudi doživka biti, ker zdravnik, za katerega je zlata ribica, pravi, da dojenje škoduje telesni lepoti, katero ohraniti je pa vse njeno prizadevanje. Navadno otroci matere še vsak dan ne vidijo ne, marveč so v oskrbništvu poslov, posebno če še tudi oče zá-nje ne mara ali se ne more vedno pečati z njimi. Sploh so jej otroci le nekaj, česar se v zakonu ne more vsaka vbriniti, in če nališpana in v svili domu pride, jih podi od sebe, da bi je ne pomazali. Večkrat so oblečeni, umazani in poredni kakor cigani in nihče bi ne verjel, da je oni pobček, ki se v prahu pod mizo valja, sinček one krasne gospe, ki v drugi sobi za klavirjem sedi ali se po zofi valja, v rokah kak román ali novo številko „Bazara“, ali pa one, ki ima krog sebe zbrano krasno družbo gospode.

Ljudje pravijo, da nas otroci stare delajo. Starosti se pa mlada gospa boji huje ko smrti, ona si hoče mladost ohraniti kolikor moč dolgo, zato ne bo rada pokazala se v družbi svojih otrok, dokler še po mestu sloví za lepoticó. Še takrat se ne rada odpove dozrajnemu življenju, ko so že hčere toliko odrastle, da so za možitev in mladi svet začne smukati se okolo njih. Nazadnje so dobri penzionirani majorji ali svetovalci, stari samci itd., ki jej še pravijo take pri-

liznjene, kakoršne je prej slišala iz ust mlajših. Hčeram pa daje nauke, kakoršne je sama prejela od svoje matere, in tako se vrti to kolo naprej po nemškem pregovoru: „Das ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend Böses nur gebäre“.

Se ve, da pa ne gre vselej tako gladko in po sreči, kakor je v tem izgledu navedeno. Taka gospá je draga in ni ga skoro premoženja, da bi ga ne zapravila. Tako se večkrat primeri, da mora marsikako zalo posestvo, lepo premoženje iti na boben, a mož potem nima nič, še žene ne, ker navadno zve, da ga ni nikdar ljubila in da on nosi že davno velike rožičke. Primeri se tudi še marsikaj družega, kar se ne le po mestu govori, marveč tudi po časnikih bere in česar je mož le toliko kriv, da se je dal v spone vkovati.

Z vsem tem pa ne bodi rečeno, da je vélika gospá skoz in skoz spridena stvar — Bog varuj! Dobiš jo tudi, ki je res blagor rodovine, dobra mati, zvesta žena, skrbna gospodinja, sploh: kinč hiše, ponos moža, kterege svet zavida zavoljo nje. Tudi utegne biti duhovita, res izobražena, blazega srca, ki ne misli le na posvetno veselje, nego vé, da je človek še za kaj družega na svetu. Ali — ali — takih je premalo in jih bo čedalje manj, poroštvo za to daje sedanja napačna ženska odgoja, vzlasti više-gospóska. Prej boš dobil deteljo s štirimi peresci, kakor v tem stanu res dobro soprogo. Pač se v poznejših letih, ko je

za posvetno razveseljevanje in vživanje že prestara, marsiktera še spreobrne na boljše, a takrat je prepozno, ni jej moči več popraviti vse slabo, kar je po nji ali zavoljo nje na svet prišlo. Navadno pa še tega ni, bolj pogosto se zgodi, da postane pozneje huda, obrekljiva kača — nevoščljiva sreči vsakega in vsake. Potem se shaja pod „Rožnikom“ ali kje drugje in gloda s škrbastmi zobmi drugim srečo, čast in poštenje in zasluži po vsi pravici priimek „roparska žival.“

Pri tolikih različnostih ima vélika gospá eno lastnost vendar skupno, in po tej je narodnosti naši v mestu in zunaj njega odločno škodljiva stvar, ki ima na sebi že velike grehe, pa jih vedno naprej še dela. Ta škodljiva lastnost je zaničevanje domačega slovenskega jezika in gojenje tujega, posebno nemškega. Gosposka ženska namreč misli, da je slovenski jezik še zmiraj le kmetiški, poselski, toraj nespodoben za gosposke družbe, zato se ga res ne navadi, da bi ga gladko govorila; če ga pa že z doma zna, govori ga le v sili; tem rajša se baha z nemščino, naj bo v njenih ustih še tako slaba. Berilo njeno je po večem vse le nemško — še celó pri taki, ki hoče veljati za Slovenko, ravno tako obiskuje le nemško gledišče in da je le kaj rokovic ali celó svile, je že beseda popolnoma nemška. S tem, se ve da, se navleče tudi nemškega duhá in tako dela hoté ali nehoté, vedoma ali nevedoma za ptujčenje naroda. In to izdá silno veliko, kajti povsod se

govori le v maternem, nikdar v očetovem jeziku, z otroci, kakor se od matere nauče in potem veljajo za rojake tiste narodnosti, ktere je materni jezik. Pri nas hočejo taki biti nemci, čeravno prihajajo od slovenskih staršev in so rojeni na Slovenskem; od tod je potem pri nas toliko Nemcev, ki še nemški ne znajo. Naj to reč nadrobneje razpravimo v nekterih izgledih.

Ako nemec ali ponemčenec vzame v zakon nemko ali nemčurko, se samo ob sebi razume, da je odgoja otrok čisto po nemškem kopitu, slovenska beseda se v hiši še slišati ne sme, celó posli morajo govoriti nemški, če še tako grdo, le da otroci ne slišijo slovenske besede. Mladi zarod se potem odgojuje po nemških zavodih in šolah in če se nauči kaj slovenskega, se to zgodi le zato, ker se ne more ubraniti, ga bi se ga tega zaničevanega in za gosposke družbe nespособnega jezika tu in tam ne prijelo kaj. Kaj je potem iz takega zaroda, nam ni treba praviti, saj je izgledov več ko preveč.

Skoro nič drugače ni, če Slovenec vzame nemko ali nemčurko. Nemka se slovenskega jezika ne uči, nemčurka, če ga prav nekoliko zna, ga zaničuje; tako je kmalu vsa hiša polna nemščine, slovenščino otroci slišijo k večjemu še od očeta, ako se ni popolnoma podal ženi, in od poslov, v šolo pa se dajo gotovo v nemško. Ker ona ne mara zahajati v slovenske družbe, ktere so jej prenzizke, prekmetiške, boš tudi njega videl kmalu na nemčurski strani — vsaj prej, ko njo

spreobrnjeno Slovenko. Tako tudi iz takega zakona prihaja nenaroden zarod, vsaj pa tak, ki domovinskega čutja prav nič nima.

Ako vzame nemec ali nemškutar Slovenko, se med 100 zgodi 99krat, da se ona vrže popolnoma po njem in tako je rodovina zopet nemška, čeravno ona slovenski zna in tudi govori s posli in drugimi, ki nemški ne znajo. Res žalostno je slišati jo, kako kramlja z otroci nemški, in ti potem ne znajo nobenega jezika, ker to, kar od matere nauče se, ni nič. Tudi pri nji zgubi se domačinsko čutje, zaduši jej ga družba, v katero zahaja z možem ali zavoljo njega, in kjer sliši le zasmehovanje in zaničevanje slovenščine ter povzdigovanje nemščine, ktera je edini „nobelj“ jezik.

„No, pa bo vsaj takrat rodovina slovenska, če vzame Slovenec Slovenko“ — bo menda kdo oglasil se.

Počasi, prijatelj, da ne padeš v zmoto. Tudi tu se prerado zgodi, da po ženi pride zló v hišo. Ženska se rada lišpa ne le po telesu, ampak tudi po duhu, s tujim perjem. Ona je po vsem, kolikor more, sužnja modi, moda je tista moč, kateri se ta spol, gosposki ali pogosposčeni, brezpogojno vklanja. Ta moda pa veli, da je zdaj v vsaki gosposki družbi gospodujoči jezik nemški, kakor je bil pred komaj 10 leti francoski. Kakor je ne boš pregovoril, da bi šla v gosposko družbo v kmetiški peči — izvzemši, če gre za masko, šemo — ravno tako je ne spraviš do tega, da

bi se ne kazala z nemščino vsaj tam, kjer jo drugi govore, ker se boji, da bi je ne zasramovali, češ, da je ne zna. Tudi je še neka druga reč, ki vsako žensko k temu nagiblje. Posel in kmet, razen teh pa le še nižji stan govori slovenski; „gospa“ pa, kakor se po noši odlikuje in postavlja nad te, se hoče postavljati tudi po govorici, toraj mora zajahati nemškega konja, kterege se pa sčasoma tako navadi, da ga več ne izpustí. Počasi se tudi tu vrine nemški jež tako v rodovino, da domačo lisico popolnoma prežene. V javnem in političnem življenji sta morebiti oba še na narodni strani, slovenski jezik se doma še trpi in celó v narodnih družbah, če se pristojne zde, še kaže, morda znajo otroci še slovenski, dokler ne pridejo v šole. Ali tukaj ravno je prva huda grča. Da otroci ne pridejo med „ušivce“, se dajo v nemške ali ponemčevalne zavode in šole, ker mati ne mara, da bi se bratili s kmetišskimi ali predmeščanskimi. Oče morda včasih še katero reče, toda ker ga drugi posli zadržujejo, se ne more pečati vedno in vedno z otroci in tako obveljá večidel materna volja. To je razvozljanje uganjke, zakaj se nahajajo otroci odličnih narodnjakov po nemških šolah razpostavljeni vplivu tujega duhá, kateri se jih sčasoma mora prijeti kolikor toliko. Le redka je, ki svojim otrokom vceplja ljubezen do domovine in naroda, zato je pa tudi vredna, da bi jo zapisali v zlato knjigo naroda slovenskega. Veliko bolj pogosto se pa zgodi, da se sčasoma sama naleze

tujega duha in potem še celó moža odvrča od narodnjakov, če ga že popolnoma ne odvrne. Saj je znano, da se je satan, ko je hotel zapeljati Adama, obrnil do njegove tovaršice Eve. In Evine hčere so vse ženske, posebno pa še gosposke, in koliko pripomočkov vedó za zapeljanje moža, tega mi ni treba razkladati.

Akoravno je gosposki ženski spol ljubljanski tako zagrizen v nemščino, jo bo vendar pustil brž, ko bo gosposki ali „nobelj“ jezik postal slovenski. Do tje pa ni nobenega popolnega zdravila temu hudemu zlu zmanjšati se da pač po eneržiji moškega spola, če bi hotel trdno na noge stopati in z ženstvom ne govoriti družega ko slovenski, ako vé, da ono to zna. Toda dokler se ne iztrebi tisti tuji kultus, tista razvada, ki žensko stavi povsod na prvo mesto in jo imenuje „krasni spol“, se tudi tega ni nadjati.

In vendar, da bi naše lepe Ljubljánčanke vedele, kako lepo pravilni slovenski jezik doni iz njihovih ust! In da bi nasprotno spoznale, kako grdo je slišati njih „kranjsko nemščino“!

V dokaz temu bodijo navedene tu le besede nekega Nemca, ki je mudil se v Ljubljani in o ženskem spolu izrekel sledečo sodbo: „Ljubljánčanke so izvanredno lepe in prijaznih, milih obrazov — — dokler ne spregovore nemški. Ali če usta odpro za nemško besedo, potem žvrgoljenje vrabcev, drdranje voz po kamnitnem tlaku, trenje teríc, regljanje žab ni nič proti temu, kar iz njihovih ust kipi. Kar vsa poezija zgine,

nevoljen se obrne človek v stran in beži, da uide zopernim glasovom. Ali same nimajo nič ušes?“

To je sodba Nemca o nemščini naše ženske gospóde, in ta sodba je pravična. Res je neprijetno slišati, če taka gospa pripelje svojo deco kam in ž njimi govori nemški, čeravno sama zua toliko, kakor njena dekla, ki ima nalog, z otroci nemški govoriti. Morda se najame kaka Kočvarca ali celó ktera iz „rajha“, da varuje otroke, da se ne bi našli strupenih slovenskih besedi, a to jej nič ne pomaga, doseže se le toliko, da — kakor mati — tudi otroci potem nobenega jezika ne znajo in je v njihovi — kakor materni — nemščini vsaka druga beseda „abèr“. Da toraj slovenska reč ne napreduje tako naglo, kakor bi lahko napredovala, tega je veliko kriva naša ženska gospóda. So rest tudi narodne med njimi, a redke, in še te bodo v družbi prej govorile nemški, nego družba zavoljo njih slovenki, če je le par nemškutaric vmes.

Gospa blagorodna.

(Domina luxuriosa nata aut facta.)

V obče je ni veliko razločiti od vélike gospé ne po nošnji ne po vedenji in življenji, ker je ženski svet tak, da v tem sili najviše kar more.

Prav tako rojstvo in odgoja niste vidni znamenji, po katerih bi zanesljivo sodil prvo ali drugo, o tem določuje le stan moža in njegovo ali njeno premoženje. Ta se ima zahvaliti za to, kar je, svojemu ali staršev premoženju, druga telesni lepoti, tretja svoji duhovitosti, četrta kratkovidnosti sedanjega soproga in raznim ženskim intrigam, maloktera pa pravi srčni ljubezni, ki je zvezala srci dveh brez ozira na stan in bogastvo.

Odgoja njena je bila različna. Če se sama prišteva omikanim, si je to omiko pridobila kakor vélika gospa, v tej toraj stoji na enaki stopinji, kar je pa navadno soprogu in hiši v še večo škodo. Tu namreč je soproga večidel že žena, to je: možu ni več le kakor tiček v kleti, ki lepo poje, ali cvetica v lončku, ki diši in lepo cvete, marveč je že bolj potrebna stvar in če hoče biti le zavoljo lepšega, je hiši to kmalu poznati, pa le po slabi strani.

Druga vrsta je, ki nima skoro nobene druge odgoje, nego da se je za silo brati in pisati naučila, ravno tako nemščino kleplje, kakor da bi zeló skrhano žago pilil. Nošnja njena, če se med omikano gospodo štuli, je pač draga, a neokusna, obnašanje prevzetno, pogovor prazen, omikanemu človeku neprenesljiv, iz besed in dejanja gleda povsod ošabnost in baharija s svojim premoženjem ali s soprogo vrednostjo, a zakon je redkokrat srečen, če se tudi domača nesreča skrbno prikriva in nikdar nalašč na veliki zvon ne obeša, ako tega ne storé drugi.

Dasiravno se po večem taka gospá vjema z veliko gospo, ima vendar še nekatere posebnosti, po katerih je vredna, da jo nekoliko natančneje ogledamo v posameznih razdelkih.

1. Gospa trgovca in višega obrtnika. (*Domina centifolia*.) „Stoperesna“ se imenuje zato, ker je na njej, kedar se očitno pokaže, najmanj sto raznih reči, morda še več nego se jih more v Ljubljani dobiti. Preteklost njena ni niti posebno slavna, niti v drugem obziru pomenljiva; bila je dekle ali gospodična čiste navadnosti, ki ni slovela po posebni telesni lepoti, ne po prevelikem bogastvu. Če pa je bila lepa ali celó bogata in lepa, je bil njen sedanji soprog že z doma bogat in zakon se ni sklenil po obojih volji ali srčni želji, marveč po navođu staršev ali volji njega, ki je bil že toliko premožen, da si je mogel izbrati telesno lepoto brez vse dote.

Po tem se pa razloči te vrste gospá druga od druge, naj jih toraj nekoliko pesebej ogledamo in to v posameznih izgledih, ki se pa po večkrat nahajajo.

Trgovec N. je toliko premožen, da njegov sin lahko izbira med gospicami mesta. Izbere si gospico, ki nima nič dote, a sloví po mestu zavoljo lepote in dobre odgoje. Se ve da je ženin po volji — ne toliko gospici, ki je brala veliko romanov in si želi za moža kacega viteza, profesorja ali lajtnanta, ne pa „kramarja“ — pač pa materi, in poroka je prej, nego se morejo

stare jezičnice o njem in o nji prav razgovoriti. „Medeni tedni“ so čuda kratki, kmalu vidiš mlado gospó, ki je prej nosila le taka krila, kakoršna je zmogla drobna mošnjica staršev, po vseh javnih krajih preobloženo s svilo, zlatom itd. Zdaj še le začné vživati vse, kar si je prej izmišljevala, ne izpusti nobenega koncerta, nobene gledališčne predstave — izvzemši slovenske — nobenega plesa v kazini, kjer je brž „kraljica plesalk“ in si pridobi toliko častilcev, da se jih še okoli gospice nikdar ni toliko smukalo. Nevoščljivi jeziki drugih bolj zanemarjanih sovrstnic vedó kmalo pripovedovati kratke, pa pikantne novice o tem in onem, ki ni zastonj lazil za gospó, o gledališčnih igralcih, oficirjih, prejšnjih ljubimcih itd., in včasih se celó zgodi, da soproj pride vmes in potem je gospa nekaj dni „bolelna“; pa se navadno vse poravná, le da svet nima v rokah vidnih dokazov. Če je govoricá pa vendar že tako močna, da se z lepo ne dá podreti, gresta oba k fotografu, tam se dasta skupno fotografirati tako, da ona kolikor mogoče na njem sloni, in to fotografijo potem razobesi fotograf v svoji tružici, da jo vsak lahko vidi. „Ta dva sta srečna“, pravijo potem tisti, ki ju ne poznajo; kdor pa ve, kako je, pravi: „To je le kakor v gledališči“, in obžaluje moža, ki je priženil le žensko lepoto, a še ta ni več samo njegova. — Pri domu mu ni za nobeno rabo, dopoldne ni nikdar oblečena, popoldne gre ali se pelje z mesta, če ne sprejema ali ne gre v drugo družbo,

zvečer je gledišče ali kaka druga zabava, in če tega ni, pa se igra na glasoviru, bere romane in modne časnike, da se nobena nova moda ne zamudi. Poleti mora „na deželo“ ali v kake toplice, ker je mesto predolgočasno. Zavoljo lepšega vzame tudi otroke, ako jih ima, z eno ali dvema pesternjama seboj, včasih tudi kako družnico, s katero si preganja čas, kedar ni moške družbe. Včasih gre brž za njo tje kak častitelj, ki v mestu ni mogel prav do nje zavoljo sebe ali zavolje nje; tam se potem vse zamujeno popravi. — Tako živi, dokler zmore mož njene potrate. Se vé da to trpi le nekoliko let, ker ni ga premoženja tako velikega, da bi ga taka žena ne zapravila, naj pridnost moža še toliko donša. Ko se zgodi polom, še celó moža zapusti, ako je še v mlajših letih. Večkrat pa se pripeti kaj družega žalostnega, tudi to, da moža ob pamet ali celó pod zemljo spravi. Ko bi bil o pravem času vzel korobač v roke, bi se njemu in nji kaj tacega ne pripetilo.

Drug slučaj. Mladeneč, ki si je s svojo pridnostjo pridobil toliko, da si upa začeti kupčijo na svojo roko, ali ki jo je prevzel po starših, vzame priprosto dekletu gosposkega ali polovičarskega stanu, katero je že prej poznal. Morda mu prinese v hišo kaj ali pa nič ko sebe in nekoliko cunj. Navadno se tudi ta kmalu začne odlikovati po svoji noši, vdeleževati se vseh veselic in sploh posnemati više stanove. Kratka njena pamet namreč misli, da je vse, kar mož skupi, že čisti do-

biček, kterege sme potratiti. Ali tu veselje in zapravljanje ne traja dolgo, kmalu pride boben in potem se oba potisneta nazaj v prejšnji pohlavni stan. Večkrat je tega kriv tudi mož, ki ravno tako, kakor njegova draga, zaide na stran-ska pota. — Vselej se pa taka zveza vendar ne konča tako žalostno, marveč so tudi izgledi, da žena spravi kupčijo više, ker je zvesta družica svojemu možu in mu pomaga pri zaslužku. Take pa ne boš videl veliko hoditi brez dela in nepotrebno oblačiti svoj život, k večemu si ob nedeljah kaj boljšega privošči, a nikdar brez moža in otrok, če jih kaj ima. Telesno navadno ni tako lepa, da bi drugim glave mešala, ako bi bila, bi se morda tudi manj doma držala; zato je pa tudi pravilo, da si človek, ki ima služiti si vsakdanji kruh z delom, ne sme vzeti prelepe, pač pa pridno ženo.

Tretji slučaj. Bogat trgovec vzame si lepo in bogato ženo. Sedanja odgoja že skrbi, da je vsaka ženska, lepa ali ne, če je le bogata, strašno razvajena, in misli, da je vse na svetu le za njeno veselje. Taka maloktera prinese možu toliko dote, da bi ne potrebovala sama za-se vseh interesov, po vrhu pa vsako leto še nekoliko kapitala. Razen tega še po časti hrepeni in ker na lestvi človeške imenitnosti sama ne more više plezati, goni moža, če tudi po svojih zmožnostih za častne stopinje ni sposoben ali čas ni ugoden, više in više, da potem pade znak prav globoko. V taki hišni ni sreče, kupčija gre

rakovo pot in če se nazadnje vse prekucne, žena ne mara biti tega nič kriva. Ljubezni med njima prej ni bilo, pozneje se tudi ni izredila, toraj je vse mrzlo in otroci, če jih je kaj, so obema tuji, ker so bili večidel prepuščeni tuji odgoji — nemški, se ve da, ker slovenščina je tu le „kmečki jezik.“

Vendar so ljubljanske trgovske gospé zadnji čas zeló ponehale s svojim ponašanjem, ker manjka drobiža. Nobena stvar se namreč ne zna tako podati razmeram in zatajiti svojih lastnosti, kakor ženska — bodi si višega ali nižega stanu. Morda bo prišel celó čas, ko bo nehala vsa baharija. Le ljubezen do maternega slovenskega jezika se jih še noče prijemati, ker jim je njihova „tul-nemščina“ še vedno ljubša od poštenega domačega blaga. Lepša strgana svilnata obleka, nego cela iz poštene domače robe.

2. Gospa uradnikova. (Femina prae-tendiosa.) „Bršlin“ bi se lahko imenovala zato, ker se ovija okoli in srka sok drevesa, katero se redi zopet ob tujem, ne ob svojem. Uradnik je namreč jako srečna stvar, njemu ne pogori nič in tudi toča mu ne pobije, niti mu slana ne vzame dohodkov. Vsak mesec vleče svojo plačo iz blagajnice, katero morajo polniti državljani, če tudi njim domá nič ne ostane. Zato je tudi uradnik zlata ribica našim gospodičnam in drugim, ki hočejo postati gospé, če imajo za to duševno in telesno sposobnost ali ne. Ponuja se jim prijetno življenje brez skrbi, brez dela, vsak mesec

gotov denar, kajti prej bodo cele vasí glada pomrle, predno uradnik svoje plače ne bo dobival — brez ozira na to, jo li zasluži ali ne. In to je jako prijetno posebno za žensko, ki nič ne zna in ni nobenega dela vajena, pa tudi za ono, ki je do možitve morala delati, da si je vse potrebno zaslužila. Prezapeljiva je namreč misel, da bo potem živela brez dela le ob dohodkih moža tako, kakor živi tica, za katero vsak dan sproti skrbi božja previdnost. Navadno se toraj uradnik kaj lahko oženi, če ima tudi še majhno plačo, saj mora ta postajati večja in večja, kajti država ne more falirati.

Po vsem tem je uradnikova žena ali gospa raznega rodu in preteklosti. Ta je hči kacega uradnika ali družega gosposkega stanú, druga polmeščanskega, tretja čisto kmetiškega, četrta celó bivša kletarca ali še kaj nižega. Se ve, da se po možitvi pokrije prejšnji stan s soprogovim uradnim in le nevoščljivke se še nekoliko časa razgovarjajo o tem, kaj je bila prej, predno je svoje lasé nabasala s tujim blagom in nakupičila jih v „šinjon“ ter pokrila jih z gosposkim klobukom. Zavidljivost je grda lastnost, mi nismo Egipčani, pri katerih je bilo po postavi zapovedano, da nihče ne sme stopiti iz svojega stanu v višega; saj se zeló pogosto godi to, da kmetiški in drugih nizkih stanov sinovi postanejo gospodje, zakaj bi kmetiško dekle, kletarca ali dekla ne postala gospa! Vsak si pomaga kolikor more, in tako postane n. pr. nekdanji dacar bo-

150
gatin ter celó državni poslanec! Vse je dovoljeno in nihče ne more temu ustavljati se, da se le spodobno in postavno godi in človek, ki je dosegel kaj njemu po zmožnostih njegovih nepri- stojnega, roki sklene in hvali Boga za to, ne pa se potem prevzetno ponaša s tem, kar je brez svoje zasluge, ter visoko nosi grebén.

Žena uradnikova je večidel taka, to kaže o vsaki priliki. Čim više stoji njen mož v službi, tem više se postavlja tudi ona nad druge, kakor med moškimi, so tudi pri nji razne stopinje, in to je tako strogo, da če imate dve sestri vsaka uradnika, bo ona, ki ima višega, nerada pečala se z ono, ki ima nižega, vsaj očitno jej bo kazala, da je viša od nje. Brž ko ima poročni prstan na roki, že pokaže vse svoje navade in razvade in če bi zadnjih še ne imela, se jih kmalu nauči od drugih. Prvo je, da se odvadi vsakoršnega dela, če ga je bila prej navajena, in če kaj počenja, stori to le, da si čas preganja, a ne, da bi si z delom kaj pridobila ali vstregla hišnim potrebam. Čemu pač! Saj je mož molzna krava, ki ima zmiraj mleko. Zato se vedno bolj zarije v gosposko življenje, če je prav nekdanj morala z rokami si kruh služiti, začne posnemati veliko gospodo po vsem, kar tudi lahko stori, posebno če je soprog profesor ali uradnik više vrste. Javno življenje je toraj povsod tako, kakoršno smo popisali pri véliki in trgovčevi gospej, le da včasih, kedar je plača moža za njene potrate vendar-le še premajhna, dolgove

101
dela in je vzlasti pri trgovcih v tisto knjigo zapisana, ki kaže, koliko ima trgovec dobiti od drugih.

Ker nima nič dela, jo v lepem vremenu prav pogosto vidiš po javnih sprehajališčih. Navadno ima tudi po več otrok, ker se jih ne boji tako, kakor človek, kateremu ni država porok za vsakdanji kruh; te jemlje seboj našemljene in pisane kakor maškare ter kramlja ž njimi nemški, če se jej prav to tako podá, kakor staremu človeku ples. Odgojeni so dobro, to je: razposajeni kakor mladi kužki, da so vsim sosedom in vsaki družbi za nadlego. Kedar pridejo v sedmo leto, gredo v šolo — v nemško, se ve da — in dečki študirajo večidel s štipendijami, ktere bi se kmetiškim revnim bolj prilegle; a mati že ve kako bližnjo pot, po kateri se pride prej do štipendije, kakor okorni kmetiški čevlji in slovenska govorica. Hčere gredo po končanih šolah v pripravnico, ki je zá-nje kakor nalašč, in če se ne omožé, postanejo učiteljice, kakor sinovi zopet uradniki, in tako srkajo tudi ob prsih države, kakor starši, a za stan, na katerem sloni vsa država, ki plačuje davke, se ne odgojujejo, ker je v njem pretežko živeti.

Če je družina še velika, kar je navadno kmalu, in mož ne more po uradniški lestvi tako naglo kvišku, kakor bi rad, in če je ona bolj nizkega stanu, je življenje nekoliko drugačno. Svila, žamet in dragi klobuki niso navadna vsakdanja obleka, tudi otroci so manj pisano oblečeni,

razvad je manj in obnašanje bolj pohlevno, življenje priprosto. Ali „exempla trahunt“ — izgledi pohujšajo. Soprog mora više, mora nagleje plezati po klinih državne lestve, to mora, ni drugače. Zato ga goni in goni, mu daje vodila po svoji pameti, da se mora višim prikupovati. In ravno to je za narodnost našo silno škodljivo, marsikteri soprog, boječ se zamere ali hrepeneč po naklonjenosti viših, potegne s protinarodno stranko ali postane vsaj „tih“ narodnjak, ki ima za narod le srce, a družega nič. Ako pa se jej v tem ne podá, nima doma miru noč in dan, kedar kdo njegove vrste za stopinjo više stopi, dobi on pod nos očitaje: „Na, vidiš, ti bi bil tudi že lahko to, kar je ta. Kaj neki imaš od tiste neumne slovenščine!“ Če se mu zavoljo njegovega narodnega prepričanja kaka krivica zgodi, je pa že ogenj v strehi in čujejo se besede: „Na, to imaš od tiste prismojene slovenščine! Saj boš še službo zgubil. Ali bodo potem Slovenci skrbeli za tvoje otroke? Jaz bom kar šla, to ti povem.“ Ni čuda, če po vsem tem vidimo toliko uradnikov na nasprotni strani in potuhnjenih, dokler sistema Slovanom ni prijazna.

Še nekaj je, po čemer se uradnikova gospá odlikuje: ona draži drugim ljudem, katerim ne peče kruha država, stanovanje, obleko in živž. Kar so namreč uradnikom, vzlasti višim, plače tako zeló povikšane, je baharija segla tudi sèm, izbirajo si vse, kajti par sto goldinarjev za stanovanje več ali manj, če je le priležno, par

goldinarjev za kuhinjo ali oblekno več ali manj, če je to, kar se kupi, slastno in je vzbujeno poželenje, — kaj de to! Primerilo se je že, da je uradnik preкупil stanovanje, ker je bilo njegovi soprogi všeč, za celih 100 gld. in pregnal starega najemnika, ki ni mogel toliko več plačati; na trgu pa sem jaz sam videl tako gospo s kuharico, ki je kupila za 2 gld. 50 kr. zajca, ktere-ga je bila prodajalka meni za 1 gld. 30 kr. pustila; ravno tako je dala 4 gld. za purana, ktere-ga bi bil jaz dobil za 3 gld. Kaj dè nji to, ker ima soprog po 10 gld. plače na dan! Mi vsi drugi smo berači, naj jemo zelje, repo in sok in naj bivamo po takih luknjah, kjer se podnevi nič ne vidi, ali pod streho z vrabci, podganami, miši in pajki v prijetni družbi.

V pravem obziru tudi ni vse tako, kakor vera uči. Pregovor nemški: „Müssiggang ist aller Laster Anfang“, ali slovenski: „lenoba — gnjiloba“ se tudi tukaj vresničuje, če je le polovico tega res, kar jeziki govoré. Kaj bo revica počela tiste dolge ure, ktere prebije mož v pisarni in ob svojem uradniškem poslu! Tudi se ni ravno zato omožila, da bi živela kakor nuna v samostanu, mož je le zmiraj isti in sčasoma dolgočasen postane, ker se mu ne zdi več vredno laskati se jej in izmišljevati si novih zlatih primkov, ktere bi ženica tako rada slišala. Približa se drug s takimi sladkimi naslovi, ki se prizadeva na vso moč pridobiti njeno ljubezen, romani, plesi in gledišče tudi ne ostanejo brez vsega

upliva na njeno mehko in občutljivo srcé, in tako dobí mož rivalov, predno to zapazi, in kedar zapazi, je prepozno, zver, ki je enkrat okusila kri, je potem zmiraj išče. Saj je ženska tako izvedena v sredstvih, s kterimi se možjé, vzlasti mladenči, vabijo v mreže!

Neka druga, bolj skromna, nižja vrsta je pa, ki živi popolnoma le za dom, je skrbna mati svojim otrokom, možu zvesta tovaršica in ne mara dosti za svet, da se le nji dobro godi. Ali tudi ta ima marogo. Svojega moža drži pri tleh, da se duševno, v družbenem in političnem življenji ne more nikamor speti, in odgojuje svoje otroke tako, da niso prav nič, nimajo nobenega značaja, marveč so služni vsakemu, kdor jim kruha dá. To je polževa kri, tak polž se potem prime vsakega peresa, na katerem je kaj hrane zá-nj, in je v političnem in družbinskem življenji prav škandal brez vse koristi za svet in družbo človeško, ki povsod sesa, kamor sede, in misli, da je vse drugo na svetu zato, da njega redi.

Le nekoliko izjem je tudi tukaj, kakor v vsakem stanu, samo premalo jih je. Najdeš namreč tudi uradnikovo gospo za narod vneto, ki spodbuja moža v ljubezni do domovine in sadi svoji deci domovinski čut v srce. Taka ima navadno tudi drugih lepih ženskih lastnosti v sebi, je zvesta tovaršica možu in odgojuje svoje otroke tudi za kaj družega, ne samo za pijavke države. Zato jo pa tudi svet visoko spoštuje in moža zavoljo nje, nevoščljivi jeziki jej ne morejo kaj.

Če uradnikova gospa postane vdova, dobi penzijo in za male otroke še „donesek za odgojo“. Tudi to je nekaj, kar vnema ženstvo za uradnike, kajti če druga hoče imeti po smrti moža penzijo, mora prej sama ali mož priskrbeti jo, česar pa uradniku treba ni, ker zá-nj skrbi država, to je tisti, ki davke plačujejo.

Gospodična.

(Papilio vel domincula.)

Gospodična ali „frajla“ pravijo dandanes vsaki ženski, ki gospóski klobuk ali vsaj kepo tujih las in dlake med svojimi na glavi nosi in ni ali ni še bila omožena, „dekle“ že ne mara nobena biti, če prav sta roditelja celó ali vsaj na pol kmetiška. Akoravno smo pri dosedanjih slikah večkrat morali seči po gospodično in jo na pomoč vzeti, se vendar še spleča, da tudi njo denemo še v posebno okvirje, ker ima veliko strani, od katerih smo jo mogli le površno ali celó še ne videti.

Gospodična nima ne zgodovinskega, ne cerkveno in ne posvetno postavnega prava. Ženska namreč ni prišla kot gospodična na svet, Eva je bila koj po stvarjenji gospá in v sv. písmu ni nikjer brati o kaki „gospodični“ Adamovi.

Cerkvena in posvetna postava govorite le o žen- skah, omoženih in neomoženih, k večemu še o hčerah, kar pa zadeva hčere vseh stanov, ne le gosposkih. Postavne ali zgodovinske pravice do tega pridevka toraj nima ne mlada ne stara, vendar ne bomo preiskavali, kako je prišla do njega, ker nam to nič mar ni, jemati jej ga pre- pustimo dotičnim p. n. ženinom.

Nahaja se gospodična ne le v Ljubljani in po mestih sploh, ampak tudi že po deželi, po- sebno po grajščinah, in zadnji čas tudi po šolah kot učiteljica. Povsod se pozna po pisani obleki (od tod „papilio“ — metulj) in kuheltajčarski nemščini ali še celó nemško-slovenski laščini ali francosčini, če se je le par besedi nauči. Vzlasti nemščina je klasična, še ljubljanske kuharce ne govore lepše. Kako lepó, kako poetično in lirično n. pr. se glasi: „Jec gemèr abèr špaciren auf Roženpoh“ — „abèr vi zi abèr šléht zint“ — itd. Človek bi kar na kolena padel pred njo in jo prosil, naj bi mu ves dan tako pela in še vso noč, zaspati bi pri tem ne mogel.

Pa pogledjmo, kako si misli človek gospo- dično. Najprej je ubogljivo dete, po starših, vzlasti po skrbni materi, pozneje po šoli dobro odgojeno bitje nježnih čutil, sramožljivo in do- brega srca, do 14. ali 15. leta pač nekoliko raz- posajeno, a vendar še zaprto škodljivému dihu od zunaj. S 15. letom neha biti otrok, postane zamišljena, srce je že bolj občutljivo za vnanje vtise, a sramožljivost še večja, nedolžnost jej

gleda iz oči, je razlita po vsem njenem bitji, oko se pred silnim moškim očesom deviško pobesi, rudečica oblije njeno čisto lice pred vsako nespodobno besedo, iz neoskrunjenih, nedotaknjenih še ust prihajajo le blage besede, svetá strupeni dih še ni pihnil preko te nježne cvetice. To čisto bitje skriva v sebi brez števila blagih lastnosti, napolnjeno je hrepenenja, katero pa še nima gotove podobe, v prsih njenih kipi in vré, človeških strasti še ne pozna, ne razloči hlinenja od resnice, sama je dobra skozi in skozi, toraj tudi o drugih enako misli, ker hudega še ni poskusila. Tako bitje navdušuje pesnike in pisatelje, priganja mladenče k blagim in pogumnim činom, je ideal, ki ojači obupajoče in popustljive, nagne marsikoga na pravo pot in kroti najhujše človeške strasti. Blagor mu, ki tako neoskrunjeno cvetlico more presaditi v svoj zakonski vrt!

To je površna podoba gospodične, kakor si jo zaljubljeni sanjači in častilci ženskega spola mislijo, a ne taka, kakoršna je v resnici. Da jo prav spoznamo, poiščimo jo v nježni mladosti, na otročjih nogah.

Prva odgoja se navadno prepušča pester-njam, „mama“ se ne more z njo vkvarjati, ker bi jej bila povsod napoti. Potem pride, če možnjček zmore to, governanta (odgojiteljica) v hišo, ta je Francozinja ali vsaj Nemka, da le slovenski nič ne zna. Tudi poslom je strogo zapovedano govoriti nemški z otroci. Odgojiteljica se potem

vkvarja z mlado hčerko, ki dobi brž priimek „gospodična“ vzlasti od tistih, ki se hočejo „mami“ prikupiti iz ktereга koli namena. Oče pri vsem tem nima nič družega opraviti ko plačevati odgojiteljico in — če je nagnjen k temu — jej na skrivnem tudi dvoriti in prilizovati se jej, ako ona to obrajšta. — Če pa „cesar“ take potrate ne dovoli, se odgojuje domá, t. j. da le tekati in kramljati zna, ima že besedo v hiši in zunaj nje, spušča se v vse družbe, kamor gre „mama“, posluša vse pogovore odraščениh in je kmalu tako zrela, da jo občudujejo.

Ko doraste za šolo, se prva pošlje navadno v kak dekliški zavod, od koder se vrne popolnem izobražena in zrela za vse stanove sveta; tam namreč je dobila svetovno omiko, ima najlepši okus o oblačilih, izvedena je v vseh skrivnostih toilette, je prebrala več najslavnejših romanov in gleda zdaj na moški svet tako, kakor da bi bil le zavoljo nje na svetu. Druga pride v domače šole, a komaj je prestopila 10. leto, že posnema odraščene in se dá po nezrelih mladenčih iz šole domu spremljati — včasih po zakotnih potih — in med potom si sladke besede podajati; celó zaljubljena pisma že obrajšta, čeravno so prepisana iz kakega „briefstellerja“. To se godi še, dokler nosi kratka krila, tem hujše je, ko jih dobi do stopál. Takrat bi rada že videla se za popolnem godno „gospodično“ in kar jej narava noče naglo dati, naredi umetnost, ker je že spazila na drugih, kako se dá

opehariti možko oko. Sreča, da je zdaj še pripravnica za učiteljice, ker tu se dá še dopolniti ono, kar nezreli šolski učenki ni bilo dano. Tu se bistri um in čisti okus, nezrel mladeneč brez dlake pod nosom že ni več spodoben spremljevalec, mora imeti že vsaj nekoliko nasada pravih brk ali brade, drugače se le zaničljivo postrani pogleduje in z zasmehovanjem odpravi, zaljubljena pisma njegova se beró na glas prijateljicam in te pritrkavajo z zasmehovanjem.

Da je odgoja popolna, se začne že v prav mladih letih učiti godbe na glasoviru, citrah ali goslih, nektera pa celó malarije — vsega tega brez ozira na to, ima li talent ali ne. Le če se uči petja, mora imeti glas in sluh za-nj, drugače jo učitelj kmalu popusti. S 16. letom je navadno že tako izučena — posebno če se je lotila glasovira, da jej ročice kar bezljajo po glasoviru, in če to od blizo gledaš, se ti bo zdelo, kakor da bi gledal koračiti tistega črva, ki se mu pravi „tisučnogec“. Mama je jako ponosna ná njo in če je le količkaj družbe, jo brž sili k glasoviru, „čudovito dete“ se skonca brani, a ko sede za instrument, je ni več spraviti od njega. Pohvala jej je gotova že zavoljo mame, kateri se potem obraz veselja in ponosa sveti. Tudi javno se pokaže v „koncertih“ in „besedah“ s kako kompozicijo, ktero je doma že tolikokrat preigrala, da jo vsi vrabci po strehah okoli njenega stanovanja žvižgajo in je vse podgane že prepodila ž njo. Če je gospodična lepa, jej potem občinstvo

ploska, če lepa ni, se pa še ne pokaže ne, akoravno je morda res umetnica. Vse to kazanje ima namen, opozoriti mladi in stari možki neoženjeni svet na čudovito dete, kajti če je materi še tako drag biser, bi jo vendar oddala rajši prej ko pozneje ali celó ne. So tudi tu izjeme, a vendar je pravi umetniški talent pri ljubljanskih gospicah tako redek, kakor ljudje čez seženj veliki.

S 16. letom je naša gospodična prela za svet, ker je vsestransko izobrazena in je že skoro ni reči, ki bi jej bila nova. Dokončal je odgojo že plesouk, pri njem in tudi po drugih družbah se je naučila koketnega obnašanja, zgubila plašnost in tisto neumno deviško sramožljivost in angelj nedolžnosti se obrača od nje, če je že ni popolnoma popustil. Komaj na pol razpokneno cvetico pelje že mati na ples — oblečeno po modi, t. j. tako, da obleka več razkriva, kakor zakriva, vzlasti zgoraj mora biti izrezana toliko, kolikor se le dá — tako, da se že moški sramujejo zá-njo in si ne upajo gledati te nagote. Zarudeti lice več ne more, uho njeno poslušá še tako polzke pogovore brez nevolje, ali če je nevoljna, je to le na videz.

Zdaj je vpeljana med svet. Do tje je imela spletkarije ljubezni le s študenti in mlajšimi komiji, zdaj teh ne mara več, okoli nje se smejo smukati le komiji više vrste, mladi trgovci, sinovi boljših ali vsaj dobrih hiš, mladi uradniki, pa tudi starejši jastrebi, ki so že več golobic

oskubili. Največ obrajta lajtnante in nadlajtnante, sablja jej bolj imponira, kakor gola palčica. O pravi ljubezni ni govoriti, ker srce njeno je nezmožno zá-njo, vse je le igrača, da se čas preganja in da so čutila vedno kolikor toliko razburjena. Med častilci in prilizovalci dobi vendar za nekoliko časa prednost kateri, a to ne trpi dolgo, kmalo naredi prostor drugemu, ta tretjemu, tretji četrtemu itd. To trpi tako dolgo, da slednjič nobenega več ni.

Se ve, da se v gledišče tudi jemlje, ko je le toliko odrastla, da jo je videti v loži. Gledišče v Ljubljani je davno že vse prej nego zavod za omiko in poduk. Nemci pošiljajo sèm ves izmeček drugih gledišč, zato predstave ne vlečejo ljudi zavoljo igranja, nego bolj zavoljo iger. Te pa morajo imeti kaj pikantnega v sebi, morajo biti kolikor se dá polzke; najbolj se obrajtajo kolikor mogoče nage ženske, posebno v moški obleki. Vse to gleda mlado oko gospodične, uho njeno posluša polzke besede in tako hlastno srka v sè sladki strup, ki jo kmalu vso prešine. Kar v gledišči vidi in sliši, premišljuje domá v samoti, o tem se pogovarja v družbi, in kmalo ima take nazore, toliko vé o človeškem življenji, da človek kar strmí, če se z njo spusti v pogovor.

Še bolj ko v družbi med moškim svetom pokažejo gospodične svoje lepe lastnosti, kadar so same med seboj. Takrat pokažejo še to, kar pred moškimi skrivajo, in zaljubljenemu mladenču

zGINE vsa poezija, kar iz nebes pade, če jih od strani posluša, da one zá-nj ne vedó.

„Oh premisli, ta ongavi komij leta zdaj zmiraj za mano, ker sem zadnjič ž njim plesala. No, takih buteljnov bi še manjkalo! Kakor bi drugih ne bilo!“ — „Sinoči v gledišči me je lajtnant I. ves šas tako gledal! Saj sem ga tudi večkrat pod oknom videla.“ — „Ej, nič se ne bahaj, ta ima tisto Rozo.“ — „Ni res, meni je že pisal zaljubljeno pismo.“ — „Kaj bo lajtnant! Meni je poslal knjigovodja J. za god strašno lep šopek, ki ga imam še zdaj na oknu.“ — „Kako si neumna! Ta je davno v hiši gospé N. kuhan in pečen.“

Tako gredo pogovori, potem pridejo na rešeto vsi možki, ki se okoli te ali one sučejo, naštevajo se vse spletke, ki jih je ta ali oni že imel, tej se posmehujejo, ono opravljajo, da s tem ali onim hodi itd. Največ veselja je pa, če ktera pade, skoro nobene ni, da bi jej tega ne privoščile. Kedar se ktera omoži, jo zavidajo in odpovedo prijateljstvo, a vendar vsaka pravi, da bi ona tega ne bila vzela, če bi ga jej bili prav v zlati skledici ponujali; ima tak nos, take oči, tako postavo, je tako neveden, tako slabo pleše — sploh: cela razstava človeških napak je.

Evo je bil Bog vstvaril zato, da je bila družica Adamu. Čeravno gospóski svet ne mara veliko ne za stari ne za novi testament, to veruje še vendar, da je gospodični za življenje treba možá, kakor mladi sadiki kolca, ob kterega se

opira. Ta vera je postala še popolnejša, namreč taka, da je moški spol na svetu le zato, da ženski spol redi. Po tej veri je vravnana res tudi večidel odgoja naše gospodične. Tu je res velik napredek v primeri s kmetiškim dekletom. Tam na kmetih je namreč še tista babja vera, da mora nevesta tudi kaj k hiši prinesiti, če že ne družega, vsaj pridne roke. V mestu smo v tem obziru že nekoliko milj naprej, tu mora namreč nevesta že prej zvedeti, koliko svilnatih oblek jej bo mogel ženin na leto napraviti, koliko poslov imeti zavoljo nje, kam bosta zahajala podnevi, kam zvečer, kdo bo zahajal v hišo itd. Vse to izpraša navadno prej že mati, in kar si ona prav ne upa, to dopolni hčerka sama.

Skoraj pa bi bili pri tem pozabili nekaj, brez česar nobena gospodična ne more živeti, in ta pred vsem potrebna reč je zrcalo. To je altar v hiši, pred katerim stoji vsak dan nekoliko ur; tu ogleduje svojo podobo, pred njim se napravlja in popravlja in še le, če je ta pravični in nepristranski sodnik izrekel tako sodbo, da je nji všeč, se poda med ljudi.

Jaz sem enkrat nekje bral, da moški, ki nosljá ali kadi, zamudi svojega dela gotovo vsaj po ene uro na dan. Če se tako potratene ure dela seštejejo, bi zaslužek dal že lepo hišo, ako mož le 30 let dela. Se ve, da o naši gospodični ta primera ne velja, k večemu se more reči, da med tem, ko se pred zrcalom napravlja in popravlja, nič družega ne dela, kar pa za občni

blagor nikakor škodljivo ni. Skonca, dokler še ni vajena, gre to napravljanje počasi, to je: sama seboj je gotova v četrto ure; ko se pa v tem bolj izuri, gre oblačenje, česanje, barvanje (šminkanje), zadrževanje oprsja, da je kolikor mogoče napeto in stisnjeno, tako naglo spod rok, da je s tem že v dveh urah gotova — vzlasti, če gre na ples ali drugam med gosposki svet, kjer se hoče pokazati z vsem, kar ima in nima. Za vse „toilettne“ skrivnosti njene zvé moški še le takrat, kedar je prepozno in se imajo ž njimi slepiti le še drugi. Zrcalo je toraj vsakako silno potrebna reč gospodični, brez njega bi jej bil ves svet temen; tudi v njem spoznava svojo telesno lepoto ali to, kar jo kazi, da vé zadnje po moči popraviti, prvo pa povišati. Duševne lepote v njem pač ni videti, ker je steklo tako vlitó, da se vidi vsak v njem tak, kakoršen je.

V političnem življenji gospodična nima pravega pomena, ker ne plačuje davkov in nič ne služi, da bi se jej od plače pridrževalo. Več veljá že v družinskem življenji, ker s svojim nemškim kramljanjem kolikor toliko slovenski materni jezik nazaj potiska. Le idi na ples, v gledišče, v koncert, k „besedi“ ali sploh h kaki javni zabavi in slišal boš, če je le ena gospodična (ali gospa) vmes, zavoljo nje vse nemški se pačiti, da-si se jim to včasih toliko podá, kakor kmetu cilinder. Vzlasti na plesih je žvrgolenje nemško, sliši se, kakor bi po trskah ali jajčnih lupinah hodil, in to brez ozira na kraj,

kjer je. Gospodična kramlja nemški v čitalnici, v kazini, v štacuni, kjer razvadi komije tako, da potem vsako gosposko kijkljo nemški ogovarjajo, v vsaki gostilnici in celó na kmetih, če gre v družbi iz mesta. Zakaj? Zato, ker najraje sliši sladkanje, laskanje in prilizovanje, tisti pa, ki si prizadevajo prikupiti se jej, so se takih sladkih besedi, primer in stavkov učili iz nemških romanov, ktere je tudi ona brala, in tako jej povzdigovanje njene lepote v nemškem jeziku doni veliko lepše, kakor v domačem slovenskem. Slovenec je presurov in ne zdi se mu truda vredno svoj dragi čas tratiti s praznimi pogovori in hvalisanjem žensk, in če to stori, se godi v nemškem jeziku, če ga le količkaj zna, a zapelje ga zopet le gospodična, ki brž na nemško plat vkrene, da bi slišala slajše besede, ki se njeni nečimernosti bolje prilegajo. -- Ravno tako pa bi lahko po ljubezni hrepeneče mladenče in starce silila k slovenskemu govorjenju, veliko bi lahko pripomogla k razvitju „gosposkega“ slovenskega jezika, če bi hotela in se mogla vneti zá-nj. Saj iz njenih ust naš lepi jezik doni še lepše, kar naravnost čarobno, to skušamo posebno pri javnih veselicah, kedar kaka gospodična stopi pred poslušalce s kakim govorom. Se ve, da bi se morala sama prej izobraziti v tem jeziku po šoli, branji, razgovarjanji, „kranjska špraha“ je tudi iz njenih ust tako neokusna, kakor njeni „kuheltajč.“ Tega pa ne stori, ker v šoli ni bila probujena za to in se je privadila nemščine, slo-

venske knjige ali časnika pa ne vzame v roko, ker jo že slovenska črka v oči zbode. Imamo pač tudi tu hvale vredne izjeme, ali tako redke, da se med drugo množico kar zgubé. Sploh je naše ženstvo najhuje oblizano po tuji kulturi, to se vidi tudi po tem, da vse tuje bolj ceni, kakor domače, bodi si prvo še tako slabo, a drugo še tako dobro.

Ogledimo si gospodično v tistem stanu, ko je nevesta. Posrečilo se jej je vjeti klina na trnik in zdaj si ona s pomočjo matere prizadeva na vso moč obdržati ga, da bi se ne splašil, dokler ni še trdno priklenjen k nji po poročnem prstanu. Zato se kažejo vse lepe lastnosti, slabe pa skrivajo, saj se bodo zadnje po poroki lahko tem razuzdanejšje pokazale. Kedar je ženin blizo, si naredi toliko opravil, da najde komaj časa za kratko razgovarjanje, še le ko odide, si zopet odpočije in vrže od sebe krinko, pod katero je krvavi pot potila. Če ni previsokega stanu, se tudi kakih štirinajst dni kuhati uči, t. j. opaše si bel predpasnik in dela napotje kuharci in dekli v kuhinji. Morda si kupi tudi šivalno mašino, katero se goniti navadi in morda še šivanjko vtekiniti v njo. Ob enem si dá delati belo perilo, če že ni morda pripravljeno od kake prejšnje razbite zaročbe.

Stan neveste je sploh nekako čuden stan, poln veselja, hrepenenja, dnevi se štejejo, kakor jih šteje jetnik proti koncu svojega zapora, duh in telo sta silno razburjena, spanje nemirno,

polno prijetnih in strašljivih sanj, „bo ali ne bo“ zmiraj po mladi glavi roji, vzlasti če je nagnenje do ženina le hlinjeno, ne odkritosrčno, ker v tem slučaju sama sebe ne ceni toliko, da bi verjela, da je ženinu toliko draga, da je ne bo popustil. Pisma drugih častilcev in prejeti spomini ná-nje se sežgo ali vsaj poskrijejo, dosedanja znanstva neusmiljeno razderó, vendar se pa prihrani v srcu še kot za kakega lajtuanta ali družega mladenča, ki je do tje v njem kraljeval, a ni imel toliko volne, da bi jej bil mogel napraviti mehko in gorko gnjezdo. To je pa prva potreba, in prejšnjim častilcem se ne zapro vrata popolnoma, morda le za par mescev, ker dokler še ni čisto pod streho, je zmiraj dobro, če so še kje druge vratca odprta, ako bi se vsa reč skazila.

Čeravno je nevestni stan tako prijeten, kakor majhnim otrokom noč pred sv. Miklavžem, vendar nobena nima rada, da bi ta stan predolgo trpél; če že namreč ne po sebi, pa vsaj po drugih vé, da lahko pade nazaj v prejšnji stan, in gospodična, ki je bila že nevesta, je podobna opranemu slamniku, kateri nima več prave podobe in se mu obnošenost koj pozná. Včasih pride iz dolgega nevestovanja vse kaj družega ko zakon, gospodična zgine za par mescev h kaki „teti“ in ko pride nazaj, je nekoliko spremenjena, a vendar še „gospodična“, toda le zato, ker nima zakonskega moža. Taka potem ne dá nič več za sladke besede iz ust mladih ljudi,

ampak obrajta že bolj starejše vdovce, ker le od teh se jej je nadjati še kaj; če more, se podá tudi v kako drugo mesto ali na kmete kam v kako grajščino, kjer njena preteklost ni še znana, in včasih se tudi primeri, da najde še ktereга, ki jo vpreže k sebi v zakonski voz. Marsiktera pa se odpove vsi nadi do zakonskega prstana in jemlje druge prstane ter raznovrstno srebrnino in zlatnino, pa tudi papir, če je na njem tiskano, da ga državne kase jemljejo za srebro. Taka hodi potém zeló nališpana in zaničuje prejšnje prijateljice, kakor tudi te njo, tako dolgo, da njen častilec zapre darežljivo roko ali pa ga drugi denejo na boben. Morda pride potem še drug tič, ki ima zlatega perja, za tem tretji itd., in ko k pameti pride, je večidel že oskuben. Če pa ni enega, je dobrih tudi več in potem pride to, kar pravi Valentin v „Faustu“ svoji sestri: „Und wenn sie erst ein Dutzend hat, so hat sie gleich die ganze Stadt.“ — Vendar to ne velja o vsaki, ki si je svoje deviške peroti prismodila; marsiktera se odpove popolnoma tej strani ženskega poklica, zaduši po spolnem vživanji morda še hrepeneča čutila in skuša od druge strani narediti si življenje mikavno ali tudi koristno človeštvu. Ker se jej zdi njena lastna osoda milovanja vredna, kaže sočutje do drugih nesrečnih in njena roka, če more, stori veliko dobrega. Vkrene pa tudi v drugo stran, toda o tem pozneje.

„Kaj pa z vero?“ bo morda kdo vprašal.

Dá, tudi ta se vidi na gospodični, ker se za cerkev skoro ravno takó skrbno napravi, kakor za ples ali vsaj za sprehajališče. V cerkvi séde ali se vstopi na kolikor mngoče očiten prostor, in predno je tu stanovitno nastavljena, se je ozrla po svoji okolici, če je nje vredna in če je kaj oči, ki bi na nji pasle radovednost, občudovale jo ali jezile se. Potem odpre molitvene bukvice — nemške morajo biti —, ki so zunaj lepo okinčane, in se dela, kakor da bi zrla vá-nje. Morda je eno oko v njih, a drugo gotovo ne, to šviga sem ter tje in lovi druge; molitvena knjiga je namreč ravno tako „toilettna“ priteklna, kakor parazol ali pihalnik, nekaj mora biti v roki. Ravno tako gre k procesiji, ne sicer za njo, pač pa se vstopi v praznični opravi tako, da gre memo nje in ima možka mladina, sredina in starina priliko ogledovati njeno telesno lepoto.

Cerkev jej je sploh če ne naravnost potrebna, vsaj koristna dvorana, posebno ako strogost staršev, sitnih tet itd. ne pusti je s hiše brez varstva in spremstva. Tu se dá ljubkati z očmi, v drenji se lahko stisne kako pismice v roko, tudi se lahko zgodi, da se gre — ne v cerkev, ampak memo nje, posebno zvečer. Ta priložnost ni brez vtisa, marveč spodbuja mladi in stari možki spol k obiskovanju cerkva in procesij in marsikdo, ki že več ko leto in dan ni videl cerkve znotraj, pride in stoji med pobožnimi v nji tako dolgo, dokler ima svoje oči kam obračati. Ko gre gospodična ven, se nastavi

tako, da ona njega mora videti. Če je več takih vkup, se to nemško pravi „kirchenparade“. Škoda, da je to le ob nedeljah in praznikih ter še o šmarnicah, gospodična bi imela to rada vsak dan in gospodič tudi. Če gre sama v cerkev in se mami zdi, da je predolgo ni bilo domu, se izgovarja s tem, da je opravilo tako dolgo trpelo.

Če pride kak tujec v Ljubljano in gre ob nedeljah in praznikih po javnih sprehajališčih, se čudi mnogemu številu lepih gospodičin, ktere tu hodijo navadno v dvojnih vrstah (doppelreihen), in da jim zmiraj nasproti prihaja toliko mladih gospodičev. „Zakaj to in ono lepo bitje ni še gospa?“ praša po pravici, ko vendar vidi okoli nje smukati se toliko nališpanih gospodičev, oficirjev in starcev. Da, prav ima, zakaj je vsako leto manj ženitovanjskih oklicev, zakaj se teh mladih lepotic vsako leto le prav malo spremeni v mlade gospé? Prej dobi najbolj umazana kuharica, dekla ali vdova moža, kakor tako nališpano bitje. Zakaj je to?

Če prav sem si hude zamere gotov, naj vendar tu povem, kar mi je nek prijatelj odgovoril, ko sem ga prašal, zakaj se ne oženi. „Raje si kupim kravo“ — je rekel neolikanec — „ker mi daje za rejo vsaj mleka in telet; taka našopirjena in razvajena stvar pa ni pod milim Bogom za nič.“

Iz dosedaj rečenega je nekoliko že razvidno, da je gospodični prva skrb kultiviranje telesa, zato se od 12. do 15. leta dela vsaj 16

let staro in ker v teh letih še nima za zrelega dekleta primerne obilnosti, si jo zna pridobiti na umetni način, pavola, iglice, razne cunje so dobra podloga, ravno tako se odvadi drobne otročje hoje in privadi bolj lene ali pa poskočne odraščениh.

Pod vratom mora biti vsaj za pedenj gole kože videti (zarobljeni kmet pravi temu „gosli kazati“) in da dobi koža pravo, nježno, leskečo barvo ter potrebno voljnost, se rabijo razne pomade, šminke, dišeče vode in milo (žajfa). Da ne ogori po solncu ali vetru, varuje obraz in kar je drugje golega, s solnčnikom, roke pa z rokovicami in s tem, da se ogiblje vsakega dela z njimi izvzemši igranje na glasoviru in še druge igrače, s katerimi se preganja čas, a ne pomaže in ne strdi koža. Roke se obrajtajo kolikor mogoče majhne, prav tako tudi noge, ki tiče v preozkih čevljičkih s peto proti sredi pomaknjeno, da je spredej noga manjša in krajša videti. Okrog ledij je život kakor pri mravlji stisnen, da se znotraj lahko rebra drugo ob drugo drgnejo in je sapa silno kratka; s tem se doseže večja obilnost života spodej in zgorej in krilo ne dela gubá. Tako oklenjena in preprežena hodi okoli, le domá, kedar je med svojimi in jej ni treba nič kazati, nič skrivati, se telo oprósti vseh vezi in je naravno, kolikor ga vedno trpinčenje in vravnvanje ni skazilo, in takrat je vsa drugačna nego si jo zunaj videl, kar vstrašil se boš premembe. Vse je vpadlo, velo, lasje in zobje leže pogosto v kakem varnem kotiču spravljeni.

Ali je tako telo zdravo? Ne! Kakor je njen značaj poln razvad, tako je njeno telo polno raznih slabosti. Škoduje jej vsaka sapica, vsak prepih, ne prenese ne vročine ne mraza, sploh nobene nadloge, ki obiskujejo človeka. Dokler še ni omožena, skriva to kolikor mogoče, komaj pa pride k možu, je že zdravnik v hiši vsakdanji gost in lekarna (apoteka) stane toliko ko kuhinja. Le poglej ono bledo, vpadlo mlado gospó, ki se komaj premika in kateri ni nobena reč vseč! Ali je podobna še kaj tisti krasni gospodični, ktere lepoto je pred par leti pol mesta občudovalo, pol pa zavidalo, ki je bila po vseh plesih kraljica? Tlesknil boš z rokami in rekel: „to ni mogoče, da bi bila ta tista!“ Poglej dalje ono že starejšo, a vendar še lepo, ponosno gospo. Ta ni vela, vpadla, nasprotno bi rekel, da je še gorša postala, ali poglej njene otroke. Vsi so kakor preslice tanjki, na dolgih nogah kakor štorklje, suhi in zeleni kakor smrt. Ali misliš, da so take stvari za dolgo življenje, ne gleda li jetika že zdaj iz njih? In če bodo živele, svojega življenja ne bodo mogle biti vesele, tudi človeštvu ne bodo za nobeno rabo. O drugih se zopet vé, da jej vsi otroci kmalu po porodu pomrjo ali še celó mrtvi na svet pridejo. Ali pravi jej kolikor hočeš, da so to le nasledki napak dekliških let, verjela ti ne bo.

Zakaj se tako pogosto zgodi, da se Ljubljančani ženijo drugje in celó na kmetih, čeravno je v Ljubljani lepih in še celó premožnih

gosposkih deklet v obilnosti na izbir? Zato, ker vidijo britke skušnje pri drugih, ki so namesto lepe, trdne, zdrave žene dobili v hišo bolnika — morda še celó neozdravljivega, ne glede na druge napake. In tako gosopdična sama najbolje skrbi po svoji duševni in telesni odgoji, da te vrste cvetic ne zmanjka, marveč jih je še čedalje več. Vsak si jo bo namreč dobro ogledal od vseh strani, predno jo bo posadil v svoj vrt.

Izjeme so tudi tu, kakor povsod, tudi iz ljubljanske gosposkične utegne postati zvesta soproga, dobra ženka in gospodinja možu in skrbna mati otrokom, o čemer imamo nekoliko lepih izgledov; kakor je namreč mogoče „terno“ zadeti v loteriji, tako je mogoče med ljubljanskimi gosposkičnami najti dobro družico za življenje. Naj se toraj snubači ne ostrašijo po tej sliki gosposkične, marveč naj le iščejo, se bo že še kaj prida našlo zá-nje kje, to vé pisatelj teh slik iz lastne skušnje.

V besedi „gosposkična“ si misli svet splošno mlado, lepo, zapeljivo bitje, ki je zmožno mlademu in staremu moškemu svetu glavo zmešati. Ali ta misel je napačna, kakor ona, da mora vsak grof bogatin biti. Dobiš grofa v oguljeni revni obleki in s prazno mošnjo, ravno tako „gosposkično“ staro, velo, škrbasto, opravljivo, hudobno, da kar pred njo bežiš. Nektera je pa tudi pobožna, dobrotljiva, ali pa usmiljenja vredna sirota. Taki pravi ljudstvo „stara frajla“, naj jo tudi mi nekoliko natančneje ogledamo.

Kakor vsaka reč na svetu, se tudi „stara gospodična“ razloči v dobro in hudo. Ker pa ne prvo ne drugo nobena ni morala postati brezpogojno, ampak so jo le okoliščine zavile na to ali ono pot, je treba seči v nje preteklost nazaj do mladih nog.

Rodila se je tudi ona za svet s polno pravico do uživanja vsega, kar zemlja more dati prebivalcem svojim. Ali stvarniku se ni zdelo primerno dati jej lepo unajnost, zato je bila mladost njena pusta, le mati, če jo je poznala, jo je še ljubila, ali pa tudi ne. Tako je dorastla brez vse ljubezni, srce se jej je napolnilo z grenkoto, mesto blagega čutja se je naselila vá-nj zavidnost, črna nevoščljivost, ker je videla krog sebe ljubezen deliti le drugim, sebi pa ne. Koliko noči je prečula, koliko solza pretočila zato! Ali ni imela ona ravno toliko pravice do veselja življenja, kakor njene tovaršice in sestre? Ali je njeno srcé drugačno, manj občutljivo, manj prijateljstva, ljubezni željno, ko srca teh? Kak razloček je toraj med njimi in njo, da jo tako v nemar puščajo in nalašč prezirajo ali celó zaničujejo in žalijo? Nič druzega, ko da je njeno srce zavito v manj lepo ali celó grdo in skaženo telesno obliko. Je pa li ona tega kriva? In da so njene tovaršice lepše telesne postave, je li to njihova zasluga? Ali se jej toraj ne godi očitna, nezaslužena krivica? — Nasledek tega razmišljanja je ta, da začne črtiti najprej vse srečnejše sovrstnice, potem pa ves svet, na katerem se godi

toliko krivice nedolžnim. Marsiktera začne potem iskati pomoči v veri, se odpové popolnoma takemu veselju svetá, v kakoršnem se zibljejo druge njene starosti, in se loti kaj družega, za kar ni treba telesne lepote. Tako postane srečna po svojem, ker na svetu je sreče zadosti za vsakega. Marsiktera se pa vendar še vpreže v zakonski jacem, k čemur jej pomaga ali premoženje ali pa blage duševne lastnosti. Nektera pa ne postane ne to ne ono, ampak se stara drugemu svetu za nadlogo in nadlego, škodo in pohujšanje in o taki se mora na glavo postaviti modrega Sokrata izrek: „lepa duša v lepem telesu.“ Sokrat je pri svoji Ksantipi skusil le slabo in ker je bila hudobna in grda, si je mislil, da ženska, če je lepa, mora tudi dobra biti. Morda je bila pa Ksantipa zato tako huda, ker se je Sokrat pečal več z modrostjo, ko ž njo.

Druga vrsta „stare gospodične“ ni iz takega testa. Rojena je bila od boljših staršev, obdarjena z vsemi pridevki telesne lepote, morda še celó preveč lepa, odgojena z vso skrbnostjo. Mladost njena je bila morda še celó prebogata ljubezni, verjela je vročim prisegam zapeljivca in padla morda ravno vsled preplitve verske odgoje — padla je za zmiraj. Zapeljivec, poteptavši nježno cvetico, se je odtegnil, morda svojo pregreho popravil z denarjem, potem pa vzel drugo. Revica je za njim plakala, žalovala, jela sovražiti ves hudobni moški svet in postala pri tem stara, odtrgane in pomendrane cvetlice ni pobral

nobeden, ne star ne mlad, čeravno je morda — zadušivši prvo ljubezen — željno se ozirala po drugem. Živa ne more iti pod zemljo, čeravno je, oropana deviške časti, morda na to res mislila, zato se, ako nima premoženja, ob katerem bi zamogla brez dela živeti, slednjič loti kacega koristnega dela, pri katerem si služi živež in premišljuje preteklost.

Tretja vrsta je podobna tistemu gostu, ki je tako dolgo ugibal, ktera jéd bi bila najboljša, da mu je strežaj nazadnje, ko mu ni bila nobena všeč, rekel: „zdaj pa nimamo nobene več.“ — „Pa prinesi nazaj izmed prejšnjih kterokoli“ — reče gost. „So že vse drugi pojedli, ker jih vi niste marali“ — odgovori strežaj in izbirčni gost je moral lačen vstati od mize.

Gospodična te vrste je bila lepa, krasna, tako da se sama sebe ali pa je mati nikomur privoščila ni; morda je bila pri tem še bogata, toraj vsakako opravičena izbirati si ženina. Prišlo jih je bilo veliko, morda celó preveč, a nobeden ni bil tak, kakor oni „Kuno“, „Robert“, „Siegfried“ itd., ktere si je po branji nemških romanov naslikala v svoji domišljiji. Brala je veliko, brala je o nemških vitezi, ki so za svojo izvoljeno pol svetá obletali, dvema tretjinama se zamerili in zadnjo tretjino v dvoboji pobili, potem pa prišli in pobili še zmaja, ki je stražil jo; kdor pa ni bil že tako velikansk junak, je vsaj čez trojno zidovje in štiri nadstropje visoko splezal po vrvi, da je v zidovji zaprto svojo od-

nesel in pobil celó očeta in mater njeno, če sta ga sledila na begu.

Tako se je zgodilo, da je ta naša gospica, če je bivala v kaki komaj osem čevljev visoki sobi, vendar mislila, da je v kakem gradu zaprta in da mora po njo priti kak vitez, grof ali vsaj bogatin, da jo reši samskega stanu ter povzdigne k sebi. Morda jej res ni manjkalo snubačev, a nobeden ni bil jej po volji, čakala je zmiraj še svojega „viteza“, čakala ga je tako dolgo, da ga ni bilo. Ko ste ona in mama obupali nad tem, da bi še prišel, ni več sedela v „gradu“ in čakala odrešenika, ampak šla je sama na lov, jela se prikupljati tistim, o katerih je vedela, da so nekdam za njo hodili in morda celó snubili jo, a njeni žareči pogledi se niso prijeli nikogar, vsak je bil kakor moker „cunder“, kterege se ne prime nobena iskra, če še tako hudo ob kamen krešeš. Kako dober bi jej bil zdaj najzaničevanejši, ki se je kdaj okoli nje smukal! Ali skoro vsak je že oženjen in kdor ni, na njo gotovo ne misli.

Vsak pametno misleč s človeškimi čutili bo sprevidel in kolikor toliko za opravičeno spoznal, da „stara gospodična“ ne more biti prijazna ne ženskemu ne moškemu, ne mlademu ne staremu svetu; zato se njena ljubezen od nje nevrednega človeka prenese na žival, od ktere se je nadejati hvaležnosti, ktere pri človeštvu ni. Napravi si toraj maček in psičkov, a takih, katerih tudi svet ne mara; morajo biti nespodobno grdi ali pa ostudno majhni, zraven tega pa hudobni, da

se zaletavajo ljudem pod noge in strašijo otroke. Naj jih, saj bo iz otrok kmalu tudi tisti hudobni svet, ki je nji toliko krivice storil. Njeno načelo je zdaj maščevanje in maščuje se celó nad ljudmi, ki jej svoje žive dni niso storili nič žalega.

Nektera se pa vrže na denar, ker jej svet ne privošči veselja, naredi si ga vkljub svetu sama z mrtvo stvarjo. Taka postane „usmiljena sestra“, dajé denar na 60 do 120 odstotkov in če revež, ki se je v njene mreže zapletel, ne more več plačati kapitala in obresti, ga odere do kože, posadi ga z rodovino na cesto, v blato, na mraz ali v sneg, usmiljenje je pri Bogu, pri nji ga ni. Lice jej je kamenitno resnobno, le takrat se čeljusti odpro za kak smehljej, kedar njene koščene roke štejejo bankovce in računijo dobiček. O taki potem svet pravi, da ne umre, ampak se le posuši. Vendar po njeni smrti ne ostane za njo nič, ko njen denar, ki pa tudi nikomur ne prinese sreče, ker se ga drži preveč kletve in solz.

Od drugih starih žensk se razloči stara gospodična tudi še po svoji nošnji, ker še zmiraj rada kaj pisanega ná-se pripne; tudi hoje je bolj gibčne in poskočne, starost skriva, dokler najdalje more, z vso umetnostjo oblačenja, s tujimi zobmi, barvanimi lasmi in obrvmi in gladko kožo, kar jo vsak dan veliko dela stane itd.

Klepetulja ali ženski volk.

(Femina rapax.)

Nahaja se po vseh stanovih in se nabira iz omoženih, ki nimajo otrok ali so jih na kakoršen koli način zgubile, iz vdov, po ktere ne mara več seči možka roka, tudi iz obojih teh, če imajo za možitev godne hčere, ki pa že dolgo čakajo zastonj snubačev, in iz neomoženih ravno prej popisane sorte; zato je že take starosti, da je ne veseli več to, kar mlajši uživajo. Ime jej pristuje od njene navade: živeti ob časti, dobrem imenu in poštenji drugih ljudi, kateri pred njenim jezikom niso varni nikjer in ne ponoči ne podnevi. Zalezuje oba spola enako marljivo, tudi pri tem ne gleda zeló na starost, vendar so jej srečni ženini in neveste in pa srečni mladi zakonski najljubši grižljej. Kremplji, s kterimi grabi in lovi svoj plen, so jej oči in ušesa. Braniti in varovati se je tem težje, ker tako oropani večidel še ne ve, da mu je čast in poštenje in s tem sreča vzeta, ko je že davno v zobeh vsega mesta, in kedar zvé, je že prepozno, če bi prav zvedel za volka, ki mu je tako brez njegove vednosti vse to vzal.

Zbirališča svoja ima ta zeló nevarna in škodljiva žival pozimi in ob grdem vremenu domá v brlogu te ali one, kjer si jezik maže s kavo, da ne otrpne pri obilnem trudu, poleti in o lepem vremenu pa „pod Turnom“, v „švicarski hiši“, pod Rožnikom ali pa kje drugje blizo Ljubljane, kjer je več ljudi videti. Posamezno pride tudi na kak drug kraj priskrbet se s tvarino zá-se in za druge. Sploh posnema pajka, ki nastavlja mreže tam, kjer največ muh poseda in memo leta. Tako posamezno nabrano tvarino pripravi za prežvekanje, ker je že tako vstvarjena, da sama ne mara obdržati tega, kar je vjela, ampak dá naprej, da se potem na vse mogoče strani dalje sprede in včasih res postane iz komarja konj.

V družbi se podá na prežo z mesta že kmalo popoldne, da bi kaj ne zamudila. Na prežišči séde na najočitnejši kraj, da njenim vedno premikajočim se očém ne uide živa duša memo. V roki ima navadno na pol začeto nogovico in iglice, jej drkajo s silno naglostjo skoz suhe ali pa prav tolste prste. Ali še hitreje jej drdra strupeni jezik po ustih, ki, čeravno so le polna škrbin, so vendar strašnejša od žrela krokodiljevega ali tigrovega. Koliko poštenosti, koliko sreče je že taka pošast požrla, a sebi ne v najmanjšo korist! Največe veselje njeno je, če se jej je posrečilo razdreti kako možitev ali zakonsko srečo. To je potem žvrgoljenje in hihitanje v „izbrani“ družbi, sam peklenščak jo zavida za njeno slavo!

„O čem pa drugače živi, kajti z obiranjem ljudi in opravljanjem se ne služi vsakdanji kruh?“ — tako bo morda kdo prašal. Res, prijatelj, s tem se ne služi, večina te sorte ga tudi ne zna služiti, ga nikoli služila ni. Če je omožena, čemu bi bil mož? On naj služi in če več ne služi, je že dosti zaslužil ali pa brez dela vleče penzijo iz cesarske kase. Skoro isto je, če je vdova, le „stara gospodična“ mora imeti kak drug vir, da more biti sposoben ud te lepe družbe.

Tu smo v mislih imeli le ženskega volka gosposkega stanu, pa se v Ljubljani nahaja tak volk še po vseh drugih nižih stanovih. Pa ta je po svojih navadah zeló podoben prvemu, le da je sestavljen iz nižih stanov, pa prav po prejšnji sistemi, le da ne hodi v svili in gosposkih cunjah na lov, ampak v priprosti, večkrat celó umazani in raztrgani obleki in da svojih zbirališč in pasti nima tam, kjer óni, ampak povsod, kjer se dve ali njih več snidejo, toraj na ulicah, pred cerkvijo, na trgu, pred štacuno itd. Plena ne išče samo po svojih nižih krogih, ampak hodi na lov še rajše v više kroge, v čemer jej dobro služi poznanje ljudi, kraja in družin. Včasih je še dobra in prav všečna, celó nalašč najeta in plačana prinaševalka višim svoje vrste, ki potem resnice tega, kar jim je sporočila, ne dajo še le policijsko preiskavati, ampak vse vzamejo za dobro, pošteno blago. Posebno dobro služijo pri zalezovanji zaljubljenih obojnega spola; zalezovani ali zalezovana sta še vsa zamaknjena v svojo

„srečo“, za katero ne ve živa duša, a že sta vjeta v mrežo in šiba zá-nju že spletena. Je li potem to, kar se zvé, resnica ali laž, se ne preiskuje, marveč kar na besedo verjame in to tem rajše, čim strašneje se sliši, čim hudobneje se dá razplesti in popačiti ter prirediti tako, da je prav masten grižljeje za zobé drugih iste vrste.

Akoravno ženski volk obojne te vrste najraje preži na srečne zakonske, srečne in nesrečne zaljubljene in nezaljubljene ženine in neveste, v stran vhaajoče omožene in oženjene, se vendar ne brani tudi kacega družega grižljeja, če tako mastnega ni. O taki suši pride premoženje, pridnost, zmožnost, starost tega in onega na vrsto, sodijo se ženske in moški enako ostro, le dobrih lastnosti ni pri nobenem in nobeni, in če se ktera upa s kako pohvalo tega ali onega na dan, brž je takó, kakor če vržeš kamen med vrabce v prosi. V nobenem obziru ne sme nobeden ne poštene dlačice na sebi imeti, oglodan in izsrkan mora biti, da ga ni družega ko meh, ko ga ta sesalka iz svojih krempljev spusti. Tudi v zgodovini skoro vseh rodovin je izvedena in njen bistrourm dobro vé, kdaj je treba kaj starega, davno že pozabljenega pogreti in privleči na dan, da počí in kaj raznese. Kar sama ne pomni, je zvedela od drugih, kajti družba teh „lepih duš“ je nekako „zgodovinsko društvo“, novi udje se po ustmeni kroniki lahko podučé o preteklosti in sedajnosti vseh količkaj vrednih prebivalcev mesta, o rodovinah zvé lahko še več nego je v kr-

stnih bukvah zapisano, in tako je po pravilih te družbe vedno skrbjeno vzlasti za naglo raznašanje škandaloznih dogodeb in ohranjenje te kronike. Število se utegne skrčiti ali tudi povišati, sem ter tje celó kaka zamera izključi to in ono, ali popolnoma zamrl ta ženski volk ne bo nikdar, za to skrbi že ljubljanski svet sam.

Pri vsem tem je nektera vsaj na videz zelo pobožna, hodi molit in k spovedi, kar jej je pa tudi res treba, čeravno brez vse koristi, ker o poboljšanju ni prej govorjenja, da jej zapre usta — smrt. Pa še ta nič kaj ne mara zá-njo, menda pride pó-njo le, kedar nima nič družega opraviti in se dolgočasi. V grobu na nji menda strohni vse drugo prej ko jezik, čemur se ni čuditi, ker mora res železen biti. Tudi oči in ušesa, ki so mu lovile plen, se morajo dolgo obdržati in če bo sodni dan vstala z vsemi trojimi, kakor jih je imela na zemlji, jej bodo še penklenska vrata zaprli. Morda se to že zdaj godi, morda je od tod pravljica o „copernicah“, ki po zraku letajo in točo delajo, ker ne morejo ne v nebesa, ne na zemljo, pa tudi v pekel ne; toraj morajo letati po prostoru med vsemi tremi. Če je sploh kako žensko bitje sposobno za „copernico“, je gotovo klepetulja v prvi vrsti.

Natakarca ali kletarca.

(Hebe dativa et captiva.)

Ta stan je stareji od Ljubljane, že stari rimski in grški bogovi in pol-bogovi so dali streči si po Hebah in Ganymedih in skoro gotovo je, da, kakor je Prometej bogovom ukradel ogenj in ga prinesel ljudem na zemljo, je kak drug junak, kateri se je bil naveličal dolgočasnega Olimpa, pobral kako Hebo in z njo potegnil na zemljo; morda je bil to celó kacega boga sin, kteremu oče ni pustil pečati se z očitno strežnico, ker se še zdaj velikrat zgodi, da kak viši mladi gospodič vzame kletarco inšsi ž njo skup gnjezdo naredi. Naj bo kakorkoli — zdaj natakarca v Ljubljani že toliko svet meša, da je vredna kratkega popisa.

Nahaja se po gostilnicah od najviše do najniže vrste. Vnanje se odlikuje po krilu zeló živih barv, nališpana in našopirjena kolikor mogoče. Oseba mora biti če ne lepa, vsaj čedna, kajti njen namen je: pasti ne le grla in želodce, ampak tudi oči gostov, izmed kterih je veliko takih, da zadnje bolj ko prvo obrajtajo. Če je zeló mlada in še ni šla skoz veliko moških rok, je navadno res lepa, ker ve svojega telesa prednosti povzdi-

gniti še na umetni način, kakor n. pr. navadna gospodična, katero v noši popolnoma posnema. Starejša se vidi že bolj oguljena in obnošena in pride iz prvih gostilnic polagoma do zadnjih. Neprijetne postave ali telesno od narave slabo obdarjene skoro ni, ker se ne splača.

Kakor za „staro devico“ se tudi za natakarcu nobena nalašč ne rodi, čeravno zibelka njena ni bila z gosjim perjem podložena. Tudi si maloktera ta stan prostovoljno izvoli, marveč kak stopaj iz navadne poti v stran jo spravi sem, če je rojena v mestu; večidel pa zibelka njena ni stala v mestni sobi, vsaj v Ljubljani ne, ampak zunaj kje, po večini celó zunaj dežele naše; táko je spravila želja po mestu sèm, ker je imela izgled, kako je ta ali ona postala srečna ob lahkem delu; včasih je vzrok preselitve v mesto tudi kaka rodbinska nesreča, po kateri se jej primrzi dom ali zavoljo ktere mora iti po svetu kruha iskat.

Vendar kar tako meni nič tebi nič in sama ob sebi se ne naredi natakarca, kakoršna mora biti, da je sebi in gospodarju koristna a gostom prijetna; za to je treba šole, celó vseučilišča in težkih, včasih britkih skušinj, v katerih se prej mehko in občutljivo srce vtrdi, da se ga prava ljubezen ne morè več prijeti, da more potem brez škode švigati in korakati med gorečimi pogledi in gluha biti za zapeljive in vabljuje besede, če se ne vjemajo z njenimi nameni; tudi je treba pridobiti si zadosti lahkomiselnosti, da za zgub-

ljenim rajem plaka le kakor otrok, kteremu je mačka kašo snedla, a je brž zopet vesel, če mu drugo prineseš. In res, maloktera je, ki nima za sabo sladkih spominov prve, druge in tretje ljubezni, a vsaka je bila nesrečna zá-njo, ljubljenec jo je popustil prostovoljno ali prisiljen, zapeljivec se ne zmeni več zá-njo, kakor ona ne zá-nj. Take spomine skriva ali pa tudi ne, kakor jej kaže, sploh o preteklosti ne govori rada, ona živi le za sedajnost in nekoliko tudi za prihodnost.

Tu pa tam, pa le pod krilom žlahte, se najde tudi ktera, ki ni še okusila življenja strupa ali vsaj se kaj tacega o nji ne vé. Táko oblega cela čeda mladih in starih sladkojedcev s priliznjenimi besedami, zlatimi obljubami, dragimi darili v denarji in blagu tako dolgo, da se vdá enemu, ker nima pravega varstva, in ko se to zvé, se razkropé drugi in kmalu je tudi med zadnjimi mesto ljubezni le zamera in hudo sovražstvo. Le redkoktera ostane proti vsemu temu neobčutljiva in s svojo ledeno trdovratnostjo zaljubljenega, če se jej truda vreden plen zdi, pripravi do take obupnosti, da jo res vzame in ona postane potem „profesorca“, „učiteljica“, „doktorica“, „uradnica“ itd. Pač začivka potem kako pišče v kakem kotu, ki se je prej v naročji njene ljubezni grelo, pač vedó bivše njene kolegince in stare babe še marsikaj mikavnega o nji, a kaj se ona briga za to! Vrata zakona so se zaprla za njo in preteklost ne more več do nje.

In če tudi — omožena je, gospa je, mož je ne more zapoditi od sebe in če bi jo, bi se zgodilo to z velikim škandalom, ki bi škodoval več njemu, kakor nji, ne gledé na to, da bi moral mož precéj globoko seči v možnjiček.

Gosteje ko možitve te vrste so možitve v sorodnih krogih in tu brez vsega ozira na preteklost, v spoved k ženinu ni treba iti in če gre, so že naprej vsi grehi odpuščeni. V temslučaji je ženin kak natakár, kavarniški strežnik ali kak manjši gostilničar, namen ženitve je gostilnico začeti na svojo roko in včasih se najdkak „viši gospod“, ki skrbi za doto — on in nevesta že vesta, zakai. Potem postane strašno moralična, neusmiljena in stroga do svojih podložnih od katerih ne trpi nikakor tega, kar je prej sama, uganjala, posebno mlajše in lepše natakárce imajo pred njo veliko prestati in zavoljo njih tudi zmiraj za svojim možem gleda. Ona sama ne pride lahko v nevarnost, ker je že toliko skusila, da je nič več ne mika, nego le dobiček, zato tudi včasih kako oko zatisne, pa le pri tičkih z zlatim perjem, ki se pa tudi dajo skubiti.

V svojem poslu mora natakárca po gospodarjevem ukazu biti z vsakim prijazna ali vsaj odljudna ne, to sme zahtevati od nje vsak, kdor plača. Kakor natakár je tudi ona dobro dresirana na „trinkgeld“, v tem ne dela nobenega razločka med starim in mladim. S svojo prijaznostjo dela sem ter tje dobro kupčijo, kajti marsikteri za smehljaj kaj dá, vzlasti če jo sme

še za roko prijeti in se mu ne zmuzne, če tudi ne ostane pri sami roki. Saj je pa tudi znano, da natakarca, ako vedno hoče biti nališpana in okusna za nektero vrsto ljudi, ne more shajati ob goli mesečni plači, ampak je navezana še na postransk zaslužek, ki je jako različen. Najraje se poprime kacega premožnega in darežljivega lahkoživca, oženjenega ali neoženjenega, ker po tem se ne praša; prvi jej je iz gotovih ozirov še ljubši, za varovanje skrivnosti plača več ko neoženjeni, ki se ne boji kakega škandala. Večkrat je tudi ona zaljubljena, a ne v tega, marveč v kacega mladega, posebno obrajšta sabljo. Pri tem se jej pripeti včasih kaj naravnega, a neprijetnega; potem zgine za par tednov in ko se nekoliko spremenjena zopet pokaže, prične staro življenje iz novega, skušnija je prav nič ne izbistri.

Taka je v obče po gostilnicah boljše vrste — če ne vsaka, pa vendar po veliki večini. Tu se še ne ponuja in ne prodaja očitno, za njene skrivnosti vé le samota in noč ali pa kak raj, kamor se gre zjutraj zgodaj ali pa se čez dan pelje, če doma v hiši ni priložno za shode med dvema. Precéj drugače pa je že pri natakarci nižje vrste, ki ima svoj brlog v slabše znanih le ponočni čas bolj obiskanih krčmah, kamor zahajajo očitno le ljudje dvomljivega poštenja, skrivaj pa vendar tudi „gospodje“. Kaj se tam godi, je bilo po pisano že pri „krčmarji“ najnižje vrste, zato somi ne zdi potrebno opomniti, da v tako volčje

jamo pade tudi kako nesprideno dekle, ki se potem v tej stroki še dalje izobraži, obleče gosposke cunje in je potem to, kar druge. Tu in tam se primeri, da policija prime katero za vrat zavoljo preočitnega pohujševanja in jo odtira z Ljubljane, če ni tu domá.

Odgoja ni pri nobeni na količkaj viši stopinji. Prva je morebiti hodila nekoliko časa v šolo, da zna za silo brati in morda tudi pisati, v drugem pa ne presega navadne dékle. Vpričo spoštovanih gostov se še drži in premaguje ter kaže priučene manire, a kedar je v družbi svojih kolegov in koleginj, je govorica njena robata in ta in ona posmehljiva beseda na kacega gosta jej pride iz ust; kdor jo sliši, je za zmiraj ohlajen. Še huja je druga — posebno kedar se naleze pijače, katero pomaga gostu piti, da je več gre. Tej je že preklinjanje in pridušanje gladka beseda, ravno tako ne razžali njenih ušes še tako ostudno govorjenje, popevanje in kvantanje. O ženski sramožljivosti že davno ni sluha ne duha več, ravno tako so pobegnile vse druge nježne in lepe lastnosti že davno od nje. Tega, kar je, še ne skriva ne, čemu li? Saj jej za poštenost nihče ne dá vinarja. Tudi je že tako zarita v to mlakužo, da ne mare več iz nje skopati se.

Pri drugem ljubljanskem ženstvu je kletarca, te ali one vrste, pičlo malo obrajtana, čeravno ni taka hinavka, kakor marsiktera, ki jo zaničljivo gleda. V obče tega zaničevanja vendar le ne zasluži, saj je še ktera poštena, ki si ne vé

drugače kruha služiti, kakor s tem delom. Da je vsaka manj plašna, kakor kaka gosposka „Cimfrlina“, za ktere srčne skrivnosti pa že vsak vogel vé, to prihaja od tega, ker je vedno med svetom, posebno med moškim, toraj je že pol moške narave v nji. Da bi bila vsaka, ki moškega v obraz pogleda ali pri njem nekoliko postoji, že razuzdana in pogubljena, se tudi ne sme misliti. Prej že veljá sodba, da je to ljudstvo preveselo in lahkomiselnó, zato si resnóbnosti sveta tudi tako hudo k srcu ne vzame. Kdor hoče biti dobro postrežen, ne sme nič hudega misliti o natakarcí, ker se ona nad njim zna hudo maščevati.

Po domovinstvu je Ljubljánčanka, Kranjica sploh, posebno Dolenjka, Štajarka in sem ter tje tudi Hrvatica. Posebno veliko število dajo Štajarke in Korošice, ktere se odlikujejo tudi s tem, da nočejo znati „bindiš“ in vsacega gosposkega gosta nagovarjajo v pokvarjeni nemščini, kmetiškega pa v nalašč spačeni slovenščini, ker mislijo, da se zá-nje, če imajo gosposke cape na sebi, ne spodobi družega ko nemščina. Zadnji čas je že nekoliko bolje, ker je v Ljubljani le malo nemcev in takih, ki hočejo biti, Slovenci so se pa že bolj trdovratno poprijeli slovenščine, tako da marsiktera dobi ktero pod nos za nemški ogovor. Lahinj ni, če ktera laški zna, diši po Trstu in vsak se namuzne, če jo sliši laški govoriti, in vé, pri čem da je. Tuje kulture nam pa kletarca zdaj že več ne nosi, le par nemčur-

skih gostilnic je še, kjer more shajati z golo nemščino. Tudi to je znamenje domačega napredka.

Dijaška mati ali gospodinja.

(Femina vorax.)

Ker ima Ljubljana najviše šole, kakoršne so dozdej po previdnosti državne vlade nam doma dovoljene, ker toraj po duševno izobražanje sèm hodi mladina iz raznih krajev, zato je tudi tista stvar, ki med tem skrbi za njen telesni blagor, vsakako kulturhistórnega pomena, če bi prav Ljubljane ne mešala toliko, kakor jo, ker njeno število ni ravno majhno.

Dijaška mati je — če že ne prav stara mamic, vsaj póstarna, nikdar višega, marveč k večemu srednjega, polovičarskega ali celó nižega stanu, ki se sestavlja iz vdóv s pičlim zaslužkom ali malo penzijo, iz omoženih, katerih moške so služabniki pri kakem uradu ali na železnici, branjevci ali rokodelci, iz póstarnih gospodičin, kuharic ali obrtnic, ki niso mogle ali niso marale dati se vpreči v zakonski jarem, slednjič iz starih samic, katerih zgodovina se zgublja v temni preteklosti in ki so bile matere, pa niso nikdar imele moža. Po tem se dijaška mati tudi razločuje v dvojno: prva ima dijake le za priboljšek, druga

pa popolnoma o njih živi. Včasih se celó zgodi, da se dva, ki si ne upata živeti ob golem zaslužku svojih rok in obrestih premoženja, vzameta s tolažilom: „ej bova pa študente imela“ — kakor še ni davno tega, ko sta hlapec in dekla jemala se na gole roke češ: „bova pa njivo v štant vzela in krompir sadila.“

Za svojo „obrtujo“ si najame dijaška mati navadno po dve sobi, eno — manjšo — zá-se in za svojo p. n. rodovino, če je kaj ima, drugo — obširnejo — za dijake, in to kolikor mogoče blizo šolskega poslopja. Na svitlobo, zračnost, prostornost in druge površne reči se ne gleda toliko, ko na nizko ceno, zato so taka stanovanja večidel pri tleh ali vsaj v ozkih ulicah, kjer se z oken ne vidi drugam kakor na kako smetno in navlečeno ozko dvorišče ali pa, če je bivališče prav pod streho, na golo zidovje in strehe ter z njih kvišku moleče dimnike. To je vsakako zeló previdno, mladina se teh mikavnih reči kmalu nagleda in potem je pri učenju ne moti družega, kakor podgane, mačke in tiči. Ta svoj „departement“ napolni s posteljami z enim ali dvojnimi nadstropjem, v sredi stoji velika miza s stoli, v kotu peč, tu pa tam ob zidu visi kaka podoba in soba je „meublirana“. Podnevi je še toliko prostora, da more drug memo družega, ponoči pa, ko se potegnejo postelje prvega nadstropja ven, je vse zadelano tako, da morajo „viši“, ki leže v prvem nadstropju, stopati čez postelje „nižih“ pri tleh, in pri tem se včasih primeri, da se

komu stopi na živo meso ali kost. Po dva v eni postelji ne ležita, ker tega ne trpi šolsko nadzorstvo, katero vtakne ali bi vsaj utegnilo vtakniti svoj nos tudi v to „dijaško kosarno“. Če bi tega ne bilo, bi v takem ozkem prostoru bilo nakupičenih še po več dijakov kakor jih je, in to bi bilo zdravju mladine še škodljivejše, kar bi pa gospodinji prav nič težke vesti ne delalo.

Dijake deli v tri vrste: 1. v take, za ktere se plačuje v gotovem denarji, 2. v take, za ktere dajo starši hrano v naravnem pridelku in le za stanovanje in nekatere druge pritikline gotov denar, in 3. v take, ki plačujejo le stanovanje, hrano pa dobivajo drugje. Prvi so najboljši, zato nekatere, po večem bolj gosposke, jemlje le te, drugi so dobri le, če malo jedó ali jim je dobro vse, kar na mizo pride, tretji so najslabši in se jemlje le, če je prostor, da pomagajo plačati gospodinji stanovanje.

Obed je skupen pri mizi, pri kateri se tudi — vzlasti pozimi in ob slabem vremenu — študira in piše; posebnih priprav ni treba, k večjemu če se pogrne miza, da je potem ni treba brisati, vsak dobi svoj krožnik in žlico, gospodinja prinese na mizo veliko skledo, se vsede navadno sama med nje in razdeli z veliko žlico pičo po krožnikih; če ima rodovino in je dosti prostora pri mizi, kosi in večerja tudi ta z dijaki. Nektera pa ostane v kuhinji in prepusti svojim gojencem, naj si jed razdele kakor jim drago; le če nastane kak prepir, pride mirit nezadovoljne.

Tudi jej je glavna skrb, da se mladina ne preobje, ker s prepolnim želodcem se je težje učiti.

Učenje je skupno, le kdor se uči glasno, mora, če ni najviši v šoli ali najboljši plačevalec, iti k oknu, pred vrata, v kak kot na mostovž, na stopnice ali dvorišče, da drugih ne moti. Če pa tudi to ni mogoče, si včasih vsi skup pomagajo s tem, da si vsak zatisne ušesa, da drugih ne sliši, potem pa na ves glas prebira in se uči svoje naloge na pamet. Če pride kdo v so bo ali že notri sedeč poslušá to brodenje v raznih jezikih, se mu zdi, kakor da bi v bodeče trnje padel.

Vrednost svojega „kvartirja“ šteje dijaška mati po številu „gospodov“, doktorjev, uradnikov in drugih učenih mož, ktere je ona že zredila; čem več je teh, tem ponosnejša je, tem zaničljivejše gleda postrani druge svoje vrste. Ker jej je na dobrem imenu svojega zavoda vse ležeče, skrbi navadno tudi za dober red v hiši, vse mora biti o pravem času doma, ne le ponoči, ampak tudi podnevi, ključa od hišnih vrat nima nobeden, vsaj od nje in z njeno vednostjo ne, in če se kdo zoper ta hišni red pregreši, ne dobi le kislega obraza in hudih besedi, ampak včasih ga zatoži celó staršem, redkeje profesorju ali katehetu; če vse nič ne pomaga, je v stanu spokati ga, da drugih ne okuži s svojo razuzdanostjo. Se vé, da so tudi take, ki svojim gojencem vse pusté, le da jih ne zgubijo, toraj iz gole umazane dobičkarije.

Skoro pri vsaki je razvita tudi znana slaba ženska in moška lastnost, nevoščljivost. Ta se ne razteza samo na konkurentinje, katerim strogo na prste gleda in dijake pred nosom lovi, včasih celó ob šrangah, kjer kmetiški starši svoje sinove v Ljubljano vodijo, tudi jej ni dosti, da drugo opravlja in obrekuje, staršem obeta boljše oskrbovanje otrok in skuša na vsak način spodkopati jo — ne, to ni zadosti, strast njena se loti tudi dijakov nasprotnice, tudi te opazuje in zalezuje in če kaj zvé, kar bi jim po njenih mislih utegnulo škodljivo biti, brž razstrosi po mestu ali pa še gorko nese profesorju ali katehetu, ako ima ta za skrivne tožbe poslušno uho. Pri tem ne preiskuje prej vestno, je li to resnično ali ne, tudi ne toži toliko iz sovraštva do dijaka, kolikor iz zavidljivosti in hudobnega namena, da bi svojo nasprotnico spravila v slabo ime in jej odjedla dijakov, zato maha pač po dijakih, a misli gospodinjo, čeravno skušnja uči, da stori več škode in krivice prvim, ko drugi. Marsikteri mladeneč bi lahko tej opazki pridal drastične ilustracije iz svojega življenja, tudi pisatelj teh slik, če bi resnico svojih opazek hotel dokazovati po pozameznih drobnih izgledih, kar pa ni namen njegov.

Oskrbovanje dijakov, če je mati ali gospodinja še tako vestna in skrbna za telesni in duševni blagor svojih dijaških otrok, pusti še dosti prostih ur za druge opravke. Zato se peča res še z raznim drugim, koristnim in škodljivim

delom. Ta je branjevka, ona strežnica tu in tam, tretja potovka po mestu, ki nosi razne reči v zastavnico, priskrbuje deklam in kuharcam službe, prenaša „pošte“ in pomaga spravljati ljudi v slabo ime, četrta služi še starim in mladim gospem, gospodičnam in gospodom s svojo vednostjo in zgovornim jezikom, peta lovi po mestu slabe in dobre novice in jih prodaja za kolikor toliko itd. — sploh, skoro vsaka počenja še kaj družega, če nima svoje rodovine ali kakega stalnega posla, ki jej tega ne dopušča.

Naj tu sèm pritaknem še nekaj, kar spada v to predalo. Sem ter tje se beró po nemških, zdaj že tudi po slovenskih časnikih naznanila, da ta in ta poštena vdova, ta in ta poštena rodovina jemlje majhne otroke „boljših hiš“ v oskrbovanje; včasih je še celó pristavek, da bi bile „mlade gospodične“ najljubše. Obeta se vsa postrežba po gosposki šegi, v hiši glasovir, gosli in citre in prilika učiti se tujih jezikov in več drugih verjetnih in neverjetnih reči. Za takim naznanilom tiči navadno kaka „lačna“ rodovina velicega števila starih in mladih gospodičin, ki ne morejo shajati z golim zaslužkom očeta in svojim, ki je padla v kako nesrečo — večidel po svoji krivdi ali pa, ker je bila navajena predobrega življenja in ni nikdar mislila, da je človek vstvarjen za delo, in se ga tudi privadila ni. Kdor se dá zvabiti po takem naznanilu in popraša po pogojih, zvé, da bi bilo za majhno punčko plačati po borih 20 do 30 gl., za boljše

odraščeno od 30 do 40 gl. in še več na mesec — obleko, poduk in posebne stroške se vé, da posebej. In koliko je vredno res vse skup, kar tako revše dobi? K večemu 8 do 9 gld. na mesec, vse drugo požre lačna rodovina. Odgoje je pri tem le toliko, da se z otrokom ali gospodično nemški govori, morda tudi kaj laških ali francoskih besed sliši, ker več rodovina tako vsa skup ne zná; do glasovira, če je res v hiši, pride revše le takrat, kedar so se ga že vsi drugi naveličali. Pač pa ima obilno prilike naučiti se vseh napak domačih gospodičin.

Dijak, posebno večji, ni po volji, če bi tudi veliko plačeval; kajti ta ni zadovoljen s cikorjo zjutraj, opoldne z juho, ktere je pa že ob enajstih vsak ud rodovine dobil skledico, popoldne in zvečer pa zopet le s cikorjo pobeljeno z mlekom, s kterega je vsak že prej smetano posnel itd. Tak dijak hoče jesti, hoče kaj izdatnega in če mu vse to dajo, ne more ob njem živeti vsa druga rodovina. — Sploh dobi tako revše kaj dobrega in se nasiti le takrat, kedar pride „papa“ ali „mama“ njegova in se povabi h kosilu, da se prepriča, kako dobro se mali, malemu ali „gospodični“ godi. Zelena barva in drobnost telesa se izgovarja s tem, da ima „ljubče“ toliko in toliko učiti se. Res navadno tako na telesu opeša, da se še le o šolskih počitnicah doma pri starših zopet popravi in okreпча, — ko dobi dosti jesti.

Tako jemljó gosposke rodovine otroko „boljših staršev“ na hrano in stanovanje.

Krščenca.

(*Serva civilis.*)

Priimek „krščenca“ mora biti že star, zgodovinarji in jezikoslovci trdijo, da prihaja še od poganskih časov, ker so sužnji najprej sprejemali krščanstvo, toraj je moški sluga imenoval se „krščan“, ženskemu poslu pa so rekli „krščenca“. Od tod je priimek ostal vzlasti ženskim poslom tudi potem, ko so njih gospodarji tudi dali se krstiti. Dandanes je ohranjen le še pri slovenski gospodi in med mestnim prebivalstvom nemški pa je sploh le „dienstbot“.

Razdeluje se krščenca v več razredov, nekaj po višem in nižem stanu gospodarja ali gospodinje, nekaj po različnih opravkih, nekaj pa po plači, katero dobiva. Najviša je hišna, ki ima zmiraj pristop v najtajnejše svetišče hiše, za njo pride doživka ali varovanka otrok, potem kuharica, zadnja je pa dekla. Se vé, da je v Ljubljani le malo hiš, ki bi si mogle špogati vse te, hišna in kuharica že zadostujeta in če pride doživka, je že hišna odveč. Po navadnih hišah nahajaš kuharico in deklo, pa tudi samo kuharico, ki potem opravlja vso družino.

Ker med vsemi temi ni pravega bistvenega razločka, nam ni treba gledati vsake posebej, ampak lahko jih denemo vse skup na eno rešeto.

Po večem se krščenca ni rodila v Ljubljani, ampak prišla je iz kmetov ali celó iz druge dežele, posebno s severa, ker ima ta ženski rod to posebnost, da le proti jugu sili. Tako n. pr. gre veliko Kranjic v Trst, mi pa dobivamo ženske posle s Koroškega in Štajarskega, nekoliko tudi z Dolenjskega. Za službo potrebnih vednosti si ve mlado deklé kmalu pridobiti, ker je bistrega uma in po večem čvrstega telesa; še celó ljubljanskega „kuheltajča“ se vsaj toliko privadi, da more shajati z gospo, ki ne zna ali ne mara znati slovenski, in da more iti v službo kam, kjer jej je strogo prepovedano z otroci govoriti drugače ko nemški. Marsiktera se upa podati še v tako službo, v kateri ne more v hiši govoriti svojega maternega jezika z nikomur drugim, ko s svojim Bogom.

Vnanje se krščenca od družega ženstva prav zeló razloči, skoro se sme reči, da po nji lahko sodiš gospodarja ali gospodinjo njeno. Kaže se ti povsod čedno oblečena in dobro rejena, vzlasti dokler je še mlada ali vsaj ne stara. Nekoliko jej pomaga k temu dobra in obilna hrana, še več pa delo in zdravo ter čvrsto telo; sploh se sme po vsi pravici reči, da so v Ljubljani ženski posli najbolj čvrsti in zdravi med ženstvom, dokler se branijo in varujejo mestne gnjilobe. To je še trdna slovenska kost in kri, ne-

pokvarjena po tuji plesnobi in mehkužnosti; ker marsiktera potem ostane v Ljubljani in se omoži, preskrbuje tudi mesto z zdravim narasčajem, ki bi polagoma izmrl, če bi ne dobival od zunaj zdravega pritoka.

Po tem splošnem uvodu poglejmo krščenco ktere koli baže, kako se domá v hiši in kako zunaj nje obnaša.

Ker je skoro ud družine — in to tem bolj, čem nižega stanu je družina — jej le malo prikritega ostane, kar se v hiši zgodi; kar sama ne vidi in ne sliši, to ugane, zadnjega morda še celó več nego je. Zato je polna hišnih skrivnosti, ktere pa vendar tako dolgo hrani zá-se, dokler prepolni lonec ne izkipi.

Vendar takih reči ne gre razbobnat na javni trg, ampak jih pové le prijateljci pod tem pogojem, da mora jih zá-se obdržati; prijateljica proda reč, kakor jo je kupila, včasih za kako drugo skrivnost, in to gre naprej tako dolgo, da vse mesto zvé. Se vé, da krščenca tako kupljeno mikavno novico naprej prodá svoji gospej nekoliko raztegnjeno, ta jo pripoveduje svojim znankam in piše prijateljicam in tako je telegrafična zveza kmalu narejena. Večkrat so taka poročila poslov zanesljívša od onih po časnikih, vsaj so bolj „napucana“ in pikantneja. Veliko, recimo naravnost: največ k tej škodljivi razvadi pripomore gospa sama, ki take novice posebno rada posluša in še kaj daje zá-nje, namesti da bi jezičnici zaprla usta s strogo besedo. Tako se navadi som-

nja, na katerem kupuje in prodaja babje in druge čenče, resnične in izmišljene ali vsaj zeló raztegnjene novice nekaj za lastno rabo, nekaj zato, da jih naprej prodaja ali zamenja z drugimi. Somenj je na vsakem kraji, treba je le dveh, če so pa tri, je že kar žeganje; toliko časa stoje skup, da se človeku kar smilijo in bi jim prinesel stol, če bi ga pri roki imel, da bi vsaj sedele. Tudi štacune so dober studenec za novice, s katerimi se komiji prikupljajo; če je pa ktera mlada in obilna, dobi tam še nekoliko sladkih besedi. Zato se pa tudi zgodi, da ktera, če se pošlje po kako reč, za katero se zeló mudi, pride nazaj kakor da bi jo bil po smrt poslal. Če jej zato kaj rečeš, ti obrne hrbet, obraz pa skremži tako, da bi se ga vstrašil, če bi te na samem srečal.

Druga vrsta je pa, ki se ne meni toliko za druge ko zá-se. Ta je večidel že spametovana, čeravno še mlada. Pripetilo se jej je bilo morda kaj, vjela se je bila v zanjke kacega zapeljivca, ki jo je z obljubami in zlatom preslepil, morda je spodteknila se tudi nad lastnim prevročim srcem. Na vse to je pa prišla mrzla ploha treznosti, ki jo je popolnoma ohladila, morda njeno srce ubila, da ga zdaj nima. Je pa še nekaj v nji, kar jo žene nastavljati mreže sinovom gosposkih hiš ali sploh mladim gospodom, da se vá-nje lové in zlato perje puščajo.

Še druga vrsta je, ki domá pobeša oči pred vsako posvetno besedo — vzlasti če se govori

o moških, in ki je tako sramožljiva, da zgornje in spodnje moške hlače le s cunjo prijema, če jih mora, a jih pri tem od sebe drži, kolikor je njena roka dolga. Zjutraj vstaja zgodaj, da je prva v cerkvi, in v nedeljo mora h krščanskemu nauku, če bi prav hiša gorela. Če prideš pa ob nenavadni uri domu, najdeš pred hišo ali celó na temnih stopnicah vojaka z rumeno porto ali pa tudi brez nje, ki te ali ne zapazi ali pa prav prijazno pozdravi. Ako nekoliko zamisliš se v stroške vsakdanje hrane, boš našel, da to, kar porabi krščenca na mesec za trg, bi redilo še enega, morda celó dva. Vendar senca njena ni zmiraj cesarsko sukno, ampak tudi drugo; saj je pod vsakim suknom srce, ki se utegne vneti in goreti za zapuščeno, maternega in očetovega varstva pogrešajoče revše.

Kar se tiče pridnosti, delavnosti in poštenosti, se sme Ljubljana s svojimi ženskimi posli po vsi pravici pobahati, kolikor je namreč domačih, kajti kar je slabih, prihajajo večidel iz tujih krajev ali so pa vsaj že veliko sveta videli. Razvadi in spridi jih večidel še le gospoda sama in če ktera gospodinja toži, da ne more dobre krščence dobiti, je tega sama kriva, ker je presitna in pri krščencah zapisana med take, h katerim nobena dobra v službo ne gre. Je pač tudi ktera krščenca taka, da ni shajati ž njo, vzlasti zadnja leta, kar je v Ljubljani cigarna fabrika, v katero sili vse ženstvo, ki ne mara težkega dela in da bi komu v strahu bilo; ali splošno se sme reči,

da boljše in rednejše vrste ženstvo ostaja vendar-le še rajše v službah.

Starejša krščenca se od mlajše izdatno razloči. Če se je postarala v eni hiši ali vsaj ne v pregostih službah (pregovor „goste službe redke suknje“ velja tudi tu), in če ni imela nikogar, ki bi bil zmiraj molil jej roko, da bi mu bila dajala, si je kak groš prihranila za stare dneve. Posvetnih muh se je bila že otresla, njena edina skrb je vstreči gospodi svoji, ktero je morda še pestovala, in misliti na večnost, zato je res pobožna in vpisana v več bratovščin. Nekteri pa vendar jezik zraste tako, da je čim starejša tem hudobnejša in ne pusti pri miru ne svoje vrste, ne gospode. V prostih urah se včasih tudi zamisli v svojo preteklost, se spominja, koliko moške in ženske gospode je že preko nje kviško rastlo, kaj je zdaj tisti pobček, ki jej je večkrat nagajal, kaj tisto dekletce, zavoljo ktereга toliko noči ni spala. Ravno tako je videla jih veliko nesti k sv. Krištofu in potem je njo podedoval naslednik ali naslednica, morda je morala celó službo spremeniti. Tudi njene vrste ženstva — koliko se ga je pozgubilo, v kako različnih stanovih se zdaj nahaja! Le ona je ostala to, kar je bila takrat, ali marveč mnogo manj, ker zginila je telesna moč in bližajo se dnevi, ko ne bo za družega nego za varovanje razposajenih otrok, katerih njene okorne noge ne bodo mogle dohajati in loviti, ali pa še za to ne; šla bo morda celó med staro šaro in pičlo živela ob tem, kar si je v boljših

letih prihranila. Potem bo prišla smrt in nesli jo bodo štirje k sv. Krištofu in kar bo pustila, bo ravno za pogreb in za nekoliko sv. maš. Groba ne bo močila nobena solza, le žlahtniki, kateri se prej svoje žive dni niso nič brigali zá-njo, bodo pridri in razdelili si njeno zapuščino ter kleli, če bodo dobili premalo ali če bo testament naredila tako, da se njena zapuščina ima obrniti za blage namene.

V političnem življenji nima pravega predala, ker če se že briga zá-nj, vendar ne more sama nič seči vmes, da bi kaj izdalo. Ako zna brati — in to zna zdaj že skoro vsaka količkaj boljše vrste in službe — bere tudi slovenske časnike in knjige, vzlasti za priprosto ljudstvo pisane, in razpravlja važnejše dogodbe na političnem polji na trgu ravno tako obširno in n drobno, kakor družbinske. Drugače gre tudi v slovensko gledišče, kedar je, in k zabavam katoliškega društva, čegar ud je. V narodnem obziru je koristna še tudi s tem, ker zanaša v zagrizene nemčurske hiše v kljub vsi prepovedi vendar slovenski jezik, kterege se potem otroci hoté ali nehoté nalezejo kolikor toliko.

Vsakako je pa ta stan ne le koristen, ampak naravnost potreben, ker drugače bi si morala gospoda sama kuhati, postiljati, pometati, snažiti se itd. in gospodične n. pr. bi ne mogle bití tako bele in nalikane, gospe ne tako nališpane in našopirjene, kakor so.

Razni drobiž.

(Species variae.)

Dozdaj smo imeli v žehti le stanove, ki so toliko imenitni, da Ljubljani bistveno dajó sedanja obliko in če tudi kolikor toliko drug v drugu segajo, imajo vendar še vsak svoje lastno „bandero“. Je pa še tudi mnogo takih, ki zavoljo manjšega števila nimajo samostalne veljave in so že tudi preveč zapleteni med druge. Naj tu sledi zdaj tudi teh nekoliko v kratkih obrisih.

1. Samica. (*Avis caffeosa*.) Svet je podooben veliki reki, po kateri je vsakemu človeku plavati. Veliko jih srečno preplava jo in pride do cilja, nekoliko jih vtone in voda jih vrže na breg, nekoliko pa jih celó ostane na bregu, ker si ne upajo ali ne marajo iti v vodo. Zadnji so toraj nekako mrtvi za drugo človeštvo, vsaj svetu ne pomagajo sami naprej. Tako na suhem ostala ali na suho vržena je samica, ki se nabira iz skoro vseh stanov, največ, se ve da, pa iz srednjih in nižih. Morda je bila že srečna ali nesrečna žena, mati ali nevesta, morda jej je prihodnost kazala se v lepem svitu; a po nesreči, po lastni ali drugih krivdi je ostala sama, brez moške

ali družbinske naslombe in zdaj stoji kakor nerodovitno drevo na širokem polji samotno, ki k večemu daje s svojim listjem še zavetje in senco pastirjem in ticam, a ne bo zapustilo nobenega plodú.

Čeravno je toraj samica na svetu tako rekoč „čez ostala“, se vendar zna še koristno delati svetu — moškemu in ženskemu — nekaj, da si preganja dneva dolge ure, nekaj pa, da si hrani samotno življenje. Delavna je v mnogem oziru. Tu je postrežnica starim samcem in zakonskim brez otrok, tam zanesljiva potovka, mešetarca in pozvedovalka; tu priskrbuje deklam službe, gospodinjam kuharce in dekle, tam nosi v zastavnico ljudem, ki se sami sramujejo tega; tu prenaša mikavne pošte ženam, možem, gospodom, gospodičem in gospicam, tam zopet se dá najeti za strežnico bolniku in varhinjo mrliču; tu gre kaki gospej hranit sedež v cerkev, tam gre za pogrebom zadnja z višnjevimi predpasnikom. Vsakako je toraj pravi hram raznih skrivnosti, ktere zna tudi res zá-se obdržati in skrivati pred takimi, ki jih ne smejo zvedeti — se ve, le tako dolgo, dokler se to nji koristno zdi in jej kaj nese.

Ni pa vsaka po enem kopitu, toraj se loči v koristno in škodljivo.

Prva je dobra duša, stori dobrega, kolikor more po svojih močéh, je pobožna, a ne hinavka, hodi v cerkev in moli zá-se in za dobrotnike, če mora živeti tudi ob teh; to je blaga duša,

ljudje jo imajo radi, ker raje sama trpí, kakor da bi drugim delala nadlego; zato tudi rajši kaj zasluži, kakor za miloščino vzame, dokler more. Ko umre, zapusti, če kaj imá, vse dobrodelnim namenom, ker jej je mar še bolj za dušo, ko za telo. Tako je še vendar po svoji moči vsakako koristna svetu, kateremu, če družega ne, daje vsaj dobre izgleda in ni nikdar ostra sodnica tujih grehov, ampak milega, odpustljivega srca.

Vse drugačna je druga, ktera je že plavalala po vodi svetá, pa je bila na suho vržena. Ta se grozi svetu, bodi si po pravici, bodi si po krivici, zato tudi sovraži vse in ne želi nikomur nič dobrega. Njen glavni posel je toraj obrekovanje in opravljanje mladih in starih, moškega in ženskega spola vseh stanov, prilizovanje in hlinenje tu, opazovanje in zalezovanje tam itd. Tudi se dá porabiti za take posle, katerih bi pošten človek ne opravljal, in tudi policija ne sme zá-nje vedeti, in služi dobro neke vrste „gospodom“, katerim streže tako, kakor lovcu pes, ki mu priganja divjaščino.

Neka vrsta je pa, ki ne špekulira na človeško meseno poželjivost, ampak le na denarno mošnjo. Če ima sama kaj, posojuje na strašne obresti, če pa tega ne, je mešetarca ali posredovalka med „dajalci“ in „jemalci“ in vleče od tega navadno ravno toliko, kolikor plačuje „jemalec“ obresti. To pa res tudi zasluži, ker zna izvohati oderuhom in oderuškam najlepši plen. Včasih se pripeti, da pri vsem tem pride sodnija.

ali vsaj policija vmes, pa nobena veliko ne opravi, ker ta vrsta žensk je že taka, kakor jež ali želva (šildkrota), ki se proti vsakemu sovražniku hitro zavije — če v drugo ne, v hinavstvo in tajeenje. Zadnji dve se morate toraj vsakako šteti med škodljive živali.

2. Branjevka. (Mulier popularis et liberalis.) „Popularna“ se imenuje zato, ker jo vsak otrok pozna in rad ima, priimek „liberalna“ pa jej gre zato, ker ima pri nji vsak enako pravico, vsak vse dobi, da ima le denar. Prihaja večidel iz nižega stanu, je omožena ali ne, in če ni, je bila vsaj enkrat mlada. Izobražen je pri nji posebno jezik in to v obojem pomenu besede. Dasi je rojena Slovenka, se je počasi naučila vendar tudi nekoliko nemščine, morda celó par laških besedi, obojega vsaj toliko, da zna hvaliti svoje blago in povedati, koliko veljá. Tem bolj je pa njen jezik razvit v drugem obziru, teče jej gladko, kakor namazano kolo, ker ne prodaja le blaga, ampak tudi novice — resnične in izmišljene. Dokler ni bilo časnikov, je bila ona edina zaloga dnevnih novic, a še zdaj je hitrejša od časnikov, vzlasti o rodovinskih zadevah in škandalozni kroniki. Zalogo vsega tega dopolnuje po raznih zvezah, ktere ima z vsemi stanovi, zato vidiš pri nji stati ne le kuharic in drugih žensk nižega stanu, ampak tudi više gospé in gospode vsakovrstne starosti — nekaj iz tega namena, nekaj pa tudi iz družega. Razen kupčije, od ktere davek plačuje, ima še drugo nezadavkano obrtnijo,

namreč manjšo ali večo zastavnicu in posojilnico, a ne spod 5 od sto — na mesec. Zakaj ne? Saj ona nikomur ne ponuja, marveč ljudje prihajajo k nji in jo prosijo, toraj stori le dobro delo, če komu iz zadrege pomaga. Pri tem se jej pripeti, da tu in tam kaj zgubi, če posodi na brado ali lepe obljube, ker ni vse že v mošnji, kar je obljubljeno, in je med gospodo veliko sleparjev; če se jej pa kaj tacega pripeti, že skrbi za to, da se odškoduje na drug način, namreč da „lumpa“ spravi v kolikor mogoče slabo ime po vsem mestu, kar jej je tem lajše, ker ima obširno znanstvo med vsemi stanovi. Za take zgube se odškoduje pri drugih, ker z obrestmi poskoči brž za en odstotek in tudi vsakemu pové, zakaj.

Brlog svoj ima kolikor mogoče na očitnem kraji, toraj pod svojim „štantom“, v svoji „štacuni“, na trgu okoli vodnjaka in v kaki veži; zadnje je že tako navadno, da na glavnem trgu je že ni veže ne ulice, v kateri bi ne bila nastavljena branjevka s kakoršno koli robo. Zato se sme po vsi pravici primerjati s pajkom v človeški obleki. V javnem in političnem življenji nima prave veljave; če dosti davka plačuje, je k večemu volilka za kupčijsko zbornico, za katero pa skoro brez izjeme daje glas svoj narodnjakom. Vpisana je v verske bratovščine, pa tudi v kako drugo, n. pr. katoliško društvo, in če zna brati, se naroči na kak slovenski časnik ali ga vsaj bere. Prihaja pa tudi k narodnim veselicam in takrat mošnje nima zadržane, če se more pokazati kaj.

Tako živi dan za dnevom in če ljudje slujijo, da ima kaj v škrinji ali hranilnici, tudi ona to kmalo čuti, ker sliši „mamka“, „tetka“ itd. spredej in zadej, a zvé tudi, da jej ista usta, kedar jih ne more slišati, reko „stara kavka“, „copernica“ in še grje ter da komaj pričakujejo, da bi jo nesli k sv. Krištofu. Kedar se stara, če nima svojih otrok ali opravičenih dedičev, se jej prilizuje čedalje večje število žlahtnikov, za ktere morda prej še vedela ni, a ona je tudi tako svojeglavna, da, ko umre, dobé njeno zapuščino čisto tuji ljudje, dobrodejni zavodi, sploh je obrnena bolje, kakor da bi se „žlahtniki“ trgali in sovražili zavoljo nje. Ona že sama svet dobro pozna, ker ga je lahko spoznala, toraj se spravi v večnost po svoji najboljši vesti in tako je po njeni smrti vse v redu, kakor je hotela.

3. Fabriška delavka. (Laborator femininus.) Tukaj že stopimo v pritlične ali podstrešne prostore po zadnjih kotih mesta, kjer ni nič gosposkega kakor lé kaka ženska cunjca, nobene priležnosti, ampak vse spi na kupu, otroci in odrasčeni, ženske in moški v ozkih prostorih, da se komaj diha. Morda je kje, če je zaslužek dober in življenje redno, še kaj bolje, ali splošno ne, — če ni postranskega zaslužka. Kaj je pa ta „postranski zaslužek,“ smo že obširneje omenili. Sploh se začne tu človeška reva in gnjiloba, ktere ne bomo tu še obširneje popisavali.

K temu stanu spada tudi „cigararca“ (Venus ultraliberalis). Ta je pridobitev novejšega

časa in čeravno z izdelovanjem smodek pomaga povišati državne dohodke, vendar tudi izdatno polni stan večernih metuljev in ponočnih cip. Sama pa se sestavlja nekaj iz kmetiških deklet z okolice ljubljanske, ki zvečer domu gredé včasih dobe kako moško spremstvo, nekaj iz mestnih deklet, o katerih je pobič 5 let nekdam prašal, če so res žene soldatov, in iz poslov, katerim se plača v službi po hišah za delo premajhna ali nadzorstvo presitno zdi; k tem pridejo še nezreli otroci, ki pa v tej družbi postanejo le prekmalu zreli; vodstvo deželne bolnišnice vé največ o tem. Kakor povsod, so tudi tu stare in neobčutljive, katerih se nobena reč več ne prime, a ravno zato so učiteljice mlajšim ali pa jih zavidajo, kakor jim kaže. Iz teh elementov je sestavljena „cigararca“, toraj je ne bomo dalje opisovali, ampak prepuščamo vsakemu, naj si misli o nji, kar hoče. Le to bodi opomnjeno, da se tu veliko govori o revščini.

Izvanrednosti.

(Genera degenerata.)

Tu sem spadajo redkejše ženske prikazni — redkejše zato, ker so ali tuja rastlina k nam presajena, ali pa izrastki na domačih tleh. Da-

si imajo splošno dobre in slabe lastnosti do zdaj naslikanih vrst, imajo vendar v sebi še nekatere posebnosti, po katerih se med drugimi poznajo in iz njih molé, da je lahko spoznati jih. Naj toraj tukaj sledi jih nekoliko.

1. Politikarica. (Femina praecepta.) Če ravno je ženski spol najbolj političen in diplomatičen že od nekdanj, se vendar ne more ponášati z dobrimi vspehi, pač pa mu svet očita veliko slabih vspehov politike. Že prva ženska Eva je, spustivši se v politično razpravo s kačo, zgubila raj ne le sebi, ampak tudi možu, in tega še ves njen rod ni nazaj dobil. Ako bi se bila kača spustila z moškim, z Adamom, v politično barantijo, bi bila najbrže ona opekla se; to je skoro gotovo slutila, zato se je lotila ženske — Eve, ker se jej je lajše zdelo opehariti jo. Morda bo kdo rekel, da je bila pa tudi kača ženskega spola, toraj „babica“, ker je bila tako politično prebrisana; jaz bi temu skoro pritr dil, ker še dandanes ženske zapeljujejo moški spol, ali pomisliti je, da je bila kača na drevesu, toraj skoro gotovo „mandelc“, ker ženska še dandanes ne more splezati na drevo brez lestve; o lestvi pa še v sv. pismu na tem kraji prav nič govorenja ni.

Po tej predzgodovinski opazki vrnimo se nazaj k naši politikarici. Tudi njo je Bog vstvaril za pomočnico možu, a s tem jej ni zapovedal, da če se mož peča s politiko, se mora pečati tudi ona; če bi to bilo, bi morala n. pr. tudi žena zdravnika,

doktarjeva, profesorjeva itd. biti zdravnica, doktorca, profesorka. In res politikarce mož — če ga ima — ni politikar, navadno ve o politiki toliko, da je telečja pečenka boljša od ajdovega močnika in vino boljše od vode; peča se rajše s kako rečjo, ki več nese in ob kateri se dá živeti. Ker svoje gospe ne razume ne on ne otroci, če jih je kaj, zato jo včasih spoštuje, ker se mu vzvišena zdi, včasih pa so mu njene ideje le prazne muhe ali prismojene domišljije, in bolje bi se mu zdelo, če bi mesto s političnimi pogovori in branjem političnih časnikov pečala se z otroci, z gospodinjstvom, šivanjko in kuhavnico. Samo ob sebi se razume, da rada zahaja v družbo moških, ker za vsakdanje ženske čenče ne mara; tu se spušča v politične pogovore, ktere sama sproži in jih potem domá prebava ter pravi drugi družčini, če se jej zá-nje sposobna zdi. Tudi zahaja v politične zbornice, k javnim političnim zborom itd.; kamor jej pa ni še dovoljeno hoditi, od tam si vé že priskrbeti zanesljivih poročil.

Domá je tudi le politikarca. V njeni sobi vidiš podobe mož, ktere ona časti, in slike raznih politikarjev, ktere pa brž zginejo s stene in z „albuma“, če jej originali niso več po volji. Berilo njeno je le politično in če že bere kaj zabavnega, mora tudi to imeti kaj političnih cinikov. Včasih se jezi mož zavoljo zanikrnega perila, odtrganih gumb, otroci upijejo in tulijo, ker jim manjka tega in onega, kosilo je slabo, neokusno — sploh: v hiši je vse narobe. A kaj bi

hasnilo, če bi bilo vse to v redu, mož zadovoljen, hiša in otroci v redu, če bi pa ona pri tem zamudila dogodbe le enega dne, ne slišala ne tega ne onega, ne brala tega političnega članka ali izvrstnega govora onega poslanca! Nad čem bi se dalje jezila, če bi ne vedela, kaj je ta in oni nasprotnik storil, govoril ali pisal! Poznati mora količkaj pomenljivega politikarja po imenu, ravno tako mora natančno vedeti, kje stojimo v političnem obziru; iz tega ugiba, kam bomo prišli in kako bo in če pozneje ni vse po njenem računu, se ni motila ona, ampak drugih slaba politika. Kedar se jej pa zgodi po volji, je tega bolj vesela, kakor ktere koli sreče domá, in če bi jej vse poginilo, ne dé nič, da le njena politična ideja pride do vrhunca. Kako srečen je mož take žene, si lahko vsak sam preračuni.

Politična strast je tu še močnejša ko pri moških, ker se razlije na vse nasprotnne osebe in se jim tudi v javnem in družbinskem življenji kaže. Razloči se pa še v domačinko in nemškutarco, prve je manj ko druge, ker je sploh ženski spol pri nas po slabi odgoji še preveč potujčen.

Se vé, da v to vrsto ne spadajo tiste narodnjakinje, ki se brigajo za politično življenje le toliko, kolikor jim je to potrebno in kolikor jih k temu priganja blago domoljubno srcé in pravo narodno prepričanje, po katerem odgojujejo svojo mladino. To so marveč vzvišena ženska bitja, katerim bo domovina slovenska še slavo

pela. Hvala Bogu! — imamo tudi nekaj še takih in upamo, da jih bo še čedalje več, to nam kaže rastoča mladina, ktera daje čedalje več vrlih domobrancev.

V ta razred spada tudi ženski pesnik in pisatelj (poëta femininus). O pravem poklicu pri tem skoro ni govoriti, stroke te se loti večidel le zavoljo mode, a če ima še toliko talenta za to, je vendar vse le nekako prisiljeno, posnemanó. V tem je ženski spol ravno tako nesrečen, kakor v politiki. Vzlasti kar tuji nemški jezik tu pri nas rodi, ne bogati nobenega slovtva, k večemu polni lačne prostore časnikov.

2. Odgojevalka ali „governanta“ (praeceptor femininus) je skoro brez izjeme tuje zelišče, začasno sèm zanešeno po krivdi tistih domačih in tujih jurčkov, ki mislijo, da vsaka roba more biti dobra le, če se s tujega dobi, in katerim domače blago nič ne veljá. Zato si vsak tak jurček, še prej pa zagrizen nasprotnik naroda našega, če le more, naroči governanto za svoje otroke z Nemčije, Švice ali celó s Francoškega; navdušenost za zadnji dve sorti je nekoliko vpadla, kar so bili Francozi po Prusih tepeni. Taka žival se naroči kakor lovski pes, kaka lepa cvetica ali po časnikih hvaljena knjiga, ne pozna se ne ime, ne značaj, in ko pride, je navadno taka, da se ž njo ne more shajati. Prvič je „izobražena nemka“, za kar je dosti, da je brala nekoliko nemških romanov in klasikarjev; drugič je napihnjena, ker misli, da pride med čisto divji

narod, čegar otroke mora kultivirati; zato se tudi v hiši in v vsaki družbi postavlja na prvo mesto in nič lajšega ni na svetu, ko zameriti se jej. Kaj se otroci od nje učé, to se vidi že iz tega, kar je bilo rečeno v teh slikah o gosposki odgoji sploh, o ženski pa še posebej. Vendar je te tuje rastline v Ljubljani čedalje manj, kar nemčurski kapital propada.

3. „Trcijalka“. (Xantippe universalis.) Da se ne bo vsula ná-me ploha viharne razburjenosti in kamenje splošnega vriša vseh, ki mislijo, da jih ta priimek zadeva, bodi najprvo povedano, katero vrsto ženstva sem jaz stavil v ta oddelek.

„Trcijalka“ je po mojih poimih hinavka in to ne le v navadnem posvetnem, ampak tudi v verskem ali cerkvenem življenji. Sklada se iz raznih stanov, največ pa iz nižih, podložnih, zato se plazi v prahu in če treba, tudi po blatu, da le svoje namene doseže. Večinoma je že stara ali vsaj v takih letih, da jej na navadni, ženski odločeni poti življenje nič več posebnega ne obeta. Življenje je skusila že od vseh strani, njena preteklost ima včasih toliko lukenj, da se ne more več zakrpati. Nektera je pa tudi sprta z vsem svetom, srca tako neusmiljenega in hudobnega, da bi šla gledat obešanje ali klanje nedolžnih otrok in bi rekla, da je to prav. Nevoščljivost in sovraštvo do ljudi, če jej tudi niso nič žalega storili, jej je tako velikansko razvito, da se po navadni matematiki še preračuniti ne

dá; prej ti bo sam peklenščak kaj dobrega privoščil, kakor to izvrženo bitje. Ni treba mi praviti, koliko škode naredi ta zver s svojim hudobnim, nikdar skrhanim jezikom, in to tem bolj, ker se zna priplaziti v ovčji, pohlevni krščanski koži, in iz medene sklenice siplje strup — včasih pač le za to, da dobi par grošev, večkrat pa iz gole peklenške hudobije, in pri tem jej je vse eno, če je to, kar pravi, resnica ali ne, včasih si še sama nalašč kaj izmisli.

Svoje življenje — če ima še za kaj drugega veselje, ko za to, da drugim škoduje — skrbno skriva pred svetom, vse, kar je na nji, je hinavstvo, in Bog ti bodi milostljiv, če si jo kje zasačil na napačnem potu! Prekolne te, da te sam rogač ne bo več pogledal, in če ne vem kaj storiš, v nebesa po njeni volji ne boš nikdar prišel.

Najhuje je družini, če tako „hinavko“ dobi za dekle ali kuharico. Ker se med sabo vse poznajo kakor mačke po glasu, so kmalu skrivnosti rodovine vsem znane, vzlasti grehi se devajo na veliki boben in vse se zavzema nad njimi. Koliko pa je tak posel vreden in kako ume svoje dolžnosti, bodi dokazano tu le po enem resničnem izgledu.

Pri neki družini je služila taka hinavka, ki si je hotela s tem pridobiti zaupanje, da se je prav pobožno delala. Imela je varovati otroka okoli poldrugo leto starega. Mati ni mogla razumeti, zakaj se je otrok tako silno boji, da se

zmiraj koplje od nje. Nekega večera gresta oče in mati ven, izročivši jej otroka z naročilom, naj bo pri njem doma in ga varuje. Ali kaj stori brezvestnica! Komaj je sama z otrokom, ga položi v zibelko, poveže, da bi ne mogel ven pasti, in gre ne zmeneč se za otrokov jok, češ, „kedar se bo krempelj naveličal cviliti, bo že zaspal.“ Fantka je bilo v temi silno strah, jokal je na vse preteze in ko mati čez poldrugo uro domu pride, ga najde — na tleh vsega potolčenega. Čez nekaj časa pride tudi brezvestna dekla in na vprašanje, kje je bila, se prav jezno odreže: „v cerkvi.“ Se vé, da je tisti večer zadnjikrat spala v tisti hiši, ali otrok je nevarno zbolel in se komaj ozdravil. Ko je ni bilo več, je potem pravil, da ga je vedno tepla in samega puščala, pa mu ostro prepovedovala to mami povedati.

Dandanes pravijo nekteri „trcijalka“ tudi pobožnim ženskam, ki pridno v cerkev hodijo in lepo krščansko živé. Da pa jaz v tej sliki nisem popisal takih, to bo vsak prevedel, in mislim, da ne bo nobene zamere, če sem grajal, kar je graje vrednega.

4. Zenski uradnik. (Femina semimasculina.) S to rastlino se do zdaj le še poskušnje delajo, ker pri nas jej tla še niso ugodna in jej menda tudi ne bodo tako kmalu. Se pa tudi le slabo sponaša, nekaj zavoljo splošne ženske lastnosti, da namreč ne zna molčati in skrivnosti zá-se obdržati, še več pa zavoljo nesposobnosti, ker si namreč skoro nikdar ne prisvoji za službo

potrebnih lastnosti in za to pomanjkljivost vselej apelira na moško prizanesljivost in če drugih razlogov za svoje pregrehe nima, pa spusti solze, s katerimi potem predere marsikaj, a le v škodo službi in državi, ki jo plačuje. Ženske zadnji razlog so solze in če te ne ganejo, si trinog, divjak, kmet itd.

Ženskega uradnika imamo do zdaj pač šele pri pošti in pri telegrafu — menda zato, ker si država misli ž njim kaj prihraniti. Pa še tu nima veliko odgovornosti, čeravno včasih prav rad pokaže svojo c. k. veljavnost. Moškim uradnikom je pa ravno tako napoti, kakor nepovoljna občinstvu, oboje zavoljo svoje niže strokovnjaške izobraženosti in razmišljenosti ter malega veselja do dopolnenja tega, kar jej o prvi manjka, z lastno pridnostjo. Ker je gosposkega stanú in od mladih nog že navajena od moškega spola slišati le sladke besede, misli, da je uradna pisarnica salón, in če boš od nje zahteval s kratko besedo česa, si gotov, da boš le počasi odpravljen, in če se za to celó pritožiš, boš dobil nazaj iz nevoljnih ust neuljudne besede, zamera je gotová, zapomni si tvoj obraz in to boš čutil vselej, kedar boš imel ž njo kaj opraviti. Če pa hočeš prikupiti se jej, zapomni si ta-le nagovor: „Blagorodna gospodična (gospa), oprostite mi, da se predrznem motiti vas v vaših gotovo najlepših mislih s preponižno prošnjo, da bi blagovolili povedati (storiti) to in to — se vé, če vam ni nepriležno, drugače pa mi blagovolite povedati, kdaj

bi smel zopet priti nadlegovat vas s svojo prošnjo.“ S takim uvodom se boš gotovo prikupil, še bolj pa, če si ga v nemščino prevedeš, ker — kakor ves ženski gosposki spol — obrajta tudi ta vrsta nemščino najbolj, pred slovensko besedo pa rada nos obesi.

Drugih znamenitnih lastnosti nima, po katerih bi se razločila od družega ženstva, če ni edina ta, da se bolj samostojno čuti. Zato jo pustimo v miru.

5. Večerni metulj ali ponočna cipa. (Vespertilio vulgaris vel Venus vulgivaga.) Tukaj smo že na najnižji stopinji, pri stvareh človeške podobe, pa brez vsega onega, kar človeka kinča. Sestavlja se ta stan iz skoro vseh prej omenjenih, največ se ve da iz nižih. Vzroki so razni, največ pa lenoba, nevednost in želja, prijetno živeti brez hudega dela. O teh nekoliko usmiljenja, več pa zaničevanja vrednih stvareh bi se dali pisati dolgi in morda celo mikavni romani, a mi ne maramo brskati po tej mlaki, saj je dosti žalostno to, da „bela Ljubljana“ kaže tudi v tem velik napredek in se bliža večim mestom. Da toraj ne bomo nikogar pohujševali, bodijo s to najnižjo vrsto končane tudi ženske slike.

Sklep.

Tako je končano precéj obširno delo „ljubljskih slik“. Popolno to delo ne more biti, temu se bo zdelo preveč enostransko, drugemu barve prečrne, tretjemu oblika preokorna, četrtemu marsikaj pretirano, petemu prepovršno — sploh vsak bo imel kaj očitati pisatelju. Ta sam predobro vé, da je delo pomankljivo, njegov namen tudi ni bil stvariti kaj vseskozi popolnega, dognanega, ker se za to preslabega čuti in tudi ni imel ne časa ne prilike, vse natanko in n drobno pregledati in premleti. „Slike“ so toraj izdelane le na podlagi bolj površnega opazovanja in ustnih poročil.

Že med tem, ko so „ljubljske slike“ v „Slovincu“ na svitlo prihajale, mu je prišlo veliko pelina, ki je kazal, da so marsikoga hudo razjarile, marsikako ošabnost in napihnjenost hudo zbudle; vzlasti ženski spol ni maral v teh „slikah“ videti svoje podobe. To je bilo pa pisatelju ravno znamenje, da je dregnil v sršenovo gnjezdo, ker so se te živali od vseh strani vsule vá-nj. Prilizovati in sladkati se ženskemu spolu njegov namen že skonca ni bil, pač pa bi bilo veliko ljubše tudi njemu, če bi bil mogel ljub-

ljanski „krasni spol“ res tako naslikati, kakor bi se ta rad videl. Morda mu bo to čez nekoliko let mogoče, ako bo namreč ta spol dajal mu lepše podobe za slike, kakor zdaj. Naj popusti najprej ostudno nemškutarenje, pa bo brž marsikaj boljše, gosposko žensko bo obdajal kmalu ves drug svit.

Razen tega pelina je pa pisatelj dobil vendar tudi veliko nezasluženega kadila, kar mu je prijetno zadostenje in spričevalo, da njegove „slike“ niso tako skažene, kakor se zde mnogim, ki so zagledali v njih svojo podobo ali bili po njih kolikor toliko prizadeti.

Zato se h koncu tolaži le s starim, večkrat že skušenim pregovorom:

„Resnica oči kolje“.

KAZALO.

	Stran
Uvod	3
Hišni lastnik ali gospodar	6
Trgovec	12
Kupčijski strežnik ali „komis“	27
Uradnik	39
Profesor	51
Dijak ali študent	64
Jezični doktor	77
Doktor zdravnik	84
Penzionist	88
Gostilničar	92
Kavarnar	105
Pesnik	111
Pisatelj	114
Duhovnik	133
Zasebnik	138
„Lev“	142
Priyatni uradnik	145
Predmešan	151
Raznoterosti	156
Ženska	168
Vélika gospa	169
Gospa blagorodna	186

	Stran
Gospodična	198
Klepetulja ali ženski volk	222
Natakareca ali kletarca	227
Dijaška mati ali gospodinja	234
Krščenca	241
Razni drobiž	248
Izvanrednosti	254
Sklep	264

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421980

